

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemitanu”
Asociația “Pentru Demnitatea Umană” din Republica Moldova

Ion Mereuță, redactor responsabil

PRIN RELIGIE ȘI ȘTIINȚĂ SPRE PACE ȘI UMANISM

*Materialele
Conferinței științifico-practice internaționale*

Chișinău, 25-28 octombrie 2006

CZU 1/14+7/9(082)=00
P92

Publicată cu sprijinul Asociației “Pentru Demnitatea Umană”, Partidului Umanist din Moldova, Institutului de Ortodoxie din Regensburg Germania, Biserica “Sfânta Cuvioasa Parascheva” or. Chișinău, Hanul lui Vasile, mun. Chișinău, Tohatin

*Materialele Conferinței științifico-practice internaționale
“Prin religie și știință spre pace și umanism”*

Redactor responsabil: Ion Mereuță, doctor habilitat în științe medicale, profesor universitar, academician al Academiei “Noosfera” din Moscova, președintele Asociației “Pentru Demnitatea Umană”, Președintele Partidului Umanist din Republica Moldova

Colegiul redacțional:

Boris Melnic, academician AȘM
Teodor Țirdea, d.h.f., prof. univ., acad.
Vasile Țapoc, d.h.f., prof. univ.
Eudochia Sahameanu d.h.f., prof. univ.
Miroljubov Trifan, prof. univ.
Dumitru Căldare, d.h.f., prof. univ.
Vitalie Ojovanu, d.f.f., conf. univ.
Vasile Catană, prof. univ.
Arteni Ion, d.i.m.
Corina Gîrlă, asis. univ.

Hans Schwartz, prof. teologie Regensburg, Germania
Nicolae Prelat, prof. teologie, decan Institutul de
teologie Regensburg, Germania
Cîmpeanu Alexandru, prof. teologie, Germania
Semionov S.P., prof. univ., S-Peterburg, Russia
Ivlampie I., prof. univ., Romania
Oliver Clevent, prof. teologie, Paris, Franța
Al. I. Ciurea, pr. prof. teologie, Romania
Ludmila Roșca, conf. univ.
Sergiu Cireș, prot.

În materialele Conferinței științifico-practice internaționale “Prin religie și știință spre pace și umanism” se examinează probleme și se caută soluții ce țin de criza umanității, componentele crizei globale și mecanizmele de depășire a ei prin Credință, Umanism și Pace. Se argumentează fondarea Parteneriatului pentru Umanism și Pace la nivel Național, European și Mondial. Se argumentează că umanismul este concepția supraviețuirii omenirii în veacul XXI.

Lucrarea este destinată oamenilor de știință, studenților, profesorilor, credincioșilor și teologilor, tuturor celor care sunt preocupați de problema Umanismului și Credinței.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

“Prin religie și știință spre pace și umanism”, conf. șt.-pract. int., (2006; Chișinău). Prin religie și știință spre pace și umanism: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău, 25-28 oct. 2006 / red. resp.: Ion Mereuță. - Ch.: S.n., 2006. - (Tipogr. “Elan. Poligr.”). - 200p.

Antetit.: Univ. de Stat de Medicină și Farmacie “N. Testemițanu”, Asoc. “Pentru Demnitatea Umană” din Rep. Moldova.

ISBN 978-9975 -66-057-0

100ex.

1/14+7/9(082)=00

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE	6
Предисловие.....	8
A word before.....	10
Ion Mereuță	
CREDINȚA, RELIGIA ȘI UMANISMUL ÎN CONTEXTUL CRIZEI GLOBALE ..	12
Вера, религия и гуманизм в контексте глобального кризиса	
Faith, religion, of humanity in the contest of global crisis	
Hans Schwarz	
DIE THEOLOGISCHE BEDEUTSAMKEIT	
DES DIALOGS MIT DEN NATURWISSENSCHAFTEN	35
Диалог между теологией и биологическими науками	
The dialogue between religion and natural science	
Melnic Boris	
UMANISMUL ȘTIINȚIFIC	52
Научный гуманизм	
Scientific humanism	
Teodor N. Țirdea	
UMANISMUL DIN PERSPECTIVA BIOETICII GLOBALE	56
Гуманизм и перспектива глобальной биоэтики	
Humanism from global bioetic perspective	
Vasile Țapoc	
UMANISMUL LA RĂSCRUCE	66
Гуманизм на распутье	
Humanism at the crossroads	
Dumitru Căldare	
PACEA – VALOAREA SUPREMĂ A EXISTENȚEI	
ȘI DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII	73
Мир – высшая ценность общества	
Peace – the supreme value of society’s existence of development	
Miroliubov Trifan	
POLITICA, CONȘTIINȚA ȘI CREDINȚA	78
Политика, сознание и вера	
Politics, conscience and faith	

Alexandru Arseni	
DREPTUL – FUNDAMENTUL LAIC AL UMANISMULUI.	90
Право – научный фундамент гуманизма	
Law – the base of humanism	
Al. I. Ciurea	
UMANISM ȘI TEOLOGIE ÎN CULTURA VECHĂ ROMÂNESCĂ	93
Гуманизм и теология в древней румынской культуре	
Humanism and theology in the Romanian old culture	
Vitalie Ojovanu	
UMANISMUL - VALOARE ESENȚIALĂ A MEDICINEI	119
Гуманизм – основная ценность медицины	
The humanism - basic value of medicine	
Catană Vasile	
PROBLEMA SOCIETĂȚII – CREȘTEREA NOII GENERAȚII	124
Воспитание нового поколения – главная задача общества	
Society's fundamental problem – new generation growth	
E. Saharneanu	
UMANIZAREA VERSUS DEZUMANIZAREA LUMII CONTEMPORANE	131
Гуманизация или антигуманизация современного мира	
Humanization opposed to dehumanization of contemporary society	
Oliver Clement	
CREȘTINISM ȘI ȘTIINȚĂ. ROLUL ORTODOXIEI	142
Христианство и наука. Роль Православия	
The christianity and science. The orthodoxy role	
Arteni Ion, Arteni Victoria	
UNELE PRINCIPII DE UMANIZARE	
A SISTEMULUI OCROTIRII SĂNĂȚĂȚII	159
Некоторые принципы гуманизации здравоохранения	
Some principles of humanization of health protection system	
Sergiu Cireș	
UMANISMUL CREDINȚEI ORTODOXE	164
Гуманизм Православной Веры	
The humanism of orthodox faith	
Corina Gîrla	
ABORDĂRI CONTEMPORANE	
ALE DOCTRINEI UMANISTE ÎN GERMANIA	173
Современная концепция гуманизма в Германии	
Contemporary germane society humanism	

Ludmila Roşca	
UMANISMUL CONTEMPORAN	
ŞI STRATEGIILE SUPRAVIETUIRII	180
Современный гуманизм и стратегия выживания	
Contemporary humanism and the strategies of survival	
Ivan Ivlampie	
NIKOLAI BERDEAEV ŞI SFÎRŞITUL UMANISMULUI	187
Н. Бердяев и конец Гуманизма	
Nikolai Berdeaev and the end of humanity	
Bantea Nicolae	
O VIZIUNE FAŢĂ DE CREDINŢĂ ŞI UMANISM	199
Отношение к вере и гуманизму	
A vision toward faith and humanism	
Cirisău Elena	
IMPACTUL DEZVOLTĂRII RELAŢIILOR DE CREDIT ÎN	
ÎNTEPRINDERILE AGRICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA	201
Кредиты в сельском хозяйстве	
The credit system development in agricultural enterprises of Republic of Moldova	
Tabuncic Lilia	
UMANISMUL ŞI EDUCAREA OMULUI NOU	204
Гуманизм и воспитание нового человека	
Humanity and evaluation of new man/human being creation	
Семёнов С. П.	
СИСТЕМНЫЙ КРИЗИС ТОВАРНО-ДЕНЕЖНОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ	
И ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ	207
Criza sistemică a civilizației marfă-bani și transformarea umanistă	
The systemic crisis of merchandise-money civilization and the humanist transformation	
Раиса Гончар, Марчел Кушнир	
ПОЗНАЙ И ИЗМЕНИ САМОГО СЕБЯ	215
Cunoaște-te și schimbă-te pe tine	
Know and change yourself	
Elvira Pantea	
FEMEIA ŞI UMANISMUL	224
Женщина и Гуманизм	
Women and Humanism	
Eugenia Ursu	
PRIN CREDINŢĂ SPRE UMANISM ŞI PACE	234
Через веру к гуманизму и миру	
Through Faith to words humanity & peace	

CUVÎNT ÎNAINTE

Stimați cititori de pretutindeni, aveți în față o carte, a patra la număr, în domeniul Demnității Umane și Umanismului propusă de Asociația Pentru Demnitatea Umană din Republica Moldova.

Omenirea pe parcursul dezvoltării sale a tins spre civilizație, progres și cultură. Prin acestea se apreciau nivelurile societăților. Un rol deosebit în dezvoltarea civilizației mondiale la avut civilizația și cultura europeană. Atît Europa cît și țările de pe mapamond sunt la o etapă specifică de dezvoltare – la hotare de secole și milenii, mereu în transformări sociale, geopolitice și economice. Reformele implementate în lume și, în special, în Europa, în ultimul timp și în Europa de vest bazate pe economia de piață au dezvoltat aspectul producerii și în special a mărfii. În același timp elementul primordial al producerii sociale a devenit marfa iar omul, valoarea umană a devenit secundară. În același timp tot mai pronunțat este evidențiată criza globală cu multiplele ei componente – criza economică și sărăcia, criza energetică, criza ecologică și a sistemelor ecologice, criza mentalității omenirii. Un rol aparte îi revine crizei demnității umane și extinderea traficului, sclaviei, torturii etc. Un component esențial al crizei globale este criza moralității în plan mondial, european și local, criză de omenie. Tot mai des se resimt aspecte de depersonificare a omului, de dezumanizare exprimate prin pseudocultură, degradarea culturii popoarelor, expansiunea pseudoculturilor pop-video-audio, de dezmăț și desfrîu.

Pe de altă parte la începutul mileniului III a luat amploare terorismul mondial și regional, înarmarea și confruntarea supraputerilor, elemente de naționalism, rasism și separatism. Se resimte lupta între religii și culturi. Un loc aparte în acest proces îl au fenomenele globale – globalizarea și europeanizarea și fenomenele medico-biologice – cel demografic și cel epidemiologic. Toate compartimentele evidențiate mai sus apreciază criza globală ca o criză sistemică a civilizației contemporane.

În așa condiții nu se crează premise optimale pentru dezvoltarea armonioasă a omului . Mai mult decît atît are loc denaturarea demnității umane și a sănătății omului. Aceasta se exprimă și prin majorarea morbidității prin boli sociale pe glob – alcoolism, narcomanie, SIDA, gripă aviară, cancer, crize ale ecosistemelor și chiar războaie „meteorologice”, alte aspecte ale tehnicizmului antiuman. Situația este foarte complicată și cere implicarea comunității europene, euroregionale și mondiale.

Depășirea acestei crize globale poate avea loc prin umanizarea gândirii umane, prin credință, prin umanism, prin pace . Numai unirea oamenilor cu idei umaniste poate salva omenirea de o criză globală.

Sper că această Conferință internațională, Parteneriatul pentru Umanism și Pace care va fi semnat la sfîrșitul Conferinței, masa rotundă cu participarea diferitor specialiști umaniști ne va ajuta în conștientizarea crizei umanității și evidențierea mecanismelor de depășire a ei.

Așa să ne ajute Dumnezeu !

*Președintele Asociației
“Pentru Demnitatea Umană”,
Președintele Partidului Umanist din Moldova,
d.h.m., prof. univ., acad. Ion Mereuță*

ПРЕДИСЛОВИЕ

Уважаемые читатели, перед Вами новая книга, четвертая, в области Человеческого Достоинства и Гуманизма предлагаемая Ассоциацией «За Человеческое Достоинство» из Республики Молдова.

Человечество по ходу её развития всегда стремилась к прогрессу, к культуре, к цивилизации. Эти были и критерии развития общества. Особую роль в развитии мировой цивилизации имеет европейская культура. Как Европа, так и мир в целом находится на особом этапе своего развития – на распутие веков и тысячелетий, всё время в реформах экономических и политических. В последнее время экономические реформы, основаны на рыночную экономику, развивают производство и товар. Именно товар, стал главным элементом социального продукта, а Человек, его Достоинство стали второстепенным. В то же время человечество находится перед глобальным кризисом с многими её компонентами – экономическим и бедностью, энергитическим, экологическим, кризис менталитета людей. Особую роль приобретает кризис человеческого достоинства, трафик людей, рабство, негуманное отношение к людям. Всё чаще проявляются псевдокультура, поп-видео-аудио, деградирование культур, народов, что приводит к аморальному образу жизни.

С другой стороны с начала III-го тысячелетия набирает силу терроризм, глобальный и региональный, появляются элементы национализма, расизма и сепаратизма. Появляется борьба религий и культур. Отдельное место в этом процессе занимают феномены глобального масштаба – глобализация и европеизация, и феномены медико-биологические – демографический и эпидемиологический.

В этих условиях не может развиваться в гармонии человек и человечество. Это выражается через множество социальных проблем на планете – наркомания, алкоголизм, СПИД, кризисное состояние экосистем и даже «метеорологические войны».

В данном случае решение этих проблем требует вмешательства европейского и мирового сообщества.

Глобальные кризисы могут быть разрешены через гуманизм, веру, миролюбие. Только объединение идейных гуманистов может спасти мир от глобального кризиса. Необходим партнерият за мир и гуманизм, на всей планете.

Надеюсь, что интернациональная конференция, круглый стол, с участием гуманистов помогут всем понять глобальный кризис и выявить пути его разрешения через веру, гуманизм и мир.

Да поможет нам Бог!

*Председатель Асоциации
«За Человеческое Достоинство»,
Председатель Гуманистической Партии Молдовы,
д.х.м.н., профессор, акад. Ион Мереуцэ*

A WORD BEFORE

My dear reader from everywhere, you have in front of you a book, which is the fourth book proposed by the Association for Human Dignity from Republic Moldova.

On their way of development, the humans were leading up to civilization, to progress and to culture. That's how the levels of the society could be appreciated. The European culture had a special role in the development of the whole world civilization.

Europe and the world are a specific level of development – for centuries always in social, politics and geopolitics transforming. The reforms implemented in the world and especially in Europe, and in the last period in the west Europe, are based on the market economy and had been developing the aspect of producing and especially the aspect of the product. At the same time the main element of social production has become the merchandise and the man, the human value has become secondary.

At the same time the global crisis with its multiple components is more obviously – the economical crisis and the poverty, the energetical crisis and the human mentality crisis. A special role has the human dignity crisis and the extension of the traffic, of the slavery, of the torture etc.

An essential component of the global crisis is the worldwide crises worldwide also an European & local level, a absolute human crisis. More often the aspects of the depersonifications of humans, the dehumanization

expressed by pseudoculture, by the denigration nations of the culture, by the expansion of pseudoculture like pop-videi-audio are felt too often. From the other side, at the beginning of the III- rd century the terrorism, the confrontation of superpowers, elements of nationalism, racism expended through the whole world.

The struggle between religion and cultures is felt. A special place in this process is taken by the global phenomenon – the globalization, the europeanisation, and the medical-biological phenomenon – the demographical and epidermical ones. All the compartments named before appreciate the global crisis as a systematical crisis of the modern civilization.

In such conditions the optimal premises for development of humans and humanity can not be created. More than that the denaturation of human dignity of human health and humanity is taken place. This is expressed by the growing of mortality because of social illness – alcoholism, drugatiction, AIDS, cancer, ecosystem crisis and even “meteorological” wars, and other aspects of antihuman techicism. The situation is too complicated and needs the implication of the European and the whole world community.

The excellling of this global crisis may take place through the humanisation of the human mind, through trust, humanism and peace. Only the unification of men with humanistic ideas may save the humanity from the global crisis.

I hope this International Conference, the Partenership from Humanism and Peace which would be signed at the end of the Conference, the round table with the participation of different humanistic specialists would help us to see the humanity crisis.

So help us God.

*The president of the Association “For Human Dignity”,
The Presidence of the Humanist Party of Moldova
Ion Mereuță*

CREDINȚA, RELIGIA SI UMANISMUL ÎN CONTEXTUL CRIZEI GLOBALE

Rezumat. Credința, religia și umanismul în contextul crizei globale

Articolul argumentează criza globală contemporană a umanității și componentele ei. Autorul menționează că concomitent cu globalizarea și europenizarea, cu fenomenele medico-sociale evidențiate la începutul secolului XXI – cel demografic și epidemiologic, omenirea se confruntă cu crize de mentalitate, de depersonificare, de deumanizare, de pseudocultură, de conflicte atât între marile puteri cât și a culturilor, a religiilor a tehnologiilor. Se arată depășirea acestei crize prin credință, umanism și pace și se propune Parteneriatul în domeniul umanismului și păcii pe plan național, european și mondial.

Резюме. Вера, религия и гуманизм в контексте глобального кризиса

Глобальный кризис и его преодоление через веру, гуманизм и мир. Автор аргументирует глобальный кризис современности, ее компоненты и предлагает его преодоления через веру, гуманизм и мир. Предлагается создать Партнериат за гуманизм и мир в Европе и в мире. Аргументируется новое мировоззрение на современном этапе развития цивилизации – гуманизм и новое его осмысление.

Summary. Faith, religion, humanity in the contest global crisis

This article show us the contemporary global crisis of the humanity and its elements. Author mentions that the humanity is simultaneously confronting with globalization and europenization with social – medical phenomenons as well as with outlook crisis dehumanization, pseudoculture with the fight between the superpower and cultures, religions and antihumane technologies. This crisis may be surpassed through faith, humanity and peace and its proposed the partnership in the national European, euroregional and global humanity and peace area.

Criza globală

Omenirea pe parcursul dezvoltării sale a tins spre civilizație, progres și cultură. Prin acestea se apreciau nivelurile de dezvoltare a societăților. Un rol deosebit în dezvoltarea civilizației mondiale la avut civilizația și cultura europeană. Actualmente atât Europa cât și țările de pe mapamond sunt la o etapă specifică de dezvoltare – la hotare de secole, și milenii mereu în transformări sociale, politice și economice. Reformele implementate în lume și în special în Europa, și în ultimul timp în Europa de vest bazate pe economia de piață au dezvoltat aspectul producerii și în special a mărfii. În același timp elementul primordial al producerii sociale a devenit marfa iar omul, valoarea umană a devenit secundară. În același timp tot mai pronunțat este evidențiată criza globală cu multiplele ei componente – criza economică și sărăcia, criza energetică, criza ecologică și a sistemelor ecologice, criza mentalității omenirii. Un rol aparte îi revine crizei demnității umane și extinderea traficului, sclaviei, torturii etc. Un component esențial al crizei globale este criza moralității în plan mondial, european și local, criză de omenie. Tot mai des se resimte aspecte de depersonificare a omului, de dezumanizare exprimate prin pseudocultură, degradarea culturii popoarelor, expansiunea pseudoculturilor pop-video-audio, de dezmăț și desfrîu. Pe de altă parte la începutul mileniului III a luat amploare terorismul mondial și regional, înarmarea și confruntarea supraputerilor, elemente de naționalism, rasism și separatism. Se resimte lupta între religii și culturi. Un loc aparte în acest proces îl au fenomenele globale – globalizarea și europenizarea și fenomenele medico-biologice – cel demografic și cel epidimiologic. Toate compartimentele evidențiate mai sus apreciază criza globală ca o criză sistemică a civilizației contemporane. În așa condiții nu se creează premise optimale pentru dezvoltarea armonioasă a omului și omenirii. Mai mult decât atât are loc denaturarea demnității umane și a sănătății omului și a omenirii. Aceasta se exprimă și prin majorarea morbidității prin boli sociale pe glob – alcoolism, narcomanie, SIDA, gripă aviară, cancer, crize ale ecosistemelor și chiar războaie „meteorologice”, alte aspecte a tehnicismului antiuman. Situația este foarte complicată și cere implicarea comunității europene, euroregionale și mondiale.

Depășirea acestei crize globale poate avea loc prin umanizarea gândirii omului și omenirii, prin credință, prin umanism, prin pace. Numai unirea oamenilor cu idei umaniste pot salva omenirea de la criza globală. Acest proces trebuie să aibă loc prin introducerea principiilor morale ale umanității. Acest proces trebuie să aibă câteva componente ale implementării și necesității atât în plan mondial, european, cât și regional și național.

Credința

În condițiile goanei după bani, după avere, după satisfacerea necesităților materiale, omul și omenirea au căzut pradă egoismului. Acest proces a indus intoleranța, ura, calomnierea, meschinăria, ultrajul, mita, protecționismul, etc. Oamenii și sociumul sau ales cu disperarea, dezamăgire, neîncredere. Anume în aceste condiții avem nevoie de a-l readuce pe om în centrul atenției sociale să valorificăm valoarea sa umană, demnitatea lui, să-i readucem încrederea și credința. Credința este o convingere. Ea nu poate fi indusă prin legi, prin acte normative sau mai ales prin monopolizare. Credința nu poate fi constrânsă, ea readuce încrederea, autoritatea, dependența, aduce mobilizarea și motivația de a ajunge la țelul scontat. Avem nevoie de credință în noi, în omenire, avem nevoie de credință încrederii, de credința dependenței, de credința autorității, de credință în neamul omenesc, în viitor mai bun. Toate credințele trebuie să ne ducă la credința cea mare – Credință în Dumnezeu.

Omul este o creație biosocială și dumnezeiască. Dacă Dumnezeu a creat lumea prin legea sa, apoi omul trebuie să împlinească prin rațiunea sa. Pe mapamond sunt diferite popoare, care-și au credința sa. Noi nu trebuie să căutăm cine are dreptate. Rațiunea omului nu poate să-l cunoască pe Dumnezeu. Noi oamenii, cunoaștem lume prin simțuri, prin lumea ochilor. Noi nu putem să-l vedem, să-l pipăim pe Dumnezeu. Pe Dumnezeu putem să-l cunoaștem însăși prin esența lui. Aristotel scria despre aceasta ca „putere în act”.

La etapa actuală au apărut probleme extraordinare. Cea mai arzătoare este lupta între religii. Consider că este o imoralitate absurdă. În cazul când în numele credinței „unora” se i-au decizii de a sechestra femei, de a

mutila organe genitale, de a amputa miini, de a recurge la crimă, la bombe și terorism nu rămâne nici umanism, nici morală, nici credință numai rămîne nimic. Rămîne un gol... sufletesc. Omul nu mai este om el este fără omenie și fără Dumnezeu. De ce acest Eu în care trebuie să fie Dumnezeu se transformă în alt Eu fără Dumnezeu, fără moralitate, fără credință? Chiar în societatea noastră creștină apare individualismul – în cazul bogăției personale care devine unitate de măsură la unii cu imoralitate și fără de Dumnezeu. Deseori acestea nu urmăresc pe Dumnezeu dar acceptă materialul în loc de morală și spirit. Alții doresc în „Rai” și acceptă morala duhovnicească. Dumnezeu trebuie să fie fundamentul moralității în societatea omenească. Nu dorința Eu-lui, nu prudența lui, nu scăparea de pedeapsa devină, dar în fiecare Eu trebuie să fie Dumnezeu prin felul de a fi și de a trăi.

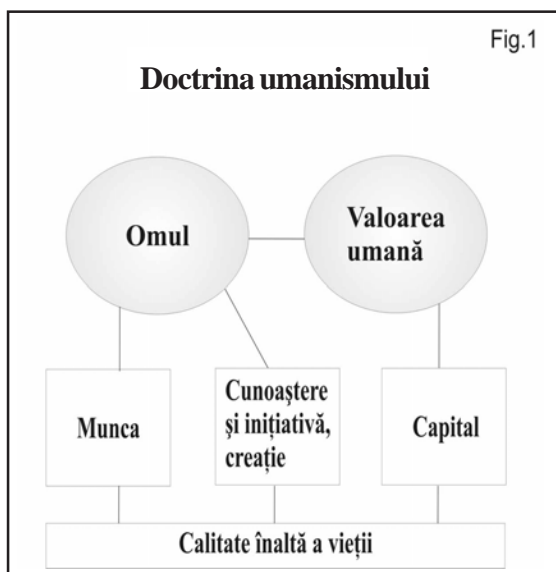
În condițiile actuale omul a pierdut încrederea în ziua de mâine, în stabilitatea relațiilor economico-sociale, până și încrederea în neam și țară. Aceasta ne-o dovedește migrația masivă a concetățenilor noștri în străinătate.

Atunci când nu poți rezolva o problemă, ea nu trebuie abandonată, ci e necesar de căutat alte metode de soluționare a acesteia, păstrându-ne încrederea. Căci încrederea este motivația, impulsul, energia – ea îți asigură o jumătate din succes. Anume încrederea este temelia izbânzii și succesul tratamentului, spun filozofii și medicii. Noi trebuie să readucem, în conștiința concetățenilor noștri, credința în țară, în neamul nostru și în Dumnezeu. Aceste mecanisme de reabilitare a încrederii există în fiecare dintre noi, doar că ele trebuie căutate. Pentru a le găsi este nevoie de muncă în beneficiul țării și al cetățenilor ei, spirit de sacrificiu și patriotism, chiar fapte de eroism. Generațiile de până la noi au demonstrat că sunt capabile de acest lucru pe parcursul a celor peste 600 de ani de statalitate. Generațiilor de astăzi le va fi mai greu, dar despre aceasta vor putea să judece cei care vor veni după noi. Anume ei, tinerii, trebuie să conștientizeze acest fapt, dar și adulții trebuie să educe copiii într-un spirit nou. Pe lângă educația formală sau neformală este absolut necesară educația morală – adică pătrunderea în dimensiunea internă a activității de formare, dezvoltare a tinerei generații, a personalității. Acest proces este profund

și trebuie accentuat la omul în formare. El trebuie fixat în scoarța cerebrală a fiecăruia-în familie, la grădiniță, la școală, la facultate. Astfel, aceste calități se vor transforma în norme ale societății. În acest mod vom crea dominantă dorită – încrederea în noi înșine, în neamul nostru, în țara noastră, în viitor. Anume încrederea în viitor va da naștere unei noi motivații, va declanșa noi cerințe, conduite și atitudini atât față de oameni, cât și față de țară, ceea ce va modifica relațiile umane și, drept urmare, relațiile speciale și interesele se vor apropia. Respectivul fapt va duce la diminuarea reacțiilor agresive, dușmănoase, a intrigilor și va reînvia patriotismul în fiecare dintre noi. Se vor reafirma tradițiile, se va crea din nou pulsul progresiv al vieții sociale și prosperarea societății. Anume relațiile umane și cele personale, familiale, profesionale sunt baza unirii în țară. Anume Credința este salvarea noastră, este pacea și înțelegerea între oameni, între țări, popoare și pe mapamond.

Umanismul este un principiu bine determinat al moralei noastre sociale și universale. Umanismul aparține umanității și noi considerăm că este un element al globalizării gândirii și atitudinilor umane. El include în sine toate principiile general umane. Am putea vorbi ulterior, după ce ar fi introduse atât morala binelui cât și morala datoriei de problemele globalizării. Poate umanismul este un criteriu sau un element al globalizării, și al noosferizării. Umanismul înaintează pe primul plan omul ca valoare supremă și care exprimă respectarea demnității lui și a drepturilor la libertate, fericire și dezvoltare. Umanismul consideră că binele pentru om este un criteriu care trebuie să existe și trebuie să fie promovate de instituțiile sociale prin respectarea principiilor egalității, dreptății atitudinii umane drept normă dorită în relațiile între oameni. Ideile umaniste au fost prezente pe tot parcursul dezvoltării civilizației. Dar la general prin umanism se înțelege acea mișcare de orientare intelectuală, legată de epoca renașterii. Pentru prima dată termenul „renaștere” – a fost aplicat de către istoricul francez Jules Michelet determinându-i conținutul: „Descoperirea lumii, descoperirea omului”. Expresia de umanism derivă de la cuvântul latin „*humanus*”, care înseamnă „omenesc”. La începutul veacului XIX-lea, mai exact în 1808, F. J. Niethammer a apreciat umanismul, ca „indicând concepțiile care de-a lungul întregii istorii a civilizației recunosc demnitatea, valoarea și

posibilitățile nelimitate de desăvârșire ale ființei umane și care, în consecință, militează pentru dezvoltarea liberă a personalității umane. Întîlnim și aprecierea lui Immanuel Kant: „Privește pe om întotdeauna ca un scop și niciodată ca un simplu mijloc” formulată în opera marelui filosof „Bazele metafizicii moravurilor”. Ar fi necesar să facem o excursie atît istorică cît și geo-politică a dezvoltării concepției umanismului. Doctrina Umanistă a apărut din necesitățile societății și reevaluării omului în societate, reafirmarea valorilor general – umane și a demnității, precum și a relațiilor dintre om – om, om – societate, om – stat. Doctrina Umanismului (figura nr.1) oferă toate reperele teoretice și practice pentru soluționarea

contradicțiilor majore manifestate în cadrul sistemului politic al societății contemporane moldovenești. Valorile fundamentale ce stau la baza doctrinei umaniste sunt:

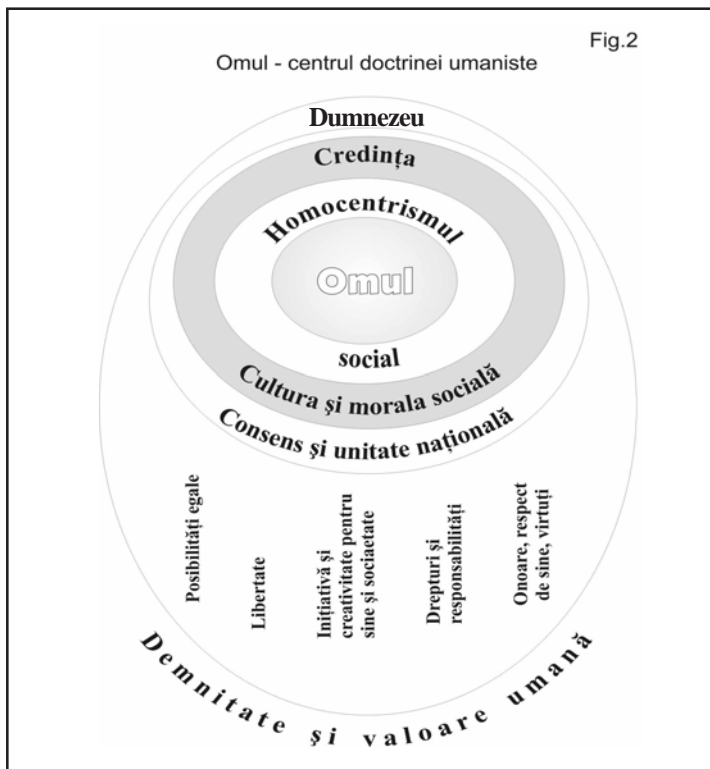
- Libertatea personalității umane la exercitarea deplină atît a drepturilor cît și a responsabilităților și evident a libertăților fundamentale ale omului
- Responsabilitatea umană devine factor de armonizare a aspirațiilor omului cu interesele majore ale societății

□ Cunoașterea trebuie să devină mijloc de dobândire a libertății individului și condiție de asumare a responsabilității

□ Inițiativa și proprietatea privată ca factor de garanție a protecției economice și sociale, ca condiție de manifestare cât a libertății atât și a responsabilității individului

□ Reafirmarea în relațiile umane și în relațiile om-societate-stat, a moralei și culturii sociale, a principiilor general-umane, a Credinței, a virtuților morale și divine.

Doctrina Umanistă vizează pe toți oamenii care au credință, reafirmă și implementează principiile democratice, valoarea umană în necesitatea împlinirii personalității și afirmării demnității umane. Doctrina Umanistă consideră că afirmarea personalității și a demnității umane poate avea loc numai în condițiile unui nivel înalt de bunăstare de aceea susține inițiativa

privată și antreprenoriatul pentru a forma și a promova clasa de mijloc din Moldova și capitalul autohton în numele prosperării țării.

Centrul preocupărilor doctrinei umaniste este Omul (figura nr. 2). Omul apare pe primul plan în societate și este valoarea supremă care exprimă respectarea Demnității, Drepturilor și Libertăților lui. Existența, activitatea și dezvoltarea omului o apreciem ca Homocentrismul social. Noi argumentăm Homocentrismul social ca o valoare umană și valoare socială, promovarea lor ca sistem socio-politic și ca element de bază a doctrinei umaniste. Anume omul apt de muncă trebuie să creeze bunuri materiale și spirituale în baza cunoștințelor, asigurându-și nu existența dar calitatea înaltă a vieții și capitalul. Cunoștințe, inițiativă și creație pentru el, omul, cetățeanul, pentru familie, pentru societate. Societatea favorizând personalitatea îi oferă onoarea și locul de muncă și ca rezultat ia naștere valoarea umană și demnitatea.

Doctrina umanistă apreciază, că omul trebuie să dispună de *posibilități egale, libertate, creativitate* – impunerea unui loc de muncă și a unui salariu adecvat care exclude bipolaritatea antagonică între muncă și capital și trebuie să includă inițiativa și creația lui. *Creativitatea* trebuie să fie un atribut al ființei umane. Omul și societatea nu poate să trăiască numai pe valori acumulate dar trebuie să creeze continuu noi valori pentru om, pentru societate, pentru omenire. Putem spune că numai omul cu omenie, cu Credință, cu virtuți morale și duhovnicești, cu creativitate și cu onoarea respectivă acumulată va da naștere la valoarea umană deplină. *Demnitatea*, va deveni valoare supremă a omului și a poporului sub toate prismele de activitate sociale și profesionale.

Doctrina umanistă apreciază și *democrația, drepturi și responsabilități* pentru fiecare cetățean în societate incluzând solidaritatea socială.

Un component al doctrinei umaniste este *Credința* – în Dumnezeu, credința în noi oamenii, credința în unitatea noastră de neam, credința în viitor. Credința trebuie să fie motivația pentru succes și biruință.

Doctrina Umanistă este *respectul față de sine, și față de alți oameni, față de societate*. Aceasta include valoarea umană și implementarea moralei datoriei și moralei binelui. Acest proces implică principiile gen-

eral - umane, omenia și a tuturor virtuților morale și divine Aceasta ne va asigura consensul social și dialogul social continuu în numele prosperării omului și societății. Umanismul denunță egoismul și egocentrismul, invidia și intoleranța, rasismul, xenofobia. Doctrina umanistă găsește echilibrul dintre respectul de sine și altruism, dintre liberalism și socialism, evidențiind ființa umană.

Criteriul metodologic al doctrinei umaniste este *pragmatismul*. Dezvoltarea țării este posibilă, dar sunt necesare unele condiții - unitatea poporului, disciplină de muncă, înțelepciune și rațiune în activitate, integritatea țării, supremația legii. Toate acestea ne vor duce la dezvoltarea continuă a societății lor.

Pacea

Dezvoltarea umanității a fost însoțită de conflicte și războaie regionale și mondiale. Este evident că cu dezvoltarea civilizației și din punct de vedere a umanismului trebuie să excludem moartea violentă și să păstrăm viața. Pacea internațională presupune o dezvoltare a sociabilității la scara universală. Avem nevoie de pace la scara mondială, aceasta ar fi o politică de pace mondială care ar implica o generalizare pentru toate statele care ar avea o legislație unică, un proiect de pace mondială.

În afară de cele trei principii de depășire a crizei globale avem nevoie și de alte componente

Avem nevoie de o gândire globală, de intelect universal, noosferic.

Precum un om este un Eu în sine, precum o țară, un popor, o națiune sunt și ele un Eu propriu-zis apoi și mapamondul, lumea cu pământul – este tot un Eu. Și la acest Eu tot trebuie să fie la superlativ, la global, la infinit, la etern. Globul lumea, tot este un organism care în univers se autoreglează și se autoperfecționează. Acest Eu al lumii are și fizic și material și totodată și suflet. Anume acest intelect al Eu-lui universal luminează, călăuzește dezvoltarea lumii – fauna și flora, pe de o parte, iar pe de alta – omenirea. E-ul universal trebuie să dispună de gândire, morală, cultură, rațiune în numele autopăstrării și autoperfecționării. Acest Eu trebuie să devină unu. Și acest unu trebuie ocrotit. Aceasta se v-a întâmpla atunci când un intelect universal cu o gândire globală îl v-a stăpîni. Pe de o

parte E-ul liber, iar pe de altă parte E-ul pacific. Un Eu caută pacea în el singur și pentru a se apăra, trebuie s-o vadă și în altul, în altul Eu. Aici respectarea unui și altui Eu trebuie să echivaleze. Credem, că aceasta este apreciat și de legea evangheliei „Ceea ce dorești ca alții să-ți facă, fă-le și tu lor”. Aceasta este legea tuturor oamenilor. Poate că acest principiu legitim și uman trebuie să aprecieze dezvoltarea umană durabilă. Aici se reflectă atât securitatea Eu-lui pur cât și a Eu-lui universal. În acest caz vom vorbi nu numai de supraviețuirea unui om, unui popor, ci și de supraviețuirea umană, globală. Poate aici, la acesta tangență, v-a apărea homo-universalus, homo-dignissimus. Pentru el, considerăm că v-a fi caracteristic cultura universală, rațiunea universală, intelectul universal, dragostea de mapamond, libertatea Eu-lui universal, eternitatea, etc. Anume intelectul universal trebuie să aprecieze sufletul lumii el trebuie să lumineze universul, să călăuzească flora și fauna, mecanismele interacțiunilor, multiplicitatea atât a fizicului cât și a psihicului omenesc. Giordano Bruno scria că: „există trei feluri de intelect: cel divin, care este totul; celelalte particulare, care divin totul; cel al lumii care face totul; deoarece trebuie ca între extreme să existe acest fenomen mijlociu, care este adevărata cauza eficientă, extrinsecă și intrinsecă a tuturor lucrurilor naturale. Pentru acest unu al universului trebuie să fie unul al intelectului universal. Prin aceasta s-ar afirma adevărul unui întreg, și desigur unitatea. Poate acesta este și înțelepciunea universală, infinitatea și divinitatea. Numai cu gândire globală și intelect universal putem supraviețui la acesată perioadă importantă a dezvoltării umanității.

Dar care ar fi reperele conceptuale ale perfecționării sociumului? Credem că în primul rând este necesar:

Formarea intelectului viitorului homo-humanus, sau homo-universitas, homo-dignissimus. Aceasta se poate efectua numai prin educație. Educația celor doi ce se iubesc, educația părinților tineri, educația în familie, educația copilului la creșă, la școală, la facultate, în societate. Cultivarea în acest Eu de la primele semne ale vieții a principiilor general umane și a principiului E-ul pentru Tot și viceversa. Acest intelect al omului trebuie să fie social și global

Formarea culturii individuale și sociale a familiei, a societății.

Cultura, iubirea cultura relațiilor între oameni, cultura în stradă, la producere, în familie. Cultura alimentației, cultura mesei, cultura pregătirii bucatelor, cultura sănătății, cultura profesională, etc. trebuie să devină norme ale vieții. Cultura omului și a sociumului au interconexiuni. În centrul culturii trebuie să se afle omul și invers. Omul trebuie să se afle în centrul culturii. Cultura omului trebuie să fie pentru om. Formarea culturii personalității Homo-Sapiens și Homo-Umanis, Homo-Universalus, cultura societății, cultura politică a scrutinelor electorale, a referendumurilor etc. Anume cultura apreciază nivelul dezvoltării sociumului. De asemenea, iubirea omului de către om. Omul trebuie să devină iubitor de oameni. Iubirea față de tot ce ne înconjoară, față de baștină, față de părinți, frați, față de țară, de societate, de omenire. Considerăm, că anume iubirea apreciază și patriotismul. Iubire față de tot ce faci pentru tine, pentru familie, pentru societate. Acolo unde este iubire este loc de dragoste, de generozitate, de curaj, de simpatie, de milostivire, de fidelitate, etc.

Munca trebuie să devină necesitate pentru om anume ea trebuie să-l perfecționeze. O muncă bazată pe profesionalism, pe tehnologii moderne. Acesta ne este viitorul, și așa trebuie să-l percepem.

Avem nevoie de înțelegere socială și toleranță

Dezvoltarea intelectului universal, global, desigur depinde de intelectul Eu-lui în sine. Anume așa din nivelul dezvoltării conceptului intelectual, universal al unui Eu în evoluție se v-a forma intelectul colectivităților și chiar a omenirii. Dar E-ul intelect universal se poate forma numai în socium și acești Eu cu Eu trebuie să se înțeleagă, să aibă interconexiune a intereselor lor. Și aici apare o condiție de succes. Această condiție poate fi numai toleranța. La Bruyere scria că: „oamenii nu se suferă decât cu greu unii cu alții, și sunt puțin înclinați să se apropie reciproc. Ei sunt atît de plini de ideile lor, încît nu mai este loc pentru ale altora”. Poate este adevărat să vorbim cum spunea V. Tișcov, de etica intelectuală. Noi trebuie să-i învățăm pe toți Eu cum să se apropie unul de altul, cu alte cuvinte este necesară **pedogrenia toleranței în societate**. Numai atunci și Eu mic, și Eu mare, și Eu intelectual, și Eu social se vor asculta. Așa vom arunca răul afară din societatea noastră. Nu avem nevoie de cruzime, de

agresiune, de antisemitism, de naționalism, de fascism, de discriminări, de terorism, de separatism...

Avem nevoie de rațiune socială, de înțelegere, de liniște, de intelect social, de pluralism cognitiv. Suntem de acord cu aprecierea lui V. Tișcov, că: „toleranța reprezintă caracteristica personală sau socială care presupune conștientizarea faptului, că lumea și mediul social sunt multilaterale, deci o părere privind lumea sunt diferite și nu pot, dar nici nu trebuie să tindă spre unicitate sau spre folosul cuiva”. Deci E-ul pur trebuie să suporte ideea celui alt Eu și împreună să decidă cu înțelegere și intelect problema care-i frământă pe ei și pe socium. Dacă nu v-a fi toleranță, v-a apărea intoleranța, care poate da naștere neînțelegerii, conflictelor, chiar violenței în societate. Conflictetele apar în societate deseori între etnii, între stat și societate, și anume aici avem nevoie de înțelegere și toleranță. Pluralismul cognitiv, ascultarea părților, răbdarea, chibzuința, prin înțelepciune și iubire, înțelegere și reciprocitate, trebuie să ne ducă la toleranța socială. În momentul crizelor sociale, ba chiar și economice, guvernul, și guvernarea la general pe de o parte și societatea pe de altă parte au nevoie de dialog social. Dar dialogul trebuie să fie permanent continuu și încă ceva. Inițiatorul dialogului social trebuie să fie puterea, reprezentanții guvernării. Anume ea, puterea, trebuie să adune la masa rotundă a tratativelor partidele parlamentare, extraparlamentare, organizații non-guvernamentală cu diferit gen de activitate, toată societatea civilă. Anume aici în capul mesei, trebuie să fie puterea și opoziția. Anume după noi, acest dialog social, este mecanismul și profilaxia posibililor conflicte sociale și desigur condiția progresului și dezvoltării statalității, stabilității, relative a sociumului. Chiar în societatea sovietică se încerca de a introduce termenul pluralismul cognitiv, care în mare măsură era declarativ.

Organismele internaționale încercă să promoveze toleranța și înțelegerea în societate, avînd drept bază cartă națiunilor unite, Declarația Universală a Drepturilor Omului, actul constitutiv al UNESCO, pacturile internaționale cu privire la drepturile civile și politice, drepturile economice, sociale și culturale, diferite convenții privind drepturile copilului, refugiaților, Eliminării tuturor formelor de discriminare în societate și altele. Spre

exemplu conferința generală a UNESCO din 16 noiembrie 1995, rezoluția 5.61 a adoptat declarația principiilor toleranței. În document se subliniază că, toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligațiune de ordin etic; ea e, de asemenea, și o necesitate politică și juridică. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii.

Toleranța nu e nici concesie, nici condescendență ori indulgență. Toleranța este, mai ales, o atitudine activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanei umane și libertăților fundamentale ale altora. În nici un caz, toleranța nu poate fi invocată pentru a justifica violarea acestor valori fundamentale. Toleranța trebuie să fie practică de către indivizi, grupuri și state.

Toleranța e responsabilitatea care susține drepturile omului, pluralismul (inclusiv pluralismul cultural), democrația și statul de drept. Ea implică respingerea dogmatismului și absolutismului și confirmă normele enunțate în instrumentele internaționale cu privire la drepturile omului.

În conformitate cu respectarea drepturilor omului, a practica toleranța nu înseamnă nici a tolera nedreptatea socială, nici a renunța la propriile convingeri, nici a face concesii în această privință. Ea semnifică acceptarea faptului că ființele umane, care se caracterizează natural prin diversitatea aspectului lor fizic, prin situația lor, felul de exprimare, comportamente și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace și de a fi cele care sînt. Ea semnifică, de asemenea, că nimeni nu trebuie să-și impună propriile opinii altuia.

Un rol deosebit în procesul de toleranță în societate trebuie să-i revină societății civile dar și statului. Toleranța la nivel de stat implică insistent dreptatea și imparțialitatea în materie de legislație, de aplicare a legii și de exersare a puterii judiciare și administrative. Ea cere, de asemenea, ca fiecare să poată beneficia de șanse economice și sociale fără nici o discriminare. Excluderea și marginalizarea pot duce la frustrație, ostilitate și fanatism.

În scopul instaurării unei societăți mai tolerante, statele trebuie să ratifice convențiile internaționale privind drepturile omului și, în caz de necesitate, să elaboreze o legislație nouă care ar garanta tratare și șanse egale vis-a-vis de diferite grupuri și indivizi din care se constituie societatea.

Este esențial, pentru armonia internațională, ca indivizii, comunitățile și națiunile să accepte și să respecte caracterul multicultural al familiei umane. Fără toleranță, n-am avea pace, iar fără pace, n-am fi în stare să avem nici dezvoltare, nici democrație.

Intoleranța poate lua forma unei marginalizări a grupurilor vulnerabile și a excluderii lor din orice fel de participare la viața socială și politică, cât și cea a violenței și discriminării în privința lor. După cum se afirmă în Declarația asupra Rasei și Prejudecăților Rasiale, “Toți indivizii și toate grupurile au dreptul de a fi diferite”.

Dimensiunile sociale ale toleranței trebuie să fie îndreptate atât asupra individului, grupurilor de oameni, sociumului în întregime. În lumea modernă, toleranța e mai necesară ca oricând. Noi trăim într-o vreme marcată de mondializarea economiei și accelerarea mobilității, comunicației, integrării și interdependenței, migrațiilor și deplasărilor de mare amploare ale populațiilor, urbanizării și mutațiilor în sfera formelor de organizare socială. Din moment ce nu este nici într-o parte a lumii o situație care să nu se caracterizeze prin diversitate, creșterea intoleranței și confruntărilor constituie o amenințare potențială pentru orice regiune. Și nu e vorba aici de o amenințare ce s-ar limita la o anumită țară, ci de o amenințare universală.

Toleranța e necesară atât între indivizi, cât și în cadrul familiei și comunității. Promovarea toleranței și modelarea atitudinilor față de diferite opinii, în sensul unei deschideri reciproce și al solidarității urmează să aibă loc în școli și universități și prin intermediul educației non-formale, acasă și la locul de muncă. Mijloacele de informare în masă sînt pe măsură să joace un rol constructiv, în acest sens, favorizînd dialogul și dezbaterile libere și deschise, propagînd valorile toleranței și evidențiind pericolul indiferenței față de expansiunea ideologiilor și grupurilor intolerante.

După cum se afirmă în Declarația UNESCO asupra Rasei și Prejudecăților Rasiale, urmează a fi întreprinse măsuri în vederea asigurării

egalității în demnitate și drepturi pentru grupuri și indivizi, pretutindeni oriunde este necesar. În acest sens, o atenție deosebită va fi acordată grupurilor vulnerabile dezavantajate din punct de vedere economic sau social astfel ca să le fie asigurate protecția legii și măsurile sociale, mai ales, în materie de locuință, muncă și sănătate, cât și în sensul respectării autenticității culturilor și valorilor lor și facilitării, în special prin educație, a promovării și integrării lor profesionale și sociale.

Trebuie să fie efectuate studii științifice speciale și să fie instituite rețele anume care ar fi în stare să coordoneze reacțiile comunității internaționale la această sfidare planetară, inclusiv prin intermediul unor analize conform metodelor științelor sociale, ale cauzelor profunde ale acestor fenomene și ale măsurilor eficiente care urmează a fi luate pentru a le face față, cât și prin cercetare și supraveghere, în sprijinul deciziilor Statelor membre în materie de politică generală și de implementare a regulilor normative ale acestora.

Un rol important în implementarea toleranței în societate trebuie să-l aibă educație și într-adevăr, educația este mijlocul cel mai eficient pentru a preveni intoleranța. Prima etapă, în sensul educației pentru toleranță, e de a o învăța pe fiecare persoană din societate care-i sînt drepturile și libertățile pentru ca ele să fie respectate și de a promova voința de a proteja drepturile și libertățile altora.

Educația în sensul de a fi tolerant trebuie să fie considerată un imperativ prioritar; iată de ce trebuie să fie promovate metodele sistematice și raționale de predare a toleranței care să se adreseze la sursele culturale, sociale, economice, politice și religioase ale intoleranței, surse care tocmai constituie cauzele fundamentale ale violenței și excluderii. Politicile și programele toleranței trebuie să contribuie la dezvoltarea înțelegerii atât între indivizi cât și între grupurile etnice, sociale, culturale, religioase și lingvistice și națiuni.

Educația în domeniul toleranței urmează a viza contracararea influențelor care ar duce la frică și excluderea altora și trebuie să-i ajute pe tineri să-și dezvolte capacitățile de a-și formula o părere proprie, de a avea o reflexie critică și de a judeca în termeni etici.

Noi ne luăm angajamentul de a susține și de a pune în funcțiune programele de cercetare în domeniul științelor sociale și educației pentru

toleranță, drepturile omului și non-violenței. Ceea ce înseamnă de a acorda o atenție deosebită îmbunătățirii instruirii învățătorilor, programelor de studii, conținutului manualelor și cursurilor și a altor materiale pedagogice, inclusiv noilor tehnologii educaționale, în vederea instruirii unor cetățeni activi și responsabili, deschiși spre alte culturi, capabili să aprecieze valoarea libertății, respectarea demnității umane și diferențelor dintre ele și care să fie în stare să prevină conflictele sau să le rezolve prin mijloace non-violente.

Avem nevoie de implementarea valorilor fundamentale democratice

Considerăm că sociumul moldovenesc trebuie să fie apreciat democratic. Hotărârile adoptate de societate trebuie să aibă la bază valori globale umane, valori durabile. Scopurile pe care trebuie să le atingă sociumul moldovenesc, la părerea noastră trebuie să fie social democratice. Bazate pe filosofia umană, care are origine din antichitate, apoi din etica creștină, din ideologia progresului și iluminismului. Valorile fundamentale spre care credem trebuie să tindă sociumul moldovenesc, trebuie să fie corelate cu valorile fundamentale ale social democrației – **libertate, egalitate și solidaritate**.

Libertatea, pentru fiecare om indiferent de caracteristicile lui personale, originea socială sau economică. Libertate și dreptul de a alege, inviolabilitatea persoanei, libertatea cuvântului, libertatea conștiinței și desigur a dorințelor, dreptul la asociere liberă etc. Și această libertate trebuie să fie limitată de formula de a nu aduce prejudicii altor oameni, societății, mediului ambiant etc.

Egalitatea, este o condiție a libertății. Toate ființele umane trebuie să fie egale între ele, ca valoare. Trebuie de exclus asupririle, nu dreptul celui mai tare și mai mare dar dreptul omului, drepturi egale ca valori umane. Egalitatea nu numai materială, dar și a libertăților formale. Toți suntem egali în fața legii, toți avem dreptul de a alege și de a fi ales. Toți și femeile și bărbații, tinerii și vîrșnicii trebuie să aibă posibilități egale, la bunurile materiale și spirituale ale societății.

Solidaritatea, realizarea libertății și egalității induce o condiție: drepturile unora nu pot să ducă la încălcarea drepturilor altora. Trebuie de creat

echilibru între aceste valori. Și această balanță ea naștere, când societatea își asumă responsabilitatea pentru membrii săi, sau în condiția când membrii sociumului au grijă unul de altul, se controlează reciproc. Apare nu numai responsabilitatea individuală, dar apare responsabilitatea comună și această responsabilitate trebuie transformată într-o solidaritate și o sărbătoare a spiritului. Într-o societate cu oameni solidari, ei trebuie să se respecte reciproc, să contribuie la progresul social, la binele comun, care în cele din urmă se v-a reflecta și la individ. Anume aceste trei principii trebuie să existe concomitent în viața și dezvoltarea sociumului. Ele trebuie să se completeze una pe alta. Dacă unul din aceste principii v-a dispărea atunci vor fi denaturate principiile social democrației.

Avem nevoie de înțelepciunea omului și a sociumului

Înțelepciunea Eu-lui apare o dată cu acumularea cunoștințelor și ridicarea rațiunii. Ea înțelepciunea, se naște în E-ul pur, se acumulează și devine atunci mare, când acest Eu gândește nu pentru sine, nu pentru un grup de oameni, ci pentru sociumul întreg. E-ul trebuie să agonisească înțelepciunea în evoluție, în dezvoltare, iar sociumul trebuie să creeze condiții pentru a învăța și a pricepe lucrurile. Ca urmare E-ul poate crea și fericirea lui și a societății, anume prin înțelepciune, rațiune și pricepere. Și atunci E-ul pur v-a acționa cu gândire justă și cu acțiuni drepte. El v-a făuri pentru socium bucuria, fericirea, dreptatea. Acest Eu și cu altul Eu vor face nu fiecare dar noi și anume așa vor făuri viitorul. Anume viitorul fericit v-a deveni înțelepciunea societății și poporului. Filosofii scriau, că: „mulțimea înțelepților este mîntuirea lumii, iar nu împărat cu minte este bunăstarea poporului” Dacă sociumul are mulți înțelepți cred că ei prin înțelepciunea lor nu poate să ducă sociumul la peire. Înțelepciunea înseamnă belșug, bunățate, bunăstare, înțelegere. Filosofii mai spun că bătrînețea apreciază înțelepciunea. Noi avem mulți bătrîni...

Nu vîrsta, ci minte, cunoștințele, priceperea arată înțelepciunea. Acolo unde este înțelepciune nu trebuie să apară conflicte de lungă durată, interminabile. Dacă ele apar ele trebuie cu înțelepciune rezolvate. Dar în societatea noastră persistă nu numai conflicte între oameni, ci conflicte politice, militare, cu vărsări de sînge...

Acolo unde este înțelepciune trebuie să fie responsabilitate atât morală cât și judiciară, trebuie să existe o cultură înaltă și să domine principiile general umane. Cred că cei înțelepți au dreptul să decidă soarta celorlalți... Înțelepciunea trebuie să ne ducă iarăși înapoi la om anume el trebuie să fie în centrul universului. Da, homo-centrismul trebuie să fie laitmotivul sociumul și existenței umane, ba chiar și a omenirii. Înțelepciunea umană trebuie să accepte acest concept universal de altfel pentru însăși geneza omului, pentru existența și eternitatea lui. Anume Homo-Veșnicismul în univers e pentru totdeauna. Omul înțelept v-a da naștere anume la Homo-Universalus.

Avem nevoie de dezvoltare umană durabilă și securitate

Problema supraviețuirii a fost și v-a fi mereu actuală pentru om. Principiul de bază al dezvoltării umane durabile și a supraviețuirii este problema securității omului și a omenirii în general. Anume stabilitatea în dezvoltarea, eliminarea pericolelor și catastrofelor globale, asigurarea siguranței activității omului și umanității este esența. Aceasta se referă la toate relațiile – om – om, om – socium, om – dezvoltarea tehnico – științifică, om – natură și biosferă, omul și cosmosul, omenire – planetă, univers, etc. Putem afirma despre securitatea globală planetară. Desigur că securitatea internă, națională, a fiecărui stat, a securității grupurilor de țări, a continentelor, își găsește locul său în securitatea globală.

Trebuie să menționăm, că concepția evoluției umane, elaborată sub egida ONU la mijlocul anilor 90, are un caracter global și se bazează pe transformările umanistice de reorganizare a comunității mondiale, pe aprofundarea bazelor democratice ale statelor, în special, aflate în etapa de tranziție. Concepția pentru prima dată se extinde în afara cadrului tradițiilor dominante de-a lungul anilor de prevenire a iminenței securității economice la nivelul țării. Noua abordare a problemei formării. Concepției se caracterizează printr-o extindere semnificativă a principiilor ei, care cuprind potențialul uman și, adițional. La securitatea economică se mai include securitatea alimentară, ecologică, socială, politică, personală a omului și protecția sănătății lui.

Conferința internațională a ONU cu privire la dezvoltarea socială (1995, Copenhaga) a propus comunității mondiale și guvernelor naționale

transferarea atenției de la aspectul, preponderent, militar al securității umanității - la securitatea oamenilor.

Conferința a recomandat *inclusiunea concepției securității oamenilor în lista problemelor prioritare ale secolului XXI.*

Totodată, concepția securității, ca noțiune integrală, asociază șase componente; securitatea economică; securitatea alimentară; securitatea pentru sănătate, inclusiv securitatea ecologică; securitatea personală; securitatea socială; securitatea politică.

Avem nevoie de o familie sănătoasă o familie tradițională

Familia este celula societății anume ea stă la baza sociumului. Vorbind filosofic pentru cei cu suflet nobil pământul întreg este familia lor, scria Pancatantea. Avem nevoie de o familie standard sub toate aspectele. E necesar să creăm valorile morale ale familiei. Începînd cu relațiile între soț, bărbat și soție, între părinți și copii, copii părinți și bunici, servitori, etc. Aici se evidențiază toate relațiile habituale, sociale, economice, morale și chiar sexuale. Rezolvarea reacțiilor psihoemotive, claustrofobia, tensiunile familiare – beția, violența și incestul, maltratare, violență trebuie prevenite, blocate și înlăturate. E necesar ca în familie să nu apară stare de criză familială, care poate distruge relațiile familiare și chiar poate provoca divorțul. Într-adevăr pe seama familiei pe acest „loc social” sunt puse multe probleme sociale. Societatea moldovenească, creează anual cca 26 mii de familii noi și cca 13.000 divorțează, după un anumit timp. În condițiile doritei familii standard loc pentru conflicte nu trebuie să fie. Trebuie, și suntem obligați, ca să formăm acest model de familie în țara noastră. În familia standard, trebuie să fie un lider, trebuie să fie cedări reciproce, unde copiii sunt educați, ascultători, uniți în jurul familiei și părinților. Libertatea, ca și în societate în familia standard trebuie să fie. Viața merită să fie trăită și toate relațiile trebuie să fie inter reciproce. Anume în căsnicie, în familie pe care o dorim „standard” se vor valorifica „valorile familiei contemporane și viitoare”. Nu numai tradițiile, dar și necesitatea formării familiei „standard” cu rațiune, cu înțelegere, cu iubire, cu desăvîrșirea relațiilor sociale și economice, cu controlul activității sexuale și al fertilității femeii este esența. Prin aceasta înțelegere, iubire, trebuie să

se nască copilașii. Și ei trebuie educați într-un stil de înaltă morală, de om contemporan. Relațiile copiilor cu părinții devin extrem de importante. Atît drepturile cît și obligațiunile atît morale cît și juridice trebuie să persiste. Părinții singuratici trebuie să fie o problemă rezolvată atît pentru familie cît și pentru societate. Familia trebuie să rezolve problema natalității, sporului natural. Familia sănătoasă apreciază o generație sănătoasă și ulterior o societate sănătoasă.

Avem nevoie de educație și cultură

Dezvoltarea procesului de educație la nivelul sociumului moldovenesc și pe cel care îl dorim, nivel de conștiință globală, trebuie evaluat de la însăși omul, cetățeanul, personalitatea. Atît procesul de auto formare, de formare – dezvoltare continuă, permanentă a personalității omului, cît și includerea tuturor educațiilor – educația fizică, formală, informală, intelectuală, morală în conformitate cu ciclurile vieții individului. Un rol deosebit în educație trebuie să-l dețină factorii educaționali – familia, comunicațiile, instituțiile de învățămînt, instituțiile statale, sociumul în întregime. Omul viitorului, omul universal, Humanitas, care urmează să-l „formăm” în condițiile noi, nu poate fi creat fără educația tehnologică. Cunoștințele omului contemporan și cel al viitorului, trebuie implementate.

Cultura generală trebuie să asigure dezvoltarea personalității. Pregătirea și orientarea școlară, profesională și socială trebuie să stea la baza culturii. Desigur, că omul, cetățeanul, profesionalul trebuie să posede cultură de profil, care prelungește cultura generală, o divizează, o aprofundează. Așa are loc determinarea, evoluția structurală a personalității umane. Viitorul cultură de profil al omului, al cetățeanului, v-a fi cultura de specialitate. Ea v-a arăta obiectivele specifice a îndeletnicirii profesionale care sunt diverse în dependență de exercitarea unei sau a altei profesii. Anume așa vom crea, considerăm noi ansamblul valorilor spirituale ale sociumului nostru. Sub toate domeniile cunoașterii și ale activității umane – știință, tehnologii, artă, economie, politică, filosofie, religie...

El-ul psihic, moral și material în sine... El duce cu el tot ce are... Mai întîi educație, cultură, cunoștințele, conștiința, voința, binele, etc. Educația sufletului, spiritului și educația fizicului e necesară pe tot parcursul vieții

omului. Sufletul în afara educației, învățaturii nu poate fi conceput. Este necesară educația atât a omului cât și a sociumului. Hugo scria că, „educația socială bine făcută poate totdeauna să scoată dintr-un suflet, oricare ar fi el, folosul ce conține”. Deci, putem vorbi despre purificarea educației și culturii, la fel și despre ecologia sufletului și a procesului de educație dar credem că acesta va fi viitorul.

Avem nevoie de civilizație a sociumului și a timpului liber

Este necesar ca să introducem în societatea noastră și să instaurăm democrația, instituttele democratice. Odată cu făurirea statului bazat pe drept trebuie bine determinate drepturile și obligațiunile omului. Societatea v-a avea nevoie de un stat puternic din punct de vedere economic, bazat pe economia de piață, unde cererea și oferta v-a aprecia prețul și concurența v-a ridica calitatea, dar vom avea nevoie și de statul social – instituții statale care vor promova o politică socială adecvată sub prisma protecției sociale a omului. Omul trebuie să fie asigurat și protejat în orice perioadă a vieții lui începînd cu copilăria și terminînd cu bătrînețea. Desigur că în aceste condiții vom edifica societatea posibilităților egale unde fiecare om v-a avea aceleași posibilități în promovarea ideilor sale. În aceste condiții sociumul moldovenesc v-a corela cu societățile internaționale. Vom avea nevoie de securitatea națională și securitate globală. Politica primordială în lume trebuie să fie sub aspectul o lume fără înarmare. Dar în aceste condiții v-a fi necesară o politică globală coordonată între toate statele lumii.

Un rol important în aceste condiții v-a fi dezvoltarea sociumului și civilizației. Civilizație nu numai în procesul producerii, dar și civilizația timpului liber. Omul trebuie să fie liber să-și aprecieze timpul său. Anume timpul liber de care duce lipsă în unele condiții omul, v-a aprecia relațiile civilizate ale sociumului. Trebuie să rîvnim spre aceste valori.

Nevoia de omenie, bunătate și umanism

Se naște oare omenia o dată cu omul? Se transmite prin ereditate? Când și cum un om devine bun la suflet? Mulți gânditori au încercat și mai încearcă să răspundă la aceste întrebări. Unii consideră că bunătatea unui

om. atitudinea lui umană față de confrății săi. ia naștere din suferință. Atunci când un om nimerește într-o situație dificilă, cine primul îl ajută? Cine se apropie primul de un sărac care cere ajutor la o margine de drum: cel bogat, cel cu studii sau cel bun la suflet? Așadar, de ce depinde comportamentul omului în societate: de bunătate, de studiile pe care le are, de cultura pe care o posedă sau de omenie? Doar omul este o natură biosocială și, înainte de toate, se supune legilor biologice, pe când celor sociale - nu întotdeauna. Totodată, el se supune legilor evolutive, ceea ce confirmă teoriile lui Darwin și Lamarck. Anume evoluția, perfecționarea omului poate rezolva unele probleme ale comportamentului. Trebuie să menționăm că comportamentul omului este determinat de creier. Creierul vechi – talamusul și hipotalamusul – apreciază comportamentul impulsiv și emotiv al omului. Creierul cortical sau scoarța cerebrală, de asemenea, condiționată evolutiv biologic și social, stă la baza rațiunii și a comportamentul uman – în cazul dat, apreciind „diminuarea corticală” sau „primitivitatea nervoasă” de la barbarie sau semicivilizație la rațiune și comportament omenesc și civilizat.

Mulți filozofi au încercat să afle de ce depinde comportamentul omului. S. Freud stăruia asupra rolului sexualității în comportamentul omului. Kant susținea întâietatea simțului moral. Spenser argumenta că simțul moral este un rezultat al evoluției. Pavlov afirma că frica este motto-ul principal al comportamentului uman, ulterior adăugând acesteia foamea și sexul. Ferero, studiind personalitățile lumii, a susținut că frica este „sufletul universului”. Trebuie să concretizăm că, din punct de vedere medical și neurofiziologic, ura, frica și agresivitatea au un caracter biologic și sunt apreciate de funcția părții impulsive, inferioare a creierului. Desigur, caracterul social al comportamentului omului, precum și bunătatea, omenia și cumsecădenia, sunt determinate de scoarța cerebrală, de conștiință, rațiune și spirit. Omul pentru om trebuie să fie om, nu lup. Seneca scria că „atâta timp cât suntem între oameni trebuie să ne comportăm ca oameni”. Anume omenia apreciază nivelul de dezvoltare a societății. Moldovenii spun că e foarte greu să fii om - „a fi domn e o întâmplare, a fi om e-un lucru mare”. Suntem convinși că Hristos le-a dat oamenilor înțelepciune și cel mai important principiu al comportamentului - să ne iubim unii pe

alții. Pentru a implementa aceste principii de bunătate, omenie, de comportament civilizată, trebuie să aprofundăm cunoștințele oamenilor, cultura relațiilor în societate, să ridicăm nivelul intelectual al omului, să dezvoltăm și să promovăm valorile general-umane, și umanismul. Aname Umanismul trebuie să devină concepția nouă de gândire asupra lumii.

Numai împreună, prin Credință, Umanism și Pace putem face viața mai bună !

Bibliografie:

1. T. Țirdea, P. Berlinshi. „Omul și unele probleme de supraviețuire a omenirii”. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 27-28 martie, 1997, p. 3-8.
2. B. Melnic. Omul: Geneza existenței umane. Chișinău, 1998.
3. I. Mereuță, și alții. „Spre mileniul III: Dezvoltarea umană durabilă și problemele ei medico-sociale”, Chișinău, 1999.
4. I. Mereuță. Demnitatea – valoare supremă a omului și Națiunii. 305 pag. – Chișinău, 2004.
5. I. Mereuță. Bioetica, Filosofia economia și medicina practică. Tema Virtuțile spiritului, sufletul și nemuirea lui, pag. 69-73, Chișinău, 2004.
6. I. Mereuță. Integrarea Europeană: Filosofie, Politică, Cultură. Tema: Biosferohomocentrismul – doctrină filosofică a supraviețuirii omenirii. Pag. 63-74, Chișinău, 2004.
7. I. Mereuță. Bioetica, filosofia, economia și medicina. Tema: Biosferohomocentrismul și bazele demnității umane ca concepții de dezvoltare durabilă și supraviețuire a omenirii. Pag. 52-59, Chișinău, 2005.

P.S. Având la bază criza globală și concepția de depășire a ei prin Credință, Umanism și Pace propunem constituirea Parteneriatului Pentru Umanism și Pace la diferite nivele – național, european și mondial (vezi anexa).

Hans Schwarz, Universität Regensburg

DIE THEOLOGISCHE BEDEUTSAMKEIT DES DIALOGS MIT DEN NATURWISSENSCHAFTEN

Rezumat. Dialogul dintre teologie și științele naturii

Obiectul primar al cercetării teologice îl constituie unul singur Dumnezeu. Prin obiectul sau de studiu teologia ca știință se deosebește de alte științe. Omul însă ocupă un loc important în discursul teologic, constituind în același timp și obiectul de studiu a mai multor științe cum ar fi și al științelor naturii. Ultimele decenii au adus cu sine o intensificare a dialogului dintre știința teologică și cel al științelor naturii. Acest dialog a fost cauzat de mai mulți factori, ilustrați pe larg în articol. Beneficiile ce rezultă din acest dialog sunt mai mult decât relevante.

Резюме. Диалог между теологией и биологическими науками

Теологические исследования касаются Бога. Теологическая наука отличается от других наук. Человек имеет особое место в теологии и в том числе в других науках, особенно в природе, биологии, медицине и др. Последние десятилетия образовался диалог между религией и наукой. В этой статье автор раскрывает этот диалог со всех точек зрения. Подчеркиваются хорошие результаты от этих научных корреляции.

Summary. The dialogue between religion and natural science

In this article author show us the scientific dialogue that appear in our days between science and religion. Author mentioned the benefic results at this scientific correlations

Karl Barth stellte in seinem Vorwort zu Band III seiner *Kirchlichen Dogmatik* fest, "dass es hinsichtlich dessen, was die heilige Schrift und die christliche Kirche unter Gottes Schöpfungswerk versteht, schlechterdings keine naturwissenschaftliche Fragen, Einwände oder auch

Hilfestellungen geben kann.”¹ Er wollte sich freimachen von den Verwicklungen mit den Naturwissenschaften. Tatsächlich bewirkte sein Zurückschrecken von einem Dialog mit den Naturwissenschaften einen Stillstand des Dialoges, zumindest in den Ländern, in denen Barth als theologischer Mentor angesehen wurde. Dennoch hielt er in demselben Vorwort auch fest, dass “künftige Bearbeiter der christlichen Lehre von der Schöpfung in der Bestimmung des Wo und Wie dieser beiderseitigen Grenze noch dankbare Probleme finden werden” und zwar bezüglich der Grenze zwischen den Naturwissenschaften und der Theologie.

Als sich Karl Barth der Lehre vom Menschlichen zuwandte, befasste er sich eingehend mit den bedeutendsten apologetischen Vertretern seiner Zeit, wie z.B. Rudolf Otto, Arthur Titius und Otto Zöckler. Das Hauptproblem solch apologetischer Bemühungen sah Barth darin, dass man als Ausgangspunkt immer menschliche Entdeckungen nimmt und deshalb bei der materiellen Seite stehen bleibt. Diese Bestrebungen zeigen uns “den Menschen und allein den Menschen. Der Mensch allein ist aber bestimmt nicht der wirkliche Mensch, bestimmt nicht das als Mensch von anderen Wesen endgültig unterschiedene Wesen”.² Das bedeutet, dass sie in eine Richtung fortschreiten, die entgegengesetzt zu Barths eigener Denklinie verläuft. Sie beginnen von unserer Seite aus und versuchen sich zu Gott empor zu arbeiten. Barth aber ging von Gott und dessen Handeln aus und beleuchtete von da aus, was der Mensch und die Schöpfung überhaupt sind. Obwohl Barth den Theologen, die sich am Dialog mit den Naturwissenschaften beteiligten, wenig Anerkennung entgegenbrachte, konnte er den Dialog nicht gänzlich übergehen.

Aber Karl Barths Einfluss hat nachgelassen und in den letzten Jahrzehnten nahm der Dialog mit den Naturwissenschaften stark zu. Es gibt dafür eine zweifache Ursache: 1. Die Naturwissenschaften oder zumindest die angewandten Naturwissenschaften haben sich an ihre Grenzen gewagt. Schritte darüber hinaus erfordern entweder eine metaphysische Interpretation oder sie berühren Sachverhalte, die Leben

¹ Karl Barth, *Die Kirchliche Dogmatik*, Bd. 3: *Die Lehre von der Schöpfung*, Teil 1 (Zürich: EVZ, 1970⁴), im Vorwort für dieses und das nachfolgende Zitat.

² Karl Barth, *Die Kirchliche Dogmatik*, Bd. 3/2 (Zürich: TVZ, 1948), 111.

und Tod betreffen und zwingen deshalb zu ethischen Überlegungen. Metaphysische Folgerungen ergeben sich hauptsächlich aus der modernen Kosmologie. Der Astronom John D. Barrow und der Mathematiker Frank J. Tipler veröffentlichten zum Beispiel *The Anthropic Cosmological Principle*, worin sie aufzeigten, dass wichtige kosmologische Konstanten so fein abgestimmt sind, dass am Ende eines Entwicklungsprozesses der Mensch stehen muss. Da jedoch die Menschheit erst nach einem sehr langen Prozess in Erscheinung getreten ist, wäre es widersinnig, wenn die Menschheit sodann wieder verschwinden würde. In mancher Hinsicht wirft diese Argumentation die Frage nach der Unsterblichkeit auf.

Während man auch behaupten könnte, dass kosmologische Überlegungen ebenso gut zu dem Schluss führen könnten, dass alles zufällig geschehen ist und weder eine göttliche Intelligenz im Kosmos involviert gewesen ist, noch die Notwendigkeit besteht, die Menschheit in dieser oder jener Form zu bewahren, ist das zweite Feld, das der ethischen Urteilsbildung, wesentlich dringlicher. Ob wir an die Stammzellenforschung, die Euthanasie oder den Gebrauch von Atomkraft denken, sofort werden ethische Überlegungen notwendig, die nicht vom materiell Gegebenen ableitbar sind. Die Natur sagt uns nicht, welche Richtung wir einschlagen sollen. Aber trotzdem müssen wir uns in irgendeine Richtung bewegen. Oft wollen Wissenschaftler und Ärzte nicht allein gelassen werden, wenn sie über Leben oder Tod zu entscheiden haben. Sehr oft werden Theologen eingeladen, um am interdisziplinären Dialog teilzunehmen.

Es gibt noch einen weiteren Anstoß, sich an interdisziplinärer Arbeit zu beteiligen, das offensichtliche Interesse der Templeton Foundation. Millionen von Dollar wurden von der Templeton Foundation investiert, um den Dialog zwischen Theologie (Religion) und den verschiedenen Zweigen der Naturwissenschaften zu fördern. Da es für Theologen häufig unmöglich ist, für ihre Projekte Zuschüsse von Stiftungen zu bekommen, wurde solch eine Einladung sehr begrüßt und fast überall wurden Seminare, Workshops und Vorträge zu Themen abgehalten, die Theologie und Naturwissenschaften betreffen. Darüber hinaus wurde der "Templeton Prize for Progress in Religion", oder wie er jetzt genannt wird, der "Templeton Prize for Progress Toward Research or Discoveries about

Spiritual Realities” in den letzten Jahren an berühmte Leute vergeben, die sich im Dialogfeld zwischen Theologie und Naturwissenschaft bewegen, wie zum Beispiel an Paul Davies, Ian Barbour und John Polkinghorne. Dieser Preis, der finanziell höher dotiert ist als der Nobelpreis, hat der interdisziplinären Forschung zusätzliche Aufmerksamkeit und Anregung gebracht. Aber sind die Themenfelder der Theologie und der Naturwissenschaften, wie Karl Barth selbst bemerkte, nicht zu verschieden, um einen Dialog im wirklichen Sinne zu gewährleisten, und ist das Resultat letzten Endes nicht eine Verfälschung entweder der Naturwissenschaften oder der Theologie?

1. Die Themenfelder der Theologie und der Naturwissenschaften

Charles Darwin brachte die unterschiedlichen Themenfelder der Theologie und der Naturwissenschaften sehr gut zum Ausdruck als er schrieb: “Ich kann das Universum nicht als Ergebnis blinden Zufalls betrachten, trotzdem kann ich keinen Beweis für einen gütigen Plan oder tatsächlich überhaupt irgendeinen Plan in den Details erkennen.” Darwin erkannte, dass man die großartige Vorstellung eines Plans haben konnte. Wenn man aber Einzelheiten in der Natur erforscht, verflüchtigt sich solch ein Plan. Deshalb gehen Theologen von einem Gottesverständnis aus und leiten davon den Schöpfungsgedanken ab, während Naturwissenschaftler aus der Natur Daten sammeln und von diesen die so genannten Naturgesetze ableiten. Theologen reden dann von der Ordnung der Schöpfung, während Naturwissenschaftler von Naturgesetzen sprechen. Darüber hinaus richtet sich der Blick der Wissenschaftler auf das Natürliche, sei es der menschliche Körper oder der Kosmos. Theologen betrachten zumeist die Geschichte des Menschen und dabei vor allem die jüdisch-christliche Heilsgeschichte.

Wenn wir beispielsweise dem Tenor des israelitischen Glaubens folgen, lesen wir nichts über die Schöpfung der Welt oder gar über die Schöpfung der Menschheit. Stattdessen hören wir von den gewaltigen Werken Gottes, wie Gott Israel aus Ägypten führte, ihnen das verheißene Land gab und einen mächtigen König, wie David, hervorbrachte. Sogar heute konzentriert sich der jüdische Glaube noch auf diesen Teil der Geschichte. Ähnlich liegt

der Schwerpunkt in der christlichen Tradition. Wie die christlichen Feste von Ostern, Pfingsten und Weihnachten verdeutlichen, wird die erlösende Gestalt Jesu Christi betont und die Rettung, die mit ihm kam.

Das bedeutet nicht, dass sich der jüdisch-christliche Glaube von der Ordnung der Schöpfung und der Natur abgewandt hat. In den Schöpfungspsalmen, den Büchern der Weisheit und darüber hinaus vor allem in den ersten Kapiteln der Bibel, begegnen wir der Überzeugung, dass alles von Gott geschaffen wurde und ihm seine Existenz verdankt. Dennoch wird die Betonung einer Schöpfung und ihres Schöpfers, obwohl diese historisch gesprochen einen unabhängigen Ursprung gehabt haben mag, hauptsächlich verwendet, um zwei Aspekte zu zeigen: Es besteht eine Einheit zwischen Schöpfung, Bewahrung und Erlösung. Es gibt weder einen Dualismus zwischen Gott und der Welt noch zwischen Schöpfer und Erlöser. Gottes Handeln ist nicht auf eine so genannte Erlösungsgeschichte beschränkt, sondern erstreckt sich über die ganze Welt, über Raum und Zeit.

Wann immer die jüdisch-christliche Tradition Gott als Schöpfer bekräftigt, redet sie nicht von einer Primärursache oder einem ursprünglichen Urheber, der einmal das Rad der Zeit in Bewegung gesetzt hat. Wie die Schöpfungserzählungen am Anfang der Bibel nahe legen, bewegen weder spekulatives Interesse noch theoretische Neugier die Autoren. Ähnlich wie Blaise Pascal beziehen sie sich nicht auf einen Gott der Philosophen, sondern auf den Gott Abrahams, Isaaks und Jakobs.

Es ist kein Zufall, dass beide Schöpfungsberichte ihren Höhepunkt in der Erschaffung des Menschen finden. Damit wird die existentielle Frage beantwortet, wem wir unsere Existenz zu verdanken haben. Martin Luther drückte diese Absicht gut aus, wenn er in seinem *Kleinen Katechismus* den ersten Artikel des Apostolischen Glaubensbekenntnisses so erklärte: "Ich glaube, dass mich Gott geschaffen hat samt allen Kreaturen, mir Leib und Seele, Augen, Ohren und alle Glieder, Vernunft und alle Sinne gegeben hat und noch erhält."³ Der erste Artikel des Glaubensbekenntnisses, der sich auf Gott den Schöpfer konzentriert,

³ *Der Kleine Katechismus Dr. Martin Luthers in Evangelisches Gesangbuch*, 1556.

verbindet die Betonung des Heils im zweiten Artikel mit der Bejahung, dass Gott der Schöpfer und Erhalter der Welt ist. Das verankert die Geschichte in der Schöpfungsordnung und bewahrt den jüdisch-christlichen Glauben davor, akosmisch zu werden, wie es beispielsweise asiatische Religionen häufig sind. Die jüdisch-christliche Tradition verbindet die Betonung der anderen Welt mit der Bejahung dieser Welt.

Während sich gelegentlich eine Flucht vor der Schöpfung ereignete, ist der jüdisch-christliche Glaube grundsätzlich lebensbejahend. Die Naturwissenschaften beziehen sich ebenfalls in alles umfassender Weise auf dieses Leben, nämlich auf kosmisches Leben und noch präziser auf die verschiedenen biologischen Lebensformen. Folglich sollte es eine Verbindung zwischen Theologie und Naturwissenschaften geben. Diese Verbindung hat auch historische Wurzeln. Bis zum 19. Jahrhundert wurden die Naturwissenschaften als Zweig der Humanwissenschaften angesehen. Viele berühmte Naturwissenschaftler kamen aus der Theologie, wie Isaac Newton und Nikolaus Kopernikus. Auch heute noch sind theologische Folgerungen bei Naturwissenschaftlern nicht ungewöhnlich. So wagte sich beispielsweise Stephen Hawking in seiner *Kurzen Geschichte der Zeit* an theologische Aspekte heran und Albert Einstein grübelte über den Gott, der nicht würfelt. Von Seiten der Theologie gab es in der jüngsten Zeit zwei prominente Bemühungen, Theologie und Naturwissenschaften miteinander zu verbinden. Thomas F. Torrance propagierte eine wissenschaftliche Theologie und Wolfhart Pannenberg lehnte eine spezielle Heilsgeschichte ab und plädierte stattdessen für eine Universalgeschichte und nannte die Theologie eine Wissenschaft von Gott.

Thomas F. Torrance, viele Jahre Professor für Christliche Dogmatik an der Universität von Edinburgh, propagiert eine wissenschaftliche Theologie, worunter er “ein strenges, diszipliniertes, methodisches und organisiertes Wissen” versteht. “Es ist Wissen, das auf Wahrheit seines Unterfangens besteht und der Aufdeckung von Fehlern und der Zurückweisung von allem, was unwirklich ist, gewidmet ist.”⁴ Torrance ist entscheidend von seinem Mentor Karl Barth beeinflusst, unter dem er

⁴ Thomas F. Torrance, *Theological Science* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1996 [1969]), 116.

seine Doktorarbeit schrieb. Aber er verfolgt nicht nur eine strenge und disziplinierte Forschung in der Theologie. Er ist auch überzeugt, dass Theologie genauso wissenschaftlich ist wie die Naturwissenschaften, an denen Torrance starkes Interesse zeigte.

Es gibt keine zwei Wege des Wissens, einen naturwissenschaftlichen Weg und einen theologischen Weg. Weder Naturwissenschaft noch Theologie sind esoterische Wege des Wissens. Weil es tatsächlich nur einen grundlegenden Weg des Wissens gibt, können wir Naturwissenschaft und Theologie nicht einander gegenüberstellen, sondern lediglich Naturwissenschaft und theologische Wissenschaft, oder Sozialwissenschaft und theologische Wissenschaft. In jeder haben wir es mit einem grundlegenden Akt des Wissens zu tun, der wesentlich anders ist als wirkliches Wissen in irgendeinem Bereich menschlicher Erfahrung. Wissenschaft ist die strenge und disziplinierte Erweiterung dieses grundlegenden Erkenntnisweges und gehört als solche zu jedem Bereich menschlichen Lebens und Denkens.⁵

“Theologie ist die besondere Wissenschaft, die sich der Gotteserkenntnis widmet und sich von anderen Wissenschaften durch die Besonderheit ihres Gegenstandes unterscheidet, der nur durch seine eigenen Bedingungen und von der tatsächlichen Situation her ergriffen werden kann, die er in unserer Existenz geschaffen hat, indem sie sich selbst bekannt machte.”⁶ Wie alle anderen Wissenschaften ist die theologische Wissenschaft menschliche Forschung. Sie ist keine Quacksalberei, aber sie wird alle Ansprüche, die inhaltlich das Ergebnis theologischen Denkens sind, dem strengsten Test unterziehen, um sicherzustellen, dass sie nicht an ihrem Gegenstand vorbeigeht, nämlich der Gotteserkenntnis.

Da das primäre Objekt theologischer Forschung der eine Gott ist, der der Ursprung allen Seins und der Grund aller Wahrheit ist, beschäftigt sich Theologie mit Ganzheit und Einheit, was sie von allen anderen Wissenschaften unterscheiden mag. Wie andere wissenschaftliche

⁵ Thomas F. Torrance, *God and Rationality* (New York: Oxford University, 1971), 91.

⁶ Thomas F. Torrance, *Theological Science* (New York: Oxford University, 1969), 281.

Disziplinen bezieht sich theologische Wissenschaft auf eine äußerlich gegebene Wirklichkeit. Ferner kommt Theologie in ihren Forschungen an eine Grenze, die sie nicht ohne Unstimmigkeit und Fehler überschreiten kann. Die theologische Wissenschaft hat eben auch ihre Grenzen. Aber in der Theologie haben wir es mit einem göttlichen Objekt zu tun, das uns zu sich zieht. Von Anfang an beginnt unsere Kenntnis von Gott mit einer Einheit und nicht mit einer Trennung von Subjekt und Objekt. Das bedeutet nicht, dass der Subjektivismus die Theologie regiert, sondern dass wir niemals über Gott reden könnten, wenn nicht Gott zuerst zu uns sprechen würde. Dies bedeutet für Torrance auch, dass eine streng natürliche Theologie nicht möglich ist.

Im Gegensatz zu Barth scheut Torrance nicht davor zurück, den Begriff "natürliche Theologie" zu verwenden. Trotzdem betrachtet er die natürliche Theologie als in sich selbst unvollständig und nur in sich stimmig, wenn sie mit einer positiven Theologie verbunden wird. Er meint, dass sie ihren rechten Platz innerhalb "der Theologie von der selbstoffenbarnden Einwirkung Gottes auf uns in der Welt hat".⁷ Für sich gesehen mangelt es ihren Konzepten und Theoremen an Bedeutung und Schlüssigkeit und sie machen nur Sinn, wenn sie von der Ebene der göttlichen Offenbarung aus ergänzt und interpretiert werden. Den Grund dafür, dass er die natürliche Theologie akzeptiert, findet sich in der Tatsache, dass "Theologie nur innerhalb der rationalen Strukturen von Raum und Zeit betrieben werden kann, in die wir durch Gott hineingestellt sind, durch die er uns Wissen über sich zukommen lässt und in denen wir unser Wissen von ihm entwickeln und ausdrücken können."⁸ Das bedeutet, dass Theologie ein Unternehmen innerhalb dieser Welt ist und seinen eigenen Weg gehen muss, unter ständigem Bezug auf die Parameter, die wir auch aus anderen Wissenschaften kennen.

Es ist keine Überraschung, dass eine Lehre der Schöpfung für Torrance äußerst wichtig ist. Zwei Punkte sind hier besonders bedeutsam: Erstens schuf Gott die Welt in seiner transzendenten Freiheit aus dem Nichts;

⁷ Thomas F. Torrance, *Reality and Scientific Theology* (Edinburgh: Scottish Academic Press, 1985), 64.

⁸ Ebd.

und, indem er ihr eine Wirklichkeit gab, die von seiner eigenen verschieden aber gleichzeitig von ihr abhängig ist, stattete er das Universum mit einer immanenten Rationalität aus, die sie bestimmt und erkennbar machte. Theologisch bedeutet dies, dass die Welt als existierend verstanden werden kann aufgrund des schöpferischen Schaffens Gottes und dass sie von Gott erhalten wird. Vom Standpunkt der Naturwissenschaften aus betrachtet, kann die Welt allerdings erkannt werden aufgrund ihrer immanenten Rationalität und ihrer beständigen Beschaffenheit. Die Natur kann nur dann mehrdeutig von Gott sprechen, wenn sie für sich betrachtet bleibt. Obwohl "sie verstanden werden kann als etwas, das einsichtig über sich selbst hinaus auf Gott hinweist, lässt sie keinen notwendigen Rückschluss von ihrer Kontingenz auf Gott zu."⁹ Ein Rückschluss von der Schöpfung auf den Schöpfer ist nicht möglich. Man kann nicht vernunftmäßig beweisen, dass Gott existiert und dass er die Welt geschaffen hat, da die vernunftgemäße Verbindung zwischen der Schöpfung und Gott in Gott allein begründet ist. Eine natürliche Theologie oder eine Schöpfungstheologie, die ihren Ausgangspunkt nicht bei Gott und seiner Selbstoffenbarung nimmt, ist zum Scheitern verurteilt.

Die christliche Gotteslehre, in der Gott der Schöpfer eines geordneten Universums ist, der es aus dem Nichts zur Existenz brachte und der es kontinuierlich davor bewahrt ins Chaos und ins Nichts zurückzufallen, hat weit über die Grenzen der Theologie hinaus Bedeutung. Jegliche empirisch-theoretische Forschung ist von dieser kontingenten Beschaffenheit der Welt abhängig. "Die Naturwissenschaft setzt sowohl die Zufälligkeit als auch die Ordnung des Universums voraus." Während die Idee des Zufälligen schon im griechischen Denken präsent war, wurde es dort begrenzt durch die Idee der Schöpfung als Verkörperung göttlicher Vernunft und auch durch den Dualismus zwischen der ewigen Form und der zufälligen Materie. Dies bedeutete für die Naturwissenschaft im Altertum, dass das Empirische als zweitrangig betrachtet wurde. Deshalb dauerte es so lange bis die zufällige und empirische Beschaffenheit die Oberhand in der Entwicklung der Wissenschaften gewann. Dies bedeutet,

⁹ Thomas F. Torrance, *Space, Time and Incarnation* (London: Oxford University, 1969), 59f.

dass die Naturwissenschaften ihre moderne Betonung des Faktischen und Empirischen größtenteils dem jüdisch-christlichen Schöpfungsverständnis zu verdanken haben.

Da die modernen Naturwissenschaften und die jüdisch-christliche Tradition historisch zusammenhängen, kann Torrance behaupten: "Da aber die Zufälligkeit der Wirklichkeit unseres empirischen Universums von Gott abhängt, der der Wirklichkeit ihre Einsichtbarkeit gibt und uns ermöglicht, ihre natürlichen und ihnen innewohnenden Strukturen zu begreifen, kann das ständige Zusammenwirken von theologischer Wissenschaft und Naturwissenschaft nur für beide hilfreich sein."¹⁰ Gott ist der Schöpfer aller sichtbaren und unsichtbaren Dinge und die Quelle aller vernünftigen Ordnung im Universum. Deshalb operieren sowohl die theologische Wissenschaft als auch die Naturwissenschaft innerhalb desselben Raum-Zeit-Kontinuums und theologische Interpretation und Erklärung kann nicht richtig stattfinden ohne ständigen Dialog mit den Naturwissenschaften. Es gibt vor allem zwei Punkte, an denen der Dialog für die Theologie notwendig wird, nämlich in ihrer Betonung von Inkarnation und Auferstehung als ihrer Grundlage und der alles umfassenden Wunder, auf denen das christliche Evangelium beruht, denn an diesen Punkten hat Gott entschieden innerhalb der natürlichen Ordnung der Dinge gehandelt.

Es ist klar, dass Torrance Theologie und Naturwissenschaft nicht in zwei völlig getrennte Bereiche verweisen will. Naturwissenschaft handelt vom Universum in seinem natürlichen, zufälligen Prozess und theologische Wissenschaft konzentriert sich auf das Handeln Gottes, das in der Schöpfung diese Prozesse aus dem Nichts hervorbrachte und sie in ihrer totalen Zufälligkeit entstehen ließ. Beide haben es mit der geschaffenen Ordnung zu tun, wobei die Theologie ihre transzendente Quelle und ihren Grund erforscht, während die Wissenschaft die zufällige Natur und den Verlauf dieser Ordnung untersucht. Es gibt vor allem drei Punkte, die die Theologie in ihrem Austausch mit der Wissenschaft beachten sollte. (1) Es hat sich eine grundlegende Änderung im Verständnis der Wirklichkeit ereignet. An dieser Stelle verweist Torrance häufig auf die Kopenhagener

¹⁰ Ebd., 346.

Interpretation der Quantentheorie, indem er sagt: “Das Auftauchen der Relativitätstheorie hat zu einer tiefgreifenderen und differenzierteren Sichtweise der Wirklichkeit geführt, in der Energie und Materie, einsichtige Struktur und materieller Inhalt in gegenseitiger Wechselwirkung und Unbestimmtheit existieren.”¹¹ Wir müssen (2) das relationale Verständnis von Raum und Zeit beachten und (3) die vielschichtige Struktur menschlichen Wissens. Die verschiedenen Wissenschaften können als eine hierarchische Struktur von verschiedenen Untersuchungsebenen verstanden werden, die für größere und umfassendere Erkenntnisssysteme offen sind. Für Torrance eröffnet sich hier die Möglichkeit eines fruchtbaren Dialoges ohne in eine entweder-oder-Haltung zu verfallen, die entweder die Überlegungen der Theologie oder die der Naturwissenschaften ausschließt. Torrance ist offen für die neuesten Erkenntnisse der Naturwissenschaften und kann sich auch auf einen fruchtbaren Dialog mit Wissenschaftsphilosophen einlassen, wie zum Beispiel mit Michael Polanyi (1891-1976) und Alfred North Whitehead (1861-1947).

In einem seiner ersten Buchveröffentlichungen, *Was ist der Mensch?*, befasste sich Wolfhart Pannenberg bereits mit naturwissenschaftlichen Themen, um sein theologisches Verständnis der Menschheit zu verdeutlichen. Das zeigt, dass er schon immer ein deutliches Interesse an Naturwissenschaften hatte, ohne dies zu seinem Spezialinteresse zu machen. In seinen *Dogmatischen Thesen zur Lehre von der Offenbarung* (1961) lehnte er eine spezielle Heilsgeschichte ab und wies der Theologie dadurch den gleichen Bereich zu, wie jeder anderen Wissenschaft. Er behauptete: “Im Unterschied zu den besonderen Erscheinungen der Gottheit ist die Geschichtsoffenbarung jedem, der Augen hat zu sehen, offen.”¹² Pannenberg macht seine theologische Verfahrensweise jedermann zugänglich und ist bereit, seine Ergebnisse von der Naturwissenschaft falsifizieren zu lassen. Pannenberg möchte mit seiner Theologie als gleichberechtigter Partner in die Gemeinschaft

¹¹ Ebd., 185.

¹² Wolfhart Pannenberg, “Dogmatische Thesen zur Lehre von der Offenbarung,” in Wolfhart Pannenberg, Hg., *Offenbarung als Geschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1961), 98 in These 3.

rationaler wissenschaftlicher Welterforschung eintreten. In der Anthropologie zum Beispiel, ist es sein Ziel “die von den anthropologischen Disziplinen beschriebenen Phänomene des Menschseins theologisch in Anspruch zu nehmen. Dies geschieht, indem ihre säkulare Beschreibung als eine nur vorläufige Auffassung der Sachverhalte angenommen wird, die dadurch zu vertiefen ist, dass an den anthropologischen Befunden selbst eine weitere, theologisch relevante Dimension aufgewiesen wird.”¹³ Es werden nicht bestimmte Fakten isoliert und als Begründung für die Offenbarung herangezogen. Pannenberg geht weiter und ist überzeugt, dass “wenn Ereignisse in Natur und Geschichte sachgemäß verstanden werden, man damit aufzeigen kann, dass sie in Gott und seinem Willen begründet sind.”¹⁴ Diese Erkenntnis ist allerdings erst dann vollständig vorhanden, wenn die Geschichte zu ihrem Ende gekommen ist.

In seinem großen Werk zur Wissenschaftstheorie versucht Pannenberg, den Wissenschaftscharakter der Theologie aufzuzeigen. Er behauptet dabei, dass die Theologie eine Wissenschaft von Gott ist, die sich ihrem Objekt allerdings nur indirekt durch das Studium der Religionen nähern kann. Um den wissenschaftlichen Charakter zu erfüllen, müssen theologische Aussagen drei Kriterien erfüllen. Sie müssen erstens “*kognitiven* Charakter haben”, d.h. sie müssen “etwas über einen Sachverhalt aussagen, und dafür Wahrheit in Anspruch nehmen.”¹⁵ Zweitens müssen die Aussagen kohärent sein, d.h. sie müssen sich auf einen Gegenstand beziehen. Dieser Gegenstand ist durch die indirekte Selbstkommunikation der göttlichen Wirklichkeit in den vorauslaufenden Erfahrungen der Totalität der Bedeutungswirklichkeit gegeben, wie sie in der religiösen Glaubenstradition vorliegt. Schließlich müssen die Aussagen nachprüfbar sein. Dabei betont Pannenberg eine vorläufige Verifikation in Bezug auf die Wahrheitsbehauptung. Eine endgültige Verifikation kann

¹³ Wolfhart Pannenberg, *Anthropologie in theologischer Perspektive* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983), 19.

¹⁴ So Philip Hefner, “The Role of Science in Pannenberg’s Theological Thinking, in Carl E. Braaten und Philip Clayton, Hg., *The Theology of Wolfhart Pannenberg* (Minneapolis: Augsburg, 1988), 269.

¹⁵ Wolfhart Pannenberg, *Wissenschaftstheorie und Theologie* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983), 330.

aber weder positiv noch negativ innerhalb des Geschichtsprozesses herbeigebracht werden, solange dieser noch nicht abgeschlossen ist. Somit sind auch die Wahrheitsbehauptungen der Naturwissenschaft vorläufig und von theologischen Wahrheitsbehauptungen nicht wesensverschieden. In seinen *Erwägungen zu einer Theologie der Natur* (1970) betont Pannenberg, dass die gemeinsame Ebene, auf der die Naturwissenschaften und die Theologie miteinander in Bezug kommen können, ohne dass sie ihre spezifischen Unterschiede verneinen müssen, die der Kontingenz und Gesetzmäßigkeit ist. Das jüdisch-christliche Gottesverständnis wurde immer wieder durch kontingente historische Ereignisse entscheidend beeinflusst. “Immer wieder geschieht Neues und Unvorhergesehenes, das als ein Wirken des allmächtigen Gottes erfahren wird.”¹⁶ Ebenso erkannte man eine Gesetzmäßigkeit, die aber von der kontingenten Tätigkeit Gottes abhing.

Ein weiteres Gebiet, auf dem Pannenberg mit der Naturwissenschaft in Berührung kommt, ist das des “Feldes”. Besonders bei der Entfaltung der Lehre von Gott als Geist überträgt er den Feldbegriff aus der Physik auf die Theologie. Pannenberg bedauert, dass traditionell der Geist mit dem Intellekt assoziiert wurde. Im Alten Testament hingegen wird das Wort “Geist” mehr im Sinne von Hauch oder Wind gebraucht. Durch die Gleichsetzung vom Geist Gottes mit dem menschlichen Geist kam es beim Erfassen der göttlichen Wirklichkeit aber zu einem exzessiven Anthropomorphismus. Um dem entgegenzusteuern, nimmt Pannenberg den Feldbegriff auf. Nach Pannenberg ist nämlich “der Geist eher eine Art von Kraft, vergleichbar mit dem Wind, aber den körperlichen Phänomenen vorzuordnen. Wenn die Theologie dem biblischen Zeugnis gerecht werden will, dann muss die Vorstellung von Gott als Geist von der üblichen Identifizierung mit dem menschlichen Geist befreit werden, eine Identifizierung, die das allzu einfache Bild Gottes als ‘personal’ beinhaltet.”¹⁷

¹⁶ Wolfhart Pannenberg, “Kontingenz und Naturgesetz,” in A.M. Klaus Müller und Wolfhart Pannenberg, *Erwägungen zu einer Theologie der Natur* (Gütersloh: Gerd Mohn, 1970), 37.

¹⁷ Wolfhart Pannenberg, Theological Appropriation of Scientific Understandings: Response to Hefner, Wicken, Eaves, and Tipler,” *Zygon* (1989), 24:258.

Wenn Pannenberg speziell auf die Schöpfung zu sprechen kommt, greift er wieder die Begriffe von Kontingenz und Feld auf. Die theologische Aussage, dass die Welt kontingent aus einem Akt der göttlichen Schöpfung hervorgeht, impliziert nach Pannenberg die Behauptung, "dass die Existenz der Welt als Ganze und in ihren Teilen kontingent ist."¹⁸ Die Welt als Ganze müsste überhaupt nicht existieren, sondern sie verdankt ihr Dasein der freien schöpferischen Tätigkeit Gottes. Ebenso trifft dies für jeden Teil der Welt zu. Die Kontingenz der Welt weist auf eine enge Beziehung zwischen der Schöpfung und ihrer Bewahrung hin. Die Welt wurde nicht nur einmal in ihre Existenz gerufen, sondern jede geschaffene Kreatur muss in jedem Moment in ihrer Existenz bewahrt werden, soll sie nicht zerfallen. Nach der christlichen Tradition ist solche Bewahrung nichts anderes als eine ständige Schöpfung. Die Schöpfung hat also nicht nur am Anfang stattgefunden, sondern wird in jedem Moment neu bestätigt.

Die Feldtheorie zieht Pannenberg u.a. heran, um Aussagen über Engel in die heutige Vorstellungswelt zu übersetzen. Traditionell werden Engel als immaterielle, geistige Wirklichkeiten und Mächte angesehen, die im Unterschied zum göttlichen Geist begrenzte Wirklichkeiten sind. Sie können sich entweder als Boten Gottes betätigen oder sie stellen sich in dämonischer Emanzipation gegen Gott. In einer Feldstruktur könnte man Engel als das Auftauchen von relativ unabhängigen Teilen eines kosmischen Feldes ansehen. Wenn man den Hintergrund der biblischen Sprache betrachtet, die von Engeln als personhaften Wirklichkeiten redet, dann könnten sie sehr wohl als Kräftefelder oder dynamische Sphären angesehen werden, deren Tätigkeit entweder als gut oder als böse erfahren wird. Natürlich ist sich Pannenberg bewusst, dass er damit von der traditionellen Lehre über Engel abweicht, aber er versucht mit dieser Metaphorik, das ihnen theologisch Wesentliche zu erfassen.

¹⁸ Wolfhart Pannenberg, "The Doctrine of Creation and Modern Science," in *Zygon* (1988), 23:8.

Pannenberg ist überzeugt, dass “die theologische Lehre von der Schöpfung die biblische Erzählung als ein Modell nehmen sollte, um in unserer eigenen Zeit unter Benutzung der bestverfügbaren Kenntnis der Natur die schöpferische Tätigkeit Gottes auszudrücken. Diesem Modell würde man nicht folgen, wenn die Theologie bei einem Informationsstand über die Welt verbleiben würde, der durch den weiteren Fortschritt der Erfahrung und methodischer Erkenntnis schon lange veraltet ist.”¹⁹ Pannenberg will mit Hilfe moderner naturwissenschaftlicher Erkenntnisse den Schöpfungsglauben so ausdrücken, dass die biblische Erzählung nur ein Modell für das abgibt, was ausgedrückt werden soll, wobei aber der Inhalt weitgehend von unserer modernen Erkenntnis her gefüllt wird. Somit kann er etwa bei dem priesterlichen Schöpfungsbericht die relativ späte Schaffung der Sterne beanstanden, während er insgesamt jedoch beim ersten Kapitel der Bibel erstaunliche Analogien zwischen unseren gegenwärtigen Ideen vom Ursprung und der Entwicklung der Welt mit denen der Menschen in der Antike feststellt. Wichtig scheint ihm also nicht das “Wie” der Schöpfung zu sein, etwas, das unter Vorbehalt ihrer Relativität die moderne Naturwissenschaft am besten aussagen kann, sondern das “Dass”. Deswegen gibt er sich auch nicht mit den Behauptungen einer alternativen kreationistischen Wissenschaft ab, sondern er betont: “Die Theologie hat sich auf die Naturwissenschaft zu beziehen, die es gibt, statt eine andere Form der Naturwissenschaft für ihren eigenen Gebrauch zu erfinden.”²⁰ Pannenberg lässt sich also völlig auf die Ergebnisse der modernen Naturwissenschaft ein. Er ist zuversichtlich, dass die Wahrheit unteilbar ist und es zwischen Theologie und Naturwissenschaft keinen Gegensatz gibt.

2. Gewinne aus dem Dialog zwischen Theologie und den Naturwissenschaften

Wir haben festgestellt, dass Torrance mehr um Theologie besorgt ist als wissenschaftliches Unterfangen, während Pannenberg, der ebenfalls

¹⁹ Ebd., 19.

²⁰ Ebd., 7.

den wissenschaftlichen Aspekt des theologischen Unternehmens verteidigt, völlig frei Konzepte der Wissenschaften übernimmt, um theologische Lehren zu verdeutlichen. Die Kontingenztheorie beispielsweise verschafft Pannenberg die Möglichkeit, über die Schöpfung und den Schöpfer zu sprechen, während die Feldtheorie es ihm erlaubt, über den Heiligen Geist und Engel zu reden. In ähnlicher Weise kann er die Begriffe von messbarem Raum und messbarer Zeit benutzen, um endlich geschaffene Wesen zu verdeutlichen, die in Raum und Zeit existieren, während “der ungeteilte unendliche Raum und die Zeit, die vor ihnen liegt, dem Begriff der Ewigkeit näher zu liegen scheinen, die auch Gleichzeitigkeit mit einschließt und folglich die Allgegenwärtigkeit, sobald Geschöpfe ins Leben gerufen werden.”²¹ Wissenschaftliche Theorien werden von Pannenberg als “Metaphern” benutzt, um theologische Aussagen zu erläutern, wie zum Beispiel Gottes Verhältnis zu seiner geschaffenen Ordnung.

Indem die Theologie wissenschaftliche Theorien verwendet und mit ihnen theologische Aussagen ausdrückt, zeigt sie, dass sie sich mit derselben Welt beschäftigt wie die, die von den Naturwissenschaften erforscht wird. Indem die Theologie die Welt theologisch interpretiert, fügt sie eine Dimension hinzu, die die Naturwissenschaften nicht bieten können, da naturwissenschaftliche Bemühungen auf die endliche Welt beschränkt sind. Wie Michael Welker gezeigt hat, betonten die Naturwissenschaften in erster Linie Endlichkeit und Grenzen. Sie beziehen Gott nicht in ihre Überlegungen mit ein, der jenseits des Begrenzten und Endlichen, aber dennoch darin präsent ist. Theologie fügt angesichts der Endlichkeit eine Perspektive der Hoffnung hinzu. Da das Endliche kein selbstumfassendes Absolutes hat, gegen das es gemessen werden kann, fügt die Theologie auch eine Richtungsdimension hinzu. Darüber hinaus verweist Theologie auf einen ethischen Rahmen.

²¹ Wolfhart Pannenberg, “Eternity, Time, and Space,” *Zygon* (March 2005), 40:105-6.

Für die Naturwissenschaften zählt nur das Faktische. Aber das Faktische hat keinen ethischen Wert. Richtig und falsch haben in den Naturwissenschaften keine ethischen Konsequenzen. Wenn etwas falsch ist als Ergebnis eines Fehlers beim Addieren einer Menge oder beim Beobachten einer Reihe von Erscheinungen, kann es immer in einem weiteren Versuch korrigiert werden. Fehler haben, naturwissenschaftlich gesehen, keine existentielle Auswirkung. Ethische Abwägungen aber ziehen richtig und falsch, gut und schlecht in existentieller Weise in ihre Überlegungen mit ein. Um zu solchen ethischen Wertungen zu gelangen, müssen naturwissenschaftliche Verfahren durch einen zusätzlichen Faktor ergänzt werden, nämlich durch eine existentielle Komponente. Auswirkungen müssen abgewogen werden, Langzeitfolgen müssen bedacht und die Übereinstimmung mit der geschaffenen Ordnung muss bestimmt werden. Indem man solche Fakten mit der Schöpfung und der Menschheit in Beziehung bringt, setzt man eine Vorstellung davon voraus, was Schöpfung und Menschheit wirklich sind. Theologisch gesprochen werden ethische Überlegungen von einem metaphysischen Rahmen hergeleitet, der den Begriff eines Schöpfers mit einschließt. Das erinnert uns daran, dass beide – Naturwissenschaft und Theologie – menschliche Unternehmen sind. Indem sie uns etwas über die Welt und ihre Endlichkeit sagen, müssen sie immer auf die Menschheit bezogen werden, von der aus sie entwickelt werden. Sie haben keinen selbst-existierenden Status. Sie geben uns nur Einblick in den Aspekt der Wirklichkeit, mit dem wir beschäftigt sind. So zeigt sich uns bei der Theologie die Tiefe unserer Existenz, während die Naturwissenschaften diese Tiefe mit Struktur und wahrscheinlichen Metaphern versehen. Eine Trennung von den Naturwissenschaften würde zu einer farblosen Theologie führen, und eine Trennung von der Theologie würde zu einer Naturwissenschaft führen, die den menschlichen Faktor nicht berücksichtigt.

Melnic Boris , academician, profesor universitar

UMANISMUL ȘTIINȚIFIC

Rezumat. Umanismul științific

Autorul stabilește bazele științifice ale umanismului. Deasemeni a fost prezentată concepția integră de educare a omului nou și a științei „Homologie”.

Резюме. Научный гуманизм

Автор предлагает научные основы гуманизма и новую концепцию и дисциплину в процессе воспитания и формирования нового человека – „Homologia”.

Summary. Scientific humanism

The author establishes the humanity scientific bases. Also , it was presented the integral conception of education of the new human being and of the homology science.

Printre multiplele probleme încâlcite, ce stau astăzi în fața noastră, cea mai importantă și mai grea, este problema formării omului și calităților lui. În prezent omul a devenit problemă principală de cercetare a științelor socioumane, naturale și tehnice.

Știința acționează ca o importantă pîrghie în soluționarea problemelor omului, locului lui în lumea contemporană, viitorului lui. Știința devine umanizată, avînd ca obiect de cercetare omul, iar umanismul devine științific, deoarece studierea omului se face în strînsă legătură cu practica socială. Cercetările desfășurate se concentrează ca forțe puse în slujba binelui omului și al omenirii.

Știința despre om și pentru om constituie o adevărată perspectivă umanistă, iar idealul pe care îl deschide progresul tehnico-științific este corelarea armonioasă a factorilor sociali cu cei biologici ai dezvoltării omului.

Viața pe zi ce trece se complică și pentru fiecare perioadă îngrijorările și alarma, diversele probleme devin din ce în ce mai dificile. Noi înșine suntem martori că dezvoltarea omului decurge, de la o vreme încoace anapoda – se dezvoltă doar mintea noastră dar nu și sentimentele. Această disonanță este o consecință a tehnicizării exagerate și prezintă un pericol real, generînd o atitudine de consumator pragmatic al vieții. E un lucru știut: cu mult mai greu e să altoiești omului sentimente de bunătate, de dragoste față de om, față de natură, înalte calități morale și etice, decît să-l convingi să însușească o anumită sumă de cunoștințe sau o profesie. Instituțiile de învățămînt au o misiune foarte importantă în procesul formării calităților supreme omenești. E absolut necesar ca în fiecare om să trezim necesitatea de autoperfecționare, autoeducație permanentă în știință și morală pentru a exclude în felul acesta tendința de a cîștiga cu orice preț bani în scopul unei vieți desfrînate, subminînd în așa fel propriile forțe sufletești, morale și fizice. Un sens social deosebit în condițiile actuale capătă problema intensificării autocontrolului, mai ales aspectul moral al autoeducației. Formarea necesităților de autoperfecționare permanentă a calităților supreme omenești, a sentimentelor și convingerilor, autoaprecierii critice a personalității omului sunt cele mai arzătoare sarcini care stau în fața noastră.

Omul poate deveni personalitate doar atunci, cînd forțele lui creatoare sunt îndreptate spre slujirea onestă a adevărului, a bunătății, a speranței într-un viitor mai bun și mai frumos, cînd e cuprins de dragoste nemărginită pentru oameni, popor, societate. Și toate acestea trebuie să se bazeze pe înțelepciune.

În prezent, la începutul secolului XXI o importanță deosebită pentru civilizație care tinde să dirijeze forțele strașnice distrugătoare cu ajutorul rațiunii neproporțional slab dezvoltată, cu toate că capacitățile noastre intelectuale sunt relativ dezvoltate, nu putem dirija cu procesele care se petrec în natură și societate, deoarece nu ne cunoaștem suficient pe noi înșine, și nu ne putem controla acțiunile. Este necesar de a găsi de urgență metode noi de instruire umană, modalități echitabile de a rezolva contradicțiile sociale, de a ne învăța să înfrîmăm emoțiile negative ale omului. Însă învățătura umană nu trebuie asemuită cu învățătura școlară. Omul în permanență trebuie să învețe să trăiască în societate, să lupte, să piardă sau să cîștige, să iubească, să creeze, să conducă, să se dezvolte pe sine.

Deci învățătura trebuie concepută ca activitate fundamentală de creștere și dezvoltare a personalității la orice vîrstă și în orice domeniu. Instruirea umană ca activitate fundamentală în epoca noastră are ca scop organizarea dinamică a persoanelor prin adaptare, creativitate și autodepășire. Instruirea adevărată trebuie să-i asigure omului nu numai existența, supraviețuire prin adaptare, dar și dezvoltarea. E necesar de a orienta instituțiile de învățămînt nu numai la asigurarea procesului de acumulare de către elevi și studenți a cunoștințelor, deprinderilor dar mai mult la dezvoltarea personală, dezvoltarea potențialului creativ a lor.

În prezent la asigurarea condițiilor materiale ale vieții sunt orientate cu mult mai multe eforturi decît la instruirea umană și studierea activității psihice a omului. E paradoxal, însă faptul rămîne fapt, că civilizația se ocupă mai mult de construcția mașinilor, diferitor utilaje, de diverse tehnologii decît de instruirea și perfecționarea omului ca personalitate.

O atare atitudine unilaterală față de instruire ar fi putut fi înțeleasă în trecut, cînd fiziologia creierului era încă slab cunoscută și studiată. Astăzi datorită rezultatelor obținute în studierea activității creierului e cunoscută cu mult mai bine natura omului și noi putem folosi mai rațional și mai amplu capacitățile lui mintale și să formăm în mod activ echilibru atît de necesar dintre material și spiritual. Cunoașterea profundă a activității creierului va asigura omului nu numai supraviețuirea prin adaptare, ci și dezvoltarea lui adecvată. Acumularea cunoștințelor este baza progresului științific și noi putem și trebuie să intensificăm cercetările în domeniul activității psihice a omului, cu atît mai mult că dispunem în prezent și de metodele necesare adecvate și de specialiști. E necesar să fie elaborat și adoptat un program special, interdisciplinar „Însușirea mecanismelor conștiinței umane” efectuat de specialiști în domeniul fiziologiei, geneticii, biochimiei, psihofarmacologiei, psihologiei, specialiști ce ar pune temelia științifică pentru formarea omului civilizat, restabilirea armoniei dintre dezvoltarea lui fizică și spirituală, un astfel de om, care folosind pe larg progresul științifico-tehnic în dezvoltare va asigura reglarea dirijată de forța rațiunii. Cunoașterea mecanismelor creierului care determină comportarea omului și de care depind astfel de sentimente ca satisfacția și suferința, dragostea și ura.

Este de mirare faptul că atât în știință cât și în literatura artistică suferinței i se acordă de obicei o atenție mai mare decât fericirii. Foarte caracteristic este și faptul că în toate manualele de fiziologie există capitole întregi consacrate durerii pe când despre plăcere și aspectul ei fiziologic aproape că nu se pomenește. Dirijarea forțelor gigantice generate de om, implică dezvoltarea anumitor proprietăți psihice în stare să dirijeze rațiunea nu numai în cucerirea naturii, dar și în formarea psihicului civilizat la om, cu toate că e problemă dificilă. Însă cercetările complexe care se efectuează astăzi ne însuflă încredere că este posibil, că noi vom fi în stare a influența asupra dezvoltării psihofizice a omului în direcția dorită.

Cunoașterea, evaluarea și gestionarea factorilor neuropsihici se impun astăzi drept imperative majore ale raționalizării și optimizării proiectelor și programelor de dezvoltare socială și economică, întrucât realizarea acestora depinde într-o mare măsură de calitatea intelectuală, aptitudinală a subiecților umani.

Caracteristic pentru dinamica dezvoltării științei contemporane este promovarea cât mai amplă a problemei omului, a cunoașterii lui, a umanismului, îmbinarea organică a investigațiilor științifice cu realizarea idealurilor umanistice promovate de cultură și religie. Anume în aceasta și constă sarcina cunoașterii științifice a principiilor și normelor comportării sociale și profesionale a oamenilor în acest ritm al vieții atât de accelerat și impetuos. Sarcina principală a umanismului științific constă în promovarea ideilor rezolvării multiplelor probleme sociale, culturale, educaționale care se referă la om ca obiect al cunoașterii științifice, la aspectul lui fizic, psihic și spiritual.

Deci cea mai complicată problemă în prezent constă nu în cunoașterea și folosirea naturii ce ne înconjoară, dar în înțelegerea mecanismelor comportării noastre proprii, în a ne învăța a le dirija, pentru a deveni mai buni în raporturile interpersonale, mai capabili și mai eficienți în sfera activității sociale și economice. Științele biomedicale, psihopedagogice și umanistice formează în prezent cele mai importante verigi ale culturii general-umane, care nu trebuie să-și piardă în aceste timpuri grele particularitățile cele mai bune în formarea calităților omenești: umanismul, dezinteresarea, generozitatea și responsabilitatea morală înaltă pentru viitorul neamului omenesc.

Teodor N. Țirdea, dr. hab. în științe filosofice, profesor universitar, șef catedră Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

UMANISMUL DIN PERSPECTIVA BIOETICII GLOBALE

Rezumat. Umanismul din perspectiva bioeticii globale

Situația ce s-a creat pe Terra în ultimele decenii ca rezultat al crizei antropoecologice globale ne obligă a revedea unele momente metodologico-conceptuale ce țin de esența și conținutul fenomenului „umanism”. Cel din urmă este influențat deasemenea de așa factori cum ar fi globalizarea, informatizarea, bioetizarea și noosferizarea sociumului. În articol *umanismul* se examinează profund și mai extins în raport și în strânsă legătură cu strategia de supraviețuire a omenirii, cu procesul de asigurare a securității sferei viului din perspectiva bioeticii planetare.

Резюме. Гуманизм и перспектива глобальной биоэтики

Ситуация, сложившаяся на Планете в последние десятилетия как результат глобального антропоэкологического кризиса, обязывает нас пересматривать некоторые моменты методологическо-концептуального характера понятия *гуманизма*. На проявление этого феномена влияют также такие факторы как глобализация, информатизация, биоэтизация и ноосферизация социума. В статье гуманизм анализируется более глубоко и шире в отношении и в тесной связи со стратегией выживания человечества и процесса обеспечения безопасности жизни в контексте планетарной биоэтики.

Summary. Humanism from bioetical global perspective

In article of humanism is explain more security asiguration of from planetar bioetic.

Noțiunea „*umanism*” în literatura filosofico-științifică este interpretată în două sensuri – *îngust* și *larg*. În primul caz acest fenomen se tâlmăcește ca o mișcare culturală a epocii Renașterii, ca un produs al acesteia, în al doilea context - ca un sistem de opinii, de concepții ce istoric se modifică și care recunoaște valoarea omului drept personalitate, retribuția acestuia la libertate, fericire și perfecționare, la manifestarea facultăților sale, considerînd asigurarea demnității (personale și planetare) și binelui Homo-Sapiensului drept criteriu de evaluare a instituțiilor sociale, iar respectarea imperativelor bioeticii cum ar fi dreptatea, egalitatea, omenia, bunătatea, onestitatea, cumsecădenia, responsabilitatea etc. drept normă a relațiilor dintre indivizi.

Situația ce s-a creat pe Terra în ultimele decenii ca rezultat al crizei antropoecologice globale ne sugerează noi idei, noi afirmații și anume – a revedea unele momente metodologico-conceptuale ce țin de esența și conținutul noțiunii de *umanism*. Ele (momentele) sunt provocate de mai mulți factori, dar înainte de toate de așa fenomene neordinare precum globalizarea [1] și informatizarea [2], ecologizarea [3], noosferizarea [4] și bioetizarea sociumului [5], care la rîndul său devin nu doar condiții necesare de supraviețuire a omenirii, dar și mecanisme de realizare a securității umane în proporții globale, a civilizației contemporane în genere. În articol se întreprind încercări de analiză a fenomenului *umanism* la etapa actuală de dezvoltare a lumii, cînd cea din urmă se mondializează, cînd se acutizează la maxim problemele globale existente, amenințînd omenirea cu un omnicid planetar, cînd populația Terrei tot mai frecvent își axează atenția spre implementarea în practică a bioeticii și noosferologiei ca organoane cheie în evitarea pericolului antropoecologic global ce pîndește omenirea la fiecare colț al Universului.

Actualmente bioetica drept paradigmă etică fundamentată pe o abordare multidisciplinară ce îmbină (reunește) politica, filosofia și performanțele științei contemporane, tradițiile morale general-umane și experiența spirituală a Orientului și Occidentului își propune o funcție deosebită, chiar excepțională de modernizare și transformare a societății tehnicizate și tehnologizate a sec. al XXI-lea, de implementare a *umanismului* în diverse genuri de activitate a omului, mai ales în lumea

biomedicală. În calitate de norme etice inițiale ale activității sociale de azi se prezintă *toleranța și înțelegerea, interpretarea și dialogul, armonia datoriei și responsabilității individuale și colective etc.* Importanța lor primordială în funcționarea sociumului se manifestă prin faptul că acești factori nu pot fi substituiți cu alții, care în aceeași măsură ar contribui la înfăptuirea procesului de umanizare a vieții cotidiene.

În această ordine de idei apare o problemă axiologică extrem de importantă: care intervenții asupra naturii omului se arată necesare și deci juste, întemeiate și care nu, adică sunt lipsite de temeii, devin suspecte? E vorba de faptul că actualmente ea naștere o nouă etapă în reevaluarea și stabilirea esenței individului, a conținutului lui valoric în condițiile globalizării – etapa influenței multilaterale asupra omului a utilizării în proporții mari a cunoștințelor vechi și nu a aprofundării celor din urmă în studiul Homo-Sapiensului [6]. Altfel spus epoca clasică a cunoașterii detaliată a omului finisează, aici începe o etapă netradițională, care esențial diferă de cea anterioară.

În literatura științifico-filosofică se evidențiază două genuri de tehnologii care provoacă riscuri și pericole cauzate de globalizare: tehnologii *terapeutice* și tehnologii *ameliorante* (amelioratoare) [7]. Dacă cele dintîi drept rezultat presupun tratament, vindecare, însănătoșire, apoi cele din urmă – doar ameliorarea calității, s-au apariția noului. Primele tehnologii fac pe oameni întregi, compleți, al doilea tip – schimbă acest întreg. Putem concluziona că acțiunile terapeutice axate doar spre restabilirea esențialului în individ nu provoacă obiecții serioase din partea umanității, atunci cînd cele ameliorante centrate spre transformarea naturii omului cauzează o sumedenie de neînțelegeri, chiar neacceptări, respingeri.

În cazul examinat bioetica, inclusiv și cea globală, se poate manifesta atît în procesele de modificare, cît și în cele de transformare a evoluției sociale, a vieții cotidiene. E de considerat că diferența fundamentală dintre aceste două fenomene se plasează în sfera umanismului, în spațiul etico-moral și anume: 1) sunt oare actualmente adevărate și utile valorile etice tradiționale și idealurile apărute în epocile Renașterii și Iluminismului ?; 2) corespunde cumva credința și intenția omului spre progres cu normele politice, științifice și etice contemporane? Răspunsurile la aceste întrebări

sunt destul de dificile, dar e necesar a le căuta, plasându-ne pe poziții bine determinate și înainte de toate favorabile procesului de realizare a asigurării securității umane.

Bioetica apare ca etica transformării stilului de gândire, modului de viață față de vietate, care corespunde cerințelor utilizării modelelor și tehnologiilor noi și limitează năzuința (tendența) omenirii de a sintetiza vechiul și a interveni cu schimbări radicale în esența biologică a biosferii și a individului. Concomitent, după cum deja s-a menționat, bioetica constituie, într-un sens bine determinat rezultatul interinfluenței și interacțiunii diverselor culturi și sisteme etice. Putem deci concluziona că apariția și răspândirea ideilor bioetice, apărute la hotarele filosofiei, biologiei, eticii și medicinei, constituind un nou stil de gândire (mod de viață), un nou institut sociocultural, devine germenul unei noi autoconștiințe europene, pentru care sunt caracteristice democratizarea opiniilor, libertatea acțiunilor, deideologizarea, toleranța, pluralismul gusturilor, idealurilor, multitudinea paradigmatelor etice etc. [8].

Altfel spus bioetica include prin conținutul și manifestările sale noțiunea de umanism în sens larg al acestui cuvânt, adică extins și asupra lumii vii, biosferii în genere prin unghiul de vedere al supraviețuirii omenirii. Umanismul fiind determinat în mare măsură de ideile bioeticii, trebuie să fie axat spre fenomenul de asigurare a securității individului, naturii vii. Fără acest mecanism, criteriu actualmente nu putem vorbi despre un umanism global veridic, adecvat: bioetica globală include în sine noțiunea de umanism și viceversa – umanismul nu se poate manifesta la justa valoare înafara eticii biologice, înafara protejării morale a viului, înafara fenomenului de supraviețuire a omenirii.

Sistemele etice tradiționale nu-s capabile de a rezolva probleme ce țin de criza antropoecologică globală, de a contribui nemijlocit la evitarea omnicidului planetar, deoarece ele au o carență comună – interpretarea unilaterală și incompletă a omului, a atitudinii celui din urmă față de lumea biologică. Bioeticii globale ca o nouă treaptă în dezvoltarea teoriei morale trebuie să-i corespundă și un umanism netradițional, ce ar include principiile (și imperativele) eticii biosferice și care poate fi „botezat” *umanism planetar*, alături de așa noi noțiuni ale noosferologiei cum ar fi societatea noosferică,

conștiința noosferică, intelectul noosferic (planetar), democrația noosferică, stilul de gândire noosferic etc. [9] și care în cuplu cu bioetizarea devin mecanismele cheie în strategia de asigurare a securității umane [10].

Bioetica ca o nouă formă morală de organizare socială și de reglementare a activității vitale a individului în raport cu biosfera examinează omul în toată abundența relațiilor lui socioculturale și naturale, în unitatea diverselor trepte de realizare a acestora. Ea integrează aceste stadii, creînd o concepție unică sistemică și un model de umanism de o valoare reală, adică cu toate aspectele lui și înainte de toate cu cel ce ține de asigurarea existenței umane. Care ar fi punctele de aplicație, punctele de reper ale bioeticii în această ordine de idei?

Un vector aparte de manifestare a bioeticii în promovarea umanismului îi cel *funcțional*. Acest organon (mecanism) al eticii biologice permite a satisface cerințele și nevoile omului în diverse genuri de activitate colectivă și individuală. Societatea contemporană prezintă un spațiu sociocultural și spiritual specific, unde Homo-Sapiens devine scop și nicidecum mijloc al progresului social. Umanizarea vieții de azi, a sociumului în genere este „aprovizionată” din contul utilizării înainte de toate a principiilor și imperativelor fundamentale ale bioeticii [11]. Realizarea în practică a cerințelor și normelor eticii biologice globale permite comunității umane de a socializa noile generații într-un spirit moral, tolerant și responsabil, într-un spirit de stimă față de diverse popoare, națiuni și confesii, față de diferite state și regiuni ale lumii.

O altă aplicație (manifestare) a bioeticii în procesul de umanizare a sociumului este cea *omenească* (comună întregii omeniri). Ea permite de pe pozițiile moralității contemporane a efectua o analiză profundă a problemei ce ține de faptul determinării binelui de bază al omului. Bioetica globală ne denotă că aceasta este înainte de toate realizarea dreptului la viață nu doar a Homo-Sapiensului, dar și a oricărei ființe vii. În Republica Moldova realizarea acestui act devine fundamentul în baza căruia se poate crea nu doar o societate democrată, dar și ecologică, ceea ce ne apropie considerabil de civilizația noosferică.

Încă o manifestare aparte a bioeticii în umanizarea vieții pe Terra este cea *aplicativă*. E vorba de faptul că la începutul mileniului al III-lea bioetica

în interpretarea ei potteriană [12] reprezintă o filosofie practică, chiar și politică, unde se elaborează și se realizează norme și reguli de comportare și de activitate vitală în sfere concrete ale societății cum ar fi cea socială, economică, politică, umanitară, medicală, de instruire, protecție socială etc. care au un țel bine determinat „de menținere a țesutului fragil al ființelor vii ce nu aparțin neamului omenesc, dar susțin întru totul existența societății umane” [13].

Supraviețuirea devine momentul cheie în activitatea omenirii contemporane și deci concomitent nucleul conținutului noțiunii de umanism. Umanismul și supraviețuirea sunt niște categorii care completează una pe alta, explică reciproc esența lor, conduc activitățile indivizilor spre noi prosperări în conformitate cu normele și imperativele bioeticii globale. Filosofia contemporană devine o filosofie a supraviețuirii.

Realizarea scopurilor și sarcinilor bioeticii globale din perspectiva elaborării normelor și imperativelor umanizării necesită o examinare (un studiu) minuțioasă a problemelor morale vis-a-vis de așa fenomene cum ar fi cele demografice, ecologice, economice, biomedicale, de protecție etc. Aici pot apărea momente de contradicție dintre procesele, de exemplu, de bioetizare și noosferizare a fenomenelor numai ce nominalizate care la urma urmei pot provoca obstacole serioase în asigurarea securității omenirii, ceea ce nu corespunde cerințelor umanismului.

În această ordine de idei este obligatorie o analiză adecvată a consecințelor proceselor ce se desfășoară astăzi în socium și o elaborare de orientări bioetice bazate pe valorile persoanei și drepturile omului, pe stima temeliiilor lui spirituale, deasemenea pe utilizarea unei noi metodologii precum cea noosferică [14] în comun acord cu principiile biosferocentrismului, coevoluționismului etc., care nu doar minuțios examinează realitatea umană reînnoită, dar în deosebi situația critică ce sa creat pe Terra în rezultatul confruntărilor omului și biosferii, societății și naturii ce pot provoca un omnicid planetar, o catastrofă antropoecologică globală.

În concluzie putem afirma că umanismul ca fenomen socionatural și cultural în contextul bioeticii globale are perspective favorabile. E

necesar doar de o activitate adecvată și civilizată a fiecărui din noi, a Homo-Sapiensului de a realiza în practică unitatea bioetizării și umanizării sociumului în așa mod cum ne-a îndemnat la timpul său fondatorul bioeticii globale marele umanist al lumii, biologul și oncologul american Van Rensselaer Potter (1911-2001) în opera sa clasică „Bioetica: o punte spre viitor” (1971). Conform celor menționate e logic a finisa acest articol cu un manifest bioetic specific, care-i aparține acestui mare gânditor al omenirii din sec. al XX-lea și tipărit la finele cărții sale numai ce menționate de noi [15]. Autorul aici vorbește despre rolul convingerii și datoriei (obligațiunei) fiecărui pământean în asigurarea securității umane, în elaborarea și realizarea noilor paradigme de supraviețuire a omenirii. Dăm citării textul acestui manifest moral al lui V. R. Potter care, credem, v-a contribui esențial la propagarea concepțiilor acestui savant vis-a-vis de destinul civilizației contemporane, de căile și mecanismele ce pot s-o salveze în plan global de pericolele ce o amenință.

CREZUL BIOETIC AL PERSONALITĂȚII*

1

Convingere: Recunosc necesitatea luării unor decizii imediate în lumea ce se găsește în situație de criză.

Obligație: Sunt gata să conlucrez împreună cu alți oameni întru dezvoltarea și aprofundarea convingerilor mele, să ader la forțele progresului mondial, care vor tinde să facă tot posibilul pentru supraviețuirea și perfecționarea genului uman reieșind din necesitatea atingerii armoniei cu mediul înconjurător.

2

Convingere: Accept faptul că supraviețuirea și dezvoltarea (culturală și biologică) a omenirii în viitor depinde în mare măsură de activitatea și de planurile actuale ale omului.

* Van Renssellar Potter *Биоэтика: мост в будущее*. Киев, 2002. С. 209

Obligație: Voi încerca să-mi trăiesc propria viață și să influențez viața altor oameni pentru a asigura evoluția în direcția unei lumi mai perfecte pentru generațiile viitoare ale omenirii. Voi evita acțiunile care ar putea pune în pericol viitorul acestora.

3

Convingere: Recunosc unicitatea fiecărei personalități și dorința ei firească de a contribui la dezvoltarea unei sfere sociale concrete prin mijloace care ar fi compatibile cu necesitățile ei de durată.

Obligație: Voi fi receptiv la punctele de vedere fundamentate ale altor oameni (minorității sau majorității) și voi recunoaște rolul convingerii emoționale în activitatea productivă și eficientă.

4

Convingere: Accept inevitabilitatea unor suferințe umane, care reprezintă manifestarea haosului caracteristic atât ființelor biologice, cât și lumii fizice, dar eu nu pot să fiu indiferent față de suferințele ce survin drept rezultat al relației inumane a unui om față de altul.

Obligație: Voi înfrunta problemele mele cu demnitate și curaj, voi ajuta aproapele în caz de nefericire și voi lucra pentru înlăturarea suferințelor umane inutile în general.

5

Convingere: Accept inevitabilitatea morții ca o latură necesară a vieții. Confirm evlavia mea pentru viață, credința în fraternitatea tuturor pământenilor, deasemenea responsabilitățile mele în fața generațiilor viitoare.

Obligație: Îmi voi da silința să trăiesc în așa fel ca să fiu util aproapelui chiar din acest moment. Va trece timpul și cei care-mi vor urma își vor aminti de mine cu recunoștință.

Note:

1. A se vedea, de exemplu: **Бек У.** Что такое глобализация? М., 2001; **Мунтян М. А., Урсул А.Д.** Глобализация и устойчивое

развитие. М., 2003; **Панарин А. С.** Искушение глобализмом. М., 2000; **Teodor N. Țîrdea, Vasile A. Țapoc.** *Dezvoltarea durabilă – Securitatea – Globalizarea: probleme de interconexiune și interacțiune* // Analele Universității Dunărea de jos din Galați. Fascicula XVIII (3). Filosofie. Galați, anul II 2004, p. 81-85.

2. A se vedea: **Teodor N. Țîrdea.** Informatizarea, cunoașterea, dirijarea socială. Eseuri filosofice. Chișinău, 1994; **Урсул А. Д.** Информатизация общества (Введение в социальную информатику). М., 1990; **Вашекин Н. П., Пасхин Е. Н., Урсул А. Д.** Информатизация общества и устойчивое развитие. М., 2000.

3. A se vedea: **Моисеев Н. Н.** Экология и образование. М., 1996; **Цырдя Ф. Н.** *Информатизация, интеллектуализация и экологизация общества: грани взаимодействия* // Проблемы формирования общего информационного пространства стран СНГ, Центральной и Восточной Европы / Международная научно-практическая конференция. Тезисы докладов и сообщений. 3-7 мая 1994. г. Яремча, Украина. Киев, 1994. С. 12-14.

4. A se vedea: **Урсул. А. Д.** Путь в ноосферу (Концепция выживания и устойчивого развития цивилизации). Ё., 1993; **Teodor N. Țîrdea.** Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie. Chișinău, 2001, p. 145-269.

5. A se vedea: **Teodor N. Țîrdea.** Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme. Chișinău, 2000, p. 231-236; **Teodor N. Țîrdea.** Bioetică: origini, dileme, tendințe. Chișinău, 2005; **Цырдя Т. Н.** *Единство феномена биоэтики и ноосферной парадигмы в стратегии обеспечения безопасности современной цивилизации* / / Материалы IV Міжнародного симпозіуму з біоетики «Развиток идей биоэтики у європейському контексті». 11-12 травня 2006 р. Укrapна, Киев. С. 140-142.

6. A se vedea: **Teodor N. Țîrdea.** *Natura umană și geneza problemelor globale: aspecte sociofilosofice și metodologice* // Materialele conferinței internaționale „Filosofia, sociologia, politica și tînăra generație”. 8-9 octombrie 2003. Chișinău, 2003, p. 106-112

7. А се vedeа: *Этические комитеты: настоящее и будущее*. Пер. с англ. языка. под. ред. С. В. Вековшиной и В. Л. Кулиниченко. Киев, 2004. С. 51

8. А се vedeа: **Кулиниченко В. Л.** Современная медицина: трансформация парадигм теории и практики (Философско-методологический анализ). Киев, 2001. С. 132-134

9. А се vedeа: **Урсул Т.А.** Социоприродное развитие в универсальной эволюции (философско-методологический анализ). М., 2005. С. 122-144; **Романович А. Л., Урсул. А. Д.** Устойчивое будущее (глобализация, безопасность, ноосферогенез). М., 2006. С. 483-495

10. А се vedeа: **Teodor N. Țîrdea.** *Unitatea bioetizării și noosferizării sociumului – imperativul cheie în strategia de supraviețuire a omenirii // Spiritualitate. Știință. Tehnică. Conferință științifică interuniversitară. / Materialele comunicărilor științifice. 5 aprilie 2006. Chișinău, 2006, p. 8-13*

11. А се vedeа: **Teodor. N. Țîrdea.** *Principiile de bază ale bioeticii: tendințe și probleme // Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina practică în strategia de existență umană / Materialele Conferinței a IX-a Științifice Internaționale. 10-11 martie 2004. Red. responsabil T. N. Țîrdea. Chișinău 2004, p. 12-18*

12. А се vedeа: **Поттер Ван Ранселер.** Биозтика: мост в будущее. Перевод с англ. языка. Киев, 2002

13. Ibidem, p. 206

14. А се vedeа, de exemplu: **Урсул. А. Д.** Переход России к Устойчивому развитию. Ноосферная стратегия. М., 1998. С. 45-57.

15. **Поттер Ван Ранселер.** Oper. cit., p.209

*Vasile Țapoc, dr. hab. în științe filosofice, profesor universitar,
Catedră Filosofie a USM din Republica Moldova*

UMANISMUL LA RĂSCRUCE

„Cine vrea să fie ceva, nu poate trăi pentru ceilalți”

Eduard Spranger

Rezumat. Umanismul la răscruce

În articol umanismul e analizat prin prisma legăturii sale cu cultura, concepută ca totalitate organică a filosofiei, științei, religiei și artei. Înflorirea culturii, după cum a demonstrat-o Renașterea, a condiționat răspîndirea umanismului. Și invers – criza culturii și a instituțiilor de protejarea și promovarea a ei din contemporaneitate, în deosebi a învățămîntului universitar, pune în mare pericol nu doar valorile umaniste ci și viitorul omenirii, de care e legat acesta. Rezolvarea problemei umanismului, aflat astăzi în pericol, autorul o vede în păstrarea componentei umanitare din învățămîntul universitar, a cărei parte inalienabilă trebuie s-o constituie și pe viitor filosofia.

Резюме. Гуманизм на распутье

В статье гуманизм рассматривается во взаимосвязи с культурой, которая трактуется как единство философии, науки, религии и искусства. Рассвет культуры, как показало Возрождение, способствовал распространению гуманизма. И на оборот, нынешний кризис культуры и институтов ее охраны и распространения, в особенности высшего образования, ставит в опасность не только гуманистические ценности, но и будущее человечества. Решение проблемы гуманизма, который находится сегодня в опасности, автор видит в сохранении гуманитарной составляющей высшего образования, неразрывной частью которой должна остаться и на будущее философия.

Summary. Humanism at the crossroads

The author demonstrates in the article a complex analysis of the humanism through his connection with culture, conceived as a totality of philosophy, science and art.

Umanismul, în dezvoltarea sa, istoricește se identifică cu cea mai rodnică perioadă a dezvoltării culturii omenirii – Renașterea. În această perioadă se produce o cotitură radicală în istoria Europei. Cotitura se petrece în sfera culturii: științei, artei, învățămîntului. Datorită cunoașterii iau avînt diverse domenii ale vieții: călătoriile, invențiile tehnice, viața economică. Se poate afirma cu certitudine că fără cultura renașcentistă nu s-ar fi produs modernitatea cu știința, economia și politica ei. Despre prețul acestor schimbări, preț plătit pentru recuperarea unor valori se vorbește, cu regret, puțin. Cu regret din două motive: unul istoric și altul contemporan. Despre o astfel de recuperare scrie Mircea Malița atunci cînd evocă imaginea unei *Biblie* arse pe jumătate, păstrată din secol XVII în bibliotecile clujene. Ea provine din războiul de treizeci de ani care a adus Europei pierderi de viețe omenești. O carte care era și este menită să răspîndească printre oameni ideea de prețuire a valorii umane a fost arsă în confruntările între diferitele fracțiuni care și disputau interpretarea ei. „Dispută” istoricește documentată printr-o statistică îngrozitoare: „... 40 % din populația rurală a Germaniei și 30 % din populația ei urbană a pierit cu acel prilej” [1]. Și aceasta s-a întîmplat în dispute despre o carte care condamna cruzimea și chema la toleranță.

Umanismul renașcentist deși, după cum se știe, a cunoscut o amploare considerabilă, nu i-au fost străine și monstruoase perversiuni. Una din ele prezintă „cazul Machiavelli”. Autorul epigrafului, pus la începutul acestui material și care marchează criza umanismului, relatează despre faptul cum întemeietorul științei politice moderne Nicollo Machiavelli, în baza cunoașterii psihologiei omului de rînd, recomandă conducătorului să folosească aceste cunoștințe în scopul manipulării politice a maselor. Referindu-se la N. Machiavelli, E. Spranger scrie: „Fondatorul clasic al politicii – bazîndu-se, desigur, pe modele antice – interpretează omul ca mecanism de instincte care poate fi manevrat

datorită fricii de pedeapsă și a speranței în recompensă, și îl avertizează pe omul politic practic asupra pericolului de a idealiza omul. În politică, a cunoaște omul înseamnă a cunoaște „aplicabilitatea utilă” a indivizilor. Oamenii nu sunt decât piese de șah sau fișe de calcul” [2]. Astfel N. Machiavelli descoperă înaintea lui Fr. Bacon adevărul că „Știința-i putere”. Însă dacă, aplicată de ultimul la natură această sintagmă axiologic e neutră, apoi aplicată de primul la manipularea oamenilor ea capătă semnificație ideologică și amorală prin faptul că omul e coborât la rolul de mijloc, de instrument.

Comițându-se niște greșeli epistemologice inadmisibile, cum ar fi neglijarea deosebirilor calitative între științele naturii și cele socialumane, *se ajunge și în contemporaneitate la interpretări ale omului incompatibile cu umanismul*. Astfel Gianni Vattimo într-un dialog cu profesorul de filosofia științei la Universitatea din Pisa Francesco Barone afirmă: „Prin faptul că devine tot mai capabilă în a manipula lucrurile, știința nu-și pierde din adevăr; dimpotrivă, câștigă adevăr în măsura în care schimbă însăși noțiunea de adevăr. Care nu mai înseamnă a descrie lucrurile așa cum stau ele, ci a le produce, a le institui, a le transforma potrivit unor idealuri, scopuri, interese, țeluri, *omenești în sens larg*” [3]. Aici e evidentă identificarea oamenilor și a lucrurilor. Și dacă cu lucrurile putem manipula pentru a obține realizarea anumitor scopuri, cu oamenii se procedează omeneste prin crearea unor astfel de condiții când ei în mod liber și-ar alege acțiunile potrivit unor idealuri, acțiuni prin care s-ar autotransforma. Să nu uităm că omul și comunitatea umană își datorează evoluția sau progresul factorilor umani interni și nu intervenției venite din afară, adică din afara comunității ce s-a stabilit istoric. Prin această afirmație nu se neagă influențele mediului, inclusiv al influenței altor comunități. Și aceste influențe au un specific inalienabil, acel de a fi cultural. Spre deosebire de animal „omul a evoluat vertical” (L. Blaga), adică mereu s-a autodepășit prin creație de cultură.

Cultura și umanismul se condiționează reciproc. Cultura este înaintea de toate un imens laborator în care se făurește întreaga scară de valori a omului, unde se constituie matricea gândirii și acțiunilor creative. Fără valori

nu există luare de decizii specific umane, elaborări ale preferințelor. Mircea Malița afirma că cultura este principala componentă a identității unui popor, iar „afirmarea personalității proprii este pentru domeniul cultural ceea ce independența și suveranitatea sunt pentru domeniul politic” [4]. Astfel că pluralismul și diversitatea culturală trebuie să fie un test de umanism, de conlucrare și nu de conflicte. Culturile sunt surse fundamentale ale supraviețuirii. Ele sunt egale din punct de vedere al vocației lor și doar mijloacele de care dispun le fac inegale.

Pătrunsă de umanism funcționarea pluralismului cultural are loc doar în societățile avansate care asigură egalitatea șanselor în domeniul public și multiculturalitate în domeniul privat. Pluralismul nu trebuie să implice acordarea unor drepturi speciale în domeniul public. Într-o societate nici un individ nu trebuie să aibă mai multe sau mai puține drepturi (șanse) datorită apartenenței sale etnice. Sistemul educațional, după cum relatează John Rex [5], constituie unul din pilonii centrali în integrarea societății. În multiculturalități limba maternă are rolul de mediator inițial în procesul de instruire. Pregătirea inițială a copiilor trebuie, în scopul ocrotirii temeiului spiritual al formării identității lor culturale, să se facă în limba maternă, introducându-se în același timp treptat limba oficială a țării, pînă ce aceasta va înlocui total limba maternă. În Republica Moldova, după cum se știe, acest act de umanism se respectă din partea statului nostru, dar situația grea economică și sistemul național de educație, preocupat mai mult de probleme ideologice, nu duc la capăt acest principiu demn de urmat și de alte țări, cum ar fi Ucraina, Rusia ș.a. unde conaționali noștri nici nu pot visa la condițiile create de noi. Dar conștientizarea faptului că facilitarea integrării sociale interne (naționale) în condițiile pluralismului cultural cere de la sectorul privat înțelegere și respectare a modului de viață democrat, dorința de a parcurge unica cale de conviețuire, insistență de durată. Toate acestea vor deveni posibile doar atunci cînd nu se va pune accentul pe național sau etnic, pe o orientare politică sau alta, ci pe valorile umane, pe instaurarea unui stat capabil să ofere securitate privată și publică, bunăstare și egalitate a șanselor pentru cetățenii săi.

Valorile proprii umanismului servesc la integrarea și dezvoltarea atît a întregii societăți, cît și a domeniilor și unităților de deservire a acesteia. Dar și la acest nivel apar nuanțe specifice doar timpurilor noastre. Să

luăm o unitate dintr-un domeniu, spre exemplu, al ocrotirii sănătății. Peter F. Drucker scrie : „Spitalul de ieri nu cunoștea nici unul dintre „profesioniștii serviciilor de sănătate”, tehnicieni pentru raze X și laborator, specialiști în regim alimentar și terapie, lucrători sociali etc., iar acum folosește două sute cincizeci pentru fiecare sută de pacienți. Cu excepția câtorva surori, existau numai femei de serviciu, bucătărese și cameriste. Medicul era lucrătorul intelectual, avînd sora sa de ajutor” [6]. Despre ce ne vorbesc toate acestea? Mai întîi s-ar cere de menționat că *constituirea și dezvoltarea* medicinei e supusă unor condiții diferite. Astfel, constituirea medicinei ca „știință practică, experimentală” a obligat un efort de unificare. Dezvoltarea medicinei ca domeniu al „științei pure, teoretice” a necesitat o specializare îngustă, fără de care nu poate progresa știința. Specializarea vine să înlocuiască, în deosebi cu secolul XIX dar începe după perioada Renașterii, omul civilizată numit „enciclopedic” cu omul specialist, cultura general a primului, cu profunzimea unilaterală, „barbară” a celui de al doilea [7]. Astfel progresul științei a trebuit plătit și trebuie plătit cu prețul culturii, adică a valorilor general-umane. Spun că va trebui plătit dacă învățămîntul îndeosebi cel universitar, nu va acționa adecvat schimbărilor din societate a cărei componentă, evident, e și învățămîntul.

Umanismul și învățămîntul universitar au suferit o evoluție ciudată. Dacă la început universitățile erau niște centre elitare de constituire a științei și culturii, astăzi, în condițiile democratizării vieții sociale, ele cu greu își îndeplinesc „rolul de a răspîndi și de crea cultura” [8]. În urma separării științei de cultură prin orientarea primei spre manipularea în producție a lucrurilor „... *procesul de perfecționare a omului a rămas în urma perfecționării lucrurilor*” [9], iar materializarea rezultatelor științei în arme de război, în condițiile declanșării în secolul XX a unor războaie cum n-a mai cunoscut omenirea, a redus la minimum valorile general-umane și chiar viața ca valoare : „... *în război viața nu mai înseamnă nimic*” [10]. În asemenea condiții, odată cu criza culturii s-a devalorizat și învățămîntul universitar, iar trecerea la cele trei niveluri (cicluri) ale învățămîntului universitar, care finisează, respectiv, cu : licența, masteratul și doctoratul e o dovadă a acestei crize. Astăzi doar la ultima treaptă

universitatea pregătește specialiști de elită – intelectuali capabili să creeze noi tehnologii de cercetare și noi valori culturale. La primele două se vor opri doar cei ce vor executa și astfel, vor fi manipulați, de elite. Aceasta ar fi nu varianta cea mai rea, ținând cont de tendințele de specializare din „lumea a treia” (K. R. Popper), adică a științei și a vieții practice. Varianta cea mai rea ar fi dacă, în condițiile democratizării învățământului, universitățile în tendințele lor firești de a supraviețui prin „comercializarea” învățământului ar ajunge la un așa nivel când această „elită” ar fi doar nominală adică după denumire și nu după esență; după esență rămânând aceeași specialiști „barbari”, altfel spus, fără o cultură generală și capacitate de a produce idei noi. Salvarea învățământului și umanismului rezidă în componenta umanitară a învățământului de la toate nivelurile, inclusiv prin cea filosofică. Filosofia de rînd cu știința, arta, religia este un bun destinat minții. „Chiar și în lumea actuală – susținea Bertrand Russell, - bunurile destinate minții sunt cel puțin la fel de importante ca și bunurile destinate corpului. Valoarea filosofiei este de găsit printre bunurile destinate minții ...” [11]. Înrudită de celelalte elemente ale culturii filosofia se deosebește prin anumite calități de celelalte elemente, cum ar fi știința sau arta prin faptul că „filosofia este știința fără prejudecăți” [12], fiind în același timp și „știința primelor principii” (Aristotel), își păstrează, totodată, caracterul reflexiv și critic-analitic. Prin toate particularitățile ce-i sunt proprii filosofia orientează activitatea oamenilor spre valorile supreme, spre idealuri. Fiind pătrunsă de umanism, ea nu a putut să nu fie preocupată de întrebările : Ce este omul? Care este imaginea sa ideală spre care se îndreaptă întreaga sa activitate? De aici rezultă că școala, inclusiv superioară, tinde să-l educe pe tînar să înțeleagă prin intermediul culturii spirituale, al cărei nucleu îl formează filosofia, că ceea ce este uman în el este tocmai sensul pe care îl dă lumii. După cum scrie Vasile Pârvan : „Confraternitatea Universității noastre trebuie să înțeleagă viața ca o luptă pentru mai mult gînd. Spontaneitate, originalitate, însuflețire, spiritualizare a întregii noastre munci ordonate în viața. Iar spiritualizarea aceasta a vieții valorificată după unitatea de măsură supremă : etern valabilul uman, să fie legea perpetuă a deosebirii inertului de viu, animalicului de uman, naturalului de cultural, materialului de spiritual” [13]. Din aceleași motive un profesor de la Universitatea

„M.V. Lomonosov” din Moscova compară efectul excluderii filosofiei, ca disciplină didactică din Universități cu condamnarea la moarte a acestora prin împușcare [14]. Și profesorul are dreptate deoarece fără filosofie studentul va fi lipsit de posibilitatea formării culturii gândirii în baza căreia ar putea imagina idealurile umaniste, locul acestora ocupînd concepțiile vulgare asupra lumii și vieții umane. La rîndul ei moartea Universității, care este și trebuie să rămîină „institutul cel mai înalt de cultură din stat” [15], ar însemna și moarte prin decapitare a culturii. Omenirea a fost, este și va fi în permanentă *devenire* prin educație, adică prin asimilarea și crearea culturii de către om care o reprezintă și totodată trebuie să-și asume responsabilitate de starea omenirii. El e obligat permanent să lupte cu propriul egoism și să „evolueze vertical” (L. Blaga) prin cultivarea sa. Asta vrea să însemne spusa lui Karl Jaspers : „omul se află în fața alternativei : ori pieirea omenirii ori modificarea omului” [16]. De soarta fiecăruia din noi, îndeosebi a universitarilor, care poartă responsabilitatea de educarea tinerei generații, depinde soarta omenirii. Și atunci epigraful din fața acestui material ar putea fi tălmăcit în spiritul profund umanist al lui Constantin Noica. Pentru acesta grija de sine nu e identică cu egoismul, iar altruismul nu e identic cu refuzul de sine. El îndemna tineretul : „Fie-ți milă de alții : trăiește frumos, învață mult, crează bine – trebuie să spui fiecărui om tînar. Alții au nevoie de împlinirea ta la fel de mult ca tine” [17]

Note:

1. **Mircea Malița**, *Umanismul secolului al XX-lea – în*: Mircea Malița, *Idei în mers*. Volum 2. București: Ed. Albatros, 1981, p.8
2. Citat după: **George Uscătescu**. *Proces umanismului*. București: Ed. Politică, 1987, p. 152
3. **Gianni Vattimo**, *Filosofia la timpul prezent. Convorbiri cu Francesco Barone ș.a.* în Tr. De Ștefania Mîncu, Constanța: Ed. Pontică, 2003, p.50
4. **Mircea Malița**, *Omul și problemele vitale – în*: Mircea Malița, *Op.cit.*, p. 164
5. **John Rex**, *Rasă și etnie*, București, 1998.
6. **Peter F. Drucker**, *Eficiența factorului decizional*. Tr. de Petru Szemety. Ed. „Destin”, 1994, p.13.

7. **Jose Ortega y Gasset**, *Barbaria „specializării”* – în: Jose Ortega y Gasset, *Revolta maselor*. Tr. de Coman Lupu, București: Humanitas, 1994, pp. 129-135

8. **Petre Andrei**, *Criza culturii și rolul Universității* – în: Petre Andrei, *Sociologia revoluției. Studii de sociologie politică*. Iași: Polirom, 12998, p. 200

9. Ibidem, p. 199

10. Ibidem, p. 200

11. **Bertrand Russell**, . *Problemele filosofiei*. Tr. De Mihai Ganea, Ed. 3-a, București: BIC ALL, 2004, p. 132

12. **Mircea Florian**, *Filosofie generală. Metafizică și epistemologie*. București: Ed. Garamond Internațional, 1995, p.28

13. **Vasile Pîrvan**, . *Datoria vieții noastre* – în: *Idealul Universității moderne*. Prelegeri inaugurale la Universitatea din Cluj în perioada interbelică (1919-1940), Cluj-Napoca, 1994, p. 72

14. **В.А.Бочаров**, «*Расстрел*» *высшей школы // Вестник МГУ, Серия 7. Философия*, 2005, № 1. С.125-129

15. **Petre Andrei**, *Op. cit.*, p. 202

16. Citat după: **Ivan Timofeevici Frolov**, *Progresul științei și viitorul omului*. Tr. de L.Tismăneanu, București: Ed. Politică, 1977, p. 164

17. **Constantin Noica**, *Carte de înțelepciune*, București: Humanitas, 1993, p.11

Dumitru Căldare, d.h.f., profesor universitar

PACEA – VALOAREA SUPREMĂ A EXISTENȚEI ȘI DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII

Rezumat. *Pacea – valoarea supremă a existenței și dezvoltării societății*

În articol sunt examinate anumite aspecte privind esența păcii ca valoare supremă a existenței și dezvoltării societății: constituirea statelor și a relațiilor dintre ele, esența valorii și a aprecierii valorice a păcii, omul contemporan și modalitățile de conștientizare, de reevaluare de către acesta a dimensiunilor infinite ale Universului.

Un rol deosebit în conceperea păcii ca valoare supremă revine religiei și Bisericii. Conform Sfintei Scripturi credința în Dumnezeu, iubirea, speranța în marea lui milostenie îi aduce credinciosului pace și liniște sufletească, iar societății prosperare și dezvoltare continuă.

Резюме. Мир – высшая ценность общества

В статье рассматриваются некоторые аспекты сущности мира как высшей ценности и его значение для существования и развития общества: формирования государств, характера международных отношений, проявление ценности и ценностного определения мира, осознания и переоценки бесконечных горизонтов мироздания.

Подчеркивается что особую роль в осознании мира как высшей ценности приналежит религии и церкви: согласно Святому Писанию вера в бога, любовь и надежда на его великую милость приносит верующему мир и душевное спокойствие, а обществу – процветание и благополучие.

Summary. World – the richly thing of the people

In this article are examined some aspects of the peace essence as a supreme value of existence and development of the society, the formation of the states and relations between them, essence of the value and a valuable appreciation of the peace, the modern man and the methods of realization and estimation by them of Universe infinitive size.

Is proved that an important role in peace conceptualization as supreme value, have the religion and church. As in Saint Scripture is said: beliefs in God, love, happiness in his great charity brings to believer peace and spiritual tranquility, and for society – prosperity and continue development.

Constituirea statelor ca entități desinestătătoare și realități obiective concrete a contribuit la stabilirea anumitor raporturi între ele. Inițial aceste raporturi aveau un caracter spontan și accidental, însă, fiind examinate în raport cu scurgerea timpului istoric, acestea ating dimensiuni respective cuprinzând treptat toate domeniile vieții sociale și în special domeniile economic și politic, iar mai

apoi și celelalte domenii: cultural, învățământ, știință. Raporturile existente între state au căpătat de la bun început două orientări principale:

1. raporturi de colaborare; 2. raporturi de confruntare. Orientarea a doua genera războaiele care de asemenea erau privite din două puncte de vedere: războaie drepte și războaie nedrepte (de apărare sau de cucerire). În general, războaiele și consecințele lor dezastruoase, raporturile care există ulterior între țări, dezvoltarea postbelică a acestora, denotă o profundă concepere a esenței și rostului existenței umane. În același timp, pacea ca antipodul războiului este o valoare supremă, o valoare eternă a existenței și dezvoltării societății.

Necesitatea cercetării păcii ca valoare supremă rezultă din faptul că aceasta reprezintă ceea ce trebuie să fie în viața omului sau în societate avînd un conținut pragmatic și fiind o noțiune care posedă sens numai fiind expusă în context cu experiența voinței și a acțiunii umane. Societatea recunoaște și afirmă că Adevărul, Binele și Frumosul sunt valorile determinante ale Păcii, care atribuie semnificație în viața oamenilor și în dezvoltarea societății.

Privită în contextul evoluției societății umane valoarea atribuie entității respective un anumit dinamism manifestat în mod real, prin dorințe sau aspirații de sensibilitate evidentă în partea unui sau altui subiect. În practica socială, în activitatea oamenilor, o ființă, un lucru anumit posedă valoarea respectivă în raport cu doleanțele și voința acestora. În cazul în care omul apreciază starea unei societăți, îndeosebi etapele ei cruciale de dezvoltare, el evidențiază pe prin – plan anume pacea, aceasta fiind starea de concordie atît de necesară pentru vitalitate și prosperare. Pacea neagă impulsurile violente și manifestările negative din conduita omului, orientîndu-l spre echilibru și liniște sufletească. Etapa actuală a dezvoltării societății demonstrează în mod elocvent justetea și argumentul forte al acestui deziderat.

În noile condiții istorice și cunoscutul postulat – dacă dorești pace pregătește-te de război – necesită o reconștientizare și reevaluare esențială.

Problema constă în faptul că omul contemporan, aflîndu-se în procesul de devenire spirituală permanentă, caută noi modalități de valorizare a esenței păcii și de atribuire acesteia un caracter etern ireversibil. Omul contemporan, conștientizează el acest fapt sau nu, este atras și de limitele lumii, de dimensiunile

infinite ale Universului. El este obsedat de hotarele micro–macro–megalumii, datorită cărora cunoștințele lui despre lume sunt îndepărtate tot mai mult de posibilitățile lui spirituale reale. Astfel și dimensiunile lumii umane, limitate în timp și spațiu și pe care de asemenea nu le putem depăși, au devenit un obstacol greu de neglijat în activitatea cotidiană.

Celebra apreciere de către Alexandru Macedon a activității dascălului său Aristotel – “Eu îl venerez pe tatăl meu pentru că mi-a dat viața, însă în măsură egală îl venerez și pe Aristotel care a atribuit sens și valoare acestei vieți” – capătă o nouă semnificație pentru omul contemporan. Acesta caută în viața noi sensuri și noi valori, care i-ar asigura un viitor sigur ce poate fi obținut numai în condițiile păcii.

Prin urmare, Pacea ca valoare supremă și stare firească, istorico - naturală a dezvoltării societății este o condiție necesară și obiectivă din punctul de vedere social – politic, în care lipsesc conflictele armate (războaiele) sau domină buna înțelegere și lipsa vrajbei în interiorul țării, sau lipsa de conflicte cu țările vecine. Conform aprecierii lui I.Kant “nici un stat independent (mic sau mare, aici este indiferent) nu trebuie să poată fi dobândit de către alt stat prin succesiune, schimb, vânzare sau donație”¹. În așa mod pacea se manifestă ca ideal al vieții și propășirii, pacea ca o realitate majoră, ca stare necesară și obiectivă a societății. Potrivit învățăturii creștine, doctrina justiției morale stabilită în relațiile internaționale necesită sprijinul unor principii fundamentale concrete și, mai întâi de toate, iubirea de aproapele nostru, iubirea de poporul nostru și de Patria noastră. În relațiile interstatale, un popor trebuie să înțeleagă nevoile celorlalte popoare, să-și cultive convingere fermă că binele propriului popor poate fi realizat numai prin mijloace morale acceptate de întreaga umanitate.

Remarcăm însă că procesul în cauză poate avea loc numai sub influența binefăcătoare a credinței religioase și biserica creștină a confirmat de-a lungul secolelor că toți cei ce cred în Hristos au pacea.

Aît în Vechiul Testament cât și în Noul Testament, pacea este interpretată ca fiind un dar al iubirii lui Dumnezeu “pentru că Dumnezeu, nu este al neorînduiei, ci al păcii” (1CO 14.33). În Evanghelia după Ioan acest postulat

¹ Imanuil Kant. Scrieri moral – politice. București. Editura științifică, 1991, p.389.

fundamental al Sfintei Scripturi confirmă că “dacă în istorie continuă să domnească întristarea, cei ce cred în Hristos au pacea” (În 14.2.16.33), care demonstrează starea harică firească a sufletului omenesc eliberat din robia păcatului. Și anume pacea harului lui Dumnezeu domină în întregime activitatea Sfintei Biserici creștine sub toate aspectele ei interne și externe. În același timp, Biserica creștină ne învață ca darul haric al păcii se află în legătură nemijlocită cu aspirațiile concrete ale omului. Și numai acela este binecuvântat pentru Darurile Duhului Sfânt care demonstrează o mișcare interioară permanentă a inimii sale și care aspiră în permanență spre dreptatea lui Dumnezeu prin pocăință și rugăciune. Credința în Dumnezeu, iubirea, speranța, în marea lui milostenie, îi aduce credinciosului pace și liniște sufletească, iar societății prosperare și dezvoltare continuă, Biserica lui Isus Hristos are datoria sfântă de a păstra pacea, deoarece “Pacea ca dar al lui Dumnezeu, care transfigurează launtric omul, trebuie să se manifeste și în afară”.

Învățătura lui Isus Hristos, viața și exemplul lui constituie un exemplu concludent pentru toți oamenii privind esența și însemnătatea păcii pentru conviețuire și stabilitate adevărată.

Omul sec.XX se află în căutarea unor noi valori ce rezidă și în găsirea unor temelii din afara lumii noastre, fapt generat de insatisfacția lumii în care există și activează. Potrivit lui N.Berdeaev omul ca ființă socială este nemulțumit și nesatisfăcut de sine, tinzând să se depășească în actele cardinale ale vieții sale². Printre acestea, rolul de frunte revine păcii, care capătă semnificația de valoare netrecătoare în context cu un război termonuclear, consecințele căruia ar putea fi nefaste pentru civilizație. În aceste circumstanțe, Organizația Națiunilor Unite (ONU), Curtea Internațională de la Haga, Consiliul Europei, precum și alte organisme internaționale au misiunea sacră de a stabili relații politice, economice culturale echitabile între toți oamenii și țările de pe Planetă. Și numai în asemenea condiții războiul poate fi de neconceput, iar perspectiva unui pericol comun poate fi înlăturată definitiv din viața popoarelor lumii.

Obținerea unei asemenea stări necesită o reevaluare exigentă a potențialului moral al umanității, întrucât desăvârșirea morală ca valoare

² Berdeaev N.A. Problema celoveca (K.Postroeniu hristianscoi antropologhii / Puti, 1936, Nr.50, s.15

determinantă va îndeplini un rol decisiv în depășirea intereselor individuale și afirmarea unei conștiințe planetare. Astfel esența unei noi valorizări în problema păcii prevede ca fiecare om să contribuie prin ceva esențial la dezvoltarea societății întrucât altă modalitate lipsește cu desăvârșire. Prin urmare, desăvârșirea morală se manifestă ca un imperativ al reevaluării, și deși consecințele acesteia nu sunt pronunțate, totuși posibilitatea generează optimism în conștiința oamenilor. Și anume în așa mod ar putea fi evitate pericolele esențiale pentru viitorul omenirii, s-ar afirma și noi posibilități pentru poziția cetățenească adecvată a omului însuși. Concomitent, în fața societății s-ar deschide perspectivele unei noi stări de dezvoltare și funcționare în condițiile unei păci durabile. Iar aceasta, la rîndul ei, prevede crearea unui sistem de valori absolute, condiții umane necesare în care desăvârșirea morală a omului devine determinantă și care poate avea loc numai în condițiile păcii. Secolul XXI trebuie să devină secolul în care vor fi elaborate cunoștințe adecvate despre om, adică asemenea cunoștințe care ar argumenta necesitatea primordială și necondiționată a aspectului valoric primordial al păcii.

Miroliubov Trifan , profesor universitar

POLITICA, CONȘTIINȚA ȘI CREDINȚA

Rezumat. Politica, conștiința și credința

În articol se argumentează rolul politicului în societate și corelația între putere, politică și conștiință. Rolul credinței pentru Om și omenie.

Резюме. Политика, сознание и вера

В статье раскрывается роль политики в обществе, корреляция между властью, политикой и сознанием. Роль веры для человека и общества.

Summary. Politics, conscience and faith

In this article it is effected the argumentation of the role of the politics in societz and the correlation between power and conscience. It is specified the role of the faith for Man and humankind.

Dacă toți oamenii ar cunoaște originea, natura și esența puterii și a politicii ei nu s-ar mai considera sclavi nici ai lui Dumnezeu, nici ai lui Satană. Toți oamenii dispun de aceleași instincte, capacități, facultăți și calități, dar nu toți au acelaș nivel de dezvoltare și informare. Unii își aprovizionează existența prin muncă în măsura în care sînt capabili să-și satisfacă necesitățile vieții. Alții își aprovizionează existența pe contul muncii altora. Unii cunosc măsura, dragostea și ura. Alții nu cunosc măsura și devin sclavi ai pasiunilor, poftelor și a ideologiilor. Unii pot iubi, dar n-au iubit nimica și pe nimeni, doar numai interesul propriu, alții pot urî, dar n-au urît pe nimeni și nimica, decît murdăria și mizeria umană. Unii pot judeca, dar n-au judecat pe nimeni. În schimb ei sînt permanent judecați de oameni conform măsurii lor de-ai judeca pe alții. Constatăm, cu mare regret, că autojudecata la ființele umane se educă, în pricipiu, mai mult doar de religii. În Laboratorul vieții umane omul gînditor este mai degrabă cercetător-experimentator și toate experimentele le efectuiază asupra propriului corp și asupra propriului suflet și destin. Este arhigreu să trăiești între oameni și antioameni, dar să diferi de ei prin modul de gîndire, de înțelegere și de trai, fiindcă la oameni se formează stereotipuri, și comunitatea nu suferă abateri de la stereotipurile formate: ori te conformezi standardelor și normelor morale ce s-au format în mediul în care trăiești, ori ești abandonat de mediul sociouman.

Fiecare este om. Creatură a Universului, care i-a creat pe părinții vieții terestre— Soarele și Pămîntul, care la rîndul lor au creat flora și fauna terestră și pe noi, oamenii. Părinții noștri la prima vedere muți, surzi și orbi ne-au creat corpul pe care-l avem, ne-au crescut, ne-au dat minte, permanent au grijă să ne aprovizioneze cu necesarul pentru existență. Mai mult decît acest Univers nu cunoaștem alt lăcaș unde ar exista un Dumnezeu în Universul său spiritual cu planete și ființe spirituale nemuritoare despre care ne vorbește Șrila Prabhupada în cartea “Viața provine din

viață”¹ și fiecare în felul lor toate religiile monoteiste. Șrila Prabhupada (1896-1977) este fondatorul Societății internaționale Conștiința lui Kṛṣṇa, este cunoscut ca scriitor, savant în teologie și călăuză spirituală, ca mesager al valoroasei culturi a Indiei – țară misterioasă spre care s-a pornit cândva s-o descoperi Hristofor Columb, dar a descoperit America – continent ce a absorbit o mulțime de popoare de pe globul pământesc unde s-a format cel mai puternic stat contemporan – S.U.A. Șrila Prabhupada¹ afirmă că savanții materialişti nu sînt în stare să perceapă existența lui Dumnezeu din simplul motiv că ei percep lumea cu ajutorul organelor senzoriale care sînt nedesăvîrșite. Reiese că savanții spirituali dispun de organe mai desăvîrșite, dacă ei sînt în stare să perceapă existența și a altui Univers, cel spiritual, unde locuiește Dumnezeu, cu planete și ființe spirituale. Dar cît de minuțios am cerceta corpul oricărui teolog, savant spiritual, profet, etc. nu găsim alte organe decît cele cunoscute prezente la oricare ființă umană. Poate organele lor sînt mai desăvîrșite decît la savanții materialişti?! Istoria nu cunoaște un asemenea exemplar. Atunci, care este scopul afirmației lui? Discreditarea cunoașterii științifice. Zădarnice intenții! Un om cult nu-și poate permite să înjosească demnitatea umană a oponentilor săi. Șrila Prabhupada și-a permis așa ceva, numindu-i pe savanții materialişti „excroci”, „impostori”² etc. (p. 19). Cît de curios ar părea dialogul dintre savantul materialist, adept al concepției evoluționiste, doctorul Abraham Kavar și Hamsaduta Svami, reprezentant al Institutului Bhactivedanta, adept al concepției creaționiste, dar dialogul lor nu ne dă răspuns la veșnica întrebare: ce pe ce creează – materia spiritul sau spiritul materia? Posibil, este greșit formulată întrebarea, de aici și discordia, deoarece spiritul și materia sînt o integritate indisolubilă, ele nu pot exista separat. Omul este ființa cea mai misterioasă capabilă să pătrundă în tainele Lumii materiale și spirituale. Atunci pentru ce trebuie să ne bîrfim, să ne certăm unii cu alții? Nu este mai rezonabil și mai demn de a împărți mărul discordiei și a-l lichida împreună?! Pentru aceasta e necesar să cunoaștem mecanismele formării conștiinței și a convingerilor. Lucru pe care-l trecem des cu vederea și unii și alții. Confruntarea dintre adepții

¹ Șrila Prabhupada „Жизнь происходит из жизни”. Bahtivedanta book trust, 19

² Ibidem, p.19

teoriilor creaționiste și materialiste-evoluționiste o putem compara cu fabula din popor, când doi țapi s-au întâlnit la mijlocul unei punte înguste peste un râu și nici unul nu ceda, fiecare ambițios mizînd pe forțele proprii. Încleștarea cornoraților s-a sfîrșit cu faptul că ambii au căzut în fluviu. Cu această învățătură se termină fabula populară. Învățătura cea mai de preț a fabulei însă constă în faptul: indiferent se vor salva sau nu țapii încăpăținați, fluviul va prelungi să curgă și puntea va servi drept punct de poticnire și înțelepciune pentru urmași. Spiritul și materia nu pot exista una fără alta, sînt o integritate indisolubilă. *Conștiința* umană este fructul *corpului* și a *rațiunii* umane. La ființele inumane conștiința se formează în baza instinctelor bionaturale. La oameni, ca ființe biosociale cu duble instincte, conștiința umană se formează în baza instinctelor bionaturale și celor sociospirituale. Instinctele sociale ale omului nu pot fi nihilate. Ele vor fi curînd recunoscute și acceptate, cercetate. Fără credință poate exista despotismul, numai nu umanismul. Disciplina morală a cetățenilor a fost formată de credința religioasă.

Prin noțiunea *con-știință* (*după știință*) se înțelege mintea ca rezultat al cunoașterii, al gîndirii, al cunoștințelor acumulate. Conștiința umană este mult mai înaltă față de conștiința ființelor inumane, care de asemenea dispun de un sistem nervos și un mijloc unic de exprimare a gîndurilor și sentimentelor - limba, creierul omului este unicul organ capabil să prelucreze un volum uriaș de informație primit prin intermediul organelor senzoriale. Cel mai important lucru este capacitatea omului de a munci, a gîndi și a vorbi. Lipsite de aceste capacități ființele inumane nu sînt în stare să-și dezvolte rațiunea și conștiința, să făurească, formîndu-și în așa mod și instinctele sociale, de aceea ele rămîn la nivelul de consumatoare, pe cînd omul nu numai consumă, ci și făurește bunuri materiale și spiritual-morale. Omul este unica ființă care consumă două feluri de hrană: pentru corp și pentru minte (suflet).

Hrana pentru corp este constituită din materie organică și anorganică: *bioorganisme* (plante, carne și produse animaliere), *apă*, *aer*, și *raze* solare (posibil și raze cosmice), care conțin *energie* și *informație*.

Hrana pentru minte, pentru creier este constituită din *informație*, care produce norme morale, norme de conduită, cultura umană, adică creativitatea prin muncă.

Unitatea materială a bioorganismelor o constituie *genele* în care se conține informația genetică.

Unitatea cultural-spirituală a ființelor umane o constituie *memele* în care se conține informația socio-culturală, probabil și cosmică-universală, informația Universului-Absolutului-Divinului.

Nu este greu de observat că *genele* și *memele* sînt legate între ele prin *informație*. Deci, la prima vedere, avem două feluri de informație: *genetică* și *spirituală*, pe care savanții religioși, sau creaționiștii, o consideră eternă, transcendentă, nemuritoare, supremă. Iar savanții materialiști, punînd la baza Lumii pulberea, pe care la fel o consideră eternă, transcendentă, nemuritoare, nu neagă existența spiritului, numai că ei nu afirmă categoric supremația pulberii sau a spiritului, după cum o fac adepții creaționismului. Această dilemă se va sfîrși, probabil, cînd va fi descifrată originea, natura și esența informației, cînd oamenii vor călători prin sistemul solar tot așa de liber și simplu precum astăzi călătoresc peste tot globul pămîntesc pe uscat, pe ape și prin aer. *Acest fapt se datorează cunoașterii științifice a Realității*, de aceea ar fi mult mai onest pentru creaționiști și evoluționiști să manifeste toleranță, modestie, înțelepciune și nu încăpăținare. Căci nimeni, absolut nimeni nu poate să spună cu adevărat ce este Dumnezeu. Însă omul vrea sa-l cunoască. Dacă există Dumnezeu, de ce ar trebui să fie inaccesibil? Sau de ce să dea prioritate unui singur popor – poporului lui Israel, care nu se deosebește absolut cu nimica de celelalte popoare? Doar că unii sînt mai vicleni, mai orgolioși, iar unii din ei doresc să domine omenirea.

Mircea Florian menționa: „Omul se formează pe sine. Este *rezultatul* muncii sale. Este statuia care se sculptează singură. Omul se crează pe sine într-o lume pe care el n-a creat-o, ci a găsit-o dată. Omul transformă lumea și totodată se transformă pe sine, luînd ca punct de plecare datul”³. Este cu mult mai ușor să lași problemele sofisticate ale Realității obiective și subiective pe sama lui Dumnezeu, decît să cauți să înțelegi natura și esența, cauzele și efectele lucrurilor, evenimentelor, faptelor și fenomenelor realității, ceea ce fac savanții materialiști. Lăsînd totul în voia lui Dumnezeu,

³ Mircea Florian „Recesivitatea ca structură a lumii”, București, 1993

omul nu ar fi om, nu s-ar deosebi cu nimica de restul faunei, nu ar progresa, nu ar fi copilul și urmașul – moștenitorul părinților săi. Numai că omul este o ființă veșnic în căutare, fără astîmpăr, fără frică și teamă de Dumnezeu. Știința afirmă că materia organică (viața), adică bioorganismele s-au format din pulberea eternă, din elementele chimice care intră în componența planetei Pământ sub influența energiei solare. Nu este oare un miracol încă nelămurit nici de religii, nici de știință capacitatea celulei trunchi pramamă nemuritoare de a programa și a forma viitorul bioorganism? Nu are rost să se confrunte în continuare (ca cei doi țapi) științele și religiile, căci ambele forme de cunoaștere (mistică și științifică) aparțin omului, și ambele împreună cu capacitatea artistică a ființelor umane formează integritatea cunoașterii de către om a Realității. Știința afirmă că planeta Pământ s-a format din pulberea Universului cu miliarde de ani în urmă. Întîlnim cifra de 4,5 miliarde. Ion Holban în lucrarea sa “Universul”⁴ numește cifra de 20 miliarde. Iudeii spun că Iahweh a creat Lumea din nimica cca 6000 de ani în urmă. Se presupune că primele forme rudimentare de bioorganisme au fost algele. Nevertebratele apar circa 500 milioane de ani în urmă, iar omul apare cu circa 50-100 mii de ani în urmă. De la alge pînă la om au apărut peste 1000 de specii de bioorganisme. Este cunoscut faptul că unele specii dispar, altele noi apar, unele au o durată mare de existență, altele – foarte mică. Rămîne însă enigmatică afirmația din Bhagavad-Gita precum că Dumnezeu a creat un număr constant de specii – 8400000. Cine, cînd și cum le-a numărat? Rămîne pe sama celor ce afirmă aceste lucruri să ni le demonstreze. În lucrarea “Enigma enigmelor”⁵ am expus gîndul că omul contemporan nu ar trebui să mai primească hrana spirituală, adică învățăturile religioase, științifice, artistice ca ceva indiscutabil, ca autoritate supremă în fața căreia trebuie doar să te închini, de altfel la ce bun mai purtăm capul nostru pe umeri, dacă singuri, benevol, ne predăm în plenu doctrinelor existente și devenim sclavi ai diferitor ideologii?! Cei care pun fundamentul spiritual al ideologiilor (învățăturilor laice sau religioase, teiste sau ateiste) ca Moise, Zarathustra, Lao Zi, Kong-fu Zi, Budda, Hristos, Mahomed, Baha-u-llah,

⁴ Ion Holbam „Universul”, Chișinău, 1988

⁵ T. Mirolubov „Enigma enigmelor”, Chișinău, 2004

Marx, Lenin etc.) nu sînt responsabili de efectele ideilor lor. Învățăturile lor se nasc din informația acumulată de omenire pînă la dînsii, iar tălmăcirea și transpunerea în viață a învățăturilor lor o fac urmașii, care produc binele și răul vieții sociale. **Nu judeca și nu vei fi judecat**, spun evangheliștii, atribuind acest deziderat lui Isus, fiul lemnarului Iosif din Iudeea (Galileia), căruia istoria i-a hărăzit destinul de „moșiaș”, pe care urmașii l-au zeificat, oferindu-i chipul de fiu al lui Iahveh (dumnezeul iudeilor), născut chipurile de duhul sfînt și o evreică cu numele Mariam, logodită cu lemnarul Iosif. Evreii ortodoksi pînă în prezent resping acest mit și sînt în așteptarea venirii lui moșiaș, care va izbăvi poporul lui Izrael (și omenirea) de discordii, sărăcie, suferințe și războaie. Dar cu cîtă încăpăținare și evlavie cred credincioșii în această dogmă! **A nu judeca înseamnă a nu fi om**. Datorită capacității sale de a judeca omul se deosebește de fiare și animale. Cu peste 2000 ani în urmă cînd iudeii, trăind după codul moral expus în Tora (Legea) iudaică, ajunseser la destrămarea învățăturii, la divizare a societății, la discordii și ipocrizie, **universalisții** vroiau ca toate popoarele să-l adore pe Iahveh drept unicul Dumnezeu. **Naționaliștii** proclamau caracterul exclusiv al revelației și promovau ideea de „popor ales de Dumnezeu”, apărau integritatea și puritatea etnică a evreilor. Avea loc o luptă aprigă între farisei și saducheii.

„Propăvăduirea lui Isus și avîntul creștinismului sînt strîns legate de farmecul spiritual caracteristic nădejdiilor mesianice și speculațiilor eshatologice evreești dintre revolta Maccabeilor și distrugerea celui de al doilea Templu”⁶, menționează Mircea Eliade. Distrugerea Templului invoca destrămarea națiunii, unii s-au îndoit de existența lui Iahveh.

Dacă înainte oamenii, din lipsa de cunoștințe și de teama de judecata lui Dumnezeu implantată profund în sufletele oamenilor de către savanții spiritualiști prin intermediul bisericilor, aveau încrederea totală în religii, astăzi ei au mai multă încredere în știință. Datorită cunoștințelor acumulate și a experienței, a invenției și progresului tehnico-științific oamenii au obținut nivelul actual de confort, de trai. Ei sînt în stare, fiind făuritori, să-și aprovizioneze un trai decent fără sărăcie, suferințe și războaie, dacă se vor elibera din mrejele sclaviei homosociale. Religiiile nu mai pot domina știința.

⁶ M. Eliade “Istoria credințelor și ideilor religioase”, Chișinău, 1992

„Originea unității de fond a religiilor trebuie căutată nu atât în gândire, cât mai ales în sentimentele și instinctele omului ca ființă biosocială” menționează savantul-filosof Alexandru Roșca⁷. Teologii, savanții mistici își formulează doctrinele lor mizînd pe instinctele și sentimentele omului. Lor nu le trebuie ca oamenii **să gîndească**, căci pentru oameni gîndește Dumnezeu (în realitate – gîndesc ei, teosofii), lor nu le trebuie ca omul **să voiască**, ci să se lase în voia Domnului, adică a stăpînului-om. În rugăciunea de bază a iudeocreștinismului se spune: „Tatăl nostru, care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, **facă-se voia Ta**, ...” (sublinierea ne aparține). Dar ce este *voiuța*? De ce teologii manipulează anume cu aceste trei capacități de bază ale omului: **rațiunea, voiuța și demnitatea**? Arsenalul metodologic și întreaga învățătură al tuturor religiilor sînt îndreptate spre a-l **deposeda** pe om de aceste trei componente fundamentale ale ființelor umane – **rațiune, voiuță și demnitate**, prefăcîndu-l pe om în așa mod în *instrument docil al vocației divine, animal rațional, în robul lui Dumnezeu*, insufliîndu-i că omul este „*deșertăciune*”, *fire păcătoasă, nulitate*, iar Dumnezeu este totul, *cu insistență i se implantează prin rugăciune, dogme, slujbe, ritualuri, etc., etc.* omului că lui, ca creatură, nu-i rămîne decît să se închine lui Dumnezeu, să-l proslăvească zi și noapte pe **Dumnezeu**, pe **stăpînul Țării**, și **pe cel al Bisericii**, să se roage la Dumnezeu să-i ierte păcatele. Aceasta este esența, scopul și instrumentul principal al religiilor, dirijate din umbră de francmasonerie, *de a-l ține pe om în genunchi, în supușenia totală față de puterea religioasă și laică*. Eduard Schure consideră că „Știința se ocupă numai de lumea fizică materială; filosofia morală a pierdut orice influență asupra minții; religia mai guvernează în oarecare măsură conștiința maselor – dar și-a pierdut deja puterea asupra intelectualilor din societatea europeană”⁸. Ilustrul cercetător român Mircea Eliade menționa: „... orice rit, orice mit, orice credință sau figură divină reflectă experiența sacrului, și prin urmare implică noțiunile ființă, semnificație și adevăr.” „... este greu să ne imaginăm cum ar putea funcționa spiritul uman fără a avea convingerea că ceva ireductibil real există în lume; și

⁷ A. Roșca „Omul ca subiect al acțiunii sociale”, Revista IFSR, nr.1, 1992

⁸ Eduard Schure “Marii inițiați”, București, 1998

este cu neputință să ne închipuim cum ar putea să apară conștiința, fără a conferi o semnificație impulsunilor și experiențelor omului... *Prin experiența sacrului spiritul uman a sesizat diferența între ceea ce se revelă ca fiind real, puternic, bogat și semnificativ, și ceea ce este lipsit de aceste calități, adică curgerea haotică și periculoasă a lucrurilor, aparițiile și disparițiile lor fortuite și vide de sens*", „... sacrul este un element în structura conștiinței și nu un stadiu în istoria acestei conștiințe. La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a trăi ca ființă umană este în sine un act religios, căci **alimentația, viața sexuală și munca** au o valoare sacramentală. Altfel spus, a fi sau mai degrabă *a deveni om* înseamnă a fi religios”⁹ (p. VIII) (sublinierea ne aparține). Însă în istoria evoluției conștiinței umane au loc două procese paralele:

- procesul sacralizării conștiinței umane și camuflării sacrului, și
- procesul desacralizării conștiinței umane și camuflarea profanului.

Aceste două procese inevitabile se vor **integra** într-o sinteză a cunoașterii **integrale** de către om a Realității. Studiul complex al omului, în baza datelor acumulate de științe, religii și arte, ne dă posibilitatea să ne dezicem de ambiții, de orgolii și dogme. Se cere doar voință și conștientizarea necesității conlucrării în eliberarea noastră din păienjenșul sclaviei homosociale în care ne-am pomenit cu toții în mod obiectiv. *Oamenii muncii niciodată n-au dorit război. Războaiele devin inevitabile în rezultatul formării capitalului și a puterii, a concurenței dintre capitaluri și puteri. Omul a devenit sclavul averii-puterii.* Firește, fără capital nu se produce progresul civilizațiilor. Marile averi produc mari realizări, dar ... concentrarea marilor averi se distribuie nu numai în scopuri nobile pentru ridicarea nivelului de trai, ci în primul rând la producerea armamentului, întreținerea complexelor militare, de forță și spionaj. În asta constă drama și tragedia existenței umane. *Oamenii au devenit ucigași ai propriei lor existență.* Orice încercare de dezarmare și soluționare a marilor conflicte fără războaie pînă azi suferă eșec. Se impune crearea unui mecanism real de supraveghere și stăpînire a puterilor în societate din partea producătorilor-plătitorii de impozite. Puterea trebuie supusă controlului din partea poporului, celor care produc averea și-și

⁹ M. Eliade „Istoria credințelor și ideilor religioase”, Chișinău, 1992

încredințează lor prin vot destinul, după care fapt ei nu mai au nici un mecanism real de a-i controla și a-i trage la răspundere pe deținătorii de avere-putere. Din lipsa unui asemenea mecanism unii criminali caută și obțin imunitate în parlament, devenind legiuitori.

Firește că legile ticluite de reprezentanții plătiți de ei nu-s în interesul poporului, ci în interesele „hoțului” contemporan civilizată, instruit, înarmat cu cunoștințele necesare pentru a extoarce venituri fabuloase prin intermediul mecanismelor socio-economico-politice. Un mecanism real de control ar putea fi *Tribunalul poporului* – organ absolut independent de puterea statală, care să fie împuternicit de către alegători să efectueze controlul și analiza activității organelor puterii de stat și să ia decizii conform statutului său specific. Alegerile organelor puterii de stat trebuie să fie organizate și desfășurate de către acest organ al poporului. Guvernării trebuie să poarte răspundere nu afit în fața istoriei, cât în fața poporului. Deținătorii de mari averi, de puteri și servitorii lor se vor opune cu vehemență procesului de instituire a unui *Tribunal al Poporului*, doar pînă cînd societatea va conștientiza necesitatea și oportunitatea acestui mecanism. Oamenii nu pot fi veșnic robii lui Dumnezeu, în realitate – a stăpînilor lor, a deținătorilor de avere-putere. Dumnezeu n-a creat robi și nu are nevoie de robi. Sclavia este o invenție umană și numai ei pot s-o lichideze. Profanitatea umană este izvorul sclaviei. De la „turma” de ființe ignorante, profane, subordonate unui vojac, unui stăpîn, cînd fiecare gintă, trib avea stăpînul și respectiv divinitatea sa, pînă la statul-cetate în frunte cu domnitorul său, apoi la formarea imperiilor cu structurile lor de dirijare-administrare, și a statelor contemporane cu patru puteri sociale – *civilă, religioasă, științifică și artistică*, aceasta este istoria și evoluția ascensivă a civilizațiilor și culturilor umane contemporane, a puterilor și a politicii. Pe parcursul întregii istorii a civilizațiilor și culturilor umane, indiferent de loc, timp, etnie, limbă și alte caracteristici, pretutindeni la temelia puterii laice-civile stă puterea spirituală, formată dintr-o anumită știință, o anumită credință, sau o anumită religie și anumite arte. Religiiile nu pot fi negate sau respinse ca dăunătoare, cum a procedat ateismul materialist odios. **Prin religii și datorită moralității religioase s-a consolidat și s-a dezvoltat societatea umană, prin științe se maturizează omul și**

omenirea. *De la dogmatismul și fanatismul religios și a ateismului odios prin lumina sclipitoare a științei și a artelor omenirea se maturizează și se va elibera din mrejele sclaviei homosociale, va păși în epoca lucidă a omenirii; când orice conflict și orice confruntare oamenii le vor soluționa cu o singură armă – cuvântul.*

Întreaga viață a fiecărui individ uman este un dublu experiment. Asupra fiecăruia din noi experimentează Natura și Societatea. Societatea însă nu este un bioorganism care dispune de corp, rațiune și conștiință, cu toate că unii gânditori au încercat s-o vadă din acest punct de vedere. Societatea într-adevăr seamănă mult cu un bioorganism și anume cu cel al omului, dar nu este bioorganism, ci altceva mai complicat. Societatea-omenirea are cu totul o altă morfologie, dacă cuvântul morfologie cuprinde structura, forma și conținutul. Societatea-omenirea este constituită din indivizi umani de sexe diferite, care au un ciclu închis de existență fiecare. La fel și structurile, formațiunile sociale se formează, există și dispar, aducându-și fiecare aportul său și lăsându-și amprenta sa fiecare. Societatea însă nu dispăre, ea se restructurează. Orice copil uman este fructul format din îmbinarea celor două elemente de bază – genom și menom, și fiecare generație își lasă amprenta sa culturală din care motiv societatea umană se autoperfecționează, perfecționând mereu indivizii săi. În așa mod societatea umană, omenirea nu are un ciclu închis de existență, ca indivizii săi, ci unul deschis, interminabil, în limitele altor dimensiuni, pe care încă puțin le cunoaștem. Și dacă zicem că Societatea-Omenirea, precum și Universul, permanent experimentează, creînd tipuri și forme noi, apoi Omul, acest microunivers, la fel permanent experimentează, făurind tipuri și forme noi de obiecte și structuri tot mai complexe și tot mai complicate. *Corelația obiect-subiect, subiect-obiect ascunde în sine taina legii existenței societății umane, a omenirii.* Experimentînd asupra altceva sau altcineva, experimentatorul-cercetătorul experimentează asupra sinelui său. Orice intervenție din afară sau dinăuntru provoacă reacția corpului și a sufletului (a conștiinței). Cercetătorul sufletelor umane se află mereu pe muchia prăpastiei unde ușor poate fi aruncat de către prostia omenească – fiica profanității.

Să nu ne mîndrim fiecare cu convingerile, ambițiile, starea socială, material-spirituală și orgoliile noastre. Să nu lăsăm problema dramei vieții

oamenilor să se transforme în tragedie. Să ne unim eforturile în căutarea și descifrarea tainelor existenței umane prin cunoașterea complexă a omului – cea mai enigmatică și plină de mister creatură a Universului. Politica oricărui stat necesită să-și îndrepte atenția asupra acestei probleme fundamentale. De soluționarea acestei probleme depinde viitorul omenirii. Omul nu va rămîne veșnic în hăul profanității sale, profanii trebuie să cunoască originea, esența și *mecanismele formării și funcționării puterii* și a *politicii*, să înțeleagă că toți sîntem făuritorii sistemului socio-economic care ne dictează legile lui. **Politica** nu poate fi domeniu al activității politicianilor în exclusivitate. **Dreptul** nu poate fi domeniu al activității juriștilor și a celor ce guvernează în exclusivitate. **Economia și finanțele** nu pot fi specialități de profil îngust. **Economia, sfera financiară, dreptul și politica** trebuie să fie puse la temelia cercetărilor fundamentale în domeniul cunoașterii complexe a omului. Cu regret, constatăm că majoritatea cetățenilor sînt necunoscători sau puțin de tot informați referitor la procesele politice ce se desfășoară zi cu zi. În societate se simte o indiferență, ba chiar o ură față de politică și politicieni fiindcă majoritatea negînditoare vede în politică în primul rînd laturile negative ale puterii și politicii care provoacă doar suferințe. În realitate *puterea și politica* se poate compara cu inima și creierul marelui organism cu numele societatea umană, omenirea.

Bibliografie selectivă:

1. Gh. Mustăță, M. Mustăță. „Homo sapiens sapiens L”. Arad, 2003
2. Boris Melnic. „Omul. Geneza existenței umane”, Chișinău, 1989
3. A. Roșca. „Omul ca subiect al acțiunii sociale”, Revista IFSD, AȘM, nr.3, 1992
4. T. Miroliubov. „Enigma enigmelor”. Chișinău, 2004
5. Șrila Prabhupada. „Jizni proishodit iz jizni” Bhactivedanta book trust
6. Ion Holban. „Universul”. Chișinău, 1988
7. Mircea Eliade. „Istoria credințelor și ideilor religioase”. Chișinău, 1992
8. Lozanu Mina. „Originea rațiunii”. A.Ș. ale USM, 1991
9. D.D. Roșca. „Existența tragică”, București, 1995
10. Dobridor Ilariu. „Decăderea dogmelor”, București, 1999

Alexandru Arseni , doctor în drept, conf. univ.

DREPTUL – FUNDAMENTUL LAIC AL UMANISMULUI

*Juriștii romani spuneau,
că „Jus est ars bonict acqui”,
cea ce înseamnă,
că „dreptul este arta binelui și al echității”*

Rezumat. Dreptul – fundamentul laic al umanismului

Articolul argumentează că dreptul este fundamentul laic al umanismului. Constituția, legile organice, actele normative trebuie să implementeze umanismul. Un rol deosebit trebuie să aibă Curtea Constituțională.

Резюме. Право – научный фундамент гуманизма

Статья аргументирует, что право является базисом гуманизма. Автор раскрывает роль правовых институтов в проведении и защите гуманистических ценностей.

Summary. Law – the base of humanism

The author demonstrates in this article an argumentation of the fact that the law is the base of the humanism and an assembly of human conduct rules set up by the state, and also the important role in humanism protection.

Dreptul nu este ceva decât un ansamblu de reguli de conduită umană instituite de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților esențiale ale omului și justiției sociale [2].

De menționat, că de regulă dreptul se realizează de către subiect și de bună voie, sau la nevoie prin forța coercitivă a statului.

Actualmente se vorbește tot mai frecvent de statul democratic și statul de drept. Dar când putem mai vorbi de un stat de drept? În viziunea noastră răspunsul îl găsim la prof. Tudor Drăganu, care subliniază, că „pentru a exista un stat de drept nu este suficient să se instituie un mecanism juridic, care să garanteze respectarea riguroasă a legii, ci este necesar ca acestei legi să i se dea un anumit conținut, inspirat de ideea promovării drepturilor și libertăților umane în cel mai autentic spirit liberal și al unui larg democratism” [3]. Noi vom mai adăuga și să nu fie în contradicție cu normele religioase și morale. Însăși filosoful german E. Kant subliniază în „Statul de drept” – „politica trebuie să fie subordonată moralei” [4].

Dreptul constituie un ansamblu de reguli, adică dreptul nu este o simplă adunare de reguli, el există ca un sistem, ca un tot unitar. Evident, că temelia acestui sistem trebuie să fie constituția, ca lege fundamentală a poporului. Constituția, ca lege „scrisă și sistematică, prin precizia și claritatea ei, înzestrată cu supremația juridică față de toate celelalte acte normative și, deci, cu o stabilitate mai mare decât acestea, dar care se mai caracterizează prin faptul că are ca obiectiv înfăptuirea unui ideal politic bine definit: acela al limitării puterilor guvernanților și al garantării drepturilor și libertăților individuale” [5]. Numai așa constituția devine o armă de luptă eficace împotriva abuzului de putere și se transformă într-un „talisman capabil să deschidă cele mai ferecate porți din calea făuririi unei ordini sociale bazate pe libertate și respectul personalității umane” [6].

Așadar, după ce am determinat nucleul sistemul de drept și trasaturile lui urmează a trece la determinarea mecanismelor, ce permit ca dreptul să-și realizeze menirea sa, evocată anterior.

Prima cerință este ca legea să fie în permanentă concordanță cu constituția. Orice abatere de la aceasta concordanță trebuie să fie urmată de sancțiunea nulității actului normativ, ce contravine unui principiu constituțional. Acest rol îl deține la noi Curtea Constituțională.

Următoarea regulă ține de însăși activitatea legislativă în sensul larg al cuvântului. Și iată de ce. Întrucât are ca obiect emiterea unor norme, care pun în cauză activitatea întregii populații, „activitatea legislativă nu poate fructul unor improvizații de moment, ce presupune o foarte temeinică examinare a măsurilor propuse și o evaluare cât mai corectă, făcută de

către un organ autentic reprezentativ al voinței corpului social, a consecințelor aplicării lui.” [7].

În R. Moldova la acest capitol mai avem mult de lucru.

Alt mecanism este asigurarea stabilității legii. Într-adevăr, dacă sunt supuse unor continue modificări, dispozițiile legilor nu sunt în măsură să se fixeze în conștiința juridică a maselor, nici nu permit organelor de stat competente să pună la punct întregul mecanism necesar asigurării aplicării lor stricte și consecvente. Astfel, lipsa de stabilitate a legilor influențează negativ asupra eficienței lor. Dar, o asemenea instabilitate are și inconvenientul de a diminua autoritatea legii. Aristotel spunea „acolo unde nu există autoritatea legii nu există societate.” [8].

Iată de ce, atunci când Parlamentul adoptă o lege, „se presupune că el dă expresie unor necesități bine conturate ale societății, iar măsurile instituite sunt rezultatul unei atente examinări a realităților în plina dezvoltare.” [9]. Așa fiind, fluctuațiile prea dese în legislație pot arunca o umbră de îndoială asupra condițiilor în care lucrează reprezentanța națională și, prin aceasta să erodeze atmosfera de încredere a cetățenilor în temeinicia soluțiilor alese, atât de necesară pentru asigurarea respectării stricte a legilor.

Și la acest capitol la noi lucrurile stau prost. Să analizăm activitatea Parlamentului și vom vedea, că legile despre modificarea legilor în vigoare predomină, și mai mult chiar, modificarea adusă unei legi este și ea supusă modificării.

Bibliografie:

1. Teodor Sâmbrian, „Drept roman – principii, instituții și texte celebre”, București, 1994, p. 194
2. Nicolae Popa, „Teoria generală a dreptului”, București, 1992, p. 57
3. T. Drăganu, „Drept constituțional și instituții politice”, Tratat elementar, Edit. Lumina Lex, Cluj-Napoca, 2000, vol.1, p. 289
4. E. Kant, „Critica rațiunii pure”, Edit. Științifică, București, 1969, p. 618
5. T. Drăganu, op. cit., p. 69
6. Ibidem, p. 9
7. T. Drăganu, op. cit., p. 46 -47
8. Aristotel, „Politica”, cartea a 4-a, p. 497
9. T. Drăganu, op. cit., p. 46 -47

Pr. Prof. dr. Al. I. Ciurea , Romania

UMANISM ȘI TEOLOGIE ÎN CULTURA VECHĂ ROMÂNĂ

Rezumat. Umanism și teologie în cultura veche românească

Articolul reprezintă corelația științifică între umanism și teologie în cultura veche românească de la apariție pînă la sfîrșitul veacului XX.

Резюме. Гуманизм и теология в древней румынской культуре

Автор показывает научную корреляцию между гуманизмом и теологией в старой румынской культуре с начала и до конца XX века.

Summary. Humanism and theology in the Romanian old culture

This article represents the scientific correlation between humanism and divinity in the Romanian old culture from aparence and the end of XX-th century.

Renunțînd, în mod deliberat, la obișnuitele considerații preliminare ce însoțesc orice studiu, considerații privind importanța subiectului, modalitatea formulării, pe care o acceptăm așa cum a fost ea concretizată în titlul de mai sus, lăsînd pe mai tîrziu, la locul cuvenit, precizarea, sensul local și extensiunea noțiunilor înmănușate în această confruntare istorică, logică — anticipăm noi — și specifică poporului român, să trecem neîntîrziat, fără ocoluri și bineînțeles în cadrul spațiului foarte restrîns de care dispunem, *hinc et nunc*, la tratarea subiectului.

1. Umanism: apariție, extensiune, rezultate

Prin umanism se înțelege în general, în accepțiune restrînsă și sens primordial, acea mișcare de orientare intelectuală, legată de epoca Renașterii, către valorile culturii clasice, antice.

Cuvîntul «*Renaștere*» aplicat defintoriu de această epocă istorică a fost găsit și utilizat pentru prima dată în istoria lumii de către istoricul francez Jules Michelet, tot același determinîndu-i și coațiunatul specific

concretizat în formula acceptată de mulți oameni de cultură și devenită celebră : «Descoperirea lumii, descoperirea omului»¹.

Expresia de *umanism* derivă din latinescul «*humanus*», care înseamnă «*omenesc*», dar cu nuanța aferentă termenului aici de: ceea ce convine mai bine naturii umane. Cu timpul, termenul în cauză ajunge să determine nu numai literatura clasică, greacă și latină, dar și un sistem pedagogico-educativ ideal, orientat către aceste realități².

Cu aceasta ajungem, la sensul extins al noțiunii de «umanism» formulat, la începutul veacului al XIX-lea, mai exact în 1808, de F. J. Niethammer, ca «*indicînd concepțiile care de-a lungul întregii istorii a civilizației recunosc demnitatea, valoarea și posibilitățile nelimitate de desăvîrșire ale ființei umane și care, în consecință, militează pentru dezvoltarea liberă a personalității umane*»³.

Acest concept se pare că și-a găsit justificarea și în expresia sintetică din maxima lui Immanuel Kant: «*Privește pe om întotdeauna ca un scop și niciodată ca un simplu mijloc*», formulată în opera acestuia «*Bazele metafizicii moravurilor*» — 1785.

Socotind suficientă precizarea noțiunii și lăsînd de o parte ultimele ei accepțiuni cu care nu ne întîlnim în trecutul nostru istoric, vom preciza mai întîi că acest curent și această orientare apar mai întîi în Italia și desigur nu întîmplător. În al doilea rînd că, parcurgînd o serie întregă de cetăți, ținuturi și țări europene, din diferite perioade de timp, epoici și orînduiri sociale, umanismul capătă în cugetele gînditorilor, ca și în operele oamenilor de știință, filosofie, artă și chiar teologie, o serie întregă de sensuri, nuanțe și particularități extrem de variate, în concordanță cu realitățile locale, acestea din urmă dovedindu-și practic eficiența atît în teritoriul de plecare, ca și în cele pe care le-a atins, în extinderea sa.

1. În *Italia* se face tot mai simțit fenomenul atracției către marile valori elenistice: Socrate, Platon, Aristotel. Operele acestora, ca și altele din filosofia arabă și limba ebraică, sînt traduse și citite cu interes. «*Divina Comedie*» a lui Dante, făcîndu-și apariția, este considerată ca o enciclopedie a tuturor științelor. Secolul XIX, de-abia, va vedea în ea creatura limbii literare italiene și una dintre lucrările geniale ale tuturor literaturilor naționale. *G. Boccaccio* (1313—1375), cu «*Decameronul*»

său, deși atacă păcatele unor oameni ai Bisericii, nu pune în discuție autoritatea și legitimitatea credinței. Cetatea Vaticanului este un stat feudal care, în virtutea unui act plăsmuit, de care se va vorbi mai jos, pretinde că el este conducătorul Imperiului roman mutat la Constantinopol. Practic, papalitatea intră în conflicte armate cu o serie de cetăți-republici, impunându-le suzeranitatea sa; poartă războaie cu ele și de unele dăți este și cucerită. Datorită acestei situații sumar schițate aici și datorită conflictului cu papa (1375—1378), Florența devine în special un centru umanist, prin știința, literatura și artele ce se cultivă acolo. Primii umaniști s-au străduit să demonstreze că studiile umaniste sînt utile Bisericii.

Toate orașele mai importante din Italia au academiile lor, în care se lucrează la dezgroparea culturii antice. O serie de eleniști refugiați din Imperiul bizantin și din alte loicuri sînt adunați cu grijă și puși la lucru. Aldo Mamuzio bate un record. El editează între 1493 și 1515 (cînd moare), cu ajutorul eleniștilor adunați, 27 de clasici greci (Hesiod, Aristotel, Tucicide, Sofocle, Herodot, Xenofon, Euripide, Platon etc.). Volumele sînt de format mic, tipărite cu caractere alese, pe hîrtie de calitate superioară și bineînțelele colaționate după manuscrisele cele mai complete și mai bune.

Contactul cu acestea a ascuțit «spiritul critic și a format un simț istoric obiectiv. O culme este atinsă atunci cînd *Laurențiu Valla* (1405—1457) publică lucrarea sa «*De falso credita et ementita Constantini donatione*» (Despre fals presupusa și dezmințita donație a lui Constantin), dovedind astfel cu argumente istorice și lingvistice zdrobitoare că faimoasa «Donație Constantinii» pe care ar fi făcut-o Constantin cel Mare papei Silvestru, cînd împăratul și-a mutat capitala imperială în Bizanț — justificînd astfel pretențiile temporale ale papalității —, nu este decît un fals grosier nu din secolul IV ci din secolul VIII, după limba în care a fost alcătuit.

Tot lui Vaila i se atribuie făurirea unui mare instrument de lucru prin lucrarea «*De elegantii linguae latinae*» (Despre expresiile elegante ale limbii latine), care a fost reeditată de 60 de ori între anii 1471 și 1536, lucrare după care însuși Erasmus, marele umanist, a deprins scrierea corectă și elegantă a limbii latine⁴.

Opera de adunare a manuscriselor grecești se continuă și după căderea Constantinopolului (1453). Așa, învățatul grec Ioan Lascaris, la cererea

Medicilor, colecționează în 1495 două sute manuscrise. O serie de catedre de limba elină dobîndese titulari iluștri, la Florența și în alte centre.

Sinodul de la *Florența* din 1439, convocat pentru unirea celor două Biserici, separate în 1504, aduce aici o sumedenie de ierarhi și clerici de cultură superioară. Printre aceștia se află și arhiepiscopul Bessarion de Niceea, viitorul cardinal catolic, care va juca în istoria umanismului un rol important, ca gînditor, mecenat, colecționar de manuscrise și care-și va dona biblioteca sa în 1470, Republicii Venețiene.

Florența avea pretenția, de altfel justificată, că ea «a cules moștenirea bizantină și a degajat din ea, cu nota dominantă a platonismului, bazele unei sinteze generale»⁵.

Dar după 1500, *Veneția* va deveni cel mai mare centru elenistic, în locul Florenței ocupate de francezi, ea editînd în cele peste 200 de imprimerii ale sale principalii autori greci.

În felul acesta monopolul gîndirii scolastice este puternic umbrit, mai ales de «divinul Platon» și cunoașterea mai profundă a idelilor sale.

Cosimo de Medici, din 800 de manuscrise rare pe care le achiziționează, dă 400 Mînăstirii San Marco, deschizîndu-se astfel acolo prima bibliotecă publică din Europa, iar restul fiind conservate în familia sa.

Biblioteca Vaticanului posedă la moartea lui Nicolae al V-lea (1455), 1200 de volume, dintre care 300—400 grecești, deci aproape o treime, proporție care se menține și sub Sixt al IV-lea (1471—1484), cînd raportul era la 1000 manuscrise grecești, față de un total de 3600 opere.

Invenția tiparului de către Gutenberg a produs o adevărată revoluție în circulația, lectura operelor și cultură. La finele secolului XV Italia avea 73 de tipografii, Germania 51, Franța 39. Prima noastră tiparniță este din 1508, lucru ce ne pune într-o lumină favorabilă față de alte țări.

Apar o serie de istorici umaniști ca: *Leonardo Bruni* (1369—1444), *Flavio Biondo* (1388—1463), *Niccolo Machiaveili* (1469—1527), *Francesco Guicciardini* (1484—1540) și alții, care fac istorie bazată pe fapte reale și cu spirit critic. Ultimul a fost supranumit «părintele istoriografiei moderne».

2. În Franța ideile umaniste pătrund în secolul XVI printr-o serie de savanți ce vin aici din Italia, ca: *Ioan Lascaris*, care predase greaca la Milano, acum la Paris, *Grigore Tifernas*, *Girolamo Aleandro*, care predă greaca, latina și ebraica, ajungând chiar rector al Universității din Paris. După perioada de traduceri și inițieri, unii francezi alcătuiesc lucrări remarcabile de erudiție. Așa, *Robert Estienne* (1503—1559) publică un *Thesaurus linguae latinae* (1532), iar fiul acestuia, *Henri Estienne* (1528—1598), un *Thesaurus linguae graecae* (1572), care vor servi pînă în secolul XIX.

Cel mai strălucit umanist francez este *Guillaume Bude* (1468—1540), care fondează o adevărată școală juridică, cu multe elemente strălucite, care se ocupă de critica dreptului roman și a dreptului în general, ceea ce constituie o caracteristică a obiectivelor umanismului francez.

Etienne Dolet (1509—1546), care a răspîndit operele lui Erasmus, Lefevre și Melanchton, adăugînd și unele texte clasice în care Sorbona a descoperit aserțiuni contra nemuririi sufletului, a fost ars pe rug la 3 august 1546.

Actualul «*College de France*» își are originea în «Colegiul lectorilor regali», înființat în 1530 de Francisc I (1515—1547), la propunerea lui Bude și alcătuit din profesori subvenționați de fondurile regale pentru a preda greaca, latina și ebraica.

La aceeași propunere, același suveran înființează Biblioteca de la Fontainebleau, căreia îi aduce numeroase manuscrise grecești achiziționate, dispunînd ca din toate cărțile tipărite în Franța să trimită cîte un exemplar Bibliotecii regale, instituind astfel așa-numitul «depozit legal», cunoscut acum de toate țările din lume. Această fundație regală stă la baza actualii Biblioteci Naționale din Paris, una din cele mai mari din lume.

O epoca nouă se deschide prin traducerea în limba franceză a operelor istoricilor greci, precum a lui Plutarch (Viațile bărbaților iluștri), de către Amyot.

Literatura se deschide și ea ideilor umaniste prin *Fransois Rabelais* (1494—1553), cu *Pantagruel* (1532) și *Gargantua* (1534), în care el luptă cu entuziasm pentru a reînnoi la lumina gîndirii antice idealul filosofic și moral al timpului său, și poetul *Pierre Ronsard* (1525—1585), care după studiul literaturilor clasice introduce subiecte, expresii și ritmuri noi.

Filosoful *Michel de Montaigne* (1533—1592) este însă cel mai strălucit reprezentant al umanismului galic. Opera sa *Essais* (1582) este unul din cele mai reprezentative momente de manifestare a curentului respectiv.

Natura devine și în Franța marea educatoare, izvorul puterii, înțelepciunii și bucuriei. Contactul cu scriitorii antici le-a trezit sentimentul fraternității umane și ideea de toleranță opusă fanatismului⁶.

3. *Germania* are ca efecte umaniste schimbarea metodei de predare în școli și mai ales înființarea universităților: Praga (1348), Viena (1365), Heidelberg (1386), Colonia (1388), Erfurt (1393) și Leipzig (1409), care creează o nouă pătură cultă ce va deține direcția mișcării cultural-pedagogice. Ca nume putem menționa pe *Regiomontanus* (Johann Müller) (+ 1476), cu unele descoperiri în astronomie, trigonometrie și navigație (Efemeridele), *Georgius Agricola* (+ 1555), cu un tratat în latinește despre măsurile și greutatea grecilor și romanilor, tipărit în 1533 la Basel, în care pledează pentru un sistem unitar; *Philip Melanchton* (1497—1560), care a lucrat la înnoirea gândirii filosofice și a vieții religioase; *Nicolae Cusanus* (1401—1464), cu lucrările: *De docta ignorantia* și *De quaerendo Deum*, prin care vrea să consolideze teologia, dar fără mare succes în epoca umanismului⁷.

4. *Țările de Jos* dau umanismului personalitatea cea mai influentă a Renașterii, după Petrarca, pe *Dezideriu Erasm de Rotterdam* (1467—1536), dorit cu ardoare de toate capetele încoronate și considerat de contemporani ca «părintele studiilor» și «lumina lumii». El n-a avut nici familie, nici patrie. Devenit călugăr, este scutit de toate obligațiile acestei stări (portul hainei, post etc.). Călătorește enorm. «*Colocviile*» sale, din 1522, când Sorbona dorea să le ardă, sînt tipărite în mii de exemplare, iar «*Adagia*» (1500), care sînt meditații bazate pe observarea realității, ating 12 ediții. În 1511 publică «*Elogiul nebuniei*», în care, la adăpostul acesteia, el face o aspră critică societății — clerici, diriguitori și savanți — și care va influența literatura.

În *Enchiridion militie Christiani* (Manualul creștinului militant) apărut în 1504, el încearcă să elibereze creștinismul apusean de formalismul iudaic și teologia scolastică și sa-l aducă la esența lui umană.

În 1516 Erasm oferă umanismului textul *Noului Testament*, în ediție critică. În felul acesta, fără a discuta prea mult instituțiile catolicismului, el a făurit armele cele mai redutabile contra acestuia, arme pe care le vor folosi protestanții din plin, în formularea și propagarea Reformei.

Lumea este patria tuturor. Cultura are putere educativă și poate genera sentimente umane, fără discriminare de rasă, clasă, națiune sau limbă, sînt cîteva din principiile de baza⁸.

5. În *Spania* umanismul este transplantat de studenții care-și făcuseră studiile în Italia (Barbosa, Lebrija, Guzman, etc.), dar inchiziția știe să găsească mijloacele de a curma această înflorire culturală. Mai mult, ea înăbușă această efervescență culturală și în posesiunile spaniole din Țările de Jos care de abia mai tîrziu vor putea veni cu unele roade.

6. *Anglia* intră și ea în contact direct cu noile idei prin studenții englezi (Crocyn, Linacre, Lilly, Colet, ș.a.), ce urmează cursuri la universitățile italiene, și care, întorși acasă, deșteaptă interesul pentru literatura greacă, latină clasică și medicina științifică și vor alcătui așa-numitul grup al «*Reformatorilor de la Oxford*», pentru că țintesc nu numai înnoirea învățămîntului, dar și a Bisericii Catolice. Cel mai strălucit și mai original reprezentant al Renașterii engleze, înainte de Shakespeare, este *Thomas Morus* (1480—1535), care promovat cancelar pentru meritele sale incontestabile, refuză totuși să depună jurămîntul față de Henric al VIII-lea ca șef al Bisericii Anglicane, așa cum îl proclamase Parlamentul, pentru care motiv a fost decapitat.

Celebra sa lucrare «*Utopia*», fără artificii retorice, nu numai că scoate în relief racilele societății contemporane engleze, dar vine cu o sumedenie de principii sănătoase ce țintesc și anticipează drepturile fundamentale ale muncitorilor, țăranilor, săracilor, învinuind statul respectiv că «fabrică criminali de dragul de a-i spînzura», în loc să-i formeze pentru societatea ideală, democrată și comunitatea bunurilor⁹.

7. *Ungaria*, după unele contacte sporadice directe cu umanismul italian, accentuîndu-și studiile istorice, cunoaște epoca de înflorire a umanismului în timpul domniei lui Matei Corvin (1458—1490), care patronează literele și artele, atrage umaniști și oameni iluștri la curtea sa de la Buda, în frunte cu *A. Bonfinius*, care va scrie o istorie a Ungariei

pînă la 1495, și va fonda faimoasa sa bibliotecă «Corvina», bine dotată cu manuscrise ornamentate cu miniaturi, achiziționate de el. Din Ungaria, prin Transilvania, unele influențe vin asupra Principatelor Române.

8. *Polonia* are legături nemijlocite cu Italia renascentistă, prin marile concilii din veacul XV, prin studenți, unele relații de încuscrire (Sigismund (1506—1548), căsătorit cu Bona Sforza, înflăcărată umanistă) și diferite personalități. La început limba latină atrage — dar mai tîrziu trece pe plan secundar —, poloneza atingînd performanțe strălucite prin marele poet *Kochanowski* și prozatorul *Gornicki*.

O frumoasă reputație capătă istoricii polonezi cunoscuți și la noi: *Ian Dlugosz*, *Bilski* și *Strykowski*, care scriu istoria națională a Poloniei. Universitatea din Cracovia devine centru umanist principal printr-o serie de personalități care nu numai că întrețin relații personale cu Erasmus, dar care fac chiar cursuri după unele din operele acestuia. Moldova noastră este înrîurită atît de școala istorică poloneză, cît și de Universitatea din Cracovia, cu care are raporturi frecvente. Un rol însemnat îl au și «Frățiile Ortodoxe» unde studiază tineri români.

9. În *Cehia* noua orientare culturală determină pe unii autori autohtoni să-și alcătuiască scrierile în limba latină. Dar, reacția ce are loc prin *Jah Hus*, mișcarea sa reformatoare și pedagogul *Comenius* (Jan Amos Komensky), duc la primatul limbii cehe.

10. În *Slovacia*, umanismul se accentuează prin înființarea Universității din Bratislava (1456). Cultura medievală slovacă este reînviată și reînnoită, însă războiul de 30 de ani (1618—1648) va veni cu efecte negative pentru fructificarea acestei idei¹⁰.

În cele de pînă aici am constatat că o sumedenie de oameni de știință, gînditori politici, artiști etc., întemeindu-se pe valorile antice, pe rațiune, experiență și investigație personală, au atitudine în unele țări împotriva gîndirii tradiționale și ajung astfel în conflict cu Biserica Romano-Catolică, a cărei Reformă o preconizează și pregătesc.

Oprindu-ne aici cu fugara noastră investigație, în cea mai mare parte a țărilor europene aparținînd catolicismului și reținînd efectele umanismului pentru fiecare din acestea, să ne întoarcem acum în Țările Române pentru a vedea mai întîi situația pe care o găsește aici noua orientare culturală.

2. Creștinismul și teologia românească veche. Caracteristici esențiale. Umanismul creștin românesc

La apariția umanismului, românii aveau un creștinism străvechi, viu și puternic dezvoltat în societatea și sufletele lor. Creștinismul lor, cel mai vechi din regiune, de origine apostolică — prin Sfântul Apostol Andrei — n-a fost introdus cu autoritate sub amenințarea săbiei sau a biciului, ci pe cale pașnică, lentă, liber consimțită de la suflet la suflet, dobândind astfel toate caracterele sincerității și durabilității. Religia iubirii cucerește deci, ins cu ins, din «romanitatea răsăriteană», în paralelism perfect cu etnogeneza ce se desăvârșește aici, între elementele dac și roman, astfel că se spune cu drept cuvânt că poporul român este creștin din naștere.

Definitoriu pînă astăzi este și faptul apartenenței sale de totdeauna la creștinismul răsăritean, pentru care este indicat ca «*singurul popor de origine latină, dar de credință ortodoxă*», sau cum fericit s-a exprimat marele N. Iorga, că poporul român poartă atît «*sigiliul Romei*», prin limba sa neo-romană, cît și «*amprenta Bizanțului*», prin credința sa religioasă.

În credința sa, de expresie latină, dar de esență și factură răsăriteană, poporul român a creat mulți termeni de credință, cult, viață și organizare bisericească total diferențiați față de Roma creștină și de latinitatea occidentală, deși erau originar romani: Dumnezeu, biserică, Crăciun, cîșlegi, sărbătoare, credință, lege (credință religioasă), martor, suflet, rugăciune, fecioară etc., pe care nu-i locul a-i analiza aici, dar care constituie neîndoielnic creația sa specifică.

Românii și-au făcut din creștinism cultura și civilizația lor primară, statornică și specifică, trăsătura lor definitorie și criteriul lor fundamental de judecată asupra lor și a altora. De fapt, aceasta i-a salvat înainte de toate cel puțin în primul mileniu, dar desigur și în continuare, de la robie, asimilare și dispariție totală. Ei au încreștinat și pe alții, dîndu-le primele elemente și primele tradiții, ale căror urme se regăsesc pînă astăzi în graiurile lor.

Biserica Ortodoxă Română, *venerabila mamă spirituală a poporului român*, prin strădaniile sale statornice și stăruitoare de veacuri, i-a format acestuia un suflet frumos și bun și l-a învățat să prețuiască omenia, frăția,

unitatea și libertatea. Ea l-a sfătuit neabătut, la nivel de simpli credincioși sau de înalți voievozi, să nu-și însușească bunurile altora, să nu-și întemeieze fericirea lui pe nefericirea altora, căci este subredă, concretizată în sentința altruistă : «*Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face*» și să fie generoși, iertători și primitori.

Ce probă mai categorică de respectul omului, de altruism și slujire a semenului, se poate găsi decât în proverbiala *ospitalitate* a poporului român, cunoscută și recunoscută de lumea întregă? Aceasta pentru că românul a văzut întotdeauna în spatele străinului, celui ce i-a greșit sau a celui ce i-a călcat pragul, cu un cuvânt în spatele «aproapelui», așa cum l-a învățat dealtfel Biserica sa, pe însuși Domnul Iisus Hristos. Folclorul său este plin de povestiri splendide în care personajele sfinte, de la Dumnezeu-Tatăl și Fiul, pînă la apostoli, profeți și sfinți, travestiți și de nerecunoscut, coboară pe pământ, se înfîlesc, stau de vorbă sau îi vizitează încongnito pe oameni.

Colindele românilor legate de Crăciun, Anul Nou, Paști sau alte împrejurări, însușite de la ei și de alții din jur, sînt cunoscute în lume prin mulțimea lor, prin bogățiile lor lăuntrice și diversitatea lor¹¹, prin sinceritatea lor cu adevărurile credinței și mai ales prin mesajele lor umane pe care le cuprind intrinsec, de *omenie* am zice noi pe românește, căci este un străvechi cuvânt cizelat de ei, cu sensul lui aparte și în condițiile văzduhului lor spiritual specific.

Iată un mic dar expresiv și luminos exemplu: «Și-acum te las, fii sănătos și vesel de Crăciun, / Dar nu uita cînd ești voios, creștine, să fii bun!».

Am abordat mai sus termeni creștini romanici, diferențiați caracteristic de poporul român. Vom comenta sumar acum doar unul singur. Nici un popor de limbă neo-romanică (francezi, italieni, spanioli, portughezi) nu are cuvîntul *lege* (derivat din *lex legis*) și cu sensul de credință religioasă, cum l-au făurit românii: «*Legea noastră*», «*Legea strămoșească*», «*Legea din bătrîni, / Din bătrîni, din oameni buni*», cum zic ei. Ceilalți au păstrat numai accepțiunea curentă și primordială, civică și juridică, pe care o avem și noi. Care este semnificația faptului? Aceasta înseamnă că românii, înainte de a avea Legi civile, au avut de fapt, în condițiile existenței lor istorice, ca unică normă de conducere și în toate privințele, legea

creștinească, care pentru că era singura și acceptată de toți prin Taina Botezului, a fost numită pe scurt și articulat «Legea».

La acestea mai adăugăm faptul incontestabil istoricește că Biserica Ortodoxă Română pînă aproape de noi, unica instituție a poporului respectiv, n-a asuprit pe nimeni în numele credinței creștine; nu și-a plăsmuit niciodată temeieri documentare pentru justificarea unor himerice privilegii politice, materiale sau spirituale; n-a instituit și n-a deținut niciodată personal și aparat de represiune, tribunale și temnițe pentru fiii săi duhovnicești; n-a ars niciodată pe rug eretici, vrăjitoare sau oameni de știință, de dragul adevărului, în unele cazuri cel puțin discutabil; nu și-a îngenuncheat niciodată conducătorii politici, dezlegîndu-le supușii de jurămintele față de ei, făurind teorii și doctrine speciale pentru supremația universală, sau aducîndu-i în picioarele goale penltru a săruta papucul ierarhilor ei și n-a organizat niciodată cruciade, războaie pentru asuprirea creștinilor, fondarea de regate și imperii sau expediții de jaf de relicve, obiecte sacre sau bunuri bisericești, pe care să fie pusă astăzi în situația jenantă de a le returna! Din această cauză poporul ei n-a avut ce-i reproșa căci ea a rămas mereu pildă de smerenie, de înțelepciune, de fidelitate și, mai presus de toate, de dragoste, însoțindu-și peste tot poporul la bine și la rău, cu nedezmîntitul ei spirit de comprehensiune, pogorămînt și toleranță. Prin acestea toate s-a dovedit demofilă și antropofilă, noțiuni autentic umaniste dar care pledează la noi pentru un umanism anterior umanismului proipriu-zis, un umanism creștin.

Aceasta este teologia anterioară umanismului de la noi. Cine a transpus-o în viață? Nimeni altcineva decît poporul român împreună cu teologii săi cei vecni, știuți și neștiuți, și toată cohorta de ierarhi, preoți și călugări, care, de-a lungul veacurilor, au fost într-adevăr «lumina-lumii și sarea pămîntului» pentru frații și fiii lor duhovnicești, pe toată întinderea «romanității de răsărit», unde s-a zămislit, s-a încreștinat și i s-a format coloratura sufletului acestei seminții.

Între teologii poporului român trebuie amintiți mai întîi, cu venerație, cei vechi, episcopii de Tomis (Constanța), cel mai vechi scaun episcopal de pe teritoriul de astăzi al patriei noastre: Teotim I, Ioan, Teotim al II-dea și Valentinian, apoi pe Sfîntul Ioan Caisisian, Diotnisie Exiguul,

așa-numiții «călugări sciți», Laureințiu de Novae și Sfântul Niceta de Remesiana¹², care și-au scris lucrările teologice (de care nu ne putem ocupa aici) în limba latină, — unele traduse din grecește, înaintea urmașilor —, contribuind astfel concomitent atât la structurarea fundamentală a limbii române de mai târziu, și deci și asupra unora din termenii distinctivi înfățișați mai sus, cit și a credinței, dreptei viețuirii și orientări practice creștine autentice cu care ne mândrim pînă astăzi.

Este de subliniat tot aici legătura constantă doctrinaro-canonice de-a lungul veacurilor a Sfintei noastre Biserici cu Biserica Ecumenică și cu valorile umaniste ale gândirii, literaturii și artei bizantine, prin esență creștine, care ne-a ajutat, pe lîngă altele, să întreținem propriul nostru umanism creștin-ortodox și românesc. De altfel, umanismul bizantin l-a înrîurit într-o măsură și pe cel italian¹³, la startul său, cum parțial am văzut mai sus.

Pe linia acestor constante legături cu umanismul bizantin, chiar și după 1453, dar desigur cu unele fericite împliniri locale trebuie să amintim sinteza eleno-creștină, constînd din reprezentarea sibilelor, a filosofilor, a unor literați și istorici antici greci în pictura bisericilor noastre vechi: Voroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița, Humorul, Sfântul Gheorghe-Suceava, Cetățuia-Iași, Toți Sfinții-București, Paraclisul Rîmnicu Vîlcea ș.a. O întreagă literatură a apărut la noi în legătură cu aceasta¹⁴. Ce să caute Pitagora, Socrate, Platon, Aristotel și toți ceilalți în pictura exterioară — precizăm, nu interioară — a bisericilor noastre?

Ei bine, pentru învățăturile lor superioare și esențiale care-i definesc, pentru sfaturile și sentințele lor morale (ex. *Gnoti se avton*), pentru desăvîrșirea personalității umane pe care au căutat-o, adică pentru lucruri care nu numai că nu contrazic învățătura creștină, dar au condus pe cei vechi ca sa-L înțeleagă mai bine pe Hristos («pedagogi către Hristos»). Acesta nefiind deci centrul și împlinirea sistemelor lor de gândire și trăire, ca și totodată a omului superior și model după care au jinduit atât de mult.

Cînd s-au produs aceste sinteze picturale? Noi opinăm pentru timpurile anterioare apariției umanismului european la noi, care — cum vom vedea — atinge tîrziu laturile noastre, pentru că exista în Răsărit și la Sfântul Munte Athos *Erminia*, care cuprindea indicații, norme și canoane

obligatorii pentru zugravii bisericilor; pentru că unele contacte ale noastre cu Italia nu ne puteau pune în situația de a aduce de acasă de la ei ceea ce ei nu aveau; pentru că interferențele picturale dintre ortodocși și catolici nu se fac cunoscute la această epocă; pentru că încă din timpul lui Ștefan cel Mare avem în Moldova acestor începuturi un numeros corp de zugravi bisericești bine constituit.

Părăsind controversa, vom afirma cu toată convingerea că aceste picturi de filosofi și sibile sînt semne neîndoielnice ale umanismului creștin, bizantin și românesc specific, anterioară umanismului european la noi, — împreună cu Andre Grabar, ilustrul bizantinolog, care spune că : «Dezvoltarea acestui stil decorativ exterior trebuie căutată în premise locale»¹⁵.

Biserica română deci, pentru că n-a săvîrșit pe de o parte unele acțiuni străine spiritului creștin care ar fi stîrmit opoziția credincioșilor, dar pe de altă parte a înfăptuit altele în deplină concordanță cu izvoarele sale de bază, a creat împreună cu poporul ei — cum nădăjduim că s-a putut judicios întrevedea — un autentic și viguros umanism creștin-românesc pe măsura sincerității cu care sufletul plaiurilor noastre a îmbrățișat, a practicat și a respectat religia iubirii.

Ce a putut cel nou și european să-i adauge celui vechi și local, căruia i s-a suprapus? Este întrebarea la care vom încerca să răspundem foarte succint, dar cu fapte istorice neîndoielnice, în cele ce urmează.

3. Umanismul european și cel local în cultura românească.

Primul umanist de origine română este *Nicolaus Olahus* (1493—1568), adică Nicolae Românul sau Valahul, care îndeplinește unele funcții pe lingă curtea maghiară și regina Maria, sora lui Carol Quintul, în peregrinările acesteia prin Țările de Jos, după dezastrul de la Mohacs (1526). Ajunge în cele din urmă arhiepiscop de Strigoniu (Estergom), Primat al Ungariei (1553) și chiar regent (1562); a avut relații cu mai mulți umaniști contemporani și de corespondență (vreo 40 de scrisori) cu însuși pontiful Renașterii, *Erasmus de Rotterdam*. Desfășoară o bogată activitate bisericească anti-Reformă și ne lasă o serie de opere (Hungaria și Atila, Carmina ș.a.) și multe versuri, toate în limba latină. S-a scris foarte mult la noi despre acestea, începînd cu Șt. Bezdedhi¹⁶, Ioian Lupaș¹⁷

și pînă la cei contemporani nouă¹⁸. Nicolae Olahuș și-a părăsit credința ortodoxă a părinților săi de neam voievodal din Muntenia («Patria mea paternă» — zice el); însă foarte important pentru noi este faptul că nu numai că n-a uitat niciodată că este român și a semnat mîndru cu supranumele de «Olahuș», dar este primul dintre români care scrie pe bază de surse istorice, de observație și vestigii arheologice. Toate acestea adăugate la poeziile și epitafele alcătuite pentru Erasmus («gloria lumii întregi»), după dînsul) și pentru fratele său Matei, pe care de asemenea îl numește Valahul (+ 1536), sînt semne certe ale culturii sale umaniste. Iată cîteva rînduri din textele sale privitoare la români și istoria lor.

«Moldovenii au aceeași limbă, obiceiuri și religie ca și muntenii; se deosebesc puțin doar la îmbrăcăminte. Limba lor și a celorlalți români a fost odinioară romană. Multe din cuvintele lor pot fi înțelese de latini. Neamul (transilvănenilor) este viguros, războinic, are arme și cai buni. Români sînt încredințați că sînt coloni romani. Dovada acestui lucru este faptul ca au multe în comun cu limba romană și că în acest loc (Dacia) se găsesc foarte multe monede ale acestui popor, fără îndoială indicii puternice ale vechii stăpîniri romane de aici»^{18a}.

Idei similare înlînim atît în scrisoarea din 1546 a regelui Ungariei Ferdinand I (1526—1563), către Nicolae Olahuș, ca și în cea de înnobilitare a acestuia (1548), scrisă de același rege, ambele în latinește. Iată ce citim în prima: «Astfel sînt neamurile cele mai vestite, dintre care rudeniile tale: românii nu sînt cei din urmă, care cum se știe sînt urmașii romanilor, stăpînitorii lumii, și pentru aceea se numesc români. Națiunea ta în vitejie este excelentă, a dat naștere la mulți beliduci (conducători de războaie, *n.n.*) ca, Hunyadi și regele Matiaș»^{18b}.

Nicolae Olahuș este deci un strălucit antemergător al cronicarilor, istoricilor și celorlalți oameni de cultură ai noștri, în contact cu Occidentul umanist, susținînd și răspîndind în Europa ideea originii latine și a unității poporului român, în mod documentat¹⁹. Atenția deosebită ce i s-a acordat în publicistica românească în anii aproape de noi, cu deosebire în 1968, cu prilejul împlinirii a patru veacuri de la trecerea sa la cele veșnice, a însemnat un adevărat și justificat act solemn, cum o merita, de integrarea lui în cultura românească și umanistă.

Nu este lipsit de sens să semnalăm existența în Transilvania, în secolul XVI, a unor centre umaniste cum sînt: Oradea, Alba Iulia, dar mai ales Brașovul și Sibiu, cu care românii din Principate aveau legături de tot felul, inclusiv cultural-teologice. Unii afirmă că aceste două cetăți au jucat în cultura română un rol asemănător orașelor din Dalmația pentru cultura sud-slavă, aici realizîndu-se sinteza dintre Reformă și cultura românilor din Transilvania. Figura centrală este *Johannes Honterus* (1498—1549), autor de multe lucrări și al unei hărți a Transilvaniei, profesor la Cracovia (1533), alt centru de înrîurire umanistă asupra românilor, călător în Occident, fondatorul primei tipografii La Brașov (1535) și editorul a 30 de titluri cuprinzînd manuale și culegeri din scriitorii antici. El va intra în legătură cu Wittemberg-ul și în 1543 va proclama Reforma la Brașov²⁰.

Și pentru că am ajuns aici este necesar să spunem că umanismul european face un pas hotărît către Reformă, chiar pe pămîntul Moldovei, prin fondarea de către *Iacob Heraclide Despotul* (1561—1563), a acelei școli primare și medii (Schola latina) de la Cotnari, cu limba de predare latină, și iluștrii profesori de la Wittemberg, Cracovia și alte centre umaniste, în frunte cu acel *Johann Sommer*, organizată după planurile lui Filip Melanchton. Pribeagul despot a fondat de asemenea biblioteca umanistă de curte în sensul «Corvinei» de la Buda, la Suceava, a știut să măgulească la început pe moldovenii spunîndu-le că «românii coboară din vitejii romani care au făcut să tremure lumea», dar avea intenția să înființeze chiar o academie pentru pregătirea viitorilor pastori ai Bisericii luterane, căreia îi aparținea el însuși. Reacțiunea țării a fost atît de puternică în fața acestor perspective contrare cultului, credinței, tradițiilor și umanismului local, încît el și-a pierdut viața prin Ștefan Tomșa (1563), deoarece făcuse din umanism un instrument de prozelitism protestant²¹. De la *J. Sommer*, care a funcționat ca profesor la Cotnari (1562—1563) și apoi în Transilvania, pînă la sfîrșitul vieții (1578), ne-a rămas o viață a lui Iacob Despotul și 15 elegii în limba latină, în care acesta punctează o serie de calități religioase și culturale, specifice poporului român de atunci, importante pentru noi²² cei de astăzi.

Trebuie să-l amintim și pe Petru Cercel, fără a intra în detaliile vieții lui, în tot cazul aparinînd umanismului prin călătoriile, limbile vorbite,

relațiile și idealurile sale, fost domnitor al Munteniei (1583 — 1585), pentru că a alcătuit în limba lui Dante o frumoasă rugăciune cu o corectă teologie ortodoxă ce s-a publicat la Veneția în 1586²³.

Moment semnificativ în istoria Bisericii Ortodoxe în general, a Bisericii și teologiei românești în special, sub raportul ideilor umaniste este apariția Mitropolitului român *Petru Movilă* (1596—1646), la Kiev, care a însemnat personalitatea ce-și pune amprenta pe soarta Răsăritului Ortodox, prin sinteza dintre tradițiile culturale bizantino-slave și cultura occidentală. Cum se știe, el înființează prima «universitate ortodoxă» la Kiev (1632), unde se predau și discipline umaniste în limbile latină și polonă. El ajută cu profesori și programe la înființarea Colegiului de la Iași (1640), fondat de Vasile Lupu ca și a acelei «Schola graeca et latina» întemeiată de Matei Basarab la Țîrgoviște, care au ca model materiile și metodele de predare de la școala sa. El trimite de asemenea oameni și materiale la tipografiile din Principate. Prin aceasta contribuie la ridicarea nivelului cultural al clerului și poporului român. Tot Petru Movilă restabilește drepturile Ortodoxiei călcate în picioare în teritoriile răvășite de Unirea de la Brest (1596).

Dar, mai presus de toate, el alcătuiește *Mărturisirea Ortodoxă*, prima carte simbolică a întregii Ortodoxii, aprobată la Sinoadele din Kiev (1640), Iași (1642), Constantinopol (1643), ca și de toți patriarhii răsăriteni, tipărită în toate limbile. Numai în românește văd lumina tiparului 18 ediții. Ea devine o puternică armă de luptă împotriva eterodocșilor și Reformei care căutau să atragă pe românii ortodocși din Transilvania în felul acesta mintea luminată a românului Petru Movilă, mitropolitul Kievului, împreună cu inima generoasă a voievodului Vasile Lupu cel cu cuget de urmaș al basileilor bizantini, împreună cu celelalte personalități ale Ortodoxiei, scrie o pagină de primă referință a teologiei românești și a Ortodoxiei universale. Cartea a fost considerabil amplificată și îmbunătățită de teologii români contemporani.

Dacă ținem seama că învățatul ierarh Petru Movila, format în școlile umaniste poloneze, a alcătuit-o în limba latina, tradusă ulterior în greacă, împărțind lucrarea subtil și adecvat în trei părți, pe cele trei mari virtuți teologice și că materia era tratată după metoda euristică, adică prin

întrebări și răspunsuri, iată o carte alcătuită după cele mai bune metode umaniste. Adăugăm că la nunta fiicei lui Vasile Lupu, oficiată în 1645 de înaltul ierarh la biserica Trei Ierarhi din Iași, ține un cuvânt în limba română și în poloneză, ce ni s-a păstrat.

După toate acestea, conchidem și noi cu distinsul teolog rus Macarie Bulgaikov din secolul trecut care l-a calificat pe românul Petru Movilă drept «Părintele teologiei ortodoxe moderne».

Un semn neîndoielnic al pătrunderii și profesării acelorași idei apusene în Muntenia, în plină epocă slavonă, este că învățatul *Udriște Năsturel*, bun cunoscător de limbi și scrieri clasice, în lunga predoslovie a *Penticostarului* ce-l tipărește la Tîrgoviște în 1649 la îndemnul sorei sale, Doamna Elina, soția lui Matei Basarab (1632—1654), în limba slavonă, destinat Mînăstirii Hilandar de la Muntele Athos, unde se găsesc atîtea urme de jertfelnicie creștină românească pînă astăzi, scrie un adevărat *Tratat despre dărnicie*, fondat nu pe temeuriile tradiționale — Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și Sfînții Părinți —, ci pe autoritatea la o sumedenie de autori antici, din care citează competent și adecvat, direct sau prin aluzii la Aristofan, Simonide din Keos, Aristotel, Homer, Strabon, Suetoniu, Theognis din Megara, Platon, Plutarch și alții²⁴.

Tot acesta traduce pentru prima dată *Imitatio Christi* a lui Thomas a Kempis, din latinește în slavoneste (1647), răspîndind-o în întreagă arie de cultură răsăriteană ce folosea slavona ca limbă universală de cultură, în a cărei predoslovie afirmă însă înrudirea limbii române cu limba latină.

De asemenea, Năsturel se dovedește un «umanist teologic» atunci cînd traduce din limba greacă în românește *Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf* (1648), confirmînd totodată cu acest prilej gradul înalt de stăpînire a limbii române de către cărturarii epocii²⁵.

Tot aici se încadrează și lucrearea călugărului *Mardarie de la Cozia* care alcătuiește un *Dicționar slavo-român* (1649) cu peste 4500 de cuvinte²⁶, căruia îi vor urma și altele pe aceeași linie.

Veacul XVII, ca urmare a dezideratelor și eforturilor anterioare, vede împlinite o serie de epocale realizări în domeniul culturii religioase-naționale a poporului român, căci ele merg mîna în mîna. Astfel, de la vechile traduceri fragmentare și manuscrise ale Sfîntei Scripturi, din secolele

anterioare, se ajunge la tipărirea, în 1648, a *Noului Testament de la Bălgrad*, cu vestita și cunoscuta prefață a Mitropolitului Simeon Ștefan, de factură umanistă, eveniment ce va culmina cu imprimarea în limba română a *Bibliei întregi din 1688*, cartea cea dintâi a Bisericii, țării și poporului, denumită și *Biblia lui Șerban Cantacuzino*. De la propovăduirea anterioară verbală și scrisă în limba română — căci nu se poate să fi fost altfel — se trece la explicarea Evangheliei, generală și unitară, pe cele trei provincii românești, prin minunata *Carte românească de învățătură*, tipărită de Mitropolitul cărturar Varlaam al Moldovei, în 1643, care a contribuit atât de mult la crearea limbii literare unitare și lipsită de dialecte prin prezența ei atât de dorită și efectivă pe toate plaiurile locuite de români. De la unele sporadice rugăciuni rostite în limba poporului, la tipărirea și oficierea întregii Liturghii în românește, prin Dosoftei Mitropolitul, în 1679, de la românizarea doar a Sinaxarului și a slujbelor *Altarului*, la traducerea în aceeași limbă, vorbită de cei mulți, a tuturor lectorilor și cântărilor *străanii*, de la Psaltirea obișnuită la cea înveșmântată în versuri, de la colecționarea unor vieți de sfinți de la alte popoare ortodoxe de către Dosoftei Mitropolitul, în cele patru volume (1682—1684), la afirmația că și noi avem sfinții noștri (vol. IV, fila 152) ; de la pomelnice la letopisețe și crearea unei adevărate școli istorice prin cronicari.

Sînt acestea inconitestabile salturi valorice, afectînd nu numai viața spirituală și atașamentul în creștere al credincioșilor față de Biserica lor, dar și spiritualitatea și cultura unui neam întreg, care ajunge acum în situația ca prin intermediul limbii proprii să intuiască pe viu și nemijlocit comorile spirituale ce le are la dispoziție de acasă și din lume. Introducerea limbii române în Biserică reprezintă un act îndrăzneț și revoluționar săvîrșit cu înțelepciune de oamenii Bisericii Ortodoxe Române, înaintea altor Biserici care de-abia astăzi au ajuns la aceste justificate convingeri și semnifică cert o acțiune de înălțare a omului și a societății românești și un necontestat gest de umanism creștin ortodox, sau popular, cum vrem să-i zicem, dar în concordanță perfectă și cu umanismul Renașterii și aceasta, concomitent la cele trei provincii românești, deși separate prin fruntarii arbitrare una de alta.

Se poate afirma cu deplină temei că unitatea de credință, de limbă, de moravuri și datini, cultivate cu atâta sîrguință, devotament și consecvență de Biserica Ortodoxă Română de-a lungul veacurilor, au contribuit din plin atât la Unirea Principatelor din 1859, dar și la Unirea cea mare din 1918. Încă o precizare se impune — *nunc et hinc* — de la sine, anume aceea că ierarhii Bisericii n-au așezat limba noastră în toate compartimentele activității lor dinlăuntru și din afara Bisericii, la altar și la strană, de dragul unei mode occideratale sau pentru a face pe placul protestantismului. Nu ! Ci de dragul propriului lor popor care nu înțelege limba slavă²⁷, care de veacuri întregi suspină după cuvîntul Domnului în limba lor vorbită și care, o dată dobîndită, ia adus atâtea eminente rezultate în susținerea, mîngîierea și spiritualizarea lui, definindu-i specific personalitatea etnică și asigurîndu-i dreptul inalienabil la cultura sa națională.

Lăsînd la o parte mulți slujitori ai Bisericii însuflețiți de aceleași idealuri, cîțiva oameni de cultură români, cu totul remarcabili, se cer menționați pe firul roșu al succintei noastre expuneri. Să-i luăm pe rînd:

Nicolae Milescu Spătarul (1636—1708), care și-a agonisit cultura în Moldova lui și la «Marea Școală» a Patriarhiei din Constantinopol, cu profesori umaniști pregătiți la Padova, apreciat de contemporanii săi din numeroasele țări pe care le-a colindat, ca «*vir polyglotus et peregrinitus*», diplomat, comandant de oști, istoric, geograf, filolog etc., de la care ne-au rămas o sumedenie de lucrări în toate aceste domenii, a fost și un teolog de talie europeană, făcînd cinste patriei sale de origine, dar și Ortodoxiei.

Pe lîngă traducerea *Vechiului Testament* după mai multe versiuni grecești și latinești și cu aplicarea criticii textului pe cînd era capucehaie la Constantinopol, revizuită de Dosoftei (înainte de 1671), care a intrat în prima Biblie românească (1688), împreună cu un text apocrif²⁸, a compus, pe cînd se afla ia Stockholm (Hodmiae), în 1667, la cererea ambasadorului Franței, Arnauld de Pomponne, un tratat în limba latină și greacă, cu titlul: «*Enhiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae orientalis scilicet graece, de transbustantione corpori Domini, aliisque controversiis*» (Manual sau Steaua Răsăritului strălucind

în Occident, adică felul cum înțelege Biserica Răsăritului sau cea grecească prefacerea Trupului Domnului, și despre alte controverse).

Această scriere a fost numai alcătuită la Stockholm, cum s-a arătat, în 1667, nu și tipărită, cum se afirmă greșit de unii autorii (D. Cristescu și alții). Ea are certe caractere umaniste, a servit de arbitru în controversa dintre catolici (janseniști) și calviniști, și a fost publicată (textul latin) într-o lucrare a lui P. Nicole și Jeain Claude, purtând titlul: *La perpetuite de la foi de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*, apărută la Paris, în 1669 (p. 50—54). Ea este cea dintâi scriere a unui teolog român ortodox apărută în Franța. Pentru prima dată a fost tipărită în limba română, cu tot aparatul de rigoare, de semnatarul acestor rînduri, în 1958, cu prilejul unui pătrar de mileniu de la trecerea sa la cele veșnice²⁹.

Nu este cazul să mai amintim înaltele relații ce le are cu personalități de seamă din Franța, Anglia, Suedia, Rusia etc. și nici celelalte lucrări. Cert este că el este o figură culturală de talie europeană, cu entuziasm și metodă științifică adecvată unui umanist de mărimea lui, că n-a uitat niciodată că este român, chiar cînd s-a aflat în serviciul ministerului de externe rus, și că, la moartea lui, însuși Petru cel Mare (1696—1725) i-a urmat sicriul. În cultura românească și teologică statuia spirituală a lui Milescu e măreață ca a unui voievod)³⁰.

Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1676, Iași—21 august 1723, Dimitrievska-U.R.S.S.), fiul domnitorului Constantin Cantemir (1685—1693), și-a făurit o vastă cultură în țară și mai ales la aceeași înaltă școală a Patriarhiei ecumenice pe care o frecventase și N. Milescu. A avut două scurte domnii în Moldova: 1693 și 1710—1711. Vorbea latina, turca, persana, greaca, româna și franceza. El a fost un om genial, un adevărat savant de renume european, o personalitate multilaterală, filosof, istoric, romancier, filolog, muzician etc., dar totodată și ilustru teolog. Pentru aceea, cu dreptate a fost așezat în galeria glorioasă de la Biblioteca Sainte Genevieve din Paris și a fost ales membru al Academiei din Berlin (11 iunie 1714). Este primul român care s-a învrednicit de asemenea consacării europene.

Omițînd cu bună știință celelalte opere³¹, care au făcut din el o celebritate (editate chiar de Voltaire), vom spune cîteva cuvinte doar despre lucrările sale teologice.

a) *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea*, tipărită în greacă și română la Iași în 1698, și reeditată de Virgil Cândea în 1969, este prima operă filosofică a unui român. Este totodată un dialog între creștin și lume, între suflet și trup, o fereastră deschisă către Europa și o sinteză între Orient și Occident. Cunoștințele sale teologice, etice, autorii citați și reflexiile sale personale sînt uimitoare. Lucrarea a circulat la noi în multe manuscrise, iar în 1705 a fost tradusă în arabă.

b) *Sacrosanctae scientiae indepungibilis imago* (Icoana de nezugrăvit a științei sfinte), compusă la Constantinopol în 1700, este o îndrăzneată lucrare de gnoseologie în care Ortodoxia intră în polemică cu neoaristotelismul și scolastica, Camtemir dovedindu-se un gînditor european, un «Leibnitz al nostru», cum l-a calificat Lucian Blaga.

c) *Loca obscura in Catehisi...* (Locuri obscure în Catehismul publicat...), 1720, este o apărare propriu-zisă a doctrinei ortodoxe, în formele ei tradiționale, în care autorul se dovedește versat în nuanțe subtile ale teologiei simbolice, față de învățăturile catolice, luterane și calviniste.

d) *Sistemul sau întocmirea religiei mahomedane*, Petersburg, 1722 (rusește), tipărită în iromânește pentru prima dată de Virgil Cândea, în 1977, este de asemenea una din marile lucrări teologice ale autorului nostru, de savantă expunere, dar și de polemică. Prin aceasta el se dovedește un precursor al istoriei religiilor și al celui mai mare specialist al acestei discipline din zilele noastre, Mircea Eliade, care nici el n-a uitat că este român.

e) *Despre conștiință*, 1721—1722, mică scriere, redactată în rusește sub formă de epistole către contele Golovkin, cu caracter moral-filosofic.

f) În fine, în cunoscuta *Descriptio Moldaviae* (Descrierea Moldovei), scrisă la cererea Academiei din Berlin, 1714—1716, lucrare multilaterală, dă și unele informații în legătură cu creștinismul moldovenilor, accentuînd că «Occidentul și nu Orientul s-a îndepărtat de adevărata credință», că în Moldova n-au existat erezii și eretici, că țările române și-au avut episcopii lor în veacul IV, că scaunul Moldovei s-a bucurat de un fel de autocefalie, nefiind supus nici unei patriarhii etc.

Mare patriot, Dimitrie Canlemir, cu toate că din 1711 a fost nevoit să trăiască în Rusia³², datorită înfrîngerii forțelor creștine la Stănilești în 1711,

ajungând pînă a fi investit și cu rangul de consilier intim imperial, nu și-a uitat niciodată țara, ajutînd-o, nădăjduind s-o elibereze de asuprairea turcească și să se întoarcă acasă. Osemintele sale au fost aduse și așezate în biserica «Trei Ierarhi» din Iași.

Alexandru Scarlat Sturza (1791—1854) s-a născut la Iași, emigrînd apoi cu întreaga familie în Rusia. După agonisirea unei instrucții și educații, face diplomație în diferite țări unde este trimis, pe lîngă o largă activitate culturală și filantropică, de la dănsul rămînînd numeroase lucrări de istorie, sociologie, lingvistică, estetică, dar mai ales de teologie, el fiind îndeobște așezat printre marii apologeți ai Ortodoxiei. Teologia capătă în scrierile sale o mare îmbogățire umanistă, ce pătrunde în școlile teologice pentru pregătirea clerului, sub formă de manuale.

Dintre acestea trebuiesc amintite mai întîi cele traduse în românește : *Manualul pravoslavnicului creștin*, tipărit la Atena și tradus de Eufrosin Poteca sub titlul: *Enhirid adecă minelnic al pravoslavnicului creștin*, București, 1832; *Epistolii sau scrisori despre datorii sfințitei dregătorii preoțești*, 2 vol., Iași, 1843, tradusă din rusește de Filaret Scriban, împreună cu *Învățăături religioase morale și istorice*, Iași, 1844, traduse din franțuzește de același. Apoi, *Duplul paralel sau Biserica în fața papalității și a reformei veacului XVI*, Iași, 1851, tălmăcită din franceză de Neofit Scriban.

Pe lîngă aceste traduceri de la Alexandru Sturza au mai rămas și alte opere teologice alcătuite primordial în greacă, franceză sau rusă, dintre care amintim: *Considerații asupra doctrinei și spiritului Bisericii Ortodoxe*, tradusă în românește de-abia în 1931, apoi: *Cîteva cuvinte despre filosofia creștină*; *Schițe despre viața și moartea creștină*; *Convorbiri despre Sfînta Împărtășanie*; *Instrucțiuni pentru preoții ce slujesc pe lîngă spitale și Închisori*; *Predici la marile praznice ale Bisericii Ortodoxe* ș.a.

A tradus el însuși diferite cărți teologice, în franceză sau greacă, pentru a face cunoscută Apusului Biserica Ortodoxă și celei din urmă teologia rusească.

După cum se vede, Alexandru Sturza a fost o ilustră personalitate a Ortodoxiei întregi³³. Alături de Petru Movilă, Nicolae Milescu Spătarul

și Dimitrie Cantemir, cu toții fiind cărturari români de primă însemnătate și mari umaniști, au contribuit prin scrisul lor multilateral atât la creșterea culturii naționale cât și a celei mondiale și nu mai puțin a poporului și Bisericii care le-a format făptura lăuntrică. Multe alte figuri de teologi români umaniști — pînă aproape de noi — ar putea fi evocate aici pentru contribuțiile lor substanțiale la cultura română. Ne oprim aici, cu încredințarea că esențialul a fost spus prin acești giganți ai culturii noastre teologice și generale.

La sfîrșu'tuil acestor modeste rînduri care ar putea constitui doar o sumară schiță pentru o întregă carte închinată acestei teme, pe lîngă concluziile parțiale anterioare, putem afirma cu toată autoritatea faptelor trecute în revistă, ca și a multor altora ce n-au putut fi implicate aici, că umanismul european atingînd direct sau prin intermediul țărilor limitrofe, în secolele XV—XVIII, pămînturile și sufletul poporului din laturile noastre, a găsit deja prezent și aici umanismul nostru tradițional, creștinesc, în armonică îmbinare, umanism realizat în veacuri de credința religioasă a seminției noastre și teologia Bisericii Ortodoxe Române, umanism local cu care cel nou venit s-a împletit organic și au lucrat cu puteri sporite, fără conflicte sau stridențe, la rezolvarea tuturor problemelor majore ale poporului din spațiul carpato-danubiano-pontic, dovedindu-se practic o singură forță demofilă de acțiune, nu prin expresia și chipul său exterior, ci pirin însăși intima sa destinație.

În felul acesta se poate spune totodată că la noi românii umanismul cărturarilor de toate categoriile s-a identificat salutar cu omenia poporului³⁴, în viața concretă, constituind pentru noi o notă specifică, pozitivă și o putere de conducere de la idee la acțiune, de la teorie la angajare și luptă, de la rațiune la înțelepciune, de la știință la conștiință. Toate victoriile poporului român se datoresc acestui *spiritus rector* și acestei strălucite îngemănări de idei forță!

«A spori știința — spunea cu dreptate profesorul meu de filosofie C. Fedeleş — va rămîne pururea un înalt imperativ intelectual, baza culturii umane. A înălța însă conștiinșa morală, caracterul și personalitatea umană, va rămîne pururea cel mai înalt imperativ moral, baza civilizației umane»³⁵.

Iar umanismul și teologia noastră, cu forțe îngemănate, au lucrat cu sîrguință, pasiune și dragoste, la împlinirea acestor ambe scopuri nobile, prin care au chemat neîncetat poporul român la formarea și înnobilarea personalității, la viață morală superioară, la omenie, în bunăvoire, înfrățire și pace lăuntrică și exterioară.

Bibliografie:

1. Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, București, 1968, p. 23 sqq. Se va cita: Oțetea, *Renașterea*.

2. Pentru alte detalii, *Ibidem*, p. 179—180 și 205 sqq. Sînt analizați aici termenii de «*Studia humanitatis*» și «*litterae humaniores*», care se vor numi și «studii liberale», care-i dara omului conștiința liberă și din sclav îl fac om liber.

3. *Dicționar de filosofie*, București, 1978, p. 748.

4. Oțetea, *Renașterea*, p. 213 sqq.

5. *Ibidem*, p. 218.

6. *Ibidem*, p. 239—233.

7. *Ibidem*, p. 233—235.

8. *Ibidem*, p. 235—238.

9. *Ibidem*, p. 238—240.

10. *Ibidem*, p. 240—243.

11. O lucrare recentă interesantă, comparativă, se ocupă competent de ele: Petru Caraman, *Colindatul Ia români, slavi și la alte popoare*, București, 1983, 635 p. B. P. Hașdeu a spus cu dreptate, în 1893: «Cuvîntul *colinda* nu este un slavism la români, ci un românism la slavi», *Ibidem*, p. XII.

12. Pentru documentare detaliată, + Nestor Vornicesou, Mitropolitul Olteniei, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în sec. XVII* (Teză de doctorat), Craiova, 1983, p. 9—84.

13. Mai documentat pentru Biserica bizantină, la Pr., prof. Ioan G. Comain, *Umanismul Ortodoxiei românești*, extras din rev. «Biserica Ortodoxă Română», an. LXVI (1948), nr. 1—2, p. 6 seq. Se va cita: Coman, *Umanismul*.

14. Coman, *Umanismul*, p. 11—14; Tudor Pamfile, *Sibile și filosofi în literatura românească*, Bîrlad, 1916, p. 10—12; Dan I. Simonescu, *Sibilele în literatura românească*, București, 1928, p. 16, 18, 20; V. Grecu, *Filosofi pagini și sibile în vechea noastră pictură bisericească*, București, 1940, p. 1—13. Cel mai recent, Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești*, București, 1971, p. 182—188.

15. A. Grabar, *L'Origine des lacdes peintes des eglises moldaves* (Melanges N. Iorga, p. 365), apud V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, București, 1951, p. 814.

16. Sub titlul: *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Ed. RAM, Aninoasa-Gorj, 1939.

17. Doi *umanști români din sec. XVI (Munteano-Transilvăneanul — Nicolae Olahus și Bihoreanul Mihai Valahus)*, Academia Română, Anal. Sect. Ist., Seria III, T. VIII, M. 5, București, 1928.

18. I. S. Firu și Corneliu Albu, *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolae Românul) (1493—1568). Texte alese*, București, 1968; G. Mihăilă, *Primul umanist de origine română: Nicolaus Olahus*, cu prilejul împlinirii a 475 ani de la naștere și 400 ani de la moarte, în «Gazeta. literară», XV, nr. 3 (794), 8 ian. 1968, ip. 7; George Ivașou, *Umanismul și umaniști în țările române*, în «Contemporanul», nr. 3 (1110) din 19 ian. 1968, p. 9, ș.a. O listă bibliografică bogată în lucrarea I. S. Fifu și C. Albu, cf. supra. p. 253—263.

18-a. Șt. Bezdechi, *op. cit.*, p. 62—68.

18-b. *Ibidem*, p. 35.

19. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969, p. 58—64.

20. Pe larg în : Kairl Gollner, *Johan Honterus*, București, 1969.

21. A. Oțetea, *Renașterea*, p. 243—244.

22. Pe larg la Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise*, p. 203—206.

23. Textul în italiană și română la G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I. p. 67—68.

24. O foarte bogată bibliografie ne stă la dispoziție. Amintim pe Dan-Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974 (capitolul special *Udriște Năsturel, reprezentant al umanismului în istoria culturii românești* (p. 287—292). Idem, *Umanistul român Udriște Năsturel, autor de versuri în limba română*,

în «Analele Universității-București», pe anul 1972, p. 7—23; Virgil Căndea, *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, în «România literară», din 13 martie 1969, p. 23; Idem, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et L'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, în «Revue des études sud-est européennes», VI (1968), nr. 2, p. 239—287 ș.a.

25. Va fi publicată de abia în 1904 de generalul P. V. Năsturel, după Ms. 3339 al Bibliotecii Academiei Române. Este cunoscută și o ediție imprimată la Mănăstirea Neamțu în 1811. Dan-Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaș, Istoria unui cărți*, București, 1981, p. 244.

26. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 561.

27. P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 202—211 și 220—226.

28. Virgil Căndea, *Rațiunea dominantă*, Cluj-Napooa, 1979, p. 19—20 și 172—221.

29. Articol publicat în «Studii teologice», X (1958), nr. 4, p. 511—538. Aceluiași autor îi aparține și articolul redacțional: *O puternică personalitate a Ortodoxiei din veacul al XVII-lea : Spătarul Nicolae Milescu*. Alte referințe însemnate la G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 164—179.

30. Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 15J—179.

31. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 242—256 și *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 149—154.

32. Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 242—251.

33. Mai pe larg în: M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, III, București, 1981, p. 271—275, 285; Costache Buzdugan, *Alexandru Scarlat Sturza (1791—1854) și rolul său m Biserica Ortodoxă*, în «Studii teologice», XXIV (1972), nr. 3-4, p. 255—275 ș.a.

34. Virgil Căndea, *Notele defîntorii ale umanismului românesc. Înnobilarea prin cultură*, în «Familia», Anul II (102), iw. 10, p. 13.

35. Șt. Bârsănescu, *Medalioane*, Iași, 1983, p. 93 (Constantin Fedeleș — 1877—1958).

***Vitalie Ojovanu, doctor în filosofie, conferențiar universitar,
USMF “Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova***

UMANISMUL - VALOARE ESENȚIALĂ A MEDICINEI

Rezumat. Umanismul - valoare esențială a medicinei

Procesele sociale contemporane contradictorii actualizează importanța umanismului. Umanismul în medicină reprezintă o valoare esențială, constituind “coloana vertebrală” a activității și axiologiei medicale. Prin investigarea diferitor aspecte ale umanismului în sfera medicală se poate contribui la consolidarea unui veritabil sistem valoric. În condițiile globalizării acesta ar putea sta la baza unui sistem valoric universal, catalizând procesul umanizării societății, întregii civilizații.

Резюме. Гуманизм – основная ценность медицины

Современные противоречивые социальные процессы актуализируют значение гуманизма. Гуманизм в медицине представляет собой важную ценность, формируя “позвоночник” медицинской деятельности и аксиологии. Посредством исследования различных аспектов гуманизма в медицинской сфере можно способствовать консолидации подлинной ценностной системы. В условиях глобализации эта система может стать опорой для универсальной ценностной системы, ускоряя процесс гуманизации общества, всей цивилизации.

Summary. The humanism - basic value of medicine

The modern contradictory social processes.

Contemporaneitatea paralel cu progresul remarcabil în știință și tehnică este, totodată, cuprinsă de o vădită criză spiritual-morală care se manifestă nefast chiar în prezent, nemaivorbind de eventuale perspective extrem de sumbre. Respectiva criză penetrează toate domeniile de activitate umană provocând procese ce se exprimă în diverse forme: dezorientări valorice, poziții sociale inadecvate sau antiumane, pasivitate, intoleranță, agresivitate,

crime etc. În rezultatul acestor fenomene se deteriorează axa valorică a societății umane, fapt ce se extinde până la nivel civilizațional.

Conform definițiilor curente umanismul reprezintă “totalitatea de concepții, idei și doctrine, care înaintează pe primul plan *omul*, ca valoare supremă și care exprimă respectarea demnității lui și a drepturilor lui la libertate, fericire, dezvoltarea și manifestarea capacităților lui. Consideră binele omului drept criteriu de apreciere a institutelor sociale, iar principiile egalității, dreptății, atitudinii umane drept normă dorită în relațiile dintre oameni” [1]. Publicații enciclopedice etice caracterizează umanismul drept “principiu al concepției despre lume (concomitent și al moralității), la baza căruia stă convingerea în posibilitățile nelimitate ale omului și capacitățile sale pentru perfecționare, revendicare a libertății și susținerii demnității personalității, ideea despre dreptul omului la fericire și despre aceea, că satisfacerea necesităților și intereselor sale trebuie să devină scopul suprem al societății” [2].

Umanismul constituie una din cele mai esențiale valori spiritual-morale ale medicinei întâlnindu-se implicată în activitatea medicală, începând chiar cu antichitatea, pe tot parcursul istoriei umane. Destul de explicit această valoare exprimă întregul sens al *Jurământului lui Hippocrate*: “... Preceptele, lecțiile orale și tot restul învățaturii le voi împărtăși fiilor mei, fiilor învățătorului meu și ucenicilor uniți printr-o făgăduială și printr-un jurământ, potrivit legii medicale, dar nimănui altcuiva. Le voi îndruma îngrijirea bolnavilor spre folosul lor, pe cât mă vor ajuta puterile și mintea, și mă voi feri să le fac orice rău și orice nedreptate. Nu voi încredința nimănui otrăvuri, dacă îmi va cere, și nu voi îndemna la așa ceva, tot astfel nu voi încredința nici unei femei leacuri care să o ajute să lepede. Îmi voi petrece viața și voi îndeplini meșteșugul în nevinovăție și curăție... În orice casă aș intra, voi intra spre folosul bolnavilor, păzindu-mă de orice faptă rea și stricătoare comisă cu bunăștiință... Orice aș vedea și aș auzi în timp ce îmi fac meseria sau chiar în afară de aceasta, nu voi vorbi despre ceea ce nu-i nici o nevoie să fie destăinuit, socotind că, în asemenea împrejurări, păstrarea tainei este o datorie...” [3].

Umanismul este de fapt o valoare-condiție, exprimându-se, după cum sesizăm în definițiile de mai sus, prin valori ce caracterizează valoarea supremă – omul: demnitatea, libertatea, fericirea, binele, egalitatea, dreptatea la care se pot alătura dezvoltarea și manifestarea capacităților individuale, perfecționarea, satisfacerea necesităților și intereselor personale (în concordanță cu sistemul moral existent).

Situația umanismului drept valoare fundamentală în cadrul medicinei se poziționează în concordanță cu condițiile social-istorice în care evoluează medicina. Astfel delimităm câteva perioade distincte: 1) din antichitate până la Renaștere, când inițial domină principiile umaniste hippocratice ulterior armonios completate cu cele creștine, care au “revoluționarizat” în acest sens atitudinea față de om, viața și sănătatea sa; 2) Renaștere – Epoca Modernă, perioadă de afirmare copleșitoare a umanismului ca mișcare intelectuală ce caracterizează întreaga cultură a Europei Apusene, iar medicina în același timp trece treptat pe baze științifice; 3) epoca contemporană de până la mijlocul sec. al XX-lea, epocă de dezvoltare perseverentă a medicinei științifice, medicină ce are drept reper morala clasică, sintetizată din principiile hippocratice și cele creștine; 4) timpul prezent ce cuprinde aproximativ ultima jumătate de secol și care se caracterizează prin cele mai accentuate, diverse și contradictorii procese din medicină și viața socială. Acest răstimp aduce o conotație nouă umanismului manifestat în sfera medicală.

Dacă am purcede la delimitarea aspectelor implicării / manifestării umanismului ca valoare medicală acestea ar fi: umanismul în actul medical (clinic și extraclinic); umanismul în relațiile medic-pacient; umanismul în cercetările biomedicale; bioetica și umanismul; particularități ale umanismului în medicina contemporană; problemele umanismului în medicină din politicilor contemporane; procese integratoare contemporane și valoarea umanismului.

Umanismul în cadrul actului medical într-un mod cert se manifestă în două ipostaze: a) însăși actul medical este un act umanist în toată plenitudinea sa, fără rezerve sau excepții, indiferent asupra cui e îndreptat (persoană cu funcții înalte, simpli cetățeni, personalitate

proeminentă, deținut, prizonier, criminal etc.) deoarece salvarea vieții, protejarea ei, căpătarea sau îmbunătățirea sănătății reprezintă valori fundamentale obiective – pretext de manifestare a altor valori, trăsături și calități ce caracterizează umanismul; b) valoarea umanismului implicată în limitele actului medical, preponderent manifestându-se în acest caz personalitatea medicului și personalului medical auxiliar, instituției curative. Trebuie de menționat faptul, că medicul asimilează umanismul ca valoare esențială prin însăși specificul formării sale profesionale și implicit personale.

În cadrul relațiilor medic-pacient umanismul actualmente se include dublu: medic-pacient, pacient-medic. Acest fapt reiese din cele două modele constituite până în prezent – modelul paternalist, când medicul oferă statut de tutelă a bolnavului, și modelul antipaternalist care stabilește suferindul cu drept de a lua decizii conform propriei opinii privitor la o situație concretă, implicând, în acest caz teoria *acordului informat* și noțiunea *interpretare*. Necătând la distinctele nuanțe, în ambele cazuri preponderează umanismul medicului, el singurul având pregătire profesională respectivă și promovând aceleași principii în corelația cu contingentul divers de pacienți. Atitudinea umanistă a pacienților, cu câtă insistență nu s-ar promova, rămâne a fi doar un imperativ.

O semnificație profund umanistă, extinsă asupra întregii diversități sub care există viul, este reprezentată de bioetică. De fapt, odată cu afirmarea bioeticii, se catalizează problemele existențiale ale umanismului, a promovării sale ample. Însăși bioetica reprezintă un impunător potențial umanist deoarece ea “poate fi interpretată ca etica vieții în genere. Obiectul de studiu al bioeticii este cercetarea sistemică a naturii vii și a comportamentului uman în lumea valorilor și principiilor morale. Bioetica este sinteza științelor despre viață și sănătatea umană și are drept scop protejarea vieții sub toate aspectele ei. Ea este o *știință despre supraviețuirea tuturor sistemelor vii în viziunea eticii tradiționale*. Supraviețuirea omului și omenirii depinde de atitudinea noastră corectă față de tot ce e viu. Privită sub acest aspect, bioetica iese din limita eticii profesionale medicale și se învecinează mai mult cu etica ecologică, dar unindu-și forțele, trebuie să elucideze aspectul etico-filosofic al

problemelor viitorului omenirii și al vieții de pe Terra” [4]. Principalele obiectivele ale bioeticii stipulează, printre altele, ca ea “să protejeze viața în general, sănătatea individuală și cea publică, în particular; să orienteze opinia publică în cunoașterea modalităților ce servesc la îmbunătățirea vieții și la împiedicarea inhibițiilor fizice, psihice, morale, spirituale ale omului; să reglementeze în mod legislativ atât cercetările biomedicale, practica ocrotirii sănătății (mai ales în domeniile transplantologiei, determinării momentului morții, limitele susținerii vieții bolnavilor incurabili, noilor tehnologii medicale ș.a.), cât și orice activitate socială ce ține de existența omenirii” [5].

Prin investigarea diferitor aspecte ale umanismului în sfera medicală se poate contribui la consolidarea unui veritabil sistem valoric. O misiune specifică de neamânat este redresarea sistemului valoric adecvat medicinei în concordanță cu realitatea autohtonă și cea mondială. În condițiile globalizării acesta ar putea sta la baza unui sistem valoric universal, catalizând procesul umanizării societății, întregii civilizații.

Deoarece în medicină, comparativ cu alte domenii, valorile sunt mai susceptibile spre universalizare, studierea valorilor medicale din perspectiva standardizării unor aspecte axiologice marchează un fapt incontestabil. Constituirea axiologiei medicale, sensul de bază al căreia este umanismul, ar rezolva probleme stringente de ordin spiritual-moral, social și științific la nivel planetar.

Note:

1. *Dicționar de Filosofie și Bioetică* / T.Țirdea, P.Berlinschi, A.Eșanu, D.Nistreanu, V.Ojovanu. – Chișinău: Medicina, 2004. - P.415.
2. *Словарь по этике*. – М: Политиздат, 1989. – С.63.
3. *Jurământului lui Hippocrate* // www.medcon.ro/Juramantul-lui-Hipocrate.htm
4. Țirdea T.N. *Elemente de Bioetică*. – Chișinău: Univers Pedagogic, 2005. – P.19.
5. Ibidem.

PROBLEMA SOCIETĂȚII – CREȘTEREA NOII GENERAȚII

Rezumat. Problema societății – creșterea noii generații

În articol autorul argumentează că problema primordială a societății este creșterea și educația tinerii generații. În articol se subliniază aspectele manageriale și chiar de guvernare în aspectul educației și formării noii societăți, atrăgând o atenție deosebită asupra rolului familiei, a statului și a bisericii.

Резюме. Воспитание нового поколения – главная задача общества

В статье автор аргументирует что главная проблема в современном обществе это воспитание нового поколения на основе обще человеческих ценностях.

Summary. Society's fundamental problem – new generation growth

The author motivates in this article the society's fundamental problem is the new generation's growth and education. In this article it's pointed out the managerial aspects in the education view and the new society's creation focusing on the role of the family, science and church.

Funcția principală a societății umane este creșterea noii generații destoinică strămoșilor ei, onesta contemporanității și viitorului națiunii.

Responsabilitatea de creștere a unei așa generații sunt:

- 1) Familia
- 2) Societatea în frunte cu statul
- 3) Biserica (sub ocrotirea și conducerea statului).

Apărând la lumina zilei micuții cetățeni trebuie să crească și să se dezvolte sub grija părinților și ocrotirea strictă a medicului, apoi intervine în acest proces pedagogul, apoi polițistul de sector mai târziu alte persoane calificate.

De la început trebuie să i se atragă atenția cuvenită și mamei.

Trebuie să creștem cetățeni bine dezvoltați fizic, sănătoși, dotați cu cunoștințele mediului înconjurător, social, ecologic, economic cu o înaltă cultură, onești apropiaților și societății, tați și mame credincioși familiei, cetățeni onești statului cu un destin fericit.

Credința și iubirea

Munca și lupta formează caracterul și destinul omului, dar destinul cetățenilor formează destinul țării.

Trebuie să creștem urmași inteligenți.

Inteligența se caracterizează:

- 1) prin o bună organizare a funcției gândirii
- 2) capacitatea de a observa și evidenția în toate esențialul
- 3) abilitatea de a se orienta ușor în împrejurări noi și de a lua hotărâri juste în situații neobișnuite pe baza experienței acumulate în viață.

Fiecare cetățean trebuie să știe bine istoria poporului său și locul poporului său în societatea umană.

Istoria este o știință care studiază:

- cultura și credința omenirii
- luptele și cuceririle omenești
- creațiile și suferințele omenești și nicidecum știința istorică nu trebuie să fie întrebuințată pentru cucerirea capitalului politic al unor țări și personalității politice.

Rolul principal în creșterea și educarea noii generații îi aparține Statului în frunte cu sistemul de învățământ.

Thomas Dfiferson al 3 președinte ale SUA în scrisoarea sa de la 13.08.1786 către prietenul său Djordje Vātu scria:

Mi se pare că din toate legile, principala este legea de iluminare a populației. Pur și simplu nu se poate de gândit ceva mai bun pentru fericirea și libertatea stabila a poporului.

Anunța prietene război mizeriei, creează și perfecționează legea despre învățământul poporului simplu. Trebuie să știe toți compatrioții, cheltuielile pentru acestea nu va depăși nici o miime din acea sumă, care se va scurge în buzunarul conducătorilor de tot rangul, care se vor ridica din mijlocul nostru, dacă vom lăsa poporul în mizeria necunoștinței.

Poporul nostru pe parcursul veacului precedent a trecut prin trei sisteme de învățământ foarte efective:

- 1) sistemul rus țarist de învățământ
- 2) sistemul român de învățământ până în anul 1940
- 3) sistemul sovietic de învățământ

Pe baza acestor sisteme s-ar putea de creat un sistem de învățământ, care ar face față nu numai sistemului European, dar și celui mondial.

Rolul principal în sistemul de învățământ îl poartă pe umărul său învățătorul. Învățătorii trebuie să fie oameni talentați în ramura pedagogiei și educației, sănătoși, răbdători, muncitori inteligenți iubitori de copiii onești Patriei, bine educați, cu maniere din cele mai frumoase, fără deprinderi rele cu un grai frumos. Învățătorul trebuie să fie un acumulator al tuturor lucrurilor bune, frumoase și folositoare. Societatea în frunte cu statul trebuie să atragă atenția cuvenită învățământului în general și învățătorului în mod deosebit.

Învățătorul trebuie să aibă condiții bune de muncă, de trai, de odihnă, de restabilirea sănătății și de acumulare a tuturor lucrurilor frumoase, creatoare și folositoare ce apar în societate, prețuindu-le totodată și critic.

Totodată trebuie bine prețuita munca învățătorului.

Plata muncii unui învățător la început pentru sarcina pedagogică normală trebuie să fie egală cu costul a 2-3 m² de spațiu locativ construcție industrială pentru cei cu studii superioare; și cu 20% mai puțin cu studii medii speciale.

Savantul rus Nicolai Rerih așa a vorbit despre starea învățătorului:

Rușine țării, în care învățătorul se află într-o stare de mizerie și sărăcie. Rușine celor care știu că copiii lor sunt învățați de un om sărac. Nu numai o mare rușine pentru poporul care n-are grijă de învățător, de generația viitoare, dar e și o neglijanță.

Oare se poate de încredințat copiii unei persoane deprimate. Se poate uita ce iradiere poate aduce tristețea? Nu se știe că depresiunea sufletească nu trezește admirație? Se poate oare de considerat învățământul o ocupație distractivă? Un infim?

Ne-am putea aștepta de la copii la o luciditate a spiritului, dacă școala va deveni un locaș al constrângerii și ofensivei? Poate oare de așteptat căldura inimii când spiritul tace?

Așa spun, așa repet – poporul care a părăsit și a uitat învățătorul e lipsit de viitor.

O mare atenție statul trebuie să acorde selectării și pregătirii cadrelor pedagogice.

Am vorbit despre învățător, dar tot așa, trebuie de acordat atenție de stat lucrătorilor din medicina, cultură, știință, educație socială, tuturor celor ce contribuie la creșterea, educarea și protejarea noii generații.

Pentru a crește o generație corespunzătoare actualității, trebuie o lege națională, clară, efectivă, lucrătoare și un comitet de stat care ar monitoriza îndeplinirea legii.

Comitetul de monitorizare trebuie să fie condus de conducătorul țării sau a parlamentului.

Vice-președinții :

1. Ministrul Educației Tineretului și Sportului
2. Președintele Comisiei Parlamentare de Învățământ și Știință

Membrii Comitetului trebuie să fie prima sau a doua persoană a conducerii Ministerelor, Departamentelor și altor instituții, organizații guvernamentale și neguvernamentale Republicane: la concret a :

1. Ministerului de Cultură
2. Ministerului Ocrotirii Sănătății și asistenței sociale
3. Ministerului economiei și comerțului
4. Ministerului de finanțe
5. Ministerului de interne
6. Ministerului de producere (industrie)
7. Ministerului agriculturii industriei alimentare
8. Uniunea cooperăției de consum
9. Ministerului ecologiei
10. Ministerului de justiție
11. Procuraturii generale
12. Curții de justiție
13. Sindicatelor
14. etc

Organizațiilor Republicane a :

1. Veteranilor

2. Compozitorilor
3. Scriitorilor
4. Cinematografiștilor
5. Jurnaliștilor
6. Radiovizualului
7. Mitropolie

Așa comitete trebuie să fie și în raioane. Trebuie de creat organizații obștești a Tineretului ca: Scauți în țările din apusul european sau străjeri în România, până la al 2-lea război mondial.

În lege trebuie să fie concretizate datoriile și drepturile:

1. familiei
2. statului
3. bisericii
4. comitetului de monitorizare
5. instituțiilor și organizațiilor locale
6. consiliilor profesionale
7. organizațiilor părintești.

A. Familia trebuie să fie protejată de stat și de biserică. În lege trebuie să fie strict și clar formulate:

1. datoriile tatălui față de familie, de mamă, de tată, de copii, de societate
2. datoriile mamei față de familie, de tată, de copii, de societate
3. datoriile copiilor în familie față de părinți, bunei.

În societate trebuie cu strictețe să funcționeze lanțul:

1. lege
2. datorii
3. responsabilitate
4. stimulare și pedeapsă

Pedeapsa, trebuie să fie aspră, obiectivă, efectivă și înțeleasă. Pedeapsa nu poate fi ocrotită și încălcătoare de datorii, trebuie să aibă frica de încălcările regulilor și datoriilor cetățenești și familiare.

B. Statul monitorizează familia și biserica. Statul creează condițiile convenite de îngrijire, creștere, educare și însușirea materiilor și deprinderilor vitale a tinerei generații. Statul își aduce aportul la solidaritatea, protejarea și stimularea familiei.

Rolul principal în creșterea și formarea noii generații îl are sistemul de învățământ în frunte cu Ministerul Educației, Tineretului și Sportului.

Formele de educație sunt organizate, efectuate și monitorizate de Ministerele Organizațiilor responsabile.

1. Educația muncii Ministerele: Educației Tineretului și Sportului, Industriei, Agriculturii, Economie, Cooperația de consum. Sindicatele, Organele de conducere locale. etc

2. Educația culturală Ministerele: Educației T.S., Culturii organizațiile Scriitorilor, Jurnaliștilor, Compozitorilor, Teatrale, locale.

3. Educația sănătății (igienică) Ministerele: Educației T.S., Ocrotirii sănătății asistenței sociale, organizațiile locale de conducere

4. Educația socială, datorii și drept Ministerele: Educației T.S., asistenței sociale de Interne, de Justiție, Procuratură, Sindicatele, Organele locale.

5. Educația științifică Ministerul Educației T.S., Academia de științe.

6. Educația fizică Ministerul Educației T.S., Sindicatele, Organizațiile Sportive, Organizațiile locale de conducere

7. Educația istorică - patriotică : Ministerul Educației T.S., Organizația veteranilor. Organizațiile obștești

8. Educația Ecologică Ministerele: Educației T.S., Ecologiei

9. Educația Spirituală Ministerele: Educației T.S., Culturii, Biserica, organizațiile obștești.

C. Biserica efectuează educația spirituală în corespundere cu concepțiile religioase, în corespundere cu învățăturile biblice, științifice și a istoriei religioase, în corelație cu Ministerele Educației Culturii cu Organele locale de conducere.

Educația muncii la copii, adolescenți și tineri

Munca este izvorul sănătății, frumuseții, tuturor bunurilor materiale și un factor foarte puternic de educație umană și de aceasta munca trebuie de îndeplinit cu plăcere, cu sârguință, dar ca să fie așa, munca trebuie să fie cointeresată, bine emunerată, protejată de organele de stat.

Pentru educația muncii la copii, adolescenți, tineri, trebuie să avem :

1. o sferă de producție bine organizată, cu relații bune între patroni și forțele de muncă cu legi perfecte în regularea acestor relații

2. cu conduceri calificate în producție
3. cu evidența obiectivă strictă și impozite suficiente
4. cu relații bine regulate cu intermediarii, de lichidat intermediarii parazitari
5. cu relații comerciale bine organizate interne și externe
6. cu o sistemă de informații bine organizată de o înaltă responsabilitate, reclame, obiective reale bine chibzuite la nivelul cuvenit etic, estetic, economic, binevenit și la timp.

În planurile de învățământ al tuturor instituțiilor de învățământ de diferite niveluri trebuie să fie inclusă vremea necesară pentru ca tânărul să însușească o profesie, ar fi bine după tradițiile strămoșești.

Deprinderi la muncă trebuie de implantat din fragedă copilărie după posibilitatea și putințele copiilor. Fiind în grădiniță copilul cu ajutorul educatoarei, poate sădi 3-4 floricele, tot cu ajutorul ei să îngrijească de ele până vor înflori, apoi poate să le dăruiească mamei, educatoarei și altor persoane iubite, precum să îndeplinească și alte deserviri de sine după puterile lor.

Fiind în școala primară copiii pot îngriji și de vite, păsări și îndeplinirea unelor lucrări manuale.

În gimnazii și licee adolescenților trebuie de încredințat muncă mai complicată. Adolescenții trebuie să fie cointeresați în muncă. Munca adolescenților trebuie protejată și remunerată după calitatea și cantitatea ei. În gimnazii și licee adolescenților trebuie de deschis cont bancar, unde e transferată plata muncii lor. De organizat așa muncă și remunerarea muncii adolescenților și tinerilor, ca cei silitori la terminarea liceelor să acumuleze la contul său 50 % din costul a unei locuințe pentru 2 persoane.

Pentru aceasta fiecare instituție de învățământ preuniversitar, universitar în deosebi cele profesionale să aibă întreprinderi de producere proprii, care nu au această posibilitate să fie alipite de întreprinderi statale sau împrumietărite. Întreprinderile proprii ale instituțiilor de învățământ să fie scutite de impozite, celelalte parțial să fie scutite de impozite. Trebuie de rezolvat și problema de creditare fără de plată procentelor pentru credit sau plată joasă pentru credit. Aceste întreprinderi trebuie

să fie rentabile. Conducătorii instituțiilor de învățământ trebuie să aibă ajutori calificați pe producere și educația muncii, la necesitate și cadre calificate. La educația muncii trebuie să ia parte activ tot colectivul pedagogic. Din venitul acestor întreprinderi o parte să fie îndreptată la dezvoltarea întreprinderilor și instituțiilor de învățământ, altă parte la plata diferitor premii, ajutoare materiale activiștilor în producere, acțiunilor culturale de însănătoșire, la diferite excursii, lecții, cercuri culturale, secții sportive și altele.

O muncă bine organizată, sub aspect profesional echilibrată cu odihna activă, cu alimentația rațională, cu justificarea relațiilor sociale aduce la o cultură bogată, productivitate înaltă, contribuție colosală la educația umană, la nivelul de trai, înflorirea societății.

Tot ce vedem în jurul nostru frumos, atractiv, mulțumitor e rezultatul muncii. Este rezultatul muncii: Creatorului, omului și altor ființe pământești de multe generații umane.

Din păcate oamenii acum tot mai mult strică ceea ce s-a creat de Creator, de oameni pe parcursul multor secole.

Numai ocrotirea cu sfințenie a acelor lucruri frumoase create pe parcursul multor secole de strămoșii noștri, înmulțirea și îmbogățirea acestora ne va aduce la o viață sănătoasă, bogată, frumoasă și fericită pe noi și pe urmașii noștri.

E. Saharneau, dr. hab., conf. univ.

UMANIZAREA VERSUS DEZUMANIZAREA LUMII CONTEMPORANE

Rezumat. Umanizarea versus dezumanizarea lumii contemporane

Articolul evidențiază rupturile fundamentale ale civilizației, caracterizează antipodul umanizarea și dezumanizarea lumii contemporane.

Резюме. Гуманизация или антигуманизация современного мира

Статья раскрывает с философской точки зрения два противоположных процесса современного мира - гуманизация и антигуманизация.

Summary. Humanization opposed to dishumanization of contemporary society

The article accentuates the fundamental ruptures of civilization, characterizes the antipode humanization and dishumanization of contemporary world.

Întrebarea care ne frământă astăzi privește locul ocupat de secolul al XX-lea pe scara umanizării omului, a ființării sale ca umanitate. Omenirea ca umanitate nu este un produs spontan al naturii, ci propria sa operă, a activității sale easupra ei însăși. Astfel, ea s-a constituit ca realitate economică, social-politică și spirituală, iar formele sale de socializare s-au sublimat spiritual în valori umaniste, care se metamorfozează treptat în posibilități de manifestare pentru mulțimea oamenilor.

Umanitatea¹ sau omenirea umanizată este aceea care se descoperă pe sine, forța sa creatoare și multiplele ei potențe, posibilitățile devenirii sale perfectibile, universalitatea sa terestră.

Prin toate componentele sale civilizația modernă a descoperit creativitatea umană, a stimulat multiplicitatea formelor ei.

Procesul umanizării a căpătat astfel o deschidere total novatoare, iar valorile umaniste o rezonanță culturală și socială necunoscută încă. Ideea de progres – împărtășită de Descartes, Spinoza, filosofii francezi ai Luminilor, Kant, Hegel, Marx și până la gânditorii liberali ai secolului trecut, J.S.Mill și B.Croce – exprimă sintetic această deschidere umanizantă și umanistă a modernității, considerată ca una dintre aspirațiile sale primordiale.

¹ De la latinescul *humanis* – omenesc, *humanitas* – omenirea. Umanismul ca concept presupune valorizarea omului ca personalitate, dreptul la libertate, fericire și dezvoltare.

Dar civilizația modernă a capitalismului, de astfel ca și întreaga istorie, n-a evoluat liniar. Noua pagină a istoriei pe care a inaugurat-o, în pofida posibilităților pe care le-a declanșat, a fost și a rămas profund contradictorie, adesea răvășitor de conflictuală. Ciocnirile și exploziile din cadrul fiecărei societăți industriale s-au combinat ulterior cu conflictele extinderii modernizării spre zonele semiperiferice și periferice ale sistemului mondial. Conjunția acestor distorsiuni a generat *Crizele globale ale istoriei*, cu teribilele lor efecte distructive. Secolul XX s-a desfășurat sub semnul acestor crize care le-au impregnat, i-au determinat principalele particularități.

Aceste crize ale istoriei au dezvăluit profunzimea rupturii care s-a produs între principiile fondatoare ale modernității. Cea mai spectaculoasă a fost și a rămas aceea dintre progresul general uman anunțat și așteptat și cel parțial, sectorial care s-a împlinit. În fapt s-a produs o sciziune adâncă în existența oamenilor între principiul filosofic al rațiunii umane și cel al raționalității pragmatice, ca urmare a renunțării la cel dintâi în favoare celui din urmă. A prevalat principiul eficienței și al instrumentalizării, abandonându-se afirmarea primordialității omului, a libertății și creativității lui. Progresul economic și tehnic vizibil într-un spațiu limitat al capitalismului, încă la sfârșitul secolului trecut, a permis o anumită umanizare a condițiilor de existență pentru mari grupuri de producători, dar nu și revalorizarea forței de muncă. Economia liberală a revoluționat tehnologia producției, dar a menținut până târziu în secolul XX mizeria pentru numeroase categorii defavorizate. *Omul ca marfă este considerabil subevaluat*, față de reprezentarea pe care i-a conferit-o rațiunea.

A fost secolul XX unul al progresului sau unul al regresului uman? Și una și alta, s-ar părea la prima vedere. Dar un asemenea răspuns nu este nici pe departe satisfăcător din punct de vedere filosofic, al rațiunii umane. Dintr-un motiv foarte simplu: în timp ce progresul realizat a fost unul parțial, în special economic, științific și tehnic – cu anumite efecte asupra unei arii restrânse a umanizării – regresul a fost brutal, apocaliptic după expresia lui Adorno, a afectat profund țesutul umanizat acumulat anterior, în primul rând *principiul supremației omului*. Altfel spus a fost supus distrugerii

principalul și atotcuprinzătorul fundament al umanizării pe scară istorică. Chiar dacă astăzi au fost depistate momentele apocaliptice ale acestui regres nu se poate ignora că supremația omului este subminată de proporțiile atinse de marginalizarea și excluderea unor grupuri, de noua expansiune a sărăciei și degradarea identității oamenilor, care se produc pe fundalul unei prosperități unice în istorie și a celei mai spectaculoase dezvoltări a tehnicii, a creșterii productivității muncii.

Nici în zilele noastre, după un secol de dezvoltare impetuoasă tehnologică și economică, salvagardarea condiției omului n-a ajuns o consonanță a funcționării economice. Aceasta se întâmplă chiar atunci când creativitatea umană a devenit fundamentală pentru orice nou progres. Mai mult decât atât, valoarea civică și politică a omului din regimurile democratice este continuu pusă sub semnul întrebării nu de o dictatură, ci de disfuncționalitățile și crizele economiei de piață nereglementate. Logica ei nu respectă – nu poate respecta – principiul supremației omului, a perfectării condiției sale.

Trebuie remarcat că istoria umană implică dintotdeauna prezența activă a rațiunii umane. Procesul umanizării, adică a formării și dezvoltării istorice a realității umane în întreaga sa complexitate, economică, social-politică și spirituală, este cea mai pregnantă manifestare a *intervenției active a rațiunii în istoria omenirii*. Altfel spus a funcțiilor sale de cunoaștere, valorizare, de elaborare a finalităților acțiunii sociale și individuale, a normelor de organizare comunitare și statale, a codurilor lor morale, a conservării și transmiterii patrimoniului lor spiritual – pentru a ne referi doar la cele mai importante atribute ale rațiunii. Din cele mai vechi timpuri reconstruibile și până în zilele modernității contemporane, istoria fiecărei societăți de mai mare complexitate s-a făurit prin organizarea ei pe baza unor principii raționale, cum este de pildă luarea în considerare și apărarea *esenței sociale* a existenței umane. Toate formele de organizare socială se subordonează – utilizând, firește, o diversitate de mijloace specifice fiecărei epoci – necesitățile primordiale de a asigura supraviețuirea și dezvoltarea complexului social, fără de care n-ar putea exista mult timp nici oamenii individuali. Umanizarea înseamnă cu deosebire *afirmarea socialității oamenilor* și s-a

materializat de-a lungul mileniilor și secolelor prin conștientizarea, dezvoltarea și multiplicarea formelor ei.

Necesitatea supraviețuirii complexului social și comunitar a produs pe căi întortocheate formele de structurare, valorizare și codificare – legislativă și morală – ale activității oamenilor, prin care specificitatea lor biologică a fost prelungită și dezvoltată în *una socială, culturală*. Iar aceasta este o rezultată profund marcată de atributele rațiunii. Istoria omenirii a putut să-și asigure continuitatea, în pofida unor rupturi distructive, datorită rolului reglator al rațiunii, care a făcut din apărarea și dezvoltarea socialității finalitatea umană fundamentală. Ea s-a diversificat într-o multitudine de finalități particulare proprii diferitelor sfere de relații interumane. Inserate și metamorfozate în practica economică, socială, politică, morală și culturală, ideile și valorile produse de rațiune au lărgit aria și formele de expresie ale socialității, au creat și au făcut să iradieze *conceptul de umanitate*, adică de omenire umanizată.

Catastrofele petrecute de-a lungul istoriei, dispariția unor societăți, civilizații și culturi nu infirmă acest rol al rațiunii. Ele relevă însă limitele sale de intervenție, ale posibilităților ei de cunoaștere și de a elabora soluții umanizante în anumite momente sau etape ale istoriei, de a *se face auzită și urmată*, adică de a se metamorfoza în practică. Adesea, datorită circumstanțelor nefavorabile, rațiunea umanizantă a fost acoperită, redusă la tăcere și ignotată. Așa s-a întâmplat în tecutul îndepărtat cu distrugerea și dispariția multor civilizații antice, a celor precolumbiene în zorii modernității, dar și în trecutul mai apropiat cu holocaustul nazist.

Toate prăbușirile cunoscute în istorie evidențiază pregnant că rațiunea nu este decât *o componentă* a existenței sociale, nu întotdeauna cea fundamentală. Mult prea frecvent, existența umană și mișcarea ei istorică au fost dominate de *interese nefiltrate, nedecantate* de o rațiune umanizantă – firește cea specifică fiecărei epoci – capabilă să le modifice sensul. Ele se impuneau prin *toate mijloacele*, inclusiv unele de mare violență și forță de distrugere, neluând în seamă nici un scrupul, nici un criteriu uman și moral. Impunerea *oarbă*, cu orice preț, a intereselor unui grup social, ale unui stat sau comunități a anihilat rolul cognitiv al rațiunii, ca și pe cel etic și umanizant, reprezentând astfel una dintre *sursele*

principale ale alienării existenței și istoriei oamenilor. Se poate afirma fără nici o exagerare că rațiunea delimitează umanizarea de dezumanizare, că ea este acel *criteriu* prin care o societate dar și un om *poate alege* între umanitate și neumanitate.

O idee fundamentală traversează gândirea celor trei mari filosofi ai modernității Spinoza, Kant, Hegel: lumea omului, cea umanizată cum am spune noi, adică aceea în care se afirmă atributele rațiunii, ale libertății și perfectibilității sale, este opera acțiunii umane bazate pe cunoaștere și supremația omului. Ea consolidează aria socialității, îi lărgeste formele de manifestare, sudează interesele individului cu cele generale. Rolul statului ca instrument al rațiunii este primordial în descurajarea pasiunilor și concilierea conflictelor riscante pentru socialitate, pentru lărgirea spațiului de libertate. Altfel spus, oamenii pot fi agenții unei istorii umanizate, dacă acțiunea lor respectă solicitările rațiunii, dar și a uneia dezumanizate, barbare, dacă se îndepărtează de valorile ei.

Caracterul paradoxal al civilizației moderne se vedește cel mai pregnant în sfera libertății individului. Modernitatea a inventat individul, omul singularizat, formulând dreptul libertății sale, s-a decis treptat universalizării lui, dar – în mod neașteptat pentru puritatea ideii – a produs și anticorpii realizării sale. Unii dintre ei deosebit de virulenți și distructivi. Libertatea omului nu este din păcate o dimensiune stabilă a civilizației moderne, ci una potențială și profund oscilantă. Ea nu este un dat ireversibil pentru cei mai mulți, ci unul care trebuie apărat de-a lungul întregii existențe a oamenilor. Altfel ea riscă să se volatilizeze, să rămână o idee abstractă generoasă, dar neîmplinită. Cu permanenta sa fluctuație între utopia abstractă și împlinirea sa parțială, sfera libertății omului concentrează în sine esența modernității cu deschiderile, fracturile și prăbușirile sale. Ea este unul dintre simbolurile acesteia: întruchipează diferența – uneori considerabilă – dintre speranța ideală și întruchiparea umană, reală, mediocră.

Civilizația modernă este așa cum am văzut anunțată de o adevărată revoluție a spiritului, a gândirii și a mentalităților, una care cu intermitențe, stagnări și involuții, se prelungește până în zilele noastre. Ea este cea a afirmării omului ca individ, altfel spus a omului având dreptul la libertate. Aceasta reprezintă cealaltă fațetă a postulării primordialității rațiunii.

Dreptul omului la libertate este probabil cea mai *mare invenție* a lui, a istoriei și spiritului său. Această idee nu-i este înăscută, deoarece pentru a inventa ideea și a o introduce în practica socială, i-au trebuit istoriei omului milenii succesive. Prima formă a libertății a fost una de care el a devenit conștient foarte încet și foarte târziu. A fost aceea prin care oamenii au început să se diferențieze de natura înconjurătoare, să-și construiască o lume a lor, complet inedită. O lume pe care au creat-o prin mijloace făurite și puse în mișcare de ei înșiși.

Istoria umană începe astfel printr-un *act de eliberare* față de natură, de mediu, firește relativ, dar totuși epocal. Ea începe printr-un *act de libertate* fără de care n-ar fi existat nimic, absolut nimic, din istoria lor ulterioară, din istoria umanizării lor. Au trecut milenii după milenii pentru ca abia în zorii modernității câțiva gânditori să descopere grandoearea operei umane, unicitatea ei, faptul că ea depășește prin complexitate tot ceea ce a produs natura până astăzi. Ea a fost creată fără ca oamenii să fi avut conștiința exactă a ceea ce au făcut. Iar complexitatea operei le-a depășit posibilitățile intelectuale de a o înțelege și mijloacele materiale de a-i controla evoluțiile. De aceea propria lume le-a scăpat de sub control, oamenii ajungând adesea prizonierii și victimele ei.

În procesul istoric al făuririi libertății – pentru că oamenii și-au creat-o, ea nu le-a fost dată – un moment de mare rezonanță este cel al libertății rațiunii de mit, de predominanța spiritului mitic, cel al formării rațiunii ca instrument al cunoașterii. Acest *al doilea act de libertate* – care are o expresivitate plastică în filosofia greacă antică – inaugurează eliberarea spiritului și al înaintării lui pe calea cunoașterii de sine. Omul începe astfel să capete conștiința alegerii pe terenul rațiunii, a țelurilor și mijloacelor decantate prin intermediul ei, descoperă ceea ce filosofii au numit liberul arbitru. Eliberarea rațiunii de mit este prima treaptă pe calea libertății interioare a subiectivității omului, premisa constituirii conștiinței sale filosofice și etice. Este schițată posibilitatea surprinderii *diferenței specifice* a omului în lume, *a alternativelor acțiunii sale*, fără de care nu există libertate. Ciocnirea spiritului cu sine însuși pentru a alege o variantă a acțiunii, un mod de existență, este exercițiul său permanent prin care accede la libertate, învață să și-o asume. Înțelepciunea rațiunii era expresia

favorită a libertății spiritului pentru Platon, ea găsindu-și întruchiparea în cunoașterea de sine. Importantă neîndoielnic, ea se dovedește însăși insuficientă pentru a asigura libertatea de acțiune a oamenilor.

Ceea ce părea să fie treapta supremă a libertății pentru filosofia antică europeană se va dovedi doar una dintre dimensiunile ei, care nu duce nemijlocit la o nouă largire a spațiului de libertate. Ea se va extinde într-o direcție imprevizibilă, probabil chiar șocantă, pentru gândirea platoniană sau aristotelică, cea a agorei, a cetățeniei oamenilor dintr-un stat. Dar pentru aceasta va trebui să se inventeze *dreptul lui natural la libertate*. Răsturnarea istorică în conceperea omului este considerabilă dacă se ține seama că același principiu în fond, cel al natiurii a fost utilizat în Grecia antică pentru a legitima sclavia, iar în zorii civilizației moderne pentru a solicita egalitatea și libertatea civică. Ce s-a petrecut între timpul lui Aristotel care scria în *Politica* despre sclav că „este prin natura lui sclav”, „sclavii din natură”, despre stăpânul care „are o natură de stăpân”² și Spinoza, Locke, filosofii de mai târziu ai Luminilor, ce invocau dreptul natural al omului, al individului la libertate, în modul cel mai firesc? Nu natura omului s-a schimbat ci modul de a o percepe, de a o concepe. Iar această mutație autentică și-a avut rădăcinile, oricât de ciudat ar putea să pară, în expansiunea comerțului în secolele XV și XVI, strâns legate de nevoia de libertate a comercianților și întreprinzătorilor, a raporturilor dintre ei. Nevoia de libertate a comerțului și-a exprimat într-o *paradigmă filosofică* de mult mai mare deschidere, care transgresează chiar și pe aceea a libertății burgheze comerciale, *cea a libertății omului*.

Printr-un travaliu complex și subtil al rațiunii, ideea libertății naturale a omului se dezvoltă și conduce la o adevărată teorie a individului ca *entitate de sine stătătoare în singularitatea sa*.

Individul ca entitate singularizată a fost inventat de modernitate deoarece ea avea nevoie ca acțiunea oamenilor să se desfășoare într-un cadru economic și social ce le putea oferi un ansamblu de posibilități civice, politice și economice, adică tot atâtea drepturi pentru a putea să le pună în valoare. Individul este liber în măsura în care societatea îi conferă

² Aristotel, *Politica*, Cultura Națională, București, 1991, p26, 27, 31

și îi consfințește drepturile sale, ce se obiectivează de fapt într-o rețea de raporturi sociale. Numai materializate în relații funcționale aceste drepturi sunt valabile, autentice. Marea noutate a descoperirii individului rezultă din conceperea lui primordială ca ființă socială și politică, iar libertatea lui ca un mod de existență și manifestare, nu numai ca o simplă stare subiectivă. Omul ce se creează pe sine, în accepția proprie a termenului, o face într-un *mod social*, prin gândirea și acțiunea lui socială, o face *umanizându-se*, dezvoltându-și socialitatea (esența socială) și nu distrugând-o.

Astfel, asistăm la o autentică retragere în fața unei probleme fundamentale, eterne a existenței omului, care trădează o autentică frică în fața cunoașterii, a unei eventuale abandonări a câtorva fetișuri mentale desuete. Istoria umană a dat și a confirmat continuu răspunsul ei la falsa opoziție amintită: *libertatea oamenilor a fost calea și rezultatul umanizării*, prin transformarea naturii și reglementarea vieții sociale pe temeuri umanitare. Aceasta înseamnă că libertatea s-a bazat întotdeauna pe cunoașterea determinismului lumii, a domeniilor ei variate, eliberându-se de constrângerile sale numai prin supunerea formelor lui. Aceste constrângeri n-au dispărut, dar oamenii au învățat să le domine, să le utilizeze. Într-un asemenea orizont al cunoașterii se conturează pentru oameni diverse alternative, intervine posibilitatea opțiunilor conștiente pe baza unor interese, valori, temperamente, a liberului lor arbitru. Limitele libertății sunt cele ale cunoașterii, dezvoltării economice și sociale, ale manifestării politice și culturale, asumării propriei vieți și istorii. Astfel spus libertatea oamenilor rezultă din interferența proceselor umanizării determinismului natural și a celui social, a capacității lor de a le folosi în favoarea vieții și istoriei lor. Ea nu le este dată, așa cum am menționat, ci construită, obținută, fiind întotdeauna expresia unei *finalități și voințe clare a oamenilor de făurire a destinului lor*, de diversificare și singularizare a lor. Cu alte cuvinte determinismul umanizat generează *șansele libertății*, care însă nu le este acordată, ci trebuie materializată prin acțiunea finalistă a oamenilor.

De aceea democrația politică este o fațetă esențială a libertății umane, dar nici pe departe unică. În ea ar trebui să se includă treptat toate celelalte

componente, economice, sociale și culturale, ale afirmării omului. Ființa omului fiind unitară, libertatea trebuie să aibă în vedere împlinirea sa globală, integrală și nu sectorială, adică unidimensională.

Este greu de acceptat reducerea libertății la un singur plan al ei. Cu atât mai puțin poate fi admisă rezumarea ei la cea exclusiv a spiritului. Însemnătatea acesteia este înafara oricărei îndoieli, dar valorificarea ei se realizează numai prin posibilitățile exteriorizării sociale a spiritului, ale menținerii integrării etice și umanitare a omului, ale rezistenței lui la degradare și opresiune. Ori de câte ori libertatea spiritului există numai pentru sine, nu și pentru ceilalți, ea se sterilizează, se evaporă. Rămâne doar ca o supapă de consolidare a oamenilor față de ei înșiși, ca o alinare a propriilor abdicări și remușcări, firește atunci când ele există. Libertatea conștiinței nu este reală fără cea politică, iar adesea fără cea socială.

Libertatea fiind calea și rezultatul umanizării oamenilor, expresie a diversității și singularizării lor, ea nu este și nu poate fi în esența sa antisocială și antiumană. Utilizarea libertății împotriva libertății oamenilor este un nonsens total, a cărei experiență tragică a fost deja făcută în anii interbelici ai ascensiunii fascismului în toate țările Europei și a pregătirii genogidului din cel de al doilea război mondial. Și totuși, nici astăzi, după mai bine de o jumătate de secol, nu s-au tras toate învățămintele din tragedia acelor ani. Libertatea unora – fie ele forțe economice, sociale, politice sau indivizi – de a declanșa procese distructive ale socialității, ale sentimentelor umanitare, de a suscita stări antiumane, reprezintă negarea libertății. Aceasta este - o afirmăm în modul cel mai răspicat – *univocă*, se constituie și se propagă într-o singură direcție, *cea a umanizării*. Traseele multiple ale libertății se realizează numai în spațiile umanizării sociale în care prind viață și se extind principiile și valorile umanitare.

Cu alte cuvinte formele variate ale alienării sau dezumanizării din civilizația modernă, se opun libertății oamenilor. Indiferent de natura lor politică, economică sau socială, ele instituie principalele blocaje în calea obținerii sau dezvoltării libertății

Orizontul de înaintare a libertății omului este în fond nelimitat, pentru că și umanizarea este fără margini. Progresul acesteia se identifică neîndoielnic cu cel al libertății individului, deoarece multiplică și diversifică

posibilitățile și mijloacele lui de manifestare, de singularizare. Astăzi, ca și în viitor, problema libertății omului se centrează tot mai mult pe *formarea identității lui*. Ceea ce până acum era un proces conștient cu arie restrânsă la păturile intelectuale, cultivate, sau doar unul inconștient, tinde să devină obiectul principal al libertății omului. Se impune tot mai mult ideea – care provine din izvoare foarte diferite, ale filosofiei Luminilor, al celei romantice, dar nu mai puțin din cel al Școlii de la Frankfurt și din antropologia filosofică sartriană – că libertatea omului nu se reduce la exercitarea drepturilor sale civile, politice și sociale, cu toată însemnătatea lor capitală. Ea înseamnă mult mai mult, făurirea unei identități specifice a fiecărui individ, conștient aleasă și asumată, ce se obiectivează social în viața și activitatea lui. În acest fel libertatea omului se umple cu un conținut determinat pentru fiecare individ, depășind cadrul unor posibilități de întâmpinare pentru fiecare individ, metamorfozându-se într-o acțiune de punere în valoare a propriilor talente, disponibilități și capacități.

Formarea unei identități individuale este, fără nici o exagerare, o problemă generală a democrației contemporane. Consolidarea instituțiilor democratice, desfășurarea proceselor economice în cursul de informatizare, tind să depindă de fizionomia intelectuală, spiritual-culturală, de capacitatea creativă a oamenilor. Evoluția într-o asemenea direcție trebuie să depășească numeroasele dificultăți, unele deosebit de mari, imposibil de realizat fără participarea instituțiilor statului. Așa este de pildă reamenajarea timpului socialmente disponibil între segmentul său instructiv și cel productiv, diminuarea diferențelor economice dintre păturile dominante economic și politic și cele defavorizate, restrângerea pungilor și zonelor de mizerie și sărăcie, neutralizarea intereselor conservatoare pătimașe, iraționale, etc. Acestea din urmă cu tendințele lor exclusiviste riscă să provoace acute confruntări sociale, să blocheze asumarea socială a noului obiectiv al libertății. Violările și limitele libertății s-au răzburat întotdeauna ulterior în mod dur, au produs efecte bumerang traumatizante asupra unor generații succesive care n-au avut nici o responsabilitate în sufocarea libertății într-o etapă sau alta. Cel puțin aceste lucruri ar trebui să învățăm din istoria secolului, formele viitoare ale libertății, cele spre care aspiră grupuri tot mai mari de oameni să nu fie înăbușite, ci sprijinite, ajutate să se nască.

Pr. Oliver Clement, Institutul de teologie ortodoxă Saint Serge din Paris

CREȘTINISM ȘI ȘTIINȚĂ. ROLUL ORTODOXIEI *

**** Rezumat. Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei**

Autorul arată corelația dintre creștinism și știință la etapa contemporană și rolul ortodoxiei. Autorul arată că ortodoxia depășește limitele științei arătând rolul creștinilor în știință.

**** Резюме. Христианство и наука. Роль Православия**

Автор показывает корреляцию между верой и наукой, подчеркивая роль православия. Автор доказывает, что православие находится выше науке и раскрывает роль православных в науке.

**** Summary. The christianity and science. The orthodoxy role**

The author shows the correlation between the Christianity and science at the contemporary period and the orthodoxy role. The author displays that the orthodoxy outruns the science limits showing the Christians importance in science.

Dezvoltarea științei constituie deopotrivă măreția, puterea și riscul modernității occidentale. În fața acestei realități evidente, creștinii oscilează între blestem și concordism. În cel mai fericit caz, fac morală, ceea ce este, indiscutabil, un lucru bun, dar care nu face din creștinism decât dimensiunea sentimentală a umanitarismului contemporan. Adesea, ortodocșii se simt marginalizați. Dar nu au dreptate. Mesajul lor este important, așa cum a arătat în domeniul ecologiei lucrarea Prea Fericirii Sale, Patriarhul Ignatie IV, *Sauver la creation*.

* Referat prezentat la cvonferința anului academic 1990 – 1991 la Universitatea Ortodoxă din Balamand (Liban)

** de coordonator

Planul meu va fi simplu: mai întâi câteva referiri istorice; apoi voi evoca ortodoxia dintr-o perspectivă care depășește limitele științei; în final, voi sugera care ar putea fi rolul creștinilor ortodocși în cercetarea științifică.

I. Câteva referiri istorice

Originile creștine ale științei moderne

Știința s-a născut dintr-o atitudine profund biblică și profund creștină față de lume: din ideea că lumea există, că nu este o simplă aparență mascând un absolut impersonal care se resoarbe în non-ființă, că nu este mai degrabă instrumentul tenebros al unui anti-dumnezeu. Lumea este creația Dumnezeului Celui viu, care nu numai că este bună în ea însăși, dar cu care însuși Cuvântul lui Dumnezeu S-a unit prin întrupare, în care a ales să se manifeste și pe care vrea să o transfigureze prin om, ceea ce dă timpului (potrivit Sfântului Irineu de Lyon și Sfântului Grigorie de Nisa) o valoare eminentă pozitivă.

Hristologia de la Niceea conferă valoare domeniului cercetării științifice. Omul a fost însărcinat de Dumnezeu cu o misiune cosmică, iar această misiune, compromisă prin cădere, a redevenit posibilă prin mântuire: în Hristos, atins de suflarea și de focul Duhului Sfânt, omul își regăsește vocația de creator creat. Realitatea lumii este atestată de Dumnezeu, lumea își așteaptă mântuirea de la omul mântuit. „*Pentru că făptura așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu.*” (Rom 8, 19)

Învingător al diavolului și al infernului, Cel Care revelează persoana în transcendența sa și în rădăcinile sale cerești, Hristos a distrus cosmosul magic, țesut din semne și angoase, în care omul se dizolva în extazul erotic și în misticile fuzionale. Monahismul primelor veacuri, prin asceza sa teribilă, a reușit exorcizarea creației, și zămislirea persoanei mai presus de matricea Marii Mame cosmice, făcând astfel posibile știința și tehnica moderne.

Grecii, firește, schițaseră un prim stadiu al științei, dar acesta era blocat de imagini cosmice închise, de forme adesea raționalizate, conceptualizate, ale cosmosului magic arhaic. Creștinismul, cu dinamismul său eshatologic, a dezechilibrat pentru totdeauna universul; Părinții au celebrat omul care se mișcă liber mai presus de astrele prizoniere pe orbitele lor (chiar dacă Platon vedea în regularitatea acestora dovada caracterului divin al cerului înstelat). Neliniștea, cercetarea reprezintă de acum înainte motorul istoriei,

vocația lui Avraam, lupta cu îngerul a lui Iacob, strigătul de revoltă al lui Iov și acel decisiv „*împărăția Mea nu este din lumea aceasta*”, al lui Iisus. Știința modernă a apărut în această deschidere.

Trebuie să adăugăm că învățăturile întrupării și Sfintei Treimi, dezvoltate de Părinți, menținute la cel mai înalt punct al antinomiei de către sinoadele ecumenice, au creat un tip de gândire tensionată care trebuia să rămână până astăzi marca și resortul spiritului științific, în contrast cu monismul înțelepciunii orientale și cu opozițiile gândirii grecești: între Parmenide și Pitagora, adică între unu și multiplu, ca și între Democrit și Aristotel, adică între atomism și continuu, nu exista tensiune, ci antagonismul școlilor care se excludeau una pe alta.

Dimpotrivă, dacă Hristos este deopotrivă Dumnezeu adevărat și om adevărat într-o singură și aceeași Persoană, dacă această Persoană, la rândul ei, este în același timp distinctă și nedespărțită în sânul Sfintei Treimi, rezultă obligația de a gândi împreună termenii opuși. O formă a spiritului nostru, de origine teologică, a devenit astfel un element esențial al logicii științifice. Se știe de altfel că fizica actuală se caracterizează prin recunoașterea incompatibilităților care sunt în același timp adevărate și pentru care cel mai banal exemplu este antinomia dintre undă și corpuscul în înțelegerea luminii.

În mai multe rânduri, creștinismul oriental a stârnit elanuri științifice care tindeau să transforme demersul „desacralizant” al Bibliei și al primilor călugări în transfigurare. Mă gândesc la cei care au construit Sfânta Sofia, care erau mari savanți și mari tehnicieni, la cercetările și descoperirile, în care creștinii au jucat un rol atât de mare, de la civilizația pluralistă a Ommeyadelor la renașterea bizantină a secolului al XIV-lea, când umanul și cosmicul se afirmau fără să se separe de divin, în lumina energiilor dumnezeiești. Dar de fiecare dată destinul a fost potrivnic: criza din secolul VII, decăderea pluralismului în cadrul civilizației arabo-musulmane, căderea Constantinopolului.

În Occidentul secolelor XVI și XVII, eliberat de cenzura scolastică și de autoritatea clericală, a izbucnit primăvara existențială a științei moderne ca descoperire a unei dimensiuni creștine uitate, ca o revelație a măreției universului. „Operele lui Dumnezeu sunt demne de a fi contemplate”, spunea Kepler, iar Descartes considera că un ateu nu poate face fizică! întemeietorii științei moderne nu erau în nici un caz „somniațari”, așa cum credea Koestler, pentru faptul că motivațiile lor erau religioase.

Dimpotrivă, tocmai aceste motivații le confereau deplină luciditate. Aveau o încredere intuitivă în armonia dintre om și lume, armonie predeterminată de Creator și realizată plenar în Hristos. Lumea nu este absurdă, merită să fie studiată, pentru că legile sale poartă mărturia înțelepciunii lui Dumnezeu - viziune care apare deja la Newton și pe care știm că o împărtășea Einstein însuși cu puțin timp înainte de moarte: „Nu pot să cred că Dumnezeu se joacă de-a v-ați ascunselea cu lumea”.

Despre știință și scientism

Începând cu secolul al XVI-lea, cercetarea științifică se va încărca cu influențe negative:

- idealul titanic al unui esoterism în mod curios secularizat se aseamănă idealului alchimiei: omul, „fiu al Pământului” se divinizează pe sine prin manipularea forțelor cosmice; platonismul depășit al creștinismului occidental, din care a apărut și noțiunea de Dumnezeu ca geometru al lumii și lumea ca un mecanism gigantesc, care părea că își este suficientă sieși și că funcționa prin ea însăși;

- mai profund, ca reacție față de un anume monofizism medieval al divinului, al celestului, apare un fel de monofizism modern al umanului, al terestruului;

- în sfârșit, condiționând toate acestea, are loc o alunecare a creștinismului către pietism și moralism, „Dumnezeu și sufletul meu”, cosmosul fiind abandonat altor duhuri.

Astfel, știința devine scientism și își asumă prerogativele unei „filosofii de contrabadă”, mecaniciste apoi materialiste, care va călăuzi adesea și va limita observația savanților: să ne gândim doar la refuzul lor tenace, care ajunge până în secolul XX, de a admite că aerolitele cad într-adevăr din cer! Conflictul izbucnește între o metafizică parțială care dă naștere unei științe parțiale și o religie adesea fundamentalistă, incapabilă să distingă simbolizantul de simbolizat, care uită adesea anumite dimensiuni ale ființei create.

Câtă cerneală a curs în legătură cu balena lui Iona, deși în secolul II, un Sfânt Irineu vedea în acest „pește mare” simbolul lumii căzute, prizonierul morții! Traumatismul „morții lui Dumnezeu” s-a născut din afirmarea

științifică a unui cer vid, în care Dumnezeu nu mai are loc, deși cerul spiritual desemnează transcendența și interioritatea ultimă a inimii.

Controversele asupra evoluției s-au născut pe de o parte din afirmația simplistă a creștinismului că raiul a existat pe pământ, deși pentru Părinți acesta constituie o stare cu totul diferită a existenței universale, anterioară și interioară modalităților actuale ale timpului, spațiului și materiei ... Dar afirmația inversă că „omul descinde din maimuță” prin simplul joc al hazardului și al necesității nu a fost nici ea inocentă!

Cu toate acestea, marea mișcare a științei, această mișcare a neliniștii, a repunerii în discuție, a raționalității deschise, a reușit în mare măsură să măture scientismul.

Purificarea științei în secolul XX

În secolul XX, cei mai buni savanți au conștientizat implicațiile metafizice, respectiv mitologice, pe care le-a vehiculat scientismul. „Noul spirit științific”, pentru a relua expresia lui Bachelard, înțelege să purifice sistematic cercetarea de asemenea implicații. Faptul „cartezian” era conceput ca „exterior” restului lumii, faptul „husserlian” „conține” lumea și îi atestă incertitudinea. Lumea husserliană nu mai este lineară, ci sferică. În oricare din fenomenele acestei lumi se mișcă tot universul. Ridic mâna, dar, făcând aceasta, deplasez centrul de gravitație al pământului, acționez asupra gravitației universale. Toate astrele acționează asupra mea și eu asupra lor, după cum și istoria lumii este inclusă în gândirea mea.

Acest exemplu banal arată pur și simplu imposibilitatea de a concepe realul în totalitate închis. Problema neterminării se pune din nou, ca revers al transcendenței. Acea *epokhe* husserliană ca punere între paranteze a concepțiilor proprii, ca deschidere activă, permite smerenia unei fenomenologii în care creștinii pot arăta că aceasta reprezintă o enigmă. O știință a religiilor, spre exemplu, devine posibilă, nu ca reducere a datului religios, ci ca descriere a peisajelor interioare.

O dată cu convertirea masei la energie operată de Einstein, cu recursul necesar la gândirea antinomică impus de relațiile de incertitudine ale lui Heisenberg, noțiunea tradițională de materialitate dispare.

Modelul de științificitate care fascinate științele umane - până în punctul de a le face inumane în diverse forme de structuralism - era cel al fizicii clasice, știința ca determinism absolut care exclude singularul, autonomul, noul, complexul. Or, această fizică se provincializează în secolul nostru, iar valoarea absolută a principiilor sale se prăbușește. Termodinamica, fizica cuantică, astrofizica, apoi biologia contemporane arată că nu există o ordine mecanică guvernată de legi suverane, ci o logică în care se reintroduc singularitatea și originalitatea. Marile probleme filosofice revin astăzi în gândirea fizicienilor, mai cu seamă la un d'Espagnat sau la un Prigogine.

De atunci, științificitatea se întemeiază nu pe certitudine, ci pe incertitudine, pe ceea ce Popper numește „failibilism”. Post-popperienii, completând și inversând revoluția-critică a primei jumătăți de secol - i-am numit deja pe Husserl și Bachelard - subliniază că știința are nevoie și își datorează cunoașterea unor factori ascunși, neștiințifici, determinărilor culturale, intențiilor metafizice pe care Holten le numește *themata*.

Se descoperă în cele din urmă că știința poartă în ea nu numai o putere de elucidare asupra obiectelor, ci și o orbire asupra ei înșiși, o neputință de a controla efectele manipulative și distructive ale progreselor sale.

În concepția asupra omului, discursul este reabilitat, „demitologizarea” face loc explorării fervente a mitului, nu numai în funcționarea sa, ci și în semnificația sa.

Desigur, neopozitivismul rămâne riguros, un anume scientism continuă să se extindă (înglobând de altfel și „paranormalul”), dar totul rămâne din acest moment deschis: ține de noi să mergem mai departe.

Este ceea ce ne determină să situăm acum creștinismul mai presus de știință, înainte de a examina cum poate fi creștinul prezent, cu o prezență a păcii, a luminii și a iubirii, în chiar miezul acestei științe.

II. Ortodoxia mai presus de știință

Reducționismele științifice și teologia apofatică

Opoziția dintre știință și religie, fie amintit în treacăt, nu a fost provocată doar de „filosofia de contrabandă” a scientismului, ci și de implicațiile fundamentaliste și raționaliste ale unei religii împovărate de „imagini contestabile ale lui Dumnezeu”.

Câți și-au „pierdut credința”, în ultimele trei-patru secole, pentru că o identificau cu concepții pe care știința le demonstra ca false și inutile ?

Copernic și Galilei au distrus credința celor care „spațializau” transcendența și interpretau literal „cerul” și „înălțimile” Scripturii.

Newton a distrus credința celor care îl considerau pe Dumnezeu drept un „mare orologiu”, a cărui inutilitate au intuit-o descoperind gravitația universală.

„Evoluționiștii” au distrus credința celor care materializau condiția paradizică, căutându-i urmele în paleontologie și văzând în creație o acțiune a lui Dumnezeu încheiată în a șaptea zi și nu acea clipă de care vorbește Sfântul Vasile, la limita timpului și a eternității, clipă atemporală și deci permanentă.

Feuerbach, Marx și Freud au distrus credința celor care îl proiectau și îl construiau pe Dumnezeu într-un cer al evaziunii, ca o umanitate mai pură, a celor care sublimau în acest cer imaginar neputința lor de a trăi, terorile lor din copilărie, pe a celor care făceau din Dumnezeu un Dumnezeu-jandarm, călău sau tată sadic.

Câți își vor pierde credința dacă manipulările genetice vor permite mutații somatice dirijate - este deja cazul pentru anumite plante și animale — ca și cum Dumnezeu s-ar identifica cu acel *cosmos noetos* platonician?

Câți alții, abordând studiul științelor, nu își pierd credința, pentru că Dumnezeul lor este dumnezeul teismului, adică un concept explicativ, cheia de boltă a unui sistem, o ipoteză pur filosofică, sumă absolut inutilă și jenantă pentru un cercetător?

Știința poate apărea ca un sacrilegiu. Ea desacralizează cosmosul și *psyche*-ul uman, distruge imaginile naturale și psihologice ale lui Dumnezeu. Dar nu este oare vorba de procesul de „demagizare”, respectiv de „desacralizare”, pe care îl evocam la început ca lucrare a revelației biblice și evanghelice și pe care l-au ilustrat în mod prodigious monahii primelor secole? Dacă ne îndreptăm atenția spre marea teologie ortodoxă, adică spre teologia apofatică, găsim aceeași abordare negativă a tainei: Dumnezeu este mereu mai presus, dincolo, *hyper-theos*. Pentru Sfântul Grigorie de Nisa, orice concept referitor la Dumnezeu devine un simulacru, o imagine înșelătoare, un idol mintal.

Conceptele pe care le dăm potrivit înțelegerii și opiniei care ne sunt naturale creează idoli în loc să dezvăluie misterul. „Dumnezeu este Cel Căruia îi este propriu să nu poată fi comparat cu nimic”. În deruta de imagini și de concepte, spiritul, devenit ascultare pură, atenție pură, se deschide către revelația Inaccessibilului. Apofatismul devine antinomie apofatică, a Dumnezeului Care este întotdeauna dincolo și a Răstignitului. Ființa se înscrie în comuniune. „Dumnezeu este iubire”, spune Sfântul Ioan, și prin aceasta ni se deschide o altă cunoaștere, o cunoaștere-necunoaștere în care, cu cât taina devine mai cunoscută, cu atât rămâne mai necunoscută.

Pentru teologia apofatică, un Galilei, un Freud, un Prigogine apar ca „idoloclaști”. Sensul apofatic al ortodoxiei permite depășirea dezvoltării științifice, înlătură teama, face posibilă înțelegerea din interior și, poate voi reveni asupra acestui punct - deschide o altă orientare. Prin urmare, reluând formulările lui Berdiaev, știința ne ajută să eliminăm din înțelegerea lui Dumnezeu toate aproximările idolatre și magice, „antropomorfismele” și „cosmomorfismele”.

Misterul nu se situează pe același plan cu știința; misterul este o limită pe care știința o împinge permanent mai departe. Este o cu totul altă dimensiune pe care nu o putem presimți decât printr-o transformare existențială, prin această „purificare a spiritului”, prin „unirea minții cu inima” care ne detașează de lume și de *psycheul* nostru pentru a ne unifica, a ne deschide, a ne oferi acestei lumini nesfârșite care este Hristos.

Cu toate acestea, demersul apofatic nu se confundă cu tehnicile de asceză ale Orientului necreștin, mai ales atunci când le scoatem din contextul lor cultural și religios pentru a le transforma în produse de export adaptate exaltărilor de tip „New Age”. Nu se înlocuiește un scientism al vizibilului cu un scientism al invizibilului. Demersul apofatic este o întâlnire și culminează în taina persoanei. Așa cum nimic din ceea ce pot ști despre un om nu va înlocui niciodată pentru mine riscul prieteniei și al iubirii, așa cum toată știința lumii nu va înlocui niciodată pentru mine riscul credinței, această coeziune a unei prezențe personale pe care lumea o ignoră și o răstignește, dar care îmi comunică o viață mai puternică decât moartea. Știința este o asceză negativă care rămâne pecetluită de moarte. Dincolo de Inaccessibil nu se poate vorbi decât de înviere.

Reducționistne științifice și antropologie negativă

Știința nu distruge doar „imaginile” lui Dumnezeu, ci și pe acelea ale omului. Întregul umanism occidental, de la Grecia antică la epoca Luminilor, se întemeiază pe imaginea omului trupesc, **natural**, pe care o regăsim astăzi în textele Vaticanului referitoare la sexualitate. Omul apare ca susținut de natură; el se armonizează cu aceasta fie printr-o participare magică, fie printr-o contemplație filosofică. Noțiunea arhaică de mântuire a microcosmosului prin macrocosm persistă în imaginarul omului natural. Or, astăzi, știința și tehnica penetrează toate domeniile naturii. În interpretarea pe care i-o dă știința, natura nu mai are chip, ea se descompune într-un ocean de abstracții extrasenzoriale.

Perspectivile astronomiei și ale fizicii, ca să luăm exemple elementare, au rupt acordul magic dintre simțurile noastre și lucruri. Între cele 35 de miliarde de miliarde de molecule pe care le numără o înghițitură de apă și miliardele de sisteme solare pe care le numără oricare dintre miliardele de nebuloase care populează cerul nostru, omul nu mai știe unde îi este locul. Nu mai poate să facă din natură o machetă acordată la simțurile sale. Totul trebuie să devină conștient, dorit, din ce în ce mai mult totul se face prin medierea omului, prin știința sa, prin tehnica sa. Toate acestea rup cordonul ombilical dintre om și pământ: omul pe lună, zborurile spațiale - sunt tot atâtea simboluri ale acestei rupturi. De acum înainte, omul este liber să păstreze sau să distrugă pământul.

Or, acestui om care nu se mai poate defini prin natură, propria natură pare să-i scape, dizolvată în analizele științifice. Ce semnificație mai poate avea vechea definiție a lui Boetius, reluată de scolastica occidentală, potrivit căreia persoana este un individ de natură intelectuală, un „animal rațional”, după analizele și reducerile biologiei, sociologiei, psihanalizei? Ce valoare mai are afirmația aceleiași tradiții scolastice potrivit căreia chipul lui Dumnezeu în om constă în facultățile superioare ale naturii sale, inteligența și voința, în fața tehnicilor de concentrare ale Orientului necreștin, care ne învață să ne disociem de gândurile și voințele noastre?

Astfel, chiar în momentul în care omul ia ființă din natură, pare să se abolească pe sine, să nu mai fie decât un „agregat efemer” de elemente biologice, sociale și psihice pe care științele Occidentului îl analizează și îl modifică, iar cele ale Orientului, provenind din India, îl dizolvă într-un vid impersonal - acesta poate că descoperă fizica noastră atunci când șterge granițele dintre materie și energie, apoi dintre energie și „ceva” care nu mai se poate exprima decât în formule matematice și care pare să aparțină ordinii gândirii.

În acest punct, mi se pare că nu există pentru creștinism altă cale decât concepția ortodoxă asupra persoanei. Teologiei negative îi corespunde în mod necesar o **antropologie negativă**, pentru că omul este după chipul lui Dumnezeu. Persoana, așa cum a subliniat în mod insistent Vladimir Lossky, nu se poate defini prin nici o parte a „naturii” umane, indiferent dacă este vorba de cele mai înalte facultăți ale acesteia. Ca și Dumnezeu, natura umană este neconceptualizabilă și nu are altă definiție decât că este indefinibilă. Ca și Dumnezeu, ea este taină și iubire, un inaccesibil care se revelează ca fiind cu atât mai necunoscut cu cât este mai cunoscut. Revoluția evanghelică constă în faptul că a proclamat, mai presus de orice lege și de orice valoare generalizabilă, absolutul persoanei și comuniunea persoanelor.

Astfel, știința, dorind să reducă omul la ceea ce nu este, ne determină să așezăm persoana la adevăratul ei loc, mai presus de orice știință, în iubire și libertate.

Viziunea ortodoxă asupra naturii

În lumina Celui Răstignit și Preaslăvit, natura revelează profunzimi și semnificații care scapă științei. Lumea apare ca un „ocean de simboluri”, pentru a-l cita pe Sfântul Efrem Șirul. Sau o „liturghie cosmică”, după cum spunea Sfântul Maxim Mărturisitorul. Hristos a recapitulat universul și, într-o anumită măsură, l-a recreat. Această natură înnoită ne este oferită în tainele Bisericii și mai ales în „taina tainelor”, euharistia. După înălțare, natura a devenit în mod tainic și sacramental Trupul lui Hristos.

Sfânt este cel care, îndepărtând noroiul și cenușa orbirii și urii noastre, face să urce la suprafața lumii această incandescentă secretă. Asfixiate de om, recreate de Hristos, eliberate de sfinți, lucrurile sunt deopotrivă în suferință și în slavă, ele cântă slava lui Dumnezeu și îl imploră ca tot mai mulți oameni să se facă vrednici de această laudă, care să devină în ei conștiință și grăitoare. În Hristos, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, omul este chemat să-i ofere lui Dumnezeu *logoi* lucrurilor, esențele lor spirituale, pentru a celebra marea euharistie a existenței.

Copilul, artistul presimt de asemenea această **poetică a sensibilului** și știm bine că domeniul artei, care în mod incontestabil este purtător de cunoaștere, nu poate fi redus la cel al științei. „Numai un suflet purificat va înțelege mireasma trandafirului”, scria Claudel, iar Rilke descria astfel misiunea poetului: „A culege cu frenezie mierea vizibilului în marele stup al invizibilului”. Magiile copilăriei și religiile arhaice, respinse într-un prim moment, așa cum am spus deja, prind din nou viață ca teofanii, ca muzică a comuniunii. De acum mare, fetița libaneză „care iubea mult poveștile cu zâne” poate celebra „crezul greierilor din pinii parfumați”, care „ridică un imn soarelui, ca o mulțumire pentru existență” (Nadia Tueni, *Lepays ouje vais*).

T.S.Eliot, în ale sale *Quatuors*, redescoperă „cunoașterea ființelor” din spiritualitatea ortodoxă: această „concentrare / Fără eliminare, deopotrivă o lume nouă / Și veche explicitare și înțelegere / în realizarea extazului său parțial, / Depășirea ororii sale parțiale”.

Afortiori, scapă domeniului științei: ele provin dintr-o viziune „verticală” care pornește de la aceste calități secundare pe care Descartes le disprețuia în favoarea mișcării și întinderii, singurele calificabile. Ce contează că floarea, steaua sau piatra se pot reduce la vârtejuri de energie? Forma lor misterioasă, secretul lor în evidență, sublimul lor și frumusețea rugătoare revelează ochilor noștri purificați prin rugăciune acțiunea și prezența lui Dumnezeu, *signatura rerum*, ceea ce Francisc d’Assisi numea „cântarea creaturilor”.

Astfel, omul credinței și al contemplării smerite se împărtășește „euharistie” de lucruri, le percepe rugăciunea mută, o exprimă și participă la transfigurarea lor definitivă.

În această perspectivă trebuie așezată minunea. Dacă natura pe care o studiază știința ar fi adevărata natură, minunea ar fi o absurditate - în fața căreia au eșuat savanții occidentali, deși creștini, în secolele XVII-XVIII; așa cum Dumnezeu este perfect, și legile pe care le-a stabilit sunt perfecte, de aceea este o contradicție faptul că El vine să le zdruncine.

Desigur, natura căzută și supusă morții a fost stabilizată de Dumnezeu. Dar legile în care a încremenit dau mărturie atât de mila Acestuia, cât și de „deșertăciunea” mortală, ca să reluăm expresia Sfântului Pavel din capitolul 8 al *Epistolei către Romani*, la care am supus-o și nu încetăm să o supunem. În realitatea sa originară și în tensiunea către împărăție, natura este dinamism pur către Dumnezeu, este sau mai degrabă vrea să fie minune.

Minunea ca transparență a lucrurilor față de har, magnetizare hristică, eshatologică a universului, constituie deci adevărata natură a lucrurilor! Natura încremenită într-o aparentă autonomie este o realitate infra-naturală, desfigurată de umbra pe care o proiectăm asupra ei. Și, cu siguranță, poetul, când cântă, și de asemenea savantul, când se miră, presimt că totul este minune. Dar devorarea reciprocă, monstruoșitatea, putrezirea și moartea, atât de puternic evocate de spiritualitatea siriacă, sunt prezente aici, în fața noastră, iar tot restul pare literatură ...

Doar profeția, și în ultimă instanță, întruparea ne revelează adevărul despre natură. Prezența Cuvântului întrupat, ca focul în gheață, face să se topească pietrificările „infranaturale”, redă lucrurilor și ființelor dinamismul lor eshatologic. Și „contemplarea naturii” în Hristos continuă și chiar lărgeste această acțiune eliberatoare. Sfântul este pacificatorul existenței, adevăratul Orfeu care liniștește fiarele: pentru că fiarele simt în sfânt, spune Isaac Șirul, parfumul care emana din Adam înainte de cădere.

Dar în acest punct se pune întrebarea: care ar fi, ținând cont de aceste perspective, relațiile oamenilor de credință și de contemplație cu știința, mai mult, am putea spune: relația cosmosului liturgic cu cosmosul științific, a lumii celebrate cu lumea utilizată ?

III. Creștinul și știința

Este adevărat că noi, ortodocșii, avem nevoie de privirea critică a științificității și de efortul de elucidare al acesteia. Pentru noi știința ar putea însemna, în ciuda cutumelor în mod obtuz sacralizate, instrumentul Sfântului Duh ca spirit critic al Bisericii. Avem nevoie de știință pentru a înțelege mai bine tradiția noastră liturgică, pentru a dezvălui originea și sensul profund al slujbelor și, deci, în acest domeniu, pentru a face posibilă o continuare a creației, pentru a fortifica o credință creatoare. Avem nevoie de știință pentru a pune în valoare patrimoniul nostru spiritual, teologic, artistic, mai ales cel din epoca antiohiană ale cărui dimensiuni medievale și siriace sunt încă departe de a fi explorate.

Avem nevoie de știință și mai ales de științele umane pentru a reînnoi hagiografia noastră, pentru a o elibera de stereotipuri, de a regăsi, în cel mai autentic spirit al vechii Antiohii, concretețea umană a sfinților, pentru a face să se ivească neașteptatul, atipicul sfințeniei lor. Avem nevoie de știință pentru a trăi întâlnirea religiilor, inevitabilă în elaborarea unei civilizații planetare, pentru că nu trebuie în primul rând să-l judecăm și să-l descalficăm pe celălalt, ci să-l cunoaștem în profunzime, să-l ascultăm, știind bine că Dumnezeu nu ne aparține. Apofatismul și divino-umanitatea ortodoxe ar putea astfel să devină locul unei științe înnoite a religiilor, mai ales aici unde practicați o întâlnire prietenoasă și lucidă cu Islamul care cunoaște respectul față de Iisus și față de Maica Sa feciorelnică. În acest punct, cum să nu salutăm lucrarea mitropolitului Gerges Khodr ?

Dacă tradiția adevărată este viața Duhului Sfânt în Trupul lui Hristos și, poate, mai extins, în trupul umanității, se poate înțelege faptul că recursul la știință în calitate de critică de sine și cunoașterea onestă a celuilalt ne poate ajuta în mod eficace să eliberăm această tradiție vie, divino-umană, deschisă, de atâtea tradiții închise în contextele lor și mult prea umane.

Dar nu acesta este adevăratul meu subiect — cele de mai sus ar putea reprezenta subiectul unei alte comunicări. Aș dori mai degrabă, în încheiere, să arăt care ar putea fi rolul pozitiv al creștinilor și mai ales al creștinilor

ortodocși în cercetarea științifică de astăzi. Mi se pare că rolul nostru trebuie să fie triplu:

- trebuie să veghem ca **știința** să rămână **deschisă**, adică fidelă adevăratei ei vocații;

- trebuie să dăm elementele unui răspuns de profunzime exigenței care se conturează astăzi pentru **o responsabilitate cosmică a omului**;

- trebuie să ne facem prezenți în cercetarea științifică, purtând în inimă și în privire forța transfiguratoare a **Numelui tui Iisus**.

Să păstrăm știința deschisă

Creștinul, care știe cu toată ființa sa că nucleul personal al omului ca și esența celui mai neînsemnat dintre lucruri scapă oricărei reduceri raționale, trebuie să lupte pentru a împiedica știința să se constituie într-un sistem pretins total, într-o explicație pretins exhaustivă a omului și a universului. Împotriva acestei tendințe a omului căzut de a organiza creația ca o totalitate închisă în care omul este micul ei Dumnezeu.

Acest lucru ar însemna că creștinii ar trebui să încerce să impună limite științei, așa cum am putut vedea recent în Franța și în Belgia, atunci când autoritățile catolice au interzis biologilor care lucrau în spitalele și laboratoarele dependente de Biserică să facă cercetări asupra fecundării *in vitro*? Nu cred. Impresia mea este că ar trebui doar să le cerem savanților o cercetare mai riguroasă, mai rafinată, mai susținută, pentru că nu avem de ce să ne temem de o știință deschisă complexității și profunzimii ființelor și lucrurilor. Trebuie să-i chemăm de la știință închisă către o știință deschisă, adică într-adevăr vie.

Dacă lumea este creația lui Dumnezeu penetrată de energiile Sale, dacă omul este chipul lui Dumnezeu, adică o persoană care se realizează în libertate și iubire, asta nu înseamnă în nici un caz că știința, prin propriul ei plan, trebuie să-și fixeze limite, să se supună interdicțiilor, ci pur și simplu faptul că realul trebuie să rămână inepuizabil, deci plastic față de libera alegere a omului. Știința autentică este un fel de „spectază”, care se deschide întotdeauna deasupra abisului. Acest abis, care corespunde liberei alegeri a omului, ar putea fi desemnat ca angoasa absurdului, ca maya, ca vâlul iluzoriu acoperind un divin impersonal (Oppenheimer recita *Baghavad Gîta* acționând prima bombă atomică) sau ca un receptacol

al harului, în care se revelează certitudinea credinței că în miezul lucrurilor nu există neantul, ci iubirea.

O știință deschisă nu are, fără îndoială, nimic de spus despre transcendență, dar ne permite să o desemnăm prin faptul că este permanent în mod dinamic neterminată. Spațiul lui Newton pretinde atributul divin al infinității: știință parțial închisă. Spațiul lui Einstein este deopotrivă nelimitat și finit: știință deschisă. Istoria lui Marx, în ultimă instanță, se reduce la un determinism economic: știință parțial închisă. Istoria actualiei școli franceze: istorie cantitativă, psihanaliza istoriei, studiul mentalităților, vorbește mai degrabă despre circumstanțele în care se exercită libertatea decât despre cauzele care o determină. Și nu s-a trecut de la Newton la Einstein, nici de la Marx la Le Roy Ladurie sau Chaunu prin intervenția decretelor clericale, ci printr-o știință mai exigentă, mai respectuoasă față de real.

Respect: cuvântul cere să ne oprim. Nu mai avem naivitatea să credem că savantul înregistrează realitatea ca și cum ar face-o pe o placă fotografică, ca într-o oglindă cu totul pasivă. Activitatea observatorului este selectivă, omul observă realitatea de la nivelul său, o observă trecând-o prin el însuși, prin onestitatea sa, prin detașarea sa sau ‘prin interesele și patimile sale care îl condiționează. Teologia ne învață că omul în relație este ipostaza cosmosului. Natura nu există în ea însăși, ea este câmpul relațiilor omului cu Dumnezeu și cu ceilalți oameni, potrivit diferitelor forme de relații sociale.

Calitatea observației depinde deci de calitatea privirii. Un obsedat sexual nu va vedea din experiența mistică decât sexualitatea ratată. Un observator deopotrivă detașat și „în simpatie” va observa dimpotrivă izbucnirea unei energii necunoscute, pentru care sexualitatea poate reprezenta simbolul, așa cum dovedește Cântarea Cântărilor. Un medic superficial nu va vedea într-un organ decât piesa detașată dintr-un sistem mecanic. Un medic atent va situa funcționarea acestui organ în delicata și complexa simfonie psihosomatică prin care se exprimă taina unei persoane. Pentru că nu natura este ceea ce contează, ea este întotdeauna plastică, totdeauna în mișcarea dintre transfigurare și desfigurare: ceea ce contează sunt persoanele și calitatea relației lor. O fecundare *in vitro*

care ar permite unui cuplu credincios să depășească sterilitatea este o victorie a vieții și a morții.

Adevăratul savant este cel care a adoptat față de real, în magnetizarea persoanelor și în taina ființelor și a lucrurilor, o atitudine de deschidere activă și plină de respect. În loc să-și proiecteze umbra și să o decupeze, el își șterge propria individualitate printr-o adevărată cultură a atenției și a progresului inteligibilității, pe care le subscrie obiectului studiului său. Cercetarea sa este o adevărată iluminare a iubirii. De aceea creștinul poate trăi cercetarea științifică drept o asceză a iubirii; el, pentru care cunoașterea ultimă, cunoașterea credinței este o întâlnire, el are cheia adevăratei obiectivități. Pentru că adevărata obiectivitate, în fond, este întâlnire, o întâlnire care presupune descoperirea sobră a iubirii.

Responsabilitatea cosmică a creștinului

Responsabilitatea cosmică a creștinului - și am putea spune același lucru despre musulman - constă în primul rând, și în mod fundamental, în menținerea vieții terestre, prin rugăciune, în deschidere față de transcendent. Transmutațiile sacramentale și binecuvântările Bisericii, rugăciunea călugărilor, acoperă lumea și o penetrează puțin câte puțin de lumină: ceea ce este astfel protejat, salvat, spiritualizat vom înțelege în momentul Parusiei. Înainte de a reîmpăduri stepele, trebuie să „reîmpădurim” societățile noastre cu oameni care să știe să renunțe la ei înșiși, cu „oameni transparentți”, cum spunea un mare poet francez contemporan, Rene Char, cu oameni care sunt ca arborii înrădăcinați, atât în cer cât și în pământ.

În același timp, preoția împărătească a creștinului nu poate să rămână la ușa bibliotecilor și a laboratoarelor. În momentul în care societățile și materia se dezintegrează, când amenințările împotriva vieții se conturează în atâtea locuri ale planetei, creștinul, aliat cu oamenii de înțelepciune și de pace ai altor religii, precum și cu partizanii unui umanism deschis, trebuie să încerce să-și exercite slujirea în toate domeniile științificității. [...]

În domeniul ecologiei, Patriarhul Ignatie al IV-lea a arătat necesitatea unei abordări nu numai etice, ci și spirituale, sacramentale, liturgice a

problemei. După violul civilizației moderne asupra lumii create, știința conservării solurilor, reabilitarea apei, această sevă a vieții universale, și a arborelui, acest element aparent „inutil”, „contemplativ” al naturii creionează un fel de pact euharistic între umanitatea devenită tehnicistă și pământul care rămâne mama noastră, deși ne-am eliberat de multimilenara ei dominație.

Pe o planetă în definitiv închisă se conturează dilema exploatării sterilizante sau a respectului, a iubirii. Trebuie, spune patriarhul, să deschidem inima omului printr-o mistică care integrează cosmicul în prietenia oamenilor. Tema energiilor divine necreate nu trebuie să rămână secretul ascezei monahale, ci trebuie să însuflețească prezența noastră în „lucrarea comună” a oamenilor.

În sfârșit, ne revine misiunea de a deschide medicina către omul integral, punând în slujba persoanei științele vieții și ale *psyche-ului*! În cadrul dificilului domeniu al bioeticii, așa cum am încercat să sugerez, tema persoanei și a distincției juridice dintre persoană și lucru trebuie să călăuzească reflecția noastră. În ceea ce privește noțiunea isihastă a „inimii”, ea ne permite să aprofundăm intuițiile unei „psihanalize a existenței” referitoare la „supraconștient” și faptul că nevroza, care apare la o anumită vârstă, provine dintr-o lipsă de sens. Din această perspectivă, nu religiosul în adevărata sa profunzime este o nevroză, ci tocmai absența sensului religios provoacă nevroza. Această luminare reciprocă dintre științele omului și patrimoniul ascetic și spiritual al tradiției ortodoxe a început să fie realizată aici în Liban de un Costi Bendaly, și țin prin aceasta să-l felicităm pentru activitatea sa. [...]

Prieteni, știți că unul din aspectele majore ale metodei isihaste, filocalice, constă în unirea inteligenței cu inima. Aici, în această Universitate ortodoxă, sunteți chemați să uniți inteligența occidentală cu inima orientală, cunoașterea rațională cu marea cunoaștere-necunoaștere a Logosului în care rațiunea se transfigurează în iubire. Aceasta este, cred, sub patronajul Sfântului Ioan Damaschin, misiunea pe care Biserica v-o încredințează, în slujba unui creștinism deschis, a unui creștinism al milei, al forței creatoare, al transfigurării.

UNELE PRINCIPII DE UMANIZARE A SISTEMULUI OCROTIRII SĂNĂTĂȚII

Rezumat. Unele principii de umanizare a sistemului ocrotirii sănătății

Umanizarea sistemului sănătății este un imperativ al timpului, care va permite aprecierea Omului ca personalitate, afirmării valorii ființei umane, va contribui la soluționarea complexă a tuturor problemelor medico-sociale, ameliorarea calității vieții.

Резюме. Некоторые принципы гуманизации здравоохранения

Гуманизация здравоохранения стала приоритетом времени, которая позволит определить человека как личность, проявить ценности гуманистического существа, способствовать комплексному разрешению всех медико-социальных задач, улучшению качества жизни.

Summary. Some principles of humanization of health protection system

The humanization of health system is an imperative of time, which will allow the appreciation of man as personality and will contribute to complex settlement of social-medical problem and also to improvement in the quality of life.

Umanismul este filosofia de viață progresistă care, fără a implica supranaturalul, afirmă capacitatea și responsabilitatea noastră de a trăi vieți morale, tinzând spre împlinirea proprie și aspirând la binele umanității. Concepția de viață a umanismului – călăuzită de rațiune, pătrunsă de compasiune și întărită de experiență - ne îndeamnă să trăim bine și complet.

În lumea contemporană problema omului, a valorilor general umane au devenit opțiuni prioritare. Omenirea tot mai des apelează astăzi la

sursele primordiale ale formării sale spirituale și intelectuale printre care un loc aparte revine uneia dintre cele mai importante probleme pentru contemporanietate – problema umanismului. Problema în cauză este una dintre cele mai actuale, complexe și ocupă un loc tot mai însemnat în cercetările din diverse domenii, inclusiv și a sănătății publice. Ea devine tot mai stringentă pe fondalul creșterii ritmului fenomenelor de criză pe planetă (poluarea progresivă a mediului înconjurător, extinderea armei atomice, distrugerea stratului de ozon din atmosferă, etc.) ca rezultat al unei „bune gospodării” a omenirii, ce prezintă un pericol serios nu numai pentru destinul civilizației dar și al biosferei.

Concomitent cu fenomenele de criză, de maștab planetar, există o multitudine de probleme, inclusiv și de ordin medical cum ar fi (aparitia unor noi boli, destul de periculoase: SIDA, gripa aviara, pneumonia atipică, etc., reînvierea bolilor vechi: tuberculozei, alcoolismului, înregistrarea ponderei narcomaniei. O dată cu petrecerea reformelor în sistemele de sănătate în majoritatea țărilor lumii, este bine venită implementarea principiilor umaniste, care vor sta în perspectivă la baza transformării și umanizării sănătății publice.

Inițial, pînă la expunerea principiilor de umanizare a sănătății publice este necesar a relata unele viziuni conceptuale, ce țin de evoluția maladiilor, și anume:

□ Dezvoltarea unei boli poate surveni în rezultatul imperfecțiunii plasticității individului ca un tot întreg, comportamentului neadecvat al acestuia, influenței negative a factorilor externi ce îi asigură vitalitatea sau ca consecință a unor situații negative spirituale.

□ Maladiile, în general survin din diferite sfere, corespunzător caracterului (firii) omului:

1. biologică: (expl.: afecțiuni genetice, infecțioase, etc.);
2. socială, culturală (expl.: alcoolism, tabagism, neuroze, etc. având la bază factorii din societate, din familie);
3. spirituale: (expl. depresii).

În realitate, divizarea maladiilor după acest principiu poate fi numai convențională, dat fiind faptul, că la baza apariției afecțiunilor sînt înregistrați ca regulă diverși factori, atît interni cît și externi din diferite sfere. Ca exemplu poate servi alcoolismul, care este influențat atît de factori sociali, spirituali, cît și de calitățile personale (biologice) ale individului.

■ Frecvent boala duce la înrăutățirea calității vieții și diminuează dezvoltarea fizică și psihică a individului.

■ În majoritatea cazurilor maladia este mai ușor de a o preîntâmpina decât a o trata.

■ Calitatea vieții populației este foarte joasă, iar nivelul morbidității și mortalității este înregistrat la un nivel destul de înalt.

Reieșind din cele menționate și ținând cont de cerințele și imperativul timpului pot fi propuse următoarele principii, care vor sta la baza umanizării, necesare a fi luate în considerație în procesele de reformare a sănătății publice în viitor:

1. Principiul **profilaxiei**: - în sistemul ocrotirii sănătății se va crea o situație când nivelul morbidității se va reduce esențial, iar populația se va îmbolnăvi foarte rar, nu se va îmbolnăvi brusc sau evoluția maladiei va decurge într-o formă mult mai ușoară, nu se va croniza, se va reduce considerabil indicele invalidității și mortalității. Principiul în cauză este esențial și va fi apreciat ca o directivă principală în strategia sistemului sănătății. Întru realizarea acestui obiectiv este necesar a efectua restructurări serioase în sistemele de sănătate, pregătirea și instruirea viitorilor specialiști în instituțiile medicale. Astfel, unele discipline de bază, în cadrul universităților de medicină și farmacie cum ar fi semiologia bolilor interne, pediatrică necesită a fi renumită în propedeutica sănătății pediatrice (publice).

2. Principiul **tratamentului, corespunzător sferei de proveniență a maladiei**: - la prescrierea tratamentului medicamentos pacientului este necesar a ține cont obligatoriu de situația socială și starea lui spirituală. Astfel, încercarea de a trata un pacient cu alcoolism cronic numai cu preparate medicamentoase, fără tentativa de ai schimba comportamentul psihologic și atîrnarea către alcool și consumul lui, fără ai schimba mediul social – nu ne va da careva rezultate pozitive.

3. Principiul **tratamentului complex (polimodal)**: - în cazul elaborării măsurilor curativ–profilactice unui pacient, este necesar a ține cont de recomandările tuturor specialiștilor, inclusiv a psihoterapeutului, psihologului, lucrătorului social, etc., a lua în considerație circumstanțele de trai pentru a acționa în toate direcțiile, în scopul ameliorării stării sănătății, în cel mai scurt timp. Astfel, apare necesitatea de unele profesii

noi, cu anumite particularități, cum ar fi experiența – coordonatori interdisciplinari, funcția cărora va consta în analiza detaliată a problemelor medico–sociale ale pacientului, organizarea și coordonarea acțiunilor diverșilor specialiști, la prescrierea tratamentului, soluționarea problemelor sociale vitale. Specialiștii în cauză necesită a transforma „curatia morbis” (supravegherea maladii) în „curatia humanis” (supravegherea omului).

4. Principiul **atitudinii individuale**: - este caracteristic orientarea individuală către fiecare persoană, ținând cont de capacitățile fiecăruia, luând în considerație cele trei sfere de influență, inclusiv perioada de vîrstă, istoricul de dezvoltare, părțile slabe și tari ale individului. Prin urmare, este necesar a întocmi cu acuratețe, desfășurat, complet și neîntrerupt istoria vieții persoanei, cu supravegherea continuă, recomandări profilactice și medicale, la necesitate, în scopul evitării îmbolnăvirilor, îmbătrînirii și mortalității premature.

5. Principiul **continuității și a conceptului antogenetic**: - realizarea acestui principiu constă în acceptarea și efectuarea indicațiilor și recomandărilor fiecărui specialist, fără a fi în contradicție cu ei, ca o continuitate în soluționarea problemelor medico–sociale ale pacientului. În aspectul antogenetic, care este legat de schimbările de vîrstă, diverse crize, este necesar a privi etapele vieții și bolile omului pe tot parcursul lor în relații obișnuite.

6. Principiul **accesibilității**: - accesibilitatea asistenței medicale și social – psihologice este una din condițiile obligatorii în transformarea societății umaniste.

7. Principiul **monitoringul continuu asupra fenomenelor și maladiilor social – periculoase**: - în scopul asanării efective, în mod operativ și prevenirii unor situații excepționale. Se presupune, ca în viitor, din punct de vedere al eticii umaniste n-o să fie acceptat să te îmbolnăvești, dat fiind faptul, că în majoritatea cazurilor dezvoltarea și apariția unor maladii (cu excepția stărilor de urgență) va relata despre cultura joasă a unui individ.

În scopul implementării realizării principiilor menționate este necesar:

- instruirea permanentă a cadrelor: medicii, psihologii, lucrătorii sociali;
- pregătirea specialiștilor analitici și coordonatori după principiul integrativ, care vor fi competenți de a analiza istoria personală a unui om concret. Specialiștii respectivi vor dirija situația, vor coordona și integra

eforturile tuturor colaboratorilor și serviciilor implicate pentru a soluționa problemele existente ale individului în termen cât mai redus. De recunoscut, că fără o pregătire serioasă a cadrelor necesare nu va fi posibil de realizat chiar și cele mai umaniste și bine gândite principii de transformare a sistemului sănătății publice.

- elaborarea și implementarea unor programe medicale, medico-sociale, informaționale, igienice, educaționale de profil larg, cât și speciale, inclusiv și cele confirmate deja în practică, întru ameliorarea stării sănătății pacientului, sporirea calității vieții lui.

Ce măsuri concrete s-ar putea întreprinde la etapa respectivă pentru a minimaliza fenomenele de criză în societate și a crea condiții de realizare a principiilor sus nominalizate?

La momentul actual pot fi propuse următoarele măsuri reale:

1. perfecționarea și restructurarea ocrotirii sănătății, cât și științei medicale fundamentale;
2. modernizarea continuă a bazei tehnico-materiale a instituțiilor medico-sociale, prin finanțarea prioritară a sistemului sănătății;
3. instruirea cadrelor medicale, sociale și pregătirea specialiștilor necesari (analști, specialiști coordonatori, etc.);
4. înăsprirea sistemului de control asupra experimentelor clinice, producerii preparatelor medicamentoase;
5. control igienic efectiv în producerea și fabricarea produselor alimentare și mărfurilor de larg consum, etc.

Realizarea deplină a acestor măsuri și a principiilor menționate sînt posibile în cazul restructurării sistemului de sănătate, cât și în alte sfere și domenii de activitate din societate.

Problema umanizării societății este discutată tot mai frecvent pe parcursul ultimului deceniu la diferite forumuri înalte internaționale, iar Omul ca personalitate este apreciat și situat la un loc tot mai însemnat în lume, în societate.

Bibliografie:

1. Bobîna Gh. „Umanismul în gândirea filosofică românească din sec. XVII începutul secolului XVIII”, Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filosofie. a. 2005.

2. Manifestul umanist III – succesor al Manifestului umanist din 1933.

3. Кондратьев К.Н. «Возможные направления и принципы гуманистической трансформации здравоохранения». IX конференция Международной Коалиции «За Гуманизм». 1-2 мая 2005 Ленинград.

4. Ion Mereuță. „Bazele Demnității Umane și Medicina”, mat. Conf. „Demnitatea Umană și Națională în contextul integrării Europene în RM”. 30 octombrie 2004, pag. 14-54.

Sergiu Cireș, Protoiereu, Parohul Bisericii “Sf. Cuvioasa Parascheva”, mun. Chișinău

UMANISMUL CREDINȚEI ORTODOXE

Rezumat. Umanismul Credinței Ortodoxe

Umanismul Credinței Ortodoxe este alcătuit din valorile supreme ale virtuților moral-creștine și realizarea lor. La baza umanismului stă descoperirea rațiunii și a rolului ei hotărâtor în programarea și trăirea vieții.

Adevăratul umanism creștin se manifestă prin iubire față de cei care ne înconjoară, față de viața pe care trebuie să o trăim demn și frumos.

Резюме. Гуманизм Православной Веры

Гуманизм Православной Веры состоит из высших достоинств христианской морали и ее воплощения в жизнь. В основе гуманизма лежит Божественное Откровение в познании Бога, имея ведущую роль в повседневной жизни.

Истинный Христианский Гуманизм познается любовью к ближнему и ко всем окружающим, к нашей жизни, которую мы должны прожить с достоинством.

Summary. The humanism of orthodox faith

Here it is demonstrated the argumentation of the role of orthodox faith in the humanism conceptions.

Pentru a înțelege aspectele creștinești și umanismul ca parte componentă și ca laitmotiv al creștinizmului am consultat mai multe lucrări teologice în deosebi al lui Ion G. Coman, Tudor Vianu, W. R. Matthews, Sf. Grigore de Nazianz, Sf. Vasile Cel Mare, N. Iorga, Ibidem, P.P. Panaitescu, Dan I. Simonescu, Tudor Panfile, Vasile Grecu, Dr. N.M. Popescu, Nicolae Laslo, Florea Mureșanu, Mircea Eliade și alții.

Ortodoxia năzuește spre lumină și spre virtuți, spre adevăr și desăvârșire și dorim să dobîndim mîntuire. Mulți se pun întrebarea ce înțeleg prin ortodoxie? Din studiile pe care le dispunem prin ortodoxie înțeleg creștinismul în forma sa răsăriteană, cu dogmele, organizația și cultul bisericii răsăritene, care s-a dispărțit de cea apuseană în anul 1054 însă deosebirele dintre creștinii de răsărit și cei de apus a început mult înainte 1054. Creștinismul s-a răspîndit la strămoșii noștri de Răsărit, de la locul de origine al creștinizmului însuși. Sf. Apostol Pavel a răspîndit creștinismul în Macedonia și Dalmația, Apostolul Andrei a evanghelizat pe malul Mării Negre, pornind din Asia Mică peste Caucaz și sudul Rusiei și coborînd prin Moldova, Dobrogea și Bulgaria spre Grecia unde și a murit. Apostolul Filip în Scitia, în Rusia de Sud și în Dobrogea. Desigur un rol important în răspîndirea creștinizmului l-a avut și stăpînirea romanilor în ținuturile noastre..

Dacă să vorbim despre Umanismul Bisericii Ortodoxe Creștine apoi însuși Mîntuitorul Isus Hristos a apreciat omul ca făptura lui Dumnezeu spunînd: „Fiți desăvîrșiți (Matei 5, 48, 19, 21). Mîntuitorul ne învață, că pentru a ne desăvîrși trebuie să depunem eforturi, fiindcă această scară a dezvoltării omului din punct de vedere duhovnicesc implică anume omenia și virtuțile divine moral-creștine. Cea mai mare poruncă a lui Isus Hristos: „Să iubești pe Dumnezeu, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău, și cu tot cugetul tău” și a doua „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22, 37 – 38) ne arată calea spre desăvîrșire ca Om pentru Om, pentru Oameni în numele lui Dumnezeu. Aceasta este o concepție înaltă și cuprinzătoare pentru dobîndirea desăvîrșirii.

Umanismul Creștin a fost promovat de apostoli de sfinții părinți, de școlile teologice. Unul din cei mai principali umaniști ai Bisericii Ortodoxe Creștine a fost personalitatea Sf. Vasile cel Mare (c. 330 – 379) – teolog,

filosof și scriitor grec. S-a născut la Caesarea în regiunea Cappodocia în Grecia. A studiat la Constantinopol și Atena filosofia și medicina. Fiind prieten cu Grigore teologul s-a botezat, iar în 370 devine episcop și mitropolit al Cappodociei. Este autor descrierii dogmatice și a Liturghiei cei poartă numele. Vasile cel Mare a demonstrat prioritatea înțelepciunii spirituale și a credinței asupra înțelepciunii laice, adică a științei antice. Vasile cel Mare încearcă să unească credința și știința, punând bazele cosmologiei creștine. A abordat în lucrările sale multe probleme ca: Facerea lumii, Timpul, Materia, Natura, Estetica, etc. Este considerat prim organizator al instituțiilor de asistență socială, a înființat multe spitale pe lângă mănăstiri. Aceasta subliniază realizările umaniste ale Sf. Vasile cel Mare. Cea mai influentă lucrare a sa a fost „Tratatul despre duhul sfânt”. El a fost numit „pecetea Sfântului și Marelui Mir”. Mitropolitul Dosoftei l-a caracterizat pe Vasile cel Mare astfel: „Iara Marele Vasile în puzoarea trupului lung foarte și drept la stat, uscat și lipsit de carne, smolit, plāvii la față, mare la nări, rătund la sprîncene, cu fruncea ieșită, sămăna a om grijliv, cu puținele stele stropit pe obraz, lung la față, găvănat la tîmple, cam păros la trup, barbă de ajuns pogorîță și jumătate cărunt. Acesta a întrecut în cuvinte nu numai cărui se afla pe vremea lui, ce și pre cei de demult. Că petracînt tot felul de învățătură și dăscălire, în toate a învîncit, iar la 45 de ani s-a urcat în scaunul de arhierie. „Vasile cel Mare a fost scriitor și gînditor, orator și liturghisitor. El era apropiat de oameni, de grijele lor, de pămînt, de necesitatea pîinii. În literatura teologică Colacul lui Vasile cel Mare este: „De tot mîndru și frumos chiar ca fața lui Hristos”. În Liturghia sa Vasile cel Mare scria: „dintr-o pîine și dintr-un potir îi unește pe toți cei ce se împărtășesc cu același duh sfînt”. Aici simțim concepția teologică, clară și umană, bogăția suflească, ospitalitatea, generozitatea, respectarea, iubirea față de natură, față de oameni, blîndețea lui Vasile cel Mare. Prin aceasta Vasile cel Mare promova umanismul. Sfatul lui: „Să nu te temi de om pentru mărirea și căderea lui că nu cumva să dai pe fiul lui Dumnezeu în mîinele celor nevrednici”. Vasile cel Mare a atras o atenție deosebită în ceea ce privește relațiile între oameni, educînd și eliminînd din conștiința oamenilor dezmățul și desfrîul. El scria: „Nimeni din cei legați cu poște și cu desfățări trupești nu este vrednic să se apropie

și să slujească Domnului”, iar „Duhul sfânt este întreg în fiecare, întreg pretutindeni”. Prin învățătura sa Vasile cel Mare s-a străduit să desăvârșească omul în dragoste în pace, în dăruire față de Dumnezeu pentru lume.

Umanismul din punct de vedere a ortodoxiei este un sistem de principii de valori și realizări. El este un salt în mințile oamenilor, este o concepție de viață la care trebuie să tindem. Problema centrală a umanismului este descoperirea și prețuirea omului și potențialului uman, educate și promovate prin toate mijloacele științei și artei, evident și a religiei care sînt în măsură să ofere ca rezultat tipul omului ideal. Acest om e socotit ca o încarnare desăvârșită a frumosului și a binelui. Evident că aceasta nu este o faptură și un produs spontan al naturii, dar este o faptură și a lui Dumnezeu, care trebuie să se educe și să ajungă la acest nivel înalt. Dar el poate ajunge la un nivel înalt de dezvoltare numai prin educație. Cea mai solidă temelie a umanismului este descoperirea rațiunii și a rolului ei hotărîtor în programarea și trăirea vieții. Ar fi Dumnezeesc să spunem că Rațiunea este Dumnezeu din noi. O rațiune autonomă, degajată de balastul superstițiilor și al convențiilor orientată exclusiv spre căutarea adevărului și căutarea armoniilor în lume și mai ales în om nu sunt posibile fără cultul măsurii și al frumosului. Anume acest frumos în domeniul moral s-ar numi bine și ar da naștere la o filantropie. Evident că dreptatea, cumpătarea și răbdarea au fost coordonate ale timpului umanist. Toate acestea trebuie să vie de la Dumnezeu prin înțelepciune care trebuie să fie regina virtuților morale și divine. Ele sunt direct legate și de podoaba spiritului omenesc care este libertatea. La început unii înțelegeau că principiul umansit este o încredere nelimitată în puterea omului iar omul trebuie să înțeleagă că Dumnezeu este atotputernic și tot ce întreprinde omul trebuie să vină de la rațiune care este însuși chipul lui Dumnezeu în Om. Vorbeam despre frumosul umanist care se completează prin iubire față de viață pe care trebuie să o trăim demn și frumos. Iată acesta este adevăratul umanism creștin. Potrivit convingerii Sfinților părinți unele din bunurile spirituale ale popoarelor necreștine sunt expresii parțiale ale Adevărului revelat în întregime de Hristos. Putem afirma că aceste bunuri fac parte din patrimoniul creștin. Putem afirma că umanismul creștin este o sinteză din

adevărurile permanente ale păgânismului și cu creștinismul. Amîndouă acestea insistă asupra valorii unice a valorii umane. Aceasta confirmă și W.R. Matthews de la biserica Sf. Paul din Londra. Sf. Grigore de Nazianz consideră această cultură ca făcînd parte din formația sa spirituală și o așează consecutiv după dragostea pentru Hristos. Elementele care intră în compoziția umanismului creștin sunt prezentate și de Sf. Grigorie: „Orice om rezonabil va conveni că din toate bunurile ce stau la dispoziție, cultura este cel mai de seamă. Din această cultură noi luăm ce este folositor pentru viață și înlăturăm ce este primejdios. Trebuie să înlăturăm ceea ce duce la demoni, la eroare și la prăpastia ruinei. Și chiar aceste erori ne pot sluji pentru evlavie făcîndu-ne să înțelegem binele prin contrast cu răul”. Sf. Vasile cel Mare învâța tinerii asupra felului de a manifesta umanismul creștin. Sf. Ioan Gură de Aur deasemeni promova puritatea doctrinală creștină și morală a umanismului. Este binecunoscut umanismul lui Toma d'Aquino și altor teologi catolici medievali. Impulsul adevăratului umanism venea de la apus, și Neo umanismul tot de la bizantini. Înainte ca orașele italiene să dea umaniști de talia lui Marsilio Ficino, ca Franța să-l producă pe Guillaume Bude sau Olanda pe un Erasm a fost nevoie ca bizanțul să introducă umanismul îndeosebi la Florența și Roma prin reprezentanții de seamă ca: Arghirooulos, Chrsolaras, George de Trapezunt, Besarion, Gemistos Pleton, și mulți alții. Trebuie să subliniem din istoria creștinismului că la Sinodul ținut la Ferrara și apoi la Florența, în 1439, în vederea unirii bisericii ortodoxe și bisericii catolice, sinod la care au luat parte și delegați ai bisericii din Moldova în frunte cu Protopopul Constantin înlocuitor al Mitropolitului, Boierul Neagoe și noul titular al Mitropoliei Moldovei, Grecul Damian, titular de Sibasta sau Sibas au contribuit considerabil la apariția noului umanism apusean. Aceasta consideră că Renașterea apuseană e fiica renașterii bizantine, așa susținea prof. Ioan Coman. Trebuie să menționăm că în răsăritul ortodox umanismul creștin nu a fost întrerupt, el s-a dezvoltat continuu. Bizantinii își făceau din păstrarea, asimilarea și rafinarea vechiului umanism clasic o datorie națională. Grecii creștini ai Imperiului Bizantin considerau literatura și gîndirea creștină drept o continuare și desăvîrșire a gîndirii elene. Umanismul creștin e reprezentat în Imperiul Bizantin cu cel puțin o

personalitate pe secol: Teodoret, Leontie de Bizanț, Ioan Damaschin, Teodor Studitul, Fotie, Psellos, Eustatie al Teslonicului, Pachzmeres, Nichefor Gregoraș, Nicolae Cabasila, Simeon al Tesdalicului, Bessarion, Ghenadie Scolarul, confirmă S. Salaville. Filosofii și teologii ca Fotie, Psellos, Planudes, Moscopolul, Metochites sunt de fapt pregătitorii umanismului european, Ibidem, p. 500. Trebuie să subliniem că un rol important în dezvoltarea umanismului l-a avut corelația dintre ortodoxie și slavonism. P. Panaitescu, susține că slavonismul a jucat un rol pozitiv pentru ortodoxie și umanism. Anume slavonismul l-a dat pe Copernic, iar Ortodoxia nu s-a opus reformelor culturale a lui Petru cel Mare /Idem op. cit., p. 130/. Ortodoxia bizantină a creat o gândire nemuritoare iar ortodoxia românilor este fiica ortodoxiei bizantine. Aici s-a dezvoltat și ortodoxia slavă. Umaniștii români au jucat un rol extraordinar nu numai pentru poporul nostru dar și pentru alte popoare în dezvoltarea culturii umane. Cel mai mare umanist al ungarilor în secolul XVI este Nicolae Olahul, adică valahul – românul alături de bihorianul Mihail Valacus, care aflați în mediu de intensă cultură apuseană au atins performanțe cu care se pot onora cele mai importante popoare. St. Bezdechi, Nicolaus Olahus. Dimitrie Cantemir a mers în Rusia și a scris Istoria imperiului otoman și Descrierea Moldovei, iar Petru Movilă a creat Academia Ortodoxă de la Kiev. Nicolae Milescu a ajuns geograf, pentru că a avut prilejul să călătorească în China și să găsească oameni ca să se intereseze de aceste călătorii susține P. Panaitescu. Umanismul Ortodoxiei apare în literatura populară în iconografia bisericească prin sinteza eleno – creștină. În cronicile vechi, în Legenda Sfintei Cruci, în Cheia Înțelesului susține Tudor Panfile că: Umanismul era promovată și în picturile morale exterioare ale bisericilor din Bucovina și Moldova – de la Voroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița, Humorul, Sf. Gheorghe – Suceava, Cetățuia – Iași și altele, la biserica toți sfinții din București, Biserica Căineni – Argeș, Biserica Episcopiei din – Râmnic. În această perioadă un număr de înțelepți iudei ca Filon și Iosif sau orientali ca Astakoe, Goliud, Thghilid, Imid, Wason, Ason, Udin, Selym, Siman, Zmowagl și Saul se găsesc pictați pe pereții bisericilor moldovene. Toate acestea se încadrează în sinteza umanismului creștin. Umanismul Ortodoxiei începe cu timpul să se manifeste prin cultură

pe care o asimilează unii membri ai clerului superior, unii boieri și chiar unii dintre domni. Umanismul popular era exprimat prin iconografie și prin literatura populară.

Cunoștințele umaniste cu subiect ortodox se explică prin educația aleasă umanistă pe care unii tineri au primit-o în tinerețe în școli vestite de peste hotare și prin crearea de legături culturale internaționale. Nicolae Milescu, Constantin Duca, Dimitrie Cantemir și mavrocordații sunt elevii „Marii Școli” a Patriarhiei din Constantinopol, susține P. Panaitescu. Miron Costin este elevul școlii umaniste din Polonia. Udriște Năsturel este ucenicul Kievului, stolnicul Constantin Cantacuzino este școlarul universității din Padova. În această perioadă s-a simțit și o anumită luptă dintre umaniștii greci și cei slavi. Spre exemplu conflictul împotriva conducerii colegiului umanist din Iași, după moartea lui Vasile Lupu profesorii ruteni de la acest colegiu sunt alungați și sunt înlocuiți cu cei Greci /Ibidem pp. 74-75/. Unii din primii voievozi care a înfrunit frumusețea umanismului creștin este Neagoe Basarab. În veacul al XVI Moldova a cunoscut un nou învățământ umanist, grație lui Iacob Heraclid Despotul, sau Despot Vodă, care a înființat la Cotnari lângă Iași, în 1561 o „Universitate latină” înzestrată cu o frumoasă cultură apuseană. Un alt domn care merită a fi numit umanist este Vasile Lupu care a fost călăuzit spiritual de mari umaniști români. Am numi pe Petru Movilă, mitropolitul Kievului care era un mare iubitor de cultură. El scria: „Știința este ca arta lui Arhimede care reușește să respingă atacurile romanilor”, El considera că introducerea umanismului occidental în Biserica Ortodoxă ar pune această Biserică pe picior de egalitate cu celelalte biserici creștine. Meritul extraordinar al lui Petru Movilă este crearea Academiei Ortodoxe la Kiev, care de fapt era un colegiu de umanism latin, era o imitație a universităților occidentale. E necesar să menționăm și rolul mitropoliților Varlaam și Dosoftei – ctitori de limbă literară și de cultură, poate mai puțin umaniști în sensul laic al cuvântului dar care pot fi socotiți ca pioneri ai umanismului ortodox. Mitropolitul Dosoftei era comparat de marii cărturari ai timpului cu Moise și Solomon (Șt. Ciobanu). Umanismul ortodoxiei atinge piscul evoluției

sub domnia lui Șerban Cantacuzino și a lui Constantin Brîncoveanu. Cultura ortodoxă atinge performanțe înalte. Cantacuzino înființează în 1679 o școală de învățămînt superior, o academie. Umanismul Ortodox al lui Șerban culminează în traducerea Sfintei Scripturi în 1688. Constantin Brîncoveanu dezvoltă umanismul prin crearea a trei tipografii la București, Snagov și Buzău. Academia înființată de Șerban cuprinde filosofie, filologie, teologie și istorie. Materialele sunt alcătuite și din logică, retorică, fizică, astronomie, psihologie, metafizică, gramatică și ortografie (C. Giurescu). În programa de studiu figurau poieți ca: Hommer, Pindar, Sofocle, Euripide, Focilide, Istorici ca: Tucidide, Xenofon, Putarh, Oratori ca: Isocrat și Demostene, Cugetători ca: Pitagora și Cato, Faboliști ca: Esop, opere creștine a diferitor creștini umaniști. Umanismul ortodox al lui Brîncoveanu atinge apogeul prin frumusețile artistice clasice ale celor mai multe din ctitoriile sale – Mănăstirea Hurezi și opere sale de calitate publică: spitale și azile.

Trebuie să menționăm că unele din cele mai prețioase opere de cultură pe care umanismul le-a adus au fost tipografiile. Ele au fost introduse de biserică încă în secolul XVI. După o perioadă de cădere în rutină de cîteva decenii, știința și arta tipografiei împreună cu materialul necesar și cu meșterii au venit mai întîi în Muntenia și apoi în Moldova. În timpul domniei lui Matei Basarab și Vasile Lupu. Trebuie să menționăm importanța tipografiilor de la Trei Ierarhi, de la Cîmpul Lung, de la Govora, Tîrgoviște. Tipografiile au lasnat cărți de slujbă, cazanii, pravele, bucoavne, cărți originale în cele 2 limbi sacre: greaca și slavona. Umanismul din acea perioadă s-a manifestat și prin traduceri în limba română. Aceste au fost merite excepționale ale umaniștilor. Ele au dus la îmbogățirea culturii popoarelor din România și Moldova. Cazania lui Varlaam, Noul Testament al lui Simion Ștefan, Lucrările Mitropolitului Dosoftei și Biblia de la 1688 desăvîrșesc unitatea limbii literare. Nicolae Iorga în operele sale a numit că Biblia de la 1688 „a putut fi numită cu dreptate un monument literar fără pereche”. Traducerea bibliei lui Șerban a răspîndit ortodoxia pînă la straturile de jos ale poporului. Această traducere a

fost opera unui grup de umaniști români - Frații Radu și Șerban Greceanu. Un rol deosebit l-a jucat stolnicul Constantin Canatacușino. Trebuie să menționăm că tot sub aripa umanizmului se promovează și artele noastre bisericești așa ca arhitectura, sculptura, gravura.

Umanismul ortodox are un aspect național și ecumenic. El atrage atenția asupra originii noastre daco-romane, dar în același timp este ecumenic prin universalismul său. Prin darurile lor generoase la Sfântul Munte Athos voievozii noștri se prezentau ca prinți creștini ecumenici. Vasile Lupu și urmașii lui în Moldova și Constantin Brîncoveanu în Muntenia tipăreau cărți grecești pentru toată lumea greacă ortodoxă, iar Matei Basarab tipărea cărți de slujbă bisericească pentru toată lumea slavă.

Observăm că umanismul ortodox are și un aspect bine determinat social, reflectându-se asupra asistenței sociale a unor anumite păături sociale. Acest umanism e omenos și generos, ca a lui Isus Hristos. El ne-a modelat sufletul prin ortodoxie și ne-a făcut ca neamul nostru să fie ospitalier și sensibil la nenorocirea altora. Vorbind despre Mănăstirile moldovene, Dimitrie Cantemir observă „că ele sunt atât de ospitaliere că primesc nu numai pe ortodoci ci pe oricine, fie iudeu, turc sau armean”. Putem afirma că această omenie și ospitalitate umană este identică cu ortodoxia.

Umanismul ortodox se reprezintă și prin sfinții noștri – Leonte de la Rădăuți, Ioan de la Prisplop, Daniil Sihuștru, Vasile de la Moldovița, Gavril de la Neamțu, Rafail de la Agapia, Iosif cel Nou de la Partos, Chiriac de la Bisericiani, Epifanie de la Voroneț, Ioan de la Rîșca și mulți alții. Faptele unora dintre sfinți au un rol hotărîtor în viața națională prin promovarea umanizmului fără de care se prea poate că dispăream ca neam. Scena dintre Daniil Sihuștru și Ștefan cel Mare învins în lupta de la Valea Albă – Războieni arată același umanism patriotic. Putem afirma că ortodoxia noastră e purtătoare și promovatoare de umanism, derivat al marilor Părinți ai Bisericii care au făcut din iubirea de om o gândire și o acțiune a vieții lor.

**Corina Gîrla, asistent universitar, Universitatea Pedagogică
“Ion Creangă”**

ABORDĂRI CONTEMPORANE ALE DOCTRINEI UMANISTE ÎN GERMANIA

Rezumat. Abordări contemporaneale doctrinei umaniste în Germania

Umanismul reprezintă un sistem de principii, valori și realizări, văzut ca o cucerire considerabilă a spiritului omenesc. În centrul preocupărilor sale se află omul, ideea încrederii în valoarea și posibilitățile lui de perfecționare, luptei pentru egalitatea în drepturi a oamenilor etc. Termenul și conceptul de „umanism” cunoaște o amplă dezvoltare și interpretare. În societatea germană contemporană umanismul este considerat o alternativă pentru criza socială și economică din societate și își găsește expresie în umanismul nou, umanismul practic și este promovat de așa grupuri de inițiativă, mișcări și chiar partide cum ar fi *Partidul Umanist* (Humanistische Partei), *Mișcarea Umanistă* (Humanistische Bewegung), *Mișcarea Umanismul practic* (praktischer Umanismus), precum și de *Internaționala Umanistă* (Humanistische Internationale).

Резюме. Современная концепция гуманизма в Германии

Гуманизм представляет собой систему принципов, ценностей и достижений, представленных как важная победа человеческого духа. В центре его интересов находится человек, идея веры в его ценности и возможности его самосовершенствования, борьбы за уравнивание в правах человека и. др. Термин и понимание «гуманизм» прошли путь долгого развития и толкования. В современном немецком обществе гуманизм рассматривается как альтернатива социальному и экономическому кризису в обществе и находит выражение в новом гуманизме, практическом гуманизме и выдвигается в такие группы, инициативы, движения и даже партии, такие как Гуманистическая Партия, Гуманистическое движение, Движение Практического гуманизма, как и Международных Гуманистов.

Summary. Contemporary germane society humanism

Humanism represents a system of principles, values and achievements, realized like a considerable conquest of human spirit. In the centre of its concern is a man idea of confidence in value and his perfecting possibilities, of fight for human equality in rights etc. The term and notion of “humanism” knows an ample development and interpretation. In contemporary germane society humanism is considered an alternative for social and economic crisis in society and finds expression in new humanism, practical humanism and is promoted to the groups of initiative, motion and in parties as Party of Humanism, Humanist Movement, Movement of Practical Humanism and in International Humanist.

Umanismul e o concepție de viață care încunună perioadele zise de aur ale clasicismului elen și clasicismului latin. Umanismul reprezintă un sistem de principii, valori și realizări, înfișnit din geniul minunat al vechilor eleni, văzut ca o cucerire considerabilă a spiritului omenesc. Problema centrală a umanismului este descoperirea și prețuirea pînă la exaltare a tuturor potențelor umane care, educate și promovate prin toate mijloacele științei și ale artei, sunt în măsură să ofere, ca rezultat, tipul omului ideal, o încarnare desăvârșită a frumosului și binelui. Apariția unei asemenea făpturi armonioase nu e un produs spontan al naturii. Ea are ca temeiuri aplicații ale unor principii și adevăruri pentru care lumea s – a străduit și a sângerat milenii de – a rîndul.

Cea dintîi și cea mai solidă temelie a umanismului este descoperirea rațiunii și a rolului ei hotărâtor în programarea și trăirea vieții. O rațiune autonomă, degajată de balastul superstițiilor și al convențiilor, orientată exclusiv spre cercetarea adevărului și căutarea armoniilor în lume și mai ales la om. Aceste armonii nu sunt însă posibile fără cultul măsurii și al frumosului. Frumusețile umaniste sunt atât somatice cât și spirituale. Dreptatea, cumpătarea și răbdarea sînt alte coordonate ale tipului umanist. Înțelepciunea e regina tuturor acestor virtuți, iar dorul nesfârșit de viață e susținătorul lor. Fundalul larg pe care se desfășoară toate aceste podoabe ale spiritului omenesc este libertatea.

Conceptul de „umanism” cunoaste mai multe perioade de evoluție și dezvoltare, acestea fiind caracterizate și influențate de ideile mai mult sau mai puțin progresiste de la etapa respectivă de dezvoltare, de schimbările

politice, sociale, culturale și economice din societatea în cadrul căreia s-au etablat și nu în cele din urmă de evoluția concepției despre lume și reformele ce și-au pus amprenta asupra dezvoltării gândirii filozofice și politice¹.

Precursorul gândirii umaniste a fost Renașterea, care a promovat o concepție socială și filozofică umanistă, adică a pus în centrul preocupărilor sale omul, ideea încrederii în valoarea și posibilitățile lui de perfecționare, a luptat pentru egalitatea în drepturi a oamenilor.

Odată cu amploarea crescândă a umanismului în Italia, în sec. XV, ramificații ale ideologiei se vor răspândi mai întâi în Franța, Anglia și Spania, și apoi în întreaga Europă, punând bazele mediului ce va facilita mai târziu apariția gândirii moderne.

În uzul german termenul de “umanism” a fost introdus pentru prima oară de Immanuel Niethammer în 1808² și utilizat de către Georg Voigts în 1859 pentru a caracteriza epoca renașterii italiene timpurie. Opera acestuia “Primul secol de umanism” a introdus termenului de “umanismul nou” (Neuhumanismus).

Umanismul nou³ reprezintă mișcarea umanistă ce cunoaște o nouă orientare spre antichitatea clasică. Inițiatori ai umanismului nou au fost W. Shaftesbury și filologii M. Gesner und Ch.G. Heyne în Göttingen, J.A. Ernesti în Leipzig. Această perioadă s-a caracterizat și prin apariția lui Lessing, Goethe, Schiller, Hölderlin ca personalități și scriitori marcanți. Ca promotor al umanismului nou pe plan politic și cultural s-a evidențiat W. v. Humboldt. Grație acestuia, noul ideal de educație umanistă și – a făcut drum în școli, astfel latina și greaca devenind obiectele principale de studiu în „gimnaziu”⁴, așa cum a fost numită școala savanților.

Umanismul filosofico – politic a dezvoltat concepția antropocentristă, susținută de L. Feuerbach, M. Hess, Karl Marx. Umanismul filozofic s-a cristalizat în așa concept ca umanismul ideal. Acesta și-a propus să combată ideile iluministe din educație printr-o teorie idealistă – scopul educației îl constituie idealismul armonios al elenului. Educație înseamnă: a deveni elen.

¹ G. Toffanin: *Geschichte des Humanismus*, 1941 (aus d. Italien.)

² Michael Schmidt-Salomon în „*Humanismus in Deutschland*”, Textarchiv: TA-2006-1

³ *Der große Brockhaus*, Wiesbaden 1979, s.v.

⁴ K. Vorländer: *Philosophie der Renaissance*, Gesch.d.Philos.III, Reinbek 1968

Dintre formele umanismului politic putem aminti umanismul liberal democratic cu caracterul sau dialectal, pozitivist sau pragmatic; umanismul marksist – socialist și umanismul evanghelic sau biblic.

În rîndurile ce urmează ne vom referi la criza sistemului școlar din Germania și la necesitatea reevaluării valorilor morale, spirituale și general – umane.

Reforma școlară din anii '70 din Germania s-a dorit a fi o revoluție culturală, spirituală și morală, dar s-a ajuns în special la o revoluție sexuală. Reforma școlară a avut ca scop formarea unei societăți noi, la baza căreia urma să stea așa valori ca pluralismul, diversitatea, umanismul, materialismul, etc. S-a ajuns însă în instituțiile școlare germane la o situație catalogată actual de mulți drept îngrijorătoare. Chiar dacă nu se renunță la aceste principii, adepții de altă dată ai acestei reforme recunosc astăzi, cu jumătate de gură, efectele negative ale acestei reforme, deloc de neglijat, ce sunt reflectate la moment de societatea germană. Consecințele acestei educații sexuale abuzive au adus în timp prejudicii enorme formării spiritului, sufletului și caracterului tinerelor generații – se observă lipsa de respect față de ființa și demnitatea umană, față de însăși viața, lipsa de stimă față de părinți și de bătrîni etc. De ce? Formarea personalității și caracterului copilului a fost înlocuită cu o educație sexuală frivolă și demoralizatoare, sa propagat alte forme (perverse) de concubinaj ca echivalente ale căsniciei și familiei, astfel, de fapt, promovarea valorilor a fost înlocuită cu distrugerea sistematică a acestora. Ca urmare a acestei “reeducări” se atestă actualmente așa fenomene ca: lipsa de orientare a multor tineri, lipsa de disciplină, abateri sexuale, desfrîu sexual, violență în creștere și criminalitate sporită în rîndul copiilor și minorilor, droguri, hărțuire sexuală, teroare psihică între colegi, limbaj vulgar și indecent, pagube materiale ca rezultat al actelor de vandalism în sumă de milioane, comportament orientat spre consum, rebeliune împotriva părinților și profesorilor, dezgust față de procesul de învățămînt, ce duc în consecință la un imens deficit de cunoștințe și abilități. Tot mai des sunt atestate în școlile germane practici de occultism și magie. Cele enumerate constituie o amenințare pentru familie, pentru întreaga societate și pentru însuși statul.

S-a ajuns în Germania la aceea că tot mai mulți părinți devin adepții unei educații și școlarizări efectuate la domiciliu, anume din cauza tendinței de dezvoltare negativă a școlii și a efectelor negative ale școlarizării, în deosebi în privința morală și valorică. Așa numita “Heimschule” (în SUA “homeschool”) reprezintă școală în familie sau la domiciliu, iar copiii sunt instruiți de părinți sau alte persoane abilitate și capabile. Adepții așa numitei “Heimschule” (“homeschool”) motivează această decizie prin profesiunea de credință și conștiință pe care o au aceștia vizavi de educația sexuală realizată în școală, față de teoria evoluționistă ateistă și față de pedagogia de emancipare anticreștină. “Die Schule macht die Kinder krank, weil sie selber krank ist” (Școală face copiii să fie bolnavi, deoarece și ea însăși e bolnavă). Acestea sunt concluziile la care astăzi a ajuns societatea germană ca urmare a reformei școlare.

Doctrina umanistă ca alternativă

Societatea germană contemporană cunoaște o perioadă de criză socială și economică. Se încearcă o reevaluare a valorilor morale, spirituale și general – umane.

Umanismul în Germania la nivel de ideie și doctrină este reprezentat de către mai multe grupuri de inițiativă, mișcări și chiar partide cum ar fi *Partidul Umanist* (Humanistische Partei), *Mișcarea Umanistă* (Humanistische Bewegung), *Mișcarea Umanismul practic* (praktischer Umanismus), precum și de *Internaționala Umanistă* (Humanistische Internationale). Care sunt caracteristicile acestor mișcări?

Ideia umanismului practic se regăsește în numeroase inițiative la nivel de societate civilă. *Mișcarea Umanismul practic* este prezentă atât la nivel de societate civilă cât și în educație. Aceasta ca răspuns la reforma școlară din anii 70 (vezi mai sus). Se vorbește astfel în prezent despre o eventuală „școală umanistă”, ca alternativă la sistemul școlar existent la moment în Germania. Această mișcare își propune și are ca scop aplicarea ideilor umaniste în practică și viața de zi cu zi, educarea noii generații în spiritul ideilor umaniste, apelând la ajutorul fiecărui cetățean în parte.⁵

⁵ www.praktischer-humanismus.de

Mișcarea Umanistă din Germania consideră umanismul ca cea mai adecvată cale de combatere a crizei cu care se confruntă Germania la ora actuală. Aceasta este o mișcare pe bază de voluntariat, înființată în anii 60 de către Mario Rodriguez Cobos (cunoscut ca SILO), un cunoscut gânditor și scriitor argentinian. Mișcarea umanistă are la moment peste două milioane de susținători.

Elementele centrale ale unei concepții noi umaniste ar fi: poziționarea omului ca valoare centrală, accentuarea egalității oamenilor, acceptarea și recunoașterea deosebirilor culturale și personale, respingerea oricărei forme de violenței, confirmarea libertății de gândire și credință

Mișcarea Umanistă reprezintă un umanism nou (neuer Humanismus), care își propune să contribuie la elaborarea unei doctrine umaniste noi, ce ar îmbunătăți condițiile de trai și care se opune categoric discriminării, fanatismului, exploatării și violenței.

Mișcarea Umanistă are ca scop o schimbare fundamentală. Reprezentanții acestei mișcări umaniste noi argumentează și evidențiază caracterul necesar al umanismului nou prin criza socială și economică, de ce nu și politică care a cuprins societatea germană la ora actuală. Această formă nouă de abordare a umanismului urmează să favorizeze un climat adecvat spre reflecție. Reprezentații acestui curent sunt adepții unui umanism creativ, și nu al unui umanism preluat sau repetat. Ei își propun să depășească paradoxurile prezentului și să găsească soluții pentru viitor în ideilor umaniste.⁶ Această abordare nouă a umanismului se regăsește în cartea „Scrisori prietenilor mei“ de Silo (vezi mai sus), care constă din zece scrisori, ce descriu și redau situația actuală din Germania, autorul prezentând alternativa unei lumi mai bună prin umanismul nou.

Partidul Umanist este un partid de stînga, la baza căruia se află doctrina umanismului nou. *“Unser Humanismus ist kein antikes Weltbild, im Gegenteil: Wir wollen diese Welt, die offensichtlich in einer tiefen Krise steckt, neu und menschlicher gestalten”*⁷.

⁶ www.neuer-humanismus.de

⁷ „Umanismul nostru nu reprezintă imaginea antică a lumii, ci dimpotrivă: Noi dorim să creăm lumea, ce trece printr-o criză evidentă, mult mai nouă și umană” vezi: www.humanistischepartei.de

La alegerile din 2005 din Germania Partidul Umanist a participat cu o agendă electorală care cuprindea cinci puncte esențiale:

- Omul ca valoare centrală
- eradicarea oricăror forme de violență
- principiul liberii alegeri
- nu discriminării
- un model economic nou.

Bibliografie:

1. *Der große Brockhaus*, Wiesbaden 1979, s.v.
2. G.Toffanin: *Geschichte des Humanismus*, 1941 (aus d.Italien.)
3. H.Weinstock: *Die Tragödie des Humanismus*, 4/1967 (hg.v. H.Oppermann, 1970)
4. K.Vorländer: *Philosophie der Renaissance*, Gesch.d.Philos.III, Reinbek 1968
5. *Lexikon der Pädagogik*, Freiburg 1953, s.v.
6. Michael Schmidt-Salomon / „*Humanismus in Deutschland*” / Textarchiv: TA-2006-1
7. P.O.Kristeller: *Humanismus und Renaissance* I-II, 1974 (aus d.Engl.)
8. R.Newald: *Humanitas, Humanismus, Humanität*, 1947

UMANISMUL CONTEMPORAN ȘI STRATEGIILE SUPRAVIEȚUIRII

Rezumat. Umanismul contemporan și strategiile supraviețuirii

În articolul “Umanismul contemporan și strategiile supraviețuirii” este analizat umanismul ca concepție despre lume, ca filosofie practică, ca mod de viață. Autorul elucidează caracterul istoric al umanismului, evidențiind în mod deosebit actualitatea conceptelor umanismului românesc contemporan: “personalismul energetic” și “existența tragică”. În baza tezelor principale ale acestora autorul își argumentează concluziile.

Резюме. Современный гуманизм и стратегия выживания

В статье «Современный гуманизм и стратегия выживания» автор анализирует гуманизм как мировоззрение, как практическая философия, как способ существования. Отмечая исторический характер гуманизма, особенно выделяет значение современных гуманистических концепций: «энергетический персонализм» и «трагическое бытие». На основе этих концепций автор аргументирует собственные выводы.

Summary. Contemporary humanism and the strategies of survival

In the article “Contemporary humanism and the strategies of survival”, the humanism is analyzed as world perception, as practical philosophy, as way of life. The author elucidates the historical features of humanism, especially emphasizing the actuality of the concepts of contemporary Romanian humanism: “energetic personality” and “tragic existence”. Based on their main thesis the author is documenting his conclusions.

În cultura universală și națională tradiția umanistă este susținută de majoritatea formelor cunoașterii. Începând cu Confucius, cugetător al Chinei antice, cu Socrate, marele filosof al Greciei, problema omului sub multiple aspecte este studiată, explicată de filosofi. Din momentul apariției sale

filosofia, implicit sau explicit, formulează teze, concluzii, prin care participă la explicarea statutului specific omului, umanului. Consultând manualul "Istoria și filosofia culturii", observăm că "termenul "umanism" a apărut" la începutul secolului al XIX-lea, însă în epoca Renașterii italiene se folosea noțiunea deumanist, cel preocupat cu umanitățile, adică profesionistul din domeniile specializate în educațiile intelectuale, printre care erau înscrise: retorica, gramatica, poezia, filosofia, mai ales, etica și istoria. "Umanistul trebuia să scrie și să vorbească frumos, să fie un erudit, să știe latina și greaca etc., pentru a putea fi în planul practicului profesor, om de stat, istoric, poet, scriitor, moralist etc. Dincolo de ocupațiile lor, umaniștii au creat prin teorie și acțiune un nou ideal de viață, plăsmuirea unei noi conștiințe în care demnitatea și autonomia umană erau ridicate la cote foarte înalte"¹.

Așadar, umanismul este un fenomen complex, cunoscut ca mișcare socio-culturală, ca concepție despre lume, ca mod de viață, ca activitate. Atît în cultura universală, cît și în cea națională, umanismul este în centrul dezbaterilor filosofice, este evaluat în contextul social-istoric al diferitor epoci. Umanismul apare atunci, cînd omul începe să gîndească la sine, la locul și rolul său în lume, cînd omul își formulează și întrebări despre esența și predestinația sa, despre scopul și sensul existenței sale. Gîndirea umanistă sintetizează valorile cunoașterii și ale activității practice a omului, cu scopul de a-i oferi existenței umane conținut și semnificație. Din această perspectivă umanismul a fost, este și va fi învățătura esențială a omenirii, în care fiecare individ, grup social, comunitate de oameni, va găsi răspunsuri la cele mai complicate probleme existențiale. Axa gîndirii umaniste este omul, plasat în centrul universului, înzestrat cu capacități specifice în raport cu alte viețuitoare, cele mai semnificative fiind: rațiunea și creația. Poziția de excepție a omului în univers are multiple interpretări. De exemplu, autorul primului tratat umanist din Moldova, Neagoe Basarab sublinia că omul este înzestrat cu capacitatea de a-și perfecționa „ffirea”, datorită libertății și posibilității de a alege între bine și rău, între valoare și non valoare.

În bogata literatură umanistă este mult discutată și problema naturii umane, concretizată în întrebările: are omul o natură proprie sau nu? Dacă da: ce reprezintă natura omului și poate ea fi modificată în timp sau este o

esență statică? Un răspuns clar la aceste întrebări găsim în tratatele lui Francesco Petrarca considerat „părinte al umanismului italian”: „Despre ignoranța mea și a multor altora”, „Taina mea” ș.a. Preocuparea majoră a cunoașterii trebuie să fie omul și problemele acestuia. Petrarca se întreabă: La ce ne slujesc cunoștințele despre fiare, păsări, pești, șerpi, dacă ignorăm omul sau nu ne pasă de el, dacă ignorăm scopul vieții noastre, dacă nu avem un răspuns la întrebarea: de unde venim și încotro mergem? Răspunzând la aceste întrebări, Petrarca afirmă că omul poate fi educat, orientat și că această misiune majoră și-o poate asuma doar cultura. „Cultura are acest scop sau nu are nici unul”, deseori afirma Petrarca. Deși pe parcursul secolelor această concluzie a fost comentată, interpretată controversat, suntem în deplin acord cu umanistul renescentist și considerăm că una din problemele esențiale ale timpului nostru istoric este anume: formarea calităților omenești, afirmarea omului ca personalitate pozitivă, constructivă, creativă, responsabilă pentru propria existență și pentru condițiile de ființare a tuturor componentelor ambianței.

În cultura națională interpretări ale existenței, ale condiției umane înțelăm în creația populară orală, în scrierile cărturarilor moldoveni, a savanților enciclopediști. În literatura de specialitate este utilizată formula “umanism românesc”, prin care se subînțelege ansamblul creațiilor filosofice, științifice și artistice, care apără dreptul omului la existență și la realizarea propriei ființe, militând pentru crearea condițiilor necesare afirmării personalității. În lucrarea “Valori umaniste în gândirea românească” Alexandru Tănase evidențiază perioadele istorice a constituirii umanismului românesc: medievală, renescentistă, iluministă, modernistă și contemporană.²² A se vedea: Al. Tănase, Valori umaniste în gândirea românească sec.XV-XIX.- București: Ed.Minerva, vol. 1, pag.V-XXX.

Într-adevăr despre o cultură umanistă, despre o particularitate constantă a culturii românești vorbim începând cu lucrarea lui Neagoe Basarab “Învățăture către fiul Theodosie”. Considerăm, însă, că elementele culturii umaniste apar în antichitate, în primele comentarii și interpretării ale problemelor, cu care se confrunta omul. Fiecare perioadă evidențiată de Alexandru Tănase are specificul ei, concretizat de problemele abordate, de soluțiile oferite.

Umanismul dezvoltat de cronicarii și cărturarilor moldoveni este pătruns de dragostea față de țară, față de glie, de conștiința latinității și nobleței neamului, de sentimental demnității naționale. Dacă în lucrările umaniștilor italieni descoperim spiritul umanismului European ce evidențiază problema existenței umane, apoi în lucrările cărturarilor moldoveni este susținută o gândire activă, corelată nemijlocit cu acțiunea social-utilă. Dacă în Renașterea Apuseană conștiința națională ocupă o poziție nesemnificativă, apoi în cultura românească ea reprezintă o valoare dominantă.

Umanismul român iluminist abordează problematica umană sub noi aspecte. Este discutată problema libertății și a progresului. În lucrările scrise în secolul al XIX-lea este explicată și propagată ideea deschiderii școlilor, a dezvoltării științei și tehnicii ca mijloc de realizare a progresului și a lărgirii libertății omului. Iluminarea maselor prin asimilarea cunoștințelor despre componentele ambianței este considerată cea mai acută și mai semnificativă chestiune. Fără a filozofia prea mult asupra necesității de a dezvolta la fiecare persoană o conștiință adecvată timpului, reprezentanții iluminismului românesc au elaborat și realizat programe sociale, deschizând școli primare, eliberate de tutela bisericii creștine.

În epoca contemporană umaniștii sunt chemați să activeze pe două fronturi simultan: pe cel al dezbaterilor teoretice și pe cel al activității practice. La începutul secolului al XX-lea, în mod deosebit în perioada interbelică, în cultura românească se constituie trei curente filozofice: raționalismul, iraționalismul și spiritualismul-raționalist. Fiind sub un atac permanent valorile umaniste era nevoie de apărarea lor publică, fapt ce i-a determinat pe filozofii: Constantin Rădulescu Motru, D.D.Roșca, Petre Negulescu, Mircea Florian, Mihai Ralea ș.a. să elaboreze sisteme și lucrări filozofice de o semnificație majoră atât pentru timpul lor, cât și pentru viitor, atât la nivel național, cât și la cel european.

Problema existenței umane este analizată de pe pozițiile psihologiei și a filozofiei personaliste de către Constantin Rădulescu Motru. Teza inițială a sistemului "personalismul energetic" este: personalitatea are rădăcini adânci în viața biologică. Studiind evoluția naturii, marcând fiecare schimbare calitativă în dezvoltarea lumii organice, Constantin Rădulescu Motru conchide că momentul apariției omului "este strict determinat de întregul

mers al naturii” “Este pregătit lutul pământului în care corpul omenesc este menit să crească, este pregătită atmosfera pe care va avea omul să respire, sunt pregătite perioadele climatului în care va avea omul să se miște, sunt pregătite formele organice pe care embrionul uman va avea să le repete în condițiile necesare activității omenești”.³ În baza unor analize minuțioase, umanistul român conchide: “Prin apariția omului “natura” își servește propria finalitate. Era tocmai nevoie de activitatea unui animal înțelept și liber pentru ca evoluția pământului să se întregască. . . Omul dacă n-ar fi apărut evoluția naturii ar fi suferit un hiabitus”.⁴ Dorind să-i atragă atenția omului la valoarea și rolul lui pregătit de natură, Constantin Rădulescu Motruși propune să explice esența umană, să-i convingă pe oameni că ei reprezintă încununarea supremă a întregii evoluții a naturii, că ei sunt creatorii propriei condiții existențiale: cultura și civilizația și că anume de ei va depinde cum această civilizație va fi în viitor bună sau rea, umană sau antiumană?

Formulând întrebarea despre dependența sau determinarea mediului sufletesc de mediul natural, Constantin Rădulescu Motru constată că “mediul sufletesc nu prezintă unitatea pe care o prezintă mediul cosmic . Mediul cosmic este unilateral, mediul sufletesc pluricentral . În mediul sufletesc sunt stabilite mai multe unități care între ele, deși rezumate pe aceleași legi cauzale sufletești, totuși din faptul grupării deosebite în care ele își au elementele lor ajung să se combată și să se distrugă. Conștiința individului trebuie să aleagă între mai multe unități sufletești posibile, trebuie să se străduiască a se adapta unității celei mai trainice”.⁵ Este semnificativă această concluzie pentru mileniul nostru, în care decizia omului se referă nu numai la propria existență, dar și la Existența ca totalitate, la conservarea condițiile ființării Biosferei. Din multitudinea de alternative, dilema :afi sau a nu fi este și trebuie să fie definitivă? Respectiv, dacă decidem “să fim” poziția umanismului timpului nostru istoric este determinată de necesitatea de a respecta cu strictețe toate programele, strategiile, elaborate de savanți, adoptate de clasa politică, susținute de societatea civilă, orientate spre supraviețuire, spre conservarea condițiilor favorabile existenței tuturor elementelor Biosferei.

Faptul că personalitatea este parte și produs al naturii, subliniază Constantin Rădulescu Motru, se demonstrează prin individualitatea sa.

Individul este caracterizat ca structură obiectivă a personalității sau prin formula :”natura conservată în ființa umană”. “În decursul evoluției sale natura produce personalitatea sufletească cum produce cristalizarea mineralelor și cum produce ereditatea formelor organice”.⁶ Deși dezvoltarea cunoașterii științifice i-a permis omului să pătrundă în tainele naturii, să dezvăluie misterul multora dintre ele, aceasta nu-i permite să subordoneze întregul. Între om și natură, relațiile acestora se cer întemeiate pe principiul echilibrului nevoilor/cerințelor și anecesițăților/intereselor. Cunoașterea legilor obiective, caracteristice proceselor și fenomenelor naturale, îi însuflă omului mai multă încredere în propriile activități, dar nu-i poate asigura statutul de “stăpîn” al naturii. Încercările omului de a subordona propriilor interese procesele și fenomenele naturale au avut consecințe negative. Aplicarea incorectă în raport cu natura și cerințele mediului natural a realizărilor progresului tehnico-științific s-a întors ca un bumerang împotriva omului. Iată de ce considerăm necesară reîntoarcerea la lucrările lui Constantin Rădulescu, în care principiile umanismului, concluziile existențiale corespund cerințelor timpului nostru istoric prin faptul că promovează colaborarea între om și mediul natural de existență. Omul este o individualitate, apoi o personalitate. Omul este o ființă complexă, caracterizată de o esență bio-socio-culturală. Nici o componentă a esenței noastre nu poate fi evidențiată, nu poate fi ignorată. Aceasta ar trebui să fie teza inițială a fiecărui discurs umanist contemporan, iar concluziile lui ar trebui să cuprindă recomandări practice pentru fiecare individ, ce l-ar orienta în procesul socializării și personalizării. Orientarea corectă în lumea contemporană este poate cea mai actuală dintre problemele umanismului, deoarece de soluționarea ei depinde însăși soarta umanității, vor fi sau nu vor fi realizate Strategiile Supraviețuirii.

În lucrările lui D.D. Roșca este dezvoltată o filosofie raționalistă a existenței umane. Conceptul de existență este gândit în mod dialectic, ținând seama de istoricitatea realității, de caracterul contradictoriu și de devenirea existenței. Devenirea permanentă a existenței umane este apreciată ca lege universală. Întrebarea formulată de D.D. Roșca este: Care este motivația devenirii, adică ce îl determină pe individ să inițieze procesul de socializare și personalizare? În calitate de motiv al devenirii, filosoful român evidențiază

nemulțumirea de sine, de condițiile de trai, de aprecierea colegilor, de realizarea propriilor capacități etc. Nemulțumirea, fiind conștientizată produce anumite stări ale conștiinței, pe care D.D. Roșca le apreciază ca tragice. Existența tragică dă naștere unei conștiințe tragice, care “produce cea mai înaltă tensiune interioară din câte poate atinge omul”.⁷ Conștiința tragică este conștiința unei existențe care tinde mereu spre echilibru, dar se trezește mereu într-o stare conceptuală cu lumea, care constituie un câmp nelimitat de posibilități, de ispite și încercări, de izbânzi și eșecuri. Este conștiința unei tensiuni interioare, “cea mai mare forță spirituală între toate puterile sufletești de care dispunem”,⁸ care face din suficient și chiar din resort de creație, un factor puternic al progresului. Este o conștiință veșnic nemulțumită și veșnic neliniștită, care refuză să accepte datul existențial ca pe un fatum, ca pe un destin implacabil. Neliniștea metafizică și revolta sunt stările sale de autenticitate, devenirea este modul său de ființare. Caracterizând existența și conștiința tragică, D.D. Roșca argumentează necesitatea cunoașterii critice a lumii înconjurătoare, fără amăgiri și iluzii. El era convins că numai pe baza unei asemenea cunoașteri e posibilă afirmarea deplină a demnității și libertății umane. Aceste teze le actualizăm intenționat, deoarece considerăm că numai un om ce a conștientizat toate aspectele Existenței ca totalitate, care și-a descifrat rosturile propriei ființări și și-a determinat locul în comunitatea și timpul său istoric, care și-a descifrat potențialul și își cunoaște nu doar cerințele, nevoile, necesitățile, ci și posibilitățile, capacitățile, poate satisface imperatiile timpului nostru istoric, este capabil să realizeze strategiile supraviețuirii. Spre educarea omului viitorului, tulburat de condițiile existențiale, a personalității energetic ar trebui să fie orientate toate formele culturii, toate formațiunile social-politice, care au adoptat principiile umanismului.

Note bibliografice:

¹ Istoria și filosofia culturii. Coord. Grigore Socolov-Chișinău: F.E.P. ”Tipografia Centrală”, 1988, pag.226

² A se vedea: Al.Tănase, Valori umaniste în gândirea românească sec.XV-XIX.- București: Ed.Minerva, vol. 1, pag.V-XXX

³ Constantin Rădulescu Motru, Personalismul energetic. - În: Personalismul enetric și alte scrieri.- București : Eminescu, 1984, pag.260

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Constantin Rădulescu Motru, Opera citată, pag. 578

⁷ Roșca D.D. Existența tragică. Încercare de sinteză filosofică.- București: Ed.: Științifică, 1968, 9

⁸ Ibidem

Ivan Ivlampie, Galați, Romania

NIKOLAI BERDEAEV ȘI SFÎRȘITUL UMANISMULUI

Rezumat. Nikolai Berdeaev și sfârșitul umanismului

Autorul arată deducțiile științifice ale lui N. Berdeaev în ce privește rolul umanismului ca om al epocii sale. Articolul dezvăluie criza bisericii, culturii și istoriei, afirmând semnificația eshatologică și necesitatea reînvierii umanismului.

Резюме. Н. Бердяев и конец Гуманизма

Статья показывает философское видения гуманизма Н. Бердяевым, как личность своей эпохи. Автор раскрывает кризис религии, культуры и истории и вероятность эсхатологического конца и необходимость гуманистического возрождения мира.

Summary. Nikolai Berdeaev and the end of humanity

The author displays the Berdeaev scientific deductions concerning the role of the humanity as a human of its period. The article discloses the church's, culture's and history's crisis claiming the eschatological importance and the necessity of humanity's resurgence.

Dacă Renașterea, în elanul ei juvenil, a promovat credința posibilității umanizării omului, istoria ultimelor secole demonstrează contrariul: pretutindeni asistăm la dezumanizarea omului. Acest fenomen a cuprins toate sferile culturii și vieții sociale. Opera lui Berdiaev este o frescă,

greu de acceptat, incomodă și care poate trezi o rezistență puternică, în care autorul zugrăvește în cele mai sumbre culori sfârșitul umanismului european și metamorfozarea sa în antiumanism.

Berdiaev a observat că la originea umanismului se află pierderea filiației față de Dumnezeu, ruperea omului de centrul său spiritual și afirmarea sa ca ființă naturală de sine stătătoare. Această cădere a antrenat perceperea omului ca fragment trecător în vârtejul naturii. Afirmându-și energia creatoare în fața naturii, omul a preschimbat-o într-un mecanism neînsuflețit pe care încearcă să-l domine prin intermediul mașinii. Apariția mașinii este cea mai mare revoluție a noii istorii. Omul medieval se teme de natură și încerca să se elibereze spiritual de stihiiile acesteia. Omul Renașterii s-a întors spre natură pe calea contemplării artistice și reflexive a tainelor ei. Prin Leonardo da Vinci mașina și-a croit drumul în istorie: „Acest proces a ucis întoarcerea renașcentistă la natură, l-a desprins pe om de natură, a așezat mașina între om și natură, mecanizându-i viața și închizându-l într-o cultură artificială”. Inventarea mașinii a ușurat munca omului, l-a îmbogățit spiritual lărgindu-i sfera cunoașterii. Berdiaev nu respinge descoperirile moderne ale tehnicii, dar pretinde să le stăpânim spiritual. Dezvoltarea tehnicii a provocat ruptura legăturii organice dintre om și natură și, prin crearea unui mediu artificial, a însemnat „sfârșitul erei telurice”, când „umanitatea încetează să mai depindă de pământ, să mai fie hrănită direct de el”. Ea a adus omului o nouă robie și o nouă spaimă. Dacă, în trecut, exista teama față de demonii naturii, astăzi există teama față de mecanismul universal al naturii și față de energiile care pot fi descătușate de om în natură.

Triumful mașinii în lume a atras mecanizarea tuturor domeniilor existenței umane: „Mașina dezumanizează viața și omul, care n-a voit să fie după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, devine o ființă după chipul și asemănarea mașinii”. Legăturile sale cu principiul divin sunt tot mai mult lipsite de substanță. De aceea Berdiaev este nevoit să afirme că, în stadiul avansat al secularizării, “puterea tehnicii e ultima metamorfoză a împărăției Cezarului”. Tehnica a însemnat intrarea activă în istorie a unor enorme mase umane, ceea ce a condus la înlocuirea vieții organice cu viața organizată. – Colectivismul, care odinioară era diferențiat pe grupuri

naturale (familii, caste, confesiuni etc), s-a universalizat, a cuprins întreaga masă planetară.

În mod latent, Berdiaev pare a fi frământat de o problemă capitală: oare în acest nou universalism - pe baze tehnice -omenirea se va putea fortifica spiritual sau va cunoaște forme noi de idolatrie și aservire? Frământările lui sunt deosebit de actuale în contextul spaimei și isteriei de masă care a cuprins lumea la acest sfârșit de mileniu, în fața creșterii interdependenței și a globalizării. La timpul său, Berdiaev observa că omenirea nu poate fi coordonată decât din punct de vedere tehnic și că, pe de o parte, tehnica raționalizează viața, dar, pe de altă parte, are și consecințe iraționale, antiumane: șomaj, războaie interetnice, naționalism, rasism, comunism etc. Aceste fenomene negative sunt semne ale depersonalizării omului, ale morții lui spirituale. Berdiaev este nemulțumit de faptul că civilizația tehnică a elaborat forme infinite mai rafinate în opera de distrugere, fără a crea și forțe ale învierii.

Ca microcosmos, persoana umană este totul, ea conține în sine întregul cosmic și nu poate fi determinată prin vreuna din părțile acestui întreg. Antiumanismul epocii contemporane, în condițiile secularizării generalizate și ale pierderii chipului divin din om, este rezultatul autonomizării tuturor sferelor de activitate. Omul, pierzându-și centrul spiritual, are tendința să-și restabilească integralitatea subordonându-se fragmentarului, parțialului. Imensa răsturnare de valori care a survenit la capătul Renașterii sau, potrivit lui Berdiaev, la capătul experimentării libere și autonome a creativității omenești, l-a așezat pe om într-un mediu ambiant inedit, care l-a luat prin surprindere, rupându-i legăturile cu tradiția, cu ceea ce este etern în toate manifestările sale: spiritul. În zilele noastre, tehnica, economia, știința, politica, războiul etc, devin totalitare.

Prins în vârtejul tehnicii, omul agresează natura, îi declară război - aceasta i-a devenit suflătește străină, un mecanism mort. Peisajul nostru natural este dezolant. Ne întâmpină pretutindeni bucăți de sticlă, tocuri de pantof, cutii de conserve etc, încât nu putem decât să ne exprimăm, astăzi, admirația față de marea forță de anticipație a artiștilor futuriști de la începutul secolului al XX-lea. Arta lor l-a nedumerit pe Berdiaev. În pictura și poezia avangardistă, el încearcă să descifreze dezmembrarea

sufletului uman, estomparea chipului său divin până la dispariție: „în futurism omul se pierde pe sine însuși, încetează de a avea conștiința identității sale proprii”. La capătul afirmării umanismului, arta nu mai are puterea de a reda perfecțiunea naturală și nici nu mai posedă forța transfiguratoare.

Umană sau exterioară omului, natura se diluează, își pierde consistența, se evaporă. Dispozitivele și aparatele sofisticate rămân singura realitate palpabilă pentru om, care, doar în plan secund, aduc vagi mărturii despre vechiul cosmos grecesc. Prin științele moderne suntem plasați într-un mediu cosmic inuman: al radioactivității, entropiei, printre atomi și molecule, încât, exclamă Berdiaev, ne aflăm parcă într-un „apocalips al fizicii moderne”. Prezența subiectivă a omului a devenit cel mai mare obstacol în cunoașterea științifică a acestei lumi. Dacă Renașterea a început cu un mare avânt și cu o mare încredere în posibilitățile omului de a dezlega tainele naturii, odată cu Immanuel Kant dispărea acest elan, este pusă la îndoială puterea nemărginită de cunoaștere. Neokantienii duc mai departe acest proces încercând să elimine antropologismul din filosofie. Omul e considerat drept cauză a relativității și nesiguranței cunoștințelor. Gnoseologia critică vrea „să creeze o filosofie în care cea care filosofează să fie filosofia însăși, iar nu omul”. Chiar și în teozofie se simte descompunerea omului, care este plasat în subordinea ierarhiei cosmice a spiritelor. La Rudolf Steiner, „omul este doar un instrument al evoluției cosmice, un produs al acțiunii diferitelor forțe cosmice, un punct de intersecție al diverselor evoluții planetare, unde se acumulează crâmpete de lumi diferite”. Conștiința teozofică vede în om un compozit din straturi și cioburi planetare, în care cu greu se poate identifica subiectul creator, cu chipul său unic și irepetabil.

Într-o asemenea conjunctură se poate ridica problema salvării vechiului umanism care, în forma sa clasic-iluministă, înțelegea făptura umană ca existând după chipul și asemănarea naturii, înzestrată cu drepturi și libertăți individuale (libertatea conștiinței, a cuvântului, a creației etc). Fenomenele contemporane care dizolvă chipul uman până la descompunere îl determină pe Berdiaev să susțină necesitatea depășirii vechiului umanism, care, în forma democrației, a organizării și nivelării sociale, s-a dezinteresat

de om și de viața lui interioară. Din acest moment tragic al istoriei, omenirea nu are de ales decât între două mișcări posibile: fie spre divino-umanitate, fie spre umano-divinitate.

Pe două planuri, teoretic, în secolul al XIX-lea, și practic, în secolul al XX-lea, umanitatea demonstrează că opțiunea sa este pentru cea de-a doua soluție. În primul caz faptul este vizibil prin Nietzsche și Marx. Nietzsche, „jertfa conștiinței umaniste”, ilustrează prin opera sa nevoia depășirii umanismului: „Zarathustra este opera omului părăsit, lăsat în voia sa”. Acest personaj simbolizează destinul omului care, dacă este lăsat în voia propriilor sale forțe, atunci nu se poate înălța mai sus. De aici rezultă exaltarea Supraomului. Ideea Supraomului semnifică, pentru Berdiaev, transformarea umanismului în antiumanism. Ura lui Zarathustra față de om, („o batjocură sau o rușine dureroasă”), este o ură față de minciunile umanismului, dar, subliniind necesitatea depășirii omului, Nietzsche ajunge la negarea personalității umane și a însemnătății ei absolute: „Omul este doar un moment efemer, el este adus în totalitate ca jertfă acestui supraom, în numele supraomului, omul este negat și respins”.

Deși valoarea pozitivă a lui Nietzsche constă în revolta exprimată față de umanismul european și în afirmarea vocației creatoare a omului „el i-a blestemat pe cei buni și pe cei dreپți pentru că îi urăsc pe cei creatori”, în opera lui contradictorie este prezentă predispoziția spre o antropologie antihristologică. Acest gen de antropologie semnifică o autodivinizare a omului care, fiind ademenit de promisiunile realizării fericirii în lumea necesității, suferă a doua cădere spirituală, desprinzându-se astfel de taina mântuirii. Atitudinea antihristologică se va manifesta în național-socialismul german. Nietzsche nu poate fi făcut responsabil de aceste manifestări, el trebuie valorificat ca „un profet instinctiv, încă privat de Logos, al renașterii religioase a Apusului”.

Criza antropologiei umaniste își găsește expresia și în gândirea lui Karl Marx. În teoria marxistă, Berdiaev descoperă o negare a revelației creștine despre om, o negare a individualității și personalității umane. Omul este înrobite necesității, este un instrument al forțelor materiale de producție, o funcție a procesului social. Fiecare generație umană trebuie sacrificată „idolului iminentului *Zukunftstaat* în care proletariatul va cunoaște beatitudinea”.

La Nietzsche era vizibilă o negare individualistă a omului și a umanismului, la Marx există o descompunere colectivistă a umanismului și o zdruncinare colectivistă a chipului uman. Limitele umanismului s-au dezvoltat la Nietzsche pe culmile culturii, pe când la Marx, în clasele de jos. Dacă la Nietzsche întâlnim un dor pasionat după Renaștere și o voință de reînviere a izvoarelor ei creatoare, la Marx nu descoperim nostalgii de acest gen. Pentru acesta din urmă, Renașterea este o suprastructură ideologică a bazei economice dintr-o societate în care există exploatarea omului de către om. Am urmărit felul în care *narodnicii* ruși au cultivat sentimentul de culpabilitate în rândul creatorilor de cultură, cea ce nu este cazul lui Berdiaev, care exaltă vocația creatoare a omului. Numai că întâlnim la el o observație favorabilă marxismului. Marx avea toate motivele să se dezintereseze de creația spirituală, deoarece el și-a pus nădejdea în forța productivă a mașinii. În societatea burgheză a secolului trecut, era destul de vizibil faptul că activitatea spirituală este un epifenomen al economiei. Greșeala lui Marx este că a atribuit acestei observații o aplicabilitate universală. Aflată sub semnul mașinismului, viața economică a sporit preocupările materiale ale oamenilor. Apariția colectivităților mari de oameni, mișcate de interese private aflate mereu în conflict, a focalizat grija majorității în căutare de lucru, a pâinii zilnice sau a prosperității afacerilor. Grija guvernelor este absorbită și ea de problema finanțelor, a șomajului sau a războaielor. Toate acestea s-au „resimțit într-un mod fatal în domeniul culturii, care a devenit un lux, ceva superfluu”.

Generalizarea colectivismului, atenuarea diferențierilor dintre oameni, nivelarea socială sunt manifestări antiumane care semnifică reîntoarcerea la starea gregară. Această evoluție distruge elitele, sentimentele aristocratice ale omului (își face loc noțiunea plebeiană de *șef*, observă Berdiaev), originalitatea personală a gândirii, a conștiinței și a creației. Creatorii societății industrializate se află într-o situație materială și morală penibilă. Dominația maselor asupra culturii se manifestă în democrațiile occidentale prin dictatura banului iar în regimurile autoritare prin dictatura unui „șef”: „Sub regimul democrației liberale - scria Berdiaev în 1936 - elita depinde de capital și de gusturile vulgare ale „mulțimii, sub regimul democrațiilor autoritare sau comuniste, ea depinde de dictatura ideologică

a puterii care are pretenția de a o organiza spiritual”. Se generalizează „serviciul intelectual obligatoriu, -în domeniul tehnicii, al economicului, al științelor naturii - „comenzile sociale” în toate domeniile culturale, iar amprenta personalității și originalității creațiilor este tot mai puternic diminuată.

Barbarismul societății contemporane poate fi urmărit în apariția unor noi idoli, agresivi, războinici și în care nu regăsim nici o trăsătură, nici un semn distinctiv care să amintească de chipul individual al omului. Noii idoli sunt: clasa, naționalitatea, rasa, partidul, statul etc. Acești idoli pretind credință oarbă, iubire, răzbunare și ură; în jurul lor se creează forme de cult, li se închină altare și reprezentări simbolice. Ar fi fost de înțeles acest fenomen, dacă omul n-ar fi cunoscut revelația chipului său. Vechea barbarie era instinctivă și preconștientă, în timp ce manifestarea ei în zilele noastre este conștientă, premeditată, trecută prin reflexie și prin civilizație. Democrația burgheză nu scapă nici ea evaluărilor critice; Berdiaev descoperă suficiente semne antiumaniste în funcționarea ei: Având un caracter formal, prin care se exprimă voința poporului, democrația nu presupune nici un scop spre care să tindă societatea. Ea este tolerată pentru că este indiferentă față de Adevăr și neputincioasă în alegerea unui adevăr. Sufragiul majorității este semnul relativismului extrem: „Democrația are totdeauna un caracter secular și ea este opusă oricărei societăți de tip sacru, fiindcă ea este formalistă, lipsită de substanță și sceptică”. Scepticismul cu privire la Adevăr este contrabalansat de optimismul în privința socotelii mecanice a voturilor: rezultatul va fi totdeauna pozitiv. În felul acesta democrația ignoră răul naturii omenești, este oarbă în fața posibilității ca adevărul să fie de partea unei minorități, iar minciuna de partea majorității.

La baza democrației se află principiul autoafirmării umaniste a omului, dar acest principiu, izvorât din dragoste față de libertate, conduce în mod fatal la nivelarea personalității, deoarece este vorba de „dragostea libertății unor ființe indiferente față de adevăr”. Deși recunoaște caracterul pacifist al democrațiilor, Berdiaev subliniază că această formă de guvernare, care are la bază adunarea mecanică a voturilor, trebuie să facă față unei permanente lupte de idei și interese ale partidelor grupurilor sociale, ceea

ce pune în pericol stabilitatea poporului. Întemeiată pe suveranitatea poporului, democrația ignoră poporul. Chiar dacă sentința lui Berdiaev - *în democrație nu există popor* - este intolerabilă, definiția pe care el o dă poporului pune democrația într-o situație delicată și, am putea spune, chiar ingrată: „Poporul nu se poate numi, cu această vorbă, generație omenească detașată de marele trecut, agățată de o zdreanță a timpului, singura generație contemporană și încă nu întregă, ci numai câteva părți din aceasta, care se consideră ca arbitrii destinului istorice. Poporul este un mare ansamblu istoric, el cuprinde toate generațiile unite, nu numai cele care trăiesc, ci și cele ale trecutului, cele ale părinților și străbunilor noștri”.

Totalizând mecanic voințele unui pumn de contemporani, democrația neagă eternitatea. Caracterul ei „antiuman” se vedește atât în neglijarea spiritului străbunilor, cât și în considerarea omului ca un atom lipsit de calitate.

Berdiaev nu se pronunță axiologic pentru o anumită formă de guvernare și nu respinge în bloc democrația, căreia îi recunoaște originile în principiile creștine ale Reformei. Dar se pronunță pentru o transfigurare spirituală a puterii, printr-o mișcare pe verticală: „Nu ne putem pune speranțele în nici un strat sau clasă socială, în nici o forță istorică, ci doar în personalitățile renașcute în Spirit”.

În istorie există o evoluție indiscutabilă a formelor de guvernare, chiar dacă toate aceste forme poartă povara supunerii față de lume. Viitorul va aparține unei federații de națiuni libere care renunță la suveranitate, în favoarea integrării într-o organizație mondială. Atâta timp cât omul se află în afara celor mai înalte înfăptuiri ale Spiritului și aparține deocamdată comunității lumești, el este constrâns să plătească tributul cezarului.

Din acializa evoluției spirituale a umanității, Berdiaev deduce ideea sfârșitului umanismului renescentist. Această constatare se bazează pe brutalitatea experiențelor istorice și pe falimentul ideologiilor care le-au alimentat. Caracterul antiumanist al timpurilor moderne este prea evident și el nu poate fi contestat. Comunismul însuși s-a născut din deducțiile acestui caracter. Din experiența tragică a istoriei umaniste se cuvine, totuși, să învățăm ceva: acolo unde este ucis Dumnezeu, este ucis și omul.

Această revelație dostoievskiană îl determină pe Berdiaev să intuiască două adevăruri. Primul se referă la prăbușirea comunismului, ca religie a Antihristului. Construirea unei ordini umane împotriva lui Dumnezeu este și împotriva omului, de aceea comunismul - ca ultima limită a umanismului - va suferi un eșec. Previziunea lui Berdiaev, care s-a și adeverit, este prezentă în toate scrierile sale, iar aceste analize stau și astăzi la baza studiilor de politologie.

Al doilea adevăr se referă la neputința perpetuării unui regat neutru al umanismului. Religia nu se poate manifesta ca o sferă autonomă a culturii, așa cum nu se pot manifesta nici celelalte domenii. Comunismul este o dovadă elocventă în acest sens. Pentru a se putea înfăptui dreptatea socială, în comunism se renunță la independența și laicitatea sferelor de activitate. Ele se subordonează unui principiu sacru, chiar dacă acesta aparține religiei antihristice. Comunismul depășește, astfel, noua istorie, fiind întemeiat pe un sistem de tip „medieval”. De aceea el este un semn al tranziției spre o nouă epocă, post-umanistă, denumită simbolic *Noul Ev Mediu*. Prin revoluția bolșevică din Rusia, asupra unei mari părți a planetei s-a întins „întunericul medieval”. Berdiaev ne avertizează că tot ceea ce se întâmplă acolo nu poate fi judecat prin categoriile recent cucerite ale umanismului iluminist: democrație, libertate, egalitate etc. „Pentru a pătrunde sensul revoluției ruse trebuie să trecem de la astronomia Istoriei moderne la astrologia Evului Mediu”.

La acest sfârșit de secol, după prăbușirea ideologică a comunismului, este deja inutil să întrebăm ce se întâmplă în afara blocului comunist. Trebuie să ne întrebăm direct: spre ce nouă rânduială se manifestă tranziția noastră ?

Vechile principii umaniste, care în opinia lui Berdiaev au suferit un colaps, s-au născut dintr-o tendință de eliberare față de ordinea teocratică autoritară. Ele l-au eliberat pe om, dar în numele a ce? în numele libertății, fericirii? Berdiaev este convins că nu se poate elibera omul în numele libertății omului. Omul nu poate fi scopul omului, iar dacă nu are spre ce să se ridice, el rămâne fără substanță.

Umanismul, eliberând omul în numele dreptului la viață, la libertate, la fericire, la prosperitate etc. a creat un ciudat mit, care, prin inconsistența

și absurdul efectelor sale își demonstrează caracterul profund antiumanist. Acest mit este cel al progresului. Ideea de progres are rădăcini religioase și se distinge de ideea de evoluție. Ea presupune „un scop al procesului istoric și o „dezvăluire a sensului dependenței acestuia de scopul final”. Din punct de vedere religios scopul istoriei nu este imanent, nu ține de epoci sau de ordinea timpului. Istoria are un sens numai în cazul în care scopul este în afara ei, iese din cadrele istoriei.

În forma secularizată de umanismul iluminist, progresul a devenit o divinizare a viitorului pe seama prezentului și trecutului. Acest sens este fals din punct de vedere științific, moral, filosofic și religios, deoarece progresul, ca așteptare mesianică, este obiectul credinței și semnifică „dezvăluirea lucrului nevăzut”, „înștiințarea celor ce speră”. Or, concepția iluministă credea că „sarcinile istoriei universale ale omenirii se vor rezolva în viitor, că în istoria omenirii va veni un moment când se va atinge starea superioară absolută și, în această stare superioară absolută, se vor împăca toate contradicțiile de care sunt pline destinele istoriei umane, se vor soluționa toate sarcinile”. Din punct de vedere obiectiv, „impersonal”, această concepție este fascinantă, pentru că ea conține ideea unui deznodământ fericit al istoriei universale. Dar spiritual vorbind, lăuntric, o putem accepta? Putem accepta sacrificiul unor generații întregi în vederea instaurării fericirii pentru o generație de aleși într-un viitor neștiut de nimeni și străin nouă? Suntem mânați, în tranziția noastră, de vreo altă idee, mai nobilă, care să îndreptățească suferințele și așteptările noastre, să dea sens evenimentelor care ne înlănțuie sau rămânem credincioși ideii iluministe - nereligioasă și imorală - despre progres? În ultimă instanță - putem întreba - prin ce diferă concepția umanistă despre progres de așteptarea mesianică a unui viitor mai bun din ideologia marxistă?

Toate aceste întrebări, încă indispensabile, ne vor ajuta să înțelegem semnificația atribuită de Berdiaev Noului Ev Mediu și sfârșitului istoriei. Prin caracterul ei inuman și profund imoral, ideea de progres nu poate deveni cardinală pentru umanitate, ea nu poate unifica toate eforturile noastre constructive. „Religia progresului socotește că toate generațiile umane, toate epocile umane nu au valoare și scop în sine, n-au însemnătate în ele înseși, ci reprezintă doar un instrument și un mijloc pentru viitor”.

O asemenea religie este una a morții și nu a învierii, ea îmbină „un optimism nelimitat în raport cu viitorul” cu un „pesimism nelimitat în raport cu trecutul” și se află în contradicție cu speranța creștină a învierii tuturor generațiilor.

Teoria despre progres admite deznodământul în cadrul timpului istoric - în viitor! - și ea își întemeiază speranța pe moarte: „Progresul nu e viață veșnică, ci moarte veșnică, nimicire veșnică a trecutului de către viitor, a generațiilor precedente de către cele viitoare”. În prelungirea acestei teorii apare utopia inconștientă a raiului pământesc, ca instaurare a unei stări absolute, a vieții absolute. Starea paradisiacă terestră presupune că destinul uman se rezolvă definitiv în realitatea relativă a vieții istoriei. Aceasta ar însemna că o generație de oameni ar atinge viața divină absolută. Dacă pe culmea istoriei o generație ar dobândi o apropiere specială de Absolut, atunci acest fapt ne-ar lumina în privința in justiției divine și a lipsei unui plan divin și ar alimenta ateismul sau revolta antihristică.

Un argument important împotriva progresului este evocat de Berdiaev în urma constatării perisabilității marilor culturi și civilizații. Toate culturile trecutului au cunoscut momente de evoluție inexorabile: nașterea, copilăria, maturitatea, bătrânețea și moartea. Unele dintre ele au atins un grad de dezvoltare care depășește în realizări culturile ulterioare. În acest caz, dispăre convingerea că o generație aflată pe linia descendentă a timpului este mai reală și mai valoroasă decât generațiile precedente.

Viciul teoriei progresului se află în ruptura valorică a momentelor timpului, care ajung să se devoreze reciproc. În mod paradoxal, urmând acest viciu, Berdiaev crede că se poate afirma „că trecutul este mai real decât viitorul, iar oamenii care s-au depărtat de noi, sunt mai reali decât cei încă nenăscuți”.

Destinul uman nu se poate soluționa în timpul scindat, ci în eternitate; nu se poate soluționa din perspectiva viitorului, ci a eternității integrale. Nu putem hotărî și judeca sarcinile viitorului, acestea aparțin generațiilor ulterioare; nu putem decât să hotărâm și să judecăm raporturile noastre cu viața și istoria din perspectiva eternității: „Când vom așeza destinul uman și destinul istoric în perspectiva eternității, viitorul nu va apărea ca fiind mai real decât trecutul și nici prezentul mai real decât trecutul sau

viitorul, pentru că orice fărâmițare a timpului în fața judecății eternității este vinovată și vicioasă lăuntric”.

Afirmând lipsa de umanism a teoriei progresului și imposibilitatea instaurării unei stări absolute în interiorul istoriei, Berdiaev destramă astfel ultima iluzie aflată în calea revelării noii conștiințe religioase a omului contemporan. Secolul nostru trăiește drama unei profunde crize, pe de o parte, criza Bisericii creștine care a pierdut „poporul”, atras de ateism și de seducțiile hedonismului, pe de altă parte, criza umanismului, care s-a dovedit neputincios în afirmarea demnității supreme a omului și a degenerat în manifestări antiumaniste. Eșecul înregistrat pe toate planurile creației omenești - al religiei, al culturii și al istoriei - dobândește o semnificație eshatologică, un semn sacru al sfârșitului acestei lumi și al nevoii de transfigurare spirituală a acestuia.

Bibliografie:

1. Boboc, Alexandru, *Filosofia contemporană. Orientări și suturi de gândire semnificative*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1995
2. Bohme, Jakob, *Aurora sau răsăritul care se întrezărește*, Editura Științifică, București, 1993.
3. Merejovschi, Dmitri, *Rusia bolnavă*, Fides, Iasi, 1996
4. Soljenițen Alexandr, *Arhipelagul Gulag vol 1-3*, Editura Bucuresti 1997
5. Soljenițen Alexandr *Chestiunea rusa la sf. De secol XX*, Anastasia Bucuresti 1997
6. Dostoievski, Feodor Mihailovici, *Idiotul*, RAO, București, 1996.
7. Dostoievski, Feodor Mihailovici, *Scieri politice*, Polirom, Iași, 1998.
8. Dunlop, John B., *Starețul Ambrozie de la Optina*, Sfânta Mănăstire Polovragi, 1994
9. Evdokimov, Michel, *Pelerini ruși și vagabonzi mistici*, Pandora, Târgoviște, 1999
10. Evdokimov, Paul, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, Anastasia, București, 1995.

O VIZIUNE FAȚĂ DE CREDINȚĂ ȘI UMANISM

Rezumat. O viziune față de Credință și Umanism

Autorul, reprezentant a tinerii generații evidențiază corelația dintre credință și umanism din punctul său de vedere . Articolul evidențiază rolul tineretului, problemele cu care se confruntă și necesitatea promovării umanismului.

Резюме. Отношение к вере и гуманизму

Автор как представитель молодого поколения раскрывает корреляцию между верой и гуманизмом с его точки зрения. Статья показывает роль молодого поколения, ее проблемы и необходимость гуманизации общества .

Summary. A vision toward faith and humanism

The author, the representative of the new generation, points out the correlation between faith and humanity from his point of view. The article points out the role of the youth. The problem which they deal with and the necessity of humanity promotion.

Umanismul. Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române, ar însemna mișcare socială și culturală apărută în apusul Europei în sec. XIV, care a promovat ideea încrederii în valoarea omului și a perfecționării sale, a militat pentru libertatea umană, pentru o cultură laică. Iar în sens general ar însemna atitudine de încredere în valoarea omului.

Acum suntem în secolul 21, iar ideile umaniste capătă o amploare din ce în ce mai mare, păstrându-se cu mici schimbări, potrivit epocii în care trăim.

Valorile umane. S-au schimbat și ele cu trecerea timpului. Timpul fuge, fără a ne lăsa multe să alegem. E un contrast între generații. Să privim chiar părinții noștri. Ei au unele viziuni asupra vieții, noi – generația de mai apoi – avem alte valori.

Să luăm chiar familia. Părinții noștri tindeau să-și creeze familie la o vârstă cât mai tânără, pe când în zilele noastre căsătoriile cele mai frecvente sunt cele de peste 25 de ani. Chiar și copiii se nasc în al doilea, al treilea an de căsnicie. Dacă cei din trecut încercau să-și creeze familie, indiferent de starea materială, apoi în lumea prezentă, unde banul e stăpân, se vede o tendință de stabilire mai întâi a bunăstării materiale, și apoi urmează familia.

Biserica totuși ne bucură faptul că și în zilele noastre avem tineri care merg la biserică, ascultă cuvântul Domnului, îl urmează. Umaniștii considera ca lumea aceasta este singura lume – și ca viața aceasta este singura viață pe care o avem. Cunoașterea despre lume, despre viața din ea și despre noi-înșine, este un produs a mii de ani de cercetare umană. Aceasta cunoaștere constituie baza eticii. Ar trebui ca școlile să explice mai clar ca “religios” și “moral” nu sunt același lucruri. Dumnezeu ar trebui introdus ca o idee – nu ca o certitudine, mai ales când e vorba de copiii tineri, impresionabili.

Învățăturile diverselor religii nu ar trebui să contrazică ceea ce ei învață din știință; ar trebui păstrată o distincție clară între natural/supranatural. Ar trebui subliniată bogăția imensă a realizărilor și descoperirilor umane – care au contribuit la cunoașterea universului, a lumii și a noastră. Aceasta înțelegere – îmbinată cu enorma bogăție a cunoașterii științifice – formează o bază sănătoasă, rațională, pentru valorile morale. E important ca tinerii să fie conștienți de marea varietate a culturilor și credințelor; ei ar trebui încurajați să observe ceea ce împărtășim cu toții în comun, ceea ce ne unește ca oameni, mai degrabă decât ceea ce ne divide ca urmare a diferențelor. Aceasta varietate e un prilej de bucurie, iar școlarii ar trebui ajutați să înțeleagă originile religiilor și culturilor, avantajele acestor valori diverse și necesitatea de a trăi împreună în lume.

Obstacolul cel mai mare pentru ca tînăra generație să obțină studii superioare este studiul contra plată, acest fenomen stagnează creșterea culturii în societate. Ca tînăra generație să se afirme în societate pe plan profesional are nevoie de crearea unor locuri de muncă și condiții decente de trai – aceasta este una din multele probleme cu care tinerii se confruntă în societatea de azi.

Tinerii de astăzi au nevoie de ajutorul celor mai mari, de dascăli, dar ideile inovatoare urmează a fi implementate potrivit cererii epocii în care trăim. E un secol al cybercomunicării, a tehnologiilor informaționale, al schimbărilor și progresului.

În stat de atrage o atenție cât mai mare asupra problemelor de tineret, se încearcă găsirea unor căi de soluționare. Din ce în ce mai des sunt susținute inițiativele tinerilor, ei fiind chiar admiși în procesul de luare a deciziilor. E îmbucurător faptul că în rândurile diferitor instituții, marea majoritate a staff-ului este formată de tineri. Înseamnă că se are nevoie de tineri cu idei, tineri ambițioși și care sunt gata să vină în ajutor Patriei. Dar cât de tristă e problema șomajului. Mulți tineri, cu studii superioare, sunt nevoiți să lucreze în domenii, diferite de cele pe care le-au studiat.

Cirisău Elena, doctor în economie

IMPACTUL DEZVOLTĂRII RELAȚIILOR DE CREDIT ÎN ÎNTREPRINDERILE AGRICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat. Impactul dezvoltării relațiilor de credit în întreprinderile agricole din Republica Moldova

Reformarea și consolidarea sistemului de credit este unul din factorii ce ar stimula creșterea economiei naționale. În acest context, în lucrarea dată s-a efectuat o analiză integră a sistemului de credit în întreprinderile agricole din Republica Moldova, în rezultatul căreia au fost scoase în evidență probleme și argumentate propuneri concrete privind consolidarea și dezvoltarea durabilă a acestuia.

Резюме. Кредиты в сельском хозяйстве

Преобразование и укрепление кредитной системы является одним из факторов, которые содействуют стимулированию

экономического роста. В этом контексте, в данной статье был осуществлен комплексный анализ системы в сельскохозяйственных предприятиях Республики по результатам которого были выявлены основные проблемы и конкретные предложения консолидации и развития системы.

Summary. The credit system development in agricultural enterprises of Republic of Moldova

The reformation and consolidation of the credit system is one of the factors that can stimulate national economic growth. In this context, in the article was carried out analysis, as a whole, of the credit system of the Republic of Moldova. As a result were put into evidence problems and argued concrete proposals referring to its consolidation and sustainable development.

Actuala etapă pe care o parcurge economia națională a Republica Moldova are un caracter complex, implicând reconsiderarea ansamblului, a întregului sistem economic, cât și a părților sale componente. Având în vedere, că economia de piață presupune, în mod implicit, existența economiei bănești, acțiunea categoriilor valorice, un rol important trebuie acordat sistemului de credit.

Pentru economia Republicii Moldova o importanță foarte mare are funcționarea sistemului de creditare în agricultură, deoarece dezvoltarea durabilă a sectorului agricol este imposibilă fără un influx constant a resurselor financiare. Odată cu căpătarea accesului la piața financiară, în fluxul de bani generat de activitatea de producție sau deservirea respectivă, sunt injectate împrumuturile. La veniturile scăzute ale unei gospodării agricole fiind adăugate împrumuturi se creează fonduri ce depășesc nivelul de autosuficiență și pot servi drept sursă de investiții sezoniere (cu capital circulant) sau de lungă durată (echipament, etc).

Republica Moldova dispune de resurse destul de limitate pentru subvenționarea sectorului agricol, iar sistemul actual de subvenționare a agriculturii poate fi caracterizată prin: reducerea (în valoare reală) alocațiilor bănești și ineficiența creditelor garantate de stat. Deși în ultimii ani intervențiile politice par să fie mai transparente, toți factorii generatori de

distorsiuni nu reflectă în nici o măsură obiectivul general al subvențiilor, care este intensificarea dezvoltării agriculturii prin corectarea deficiențelor pieței și prin contribuirea la creșterea veniturilor. După părerea noastră, subvențiile în agricultură trebuie să fie alocate din punct de vedere al legislației fiscale și al transparenței, să micșoreze dereglările și să fie strict orientate spre favorizarea activităților de restructurare la etapa de post privatizare. Susținerea agriculturii presupune crearea unui sistem de credit în concordanță cu principiile generale ale economiei de piață și a statului de drept bazate pe echitate, randament economic, satisfacerea unor cerințe economice, sociale, politice.

În particular privind subvenționarea creditelor bancare destinate agriculturii, în Moldova poate fi utilizată un sistem de subvenții cu o focalizare mai mare și mai transparentă, reprezentat prin acordare de subvenții complementare la suma de bază a creditului. O asemenea metodă are o serie de privilegii, comparativ cu subvenționarea ratei dobânzii, în cazul gospodăriilor agricole, se reduce mărimea sumei de gaj, se mărește accesul la creditele comerciale și, în același timp, se promovează o cultură de creditare prin educarea unei discipline de rambursare.

Este necesar de stabilit exact și pentru totdeauna rolul statului în microfinanțare, care este foarte complex. Considerăm că evoluția de succes a sistemului de microfinanțare în țară depinde foarte mult de politica statului, în special de politica agrară și rurală a statului, în acest context, susținerea mișcării microfinanciare la sate trebuie să constituie o politică prioritară a statului, prin care el trebuie:

- să favorizeze dezvoltarea microfinanțării prin crearea condițiilor optime stimulative de mediu;

- să exercite o supraveghere a activității asociațiilor de economii și împrumut adecvată, care să nu fie foarte restrictivă și să permită introducerea noilor metode de activitate, dar care să nu fie și prea liberală, pentru a nu permite fraude și a asigura securitatea mijloacelor populației. Această supraveghere trebuie să fie bazată pe un dialog continuu între stat și asociații, pentru a găsi în comun tehnicile cele mai potrivite și eficiente, cât și pentru a elimina birocrația statală. Experiența internațională în supravegherea acestui tip de instituții poate servi drept „materie primă” pentru elaborarea politicii naționale de supraveghere;

■ să susțină asociațiile de economii și împrumut prin instruire în domeniul lor de activitate, inclusiv prin familiarizarea cu experiența din străinătate.

În același timp, este necesară eliminarea oricărei influențe politice asupra sistemului de microfinanțare, ceea ce poate fi realizat într-o mare măsură prin neparticiparea statului în relațiile de proprietate din cadrul sistemului, iar o altă măsură de combatere a influenței politice este conștientizarea tuturor forțelor politice din țară despre importanța pentru economia și societatea națională a acestui sistem.

Prin măsurile propuse, consider că se creează mecanismul prin care creditul să devină factorul de concentrare a suprafețelor și efectivelor de animale, iar prin nivelul primelor se vor intensifica producțiile obținute pe unitatea de producție (ha, cap de animal etc), stimulând formarea de exploatații agricole durabile care să asigure realizarea unei game echilibrate de produse agricole, destinate:

- a) satisfacerii consumului alimentar decent al populației;
- b) aprovizionarea întreprinderilor agroalimentare autohtone cu materii prime;
- c) participarea la dezvoltarea economiei mondiale.

Tabuncic Lilia, studentă, Universitatea de Studii Aplicative din RM

UMANISMUL ȘI EDUCAREA OMULUI NOU

Rezumat. Umanismul și educarea omului nou

Autorul a efectuat o analiză bibliografică a noțiunilor de credință, de umanism și le-a interpretat în sensul său. Articolul subliniază rolul educației sub aspect genral – uman în formarea omului nou.

Резюме. Гуманизм и воспитание нового человека

Автор провел библиографическое исследование терминов веры и гуманизм и их роль в воспитание и формирование нового человека.

Summary. Humanity and new human being creation

The author made a biographical analysis of faith , humanity notions and interpreted them in his way. The article points out the education role under general – human aspect in the new human being creation.

Umanismul este o concepție nouă asupra lumii, este un model de educație și gândire. El, Umanismul pune accentul pe rațiune, pe libertatea și demnitatea omului.

În 2001, în atenție s-au aflat umanismul și educația, considerând că, fără educație, umanismul nu e posibil. Educația include automat umanismul. Ea nu poate avea două măsuri, la fel cum nu pot exista umanismul și nazismul.

Dar ce reprezintă un **om nou**?

După părerea mea, **omul nou** reprezintă o structură complexă, întruchipată într-o ființă individuală, dar existența lui pe Pământ se desfășoară în mod armonios cu celelalte ființe umane, cu semenii săi. El necesită o educație în mod intelectual, care să-i lumineze și să-i călăuzească dezvoltarea.

Educația, însă este un termen ce cuprinde predarea unor aptitudini specifice și de asemenea ceva mai puțin tangibil: distribuirea cunoașterii, corectitudinii și înțelepciunii. Ea are sarcina de a pregăti omul ca element activ al vieții sociale ca forță de muncă și subiect al relațiilor sociale.

Cuvântul *educație* este un cuvânt de origine latină, derivă din subst. „educatio”, care înseamnă creștere, hrănire, cultivare.

Educația poate fi concepută într-un mod ,mai larg, ca o întâlnire între individ și societate, și întreaga viață socială poate fi marcată de acest schimb permanent. J.A. Comenins, în lucrarea sa „Didactica Magna”, considera că la naștere, natura înzestrează copilul numai cu „semințele științei, ale moralității și religiozității”, ele devin un bun al fiecărui om, numai prin educație. Rezultă că în concepția sa, *educația* este o activitate de stimulare a „acestor semințe”, și implicit, de conducere a procesului de umanizare, ”omul nu poate deveni om decât dacă este educat”.

Educația are ca obiect să provoace și să dezvolte în omul nou (în copil) un număr oarecare de stări fizice, intelectuale și morale. Ea diferă de la o etapă istorică la alta, în funcție de condițiile materiale și spirituale ale societății.

Odată cu succesiunea epocilor istorice, idealul, mecanismele, finalitățile educației s-au schimbat, au evoluat și s-au perfecționat. Educația, este deci supusă schimbărilor istorice, ea apărând odată cu societatea din comuna primitivă. Activitatea educațională este dinamică și flexibilă, în același timp, ea stimulează idealul ființei umane, exprimat prin „*a fi și a deveni*”.

Formarea intelectului viitorului *Homo Humanus*, se poate realiza numai prin educație; a celor doi oameni ce se iubesc, a părinților tineri, a membrilor familiei, a copilului la creșă, apoi la grădiniță și la școală, la facultate, în societate. Din primele zile de viață, în acest *om nou*, trebuie să fie cultivate principiile general umane, el trebuie deja să posede intelect.

Omul nou trebuie să se nască cu cultura iubirii. În centrul culturii trebuie să se afle nou-născutul și, în același timp, cultura trebuie să se afle în centrul nou-născutului. El trebuie educat, astfel încât să devină iubitor de oameni, iubitor față de tot ce îl înconjoară, față de baștină, părinți, frați, surori, față de societate, de țară, de omenire.

Consider că anume iubirea determină patriotismul-iubire față de tot ce-i propune viața (familie, societate), căci numai acolo, unde este iubire, e loc de bunătate, generozitate, curaj, simpatie, caritate și fidelitate.

Deseori mă întreb, dacă va putea omul nou al mil. 3 să-și croiască destinul singur?

La prima vedere, da, deși cred că destinul este determinat de divinitate.

Dar, dacă omul nu se realizează, în ce constă problema: în El, în Soartă sau în Educație?

Omul trebuie să-și suporte și, poate chiar să-și înfrunte soarta. Theophrastus scria: „numai un luptător adevărat, devine învingător”.

Iar Educația adecvată pune omul în valoare, a zis un filozof moldovean contemporan. Educația adecvată este însoțită de o gândire rațională.

Descartes scria: „Gândirea este o realitate a vieții omului. Ea, gândirea edifică măreția omului”.

Atât nou-născuții, cât și adulții nu trebuie să fie individualiști ci umaniști, să iubească oamenii și viața. „Doar oamenii umaniști, scria Bossuet, sunt norocoși”. Norocul conduce viața, gândurile și faptele trebuie să fie în folosul vieții, al calității ei. Fiindcă viața este limitată în timp.

E ca o floare, ca o frunză, ca un ram care se trece odată cu sfârșitul vieții.

Pe parcursul vieții, doar speranțele și copilașii ne luminează sufletele, căci el, copilașul este soarele dătător de lumină și căldură, este o făclie mică, care numai printr-o educație corectă, bazată pe Umanism, se poate transforma în foc, dătător de speranțe în viitor, deoarece, ei sunt viitorul țării.

De aceea ei, oamenii noi, micuții, trebuiesc luați de mână din primele clipe de viață, indicându-le calea corectă a vieții, ce urmează ulterior s-o treacă și să o cunoască.

Bibliografie:

- 1) Martian Iovan „*Repere în pedagogie – prin universul educației*”
- 2) Ion Mereuță „*Fiziologia patologiei și dezvoltării societății noastre*”, Chișinău, 2003
- 3) Ioan Niocola „*Tratat de pedagogie școlară*”

Семёнов С. П., проф., Россия

СИСТЕМНЫЙ КРИЗИС ТОВАРНО-ДЕНЕЖНОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ И ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ

Rezumat. Criza sistemică a civilizației marfă-bani și transformarea umanistă

Articolul evidențiază criza societății bazată pe conceptul marfă-bani. Autorul propune transformarea umanistă a societății, argumentând o etapă nouă a dezvoltării civilizației.

Резюме. Системный кризис товарно-денежной цивилизации и гуманистическая трансформация

Статья раскрывает системный кризис товарно-денежного общества, предлагая механизмы гуманистической трансформации.

Summary. The systemic crisis of merchandise-money civilization and the humanist transformation

In this article author stipulate that social crisis that is based on marfa - money.

Концепция кризиса цивилизации

Как известно, в основе нашей концепции системного кризиса товарно-денежной цивилизации лежит представление о том, что конкуренция, движитель современной цивилизации, выражая стремление к наживе, с необходимостью порождает явления, губительные и для общественного строения и для людей. Понять, что дело обстоит именно таким образом не сложно - для этого достаточно заметить, что по мере насыщения рынка товарами и услугами, предназначенными для удовлетворения нормальных человеческих потребностей, неизбежно обнаруживается ограниченность этих потребностей, а значит, неизбежно имеет место обострение конкурентной борьбы. В пределе она становится битвой не на жизнь, а на смерть. Ныне человечество пришло к такому пределу: дальнейшее существование товарно-денежных отношений уже губительно опасно.

Война с терроризмом и другие магистрали развития системного кризиса

На своих ежегодных конференциях мы постоянно говорим о возрастании этой опасности, указывая на появление всё новых и новых рисков. Далее в своём докладе я буду сосредоточен в основном на гуманитарной стороне дела - на том, как системный кризис цивилизации затрагивает человеческую природу. Но для начала обращаю ваше внимание на усиление так называемой “войны с терроризмом”. Во-первых, это явление весьма показательный факт, во-вторых, терроризм, обретая всё более жестокие формы, может очень скоро оказаться губительным для многих и многих ни в чём не повинных людей. А ведь именно так он будет выглядеть, если террористы решатся

использовать в своих целях биологическое, химическое, радиационное или любое другое современное оружие массового поражения. Множество возможных сценариев подобного развития событий представлено в литературных и кинематографических антиутопиях. Нам надо ясно понимать, что борьба с терроризмом в рамках существующей социально-экономической формации не может быть завершена, что терроризм - естественное выражение её всё углубляющегося кризиса. Какова природа этого явления?

Ещё в 19 веке К. Маркс указывал на то, что капитализм с необходимостью предполагает разделение общества на богатых и бедных и усиление борьбы обездоленных за свои человеческие права. В то время основным направлением поляризации было расслоение на социально-политические классы, и борьба носила классовый характер. В начале 20 века основное противоречие оказалось вынесенным в область международных отношений. Вследствие этого 20 век стал эпохой двух мировых войн. Победа коммунистов в России заставила правящие классы наиболее развитых государств делать всё необходимое для сглаживания внутрисполитических противоречий. И это им удаётся делать до сих пор за счёт социальных подачек от той сверхприбыли, которую они получают в результате продажи своих ультрасовременных товаров на рынке менее развитых стран. Проблема, однако, заключается в том, что такое положение предполагает сохранение или даже углубление разделения мира на развитых и неразвитых, на страны богатые и бедные. Поскольку после крушения Советского Союза военная мощь блока развитых стран практически исключает для слаборазвитых возможность вырваться из такой кабалы, некоторым их харизматическим лидерам единственным реальным направлением освободительной борьбы и представляется террор. Если дело обстоит таким образом, конечной целью террористов является не досаждение противнику, а победа над ним, его разгром. Понятно, что такая постановка задачи

предполагает использование любых средств, в том числе и современных средств массового поражения. Исключить подобное развитие событий практически невозможно до тех пор, пока остаётся причина, побуждающая кого бы то ни было стремиться уничтожить противника на его территории путём скрытной войны, путём террора. Война, объявленная терроризму блоком развитых стран и их сателлитов, безусловно сдерживает террористов от нанесения поверхностных ударов, но она же укрепляет их ряды, так как делает всё более очевидным нежелание богатых поступиться своим статусом мировых хищников, в борьбе с которыми любые средства кажутся допустимыми. Нам следует как можно шире распространять мысль о том, что террор не является средством, позволяющим исправить мировой порядок, что единственной реальной перспективой преодоления системного кризиса цивилизации является гуманистическая трансформация. К ней я вернусь в заключение своего доклада. А сейчас о той опасности, которая, на мой взгляд, превосходит опасность терроризма.

Гуманитарный кризис

На нашей прошлогодней конференции я говорил о том, что одним из наиболее пагубных проявлений системного кризиса современной цивилизации надо считать кризис человеческой природы. Факторами, которые ставят в повестку дня вопрос о выживании вида *Homo Sapiens*, являются и всё возрастающая денатурация товаров, делающая их потенциально опасными, и калечение генофонда в результате привнесения в среду обитания мутагенов, и геноцид, как форма международной борьбы, и потребительское извращение человеческой природы с целью расширения рынка, и психобиотический конфликт, как выражение губительной идентификации с кризисной социальной структурой. Вообще количество медико-психологических проблем, порождаемых системным кризисом цивилизации столь велико, что было бы впору провести не одну конференцию, посвящённую

только им. Поскольку наша сегодняшняя конференция не является медико-психологической, я привлекаю ваше внимание лишь к одной наиболее принципиальной проблеме, заключающейся в том, что на пике кризиса неизбежен мор, вызванный идентификацией с полюсом абсолютного социального зла.

Понятие о том, что на пике кризиса неизбежен мор, вызванный идентификацией с полюсом социального зла

Человек так устроен, что признать свою неправоту ему всегда сложно. Если же его убеждения оправдывают сохранение жизненного благополучия, осознание их порочности крайне затруднено. По этой причине и лидеры развитых стран и их население ещё очень долго могут тешить себя мыслью, что их благополучие - плод превосходства их образа жизни над образом жизни слаборазвитых стран. В этом, конечно, есть толика правды, но большая часть правды заключается в том, что их благополучие зиждется в основном на угнетении слаборазвитых. Фактически уже в современной цивилизации блок развитых стран является полюсом социального зла, которое быстро становится абсолютным. По мере углубления кризиса очевидность этого факта будет день ото дня возрастать. При этом человек, осознавший его, оказывается перед дилеммой: либо он сохраняет психологическую приверженность своему благополучному государству и сохраняет своё благополучие, либо он становится диссидентом, отступником. Поскольку диссидентство всегда чревато утратой социального благополучия, для большинства оно практически неприемлемо. В такой ситуации человек вынужден сознательно идентифицироваться с очевидным и абсолютным Злом, что крайне болезненно. Дело в том, что позиция Врага людей предполагает психобиотическое расщепление и аутоагрессию: Враг человеческого рода является, безусловно, и врагом самого себя, своей человеческой натуры, так что неизбежно появление той или иной аутоагрессивной болезни. Поскольку же многие

аутоагресивные болезни практически неизлечимы, указанная перспектива представляется весьма драматичной. Дело осложняется ещё тем, что зачастую подспудное осознание, а точнее ощущение своей принадлежности к полюсу Зла приходит к молодым людям, которые, будучи не в силах преодолеть свою психологическую зависимость от родителей, гибнут первыми. Таковы в частности истории многих наркоманов, вышедших из среды правящего класса.

В связи с представлением о психобиотическом расщеплении, которое, по всей видимости, уже сейчас является одной из основных причиной массовой гибели наших современников, должен указать на вероятное существование ещё одного механизма. Есть эмпирические основания предполагать наличие в геноме человека генов самоликвидации индивида. Сейчас принято считать, что смерть не является запрограммированным событием, что человек умирает просто по мере исчерпания способностей продолжать существование. Однако нередко действительную причину смерти достоверно установить так и не удаётся. Иногда она наступает вследствие преднамеренного или непреднамеренного самоубийства, иногда - вообще без каких-либо видимых физических причин. Тщательное исследование жизни людей, завершивших её таким образом, постоянно наводит меня на мысль, что во многих случаях смерть выражает фактическую невозможность дальнейшей жизни данного индивида. При этом зачастую налицо два психологических радикала: индивидуализм в крайней степени и мизантропия. Но, если дело обстоит таким образом, если индивидуализм и мизантропия могут запускать программу самоликвидации индивида, массовая гибель людей на пике системного кризиса товарно-денежной цивилизации практически неизбежна. - По мере ожесточения конкурентной борьбы мы обязательно приходим к положению, при котором выражение *Nomo homini lupus est* (человек человеку волк) становится основной формулой отношений. Когда же эти

отношения будут отягощены ещё и осознанием либо ощущением принадлежности к полюсу абсолютного социального зла, запуск программы самоликвидации окажется неизбежным.

Живописать другие направления гуманитарного кризиса не буду, так как они, во-первых, гораздо более очевидны, во-вторых, менее существенны. А общая картина и так ясна: необходимо гуманистическое преобразование цивилизации, её гуманистическая трансформация. К сожалению, она, по всей видимости, окажется возможной лишь тогда, когда невозможность дальнейшего сохранения нынешнего миропорядка станет вопиюще очевидной для большинства людей, ответственных за социальное строение. Приблизить этот момент истины мы не в силах, но делать всё необходимое для своевременного прозрения современников - наша главная задача. К обсуждению задач я вернусь чуть далее - в заключение доклада, а сейчас ещё несколько слов о тех слагаемых процесса гуманистической трансформации, без которых таковая вообще невозможна.

Слагаемые процесса гуманистической трансформации

Первым таким слагаемым является политическая организация гуманистов - партия, способная взять на себя руководящую роль. Понятно, что, прежде всего, это организация идеологическая. В то же время эта партия должна иметь в своём составе людей, профессиональная компетенция которых позволит им со знанием дела осуществить необходимую социально-экономическую перестройку. Проблема заключается в том, что среди социальных функционеров современной формации людей, исповедующих идеалы гуманизма, ничтожно мало. На нашей конференции их вообще нет. Фактически перед нами стоит задача реставрации и строительства гуманистической партии.

Вторым обязательным слагаемым гуманистической трансформации является обобществление средств производства. По этой причине нам следует самым тщательным образом исследовать позитивный опыт ведения планового хозяйства,

который есть в нашей стране. К решению данной задачи надо привлекать молодых гуманистически ориентированных экономически грамотных специалистов. Дело это, конечно, сложное, так как сейчас экономическая грамотность присуща почти исключительно тем, кто ищет возможность самореализации в нынешней социальной структуре, не прозревая грядущую трансформацию.

Третьим обязательным слагаемым гуманистической трансформации является созидание такой системы управления обществом, при которой предметом социальной заботы станут интересы полноценной свободной самореализации каждого человека. Понятно, что это возможно лишь с опорой на современные высококомпьютеризированные телекоммуникационные системы. Следовательно, одной из основных задач в деле партийного строительства надо считать привлечение в ряды ГПР соответствующих специалистов.

Наши задачи

Имея в виду всё изложенное, основными направлениями усилий гуманистов представляются следующие:

- ◆ Показывать связь между болезненными явлениями и кризисом;
- ◆ Показывать пути самосохранения в условиях кризиса;
- ◆ Создавать очаги выживания: колонии, монастыри, коммуны, основанные на человеколюбии; развивать БЛБ.
- ◆ Всеми средствами формировать в общественном сознании представление о необходимости гуманистической трансформации общества.
- ◆ Создать ГПР и вдохновлять наших сторонников в других странах на создание гуманистических партий.

Раиса Гончар, Марчел Кушнир, Центр армонизации человека, Республика Молдова

ПОЗНАЙ И ИЗМЕНИ САМОГО СЕБЯ

Rezumat. Cunoaște-te și schimbă-te pe tine

Viața pe planeta Pământ continuă să devină tot mai anevoioasă. Care ar fi cauzele intensificării cataclizmelor naturale, a multor boli incurabile, violenței și terorizmului internațional. Oare nu este de vină ignoranța și lipsa de voință pentru a cunoaște ceva nou, de a progresa în conștiință și a contribui la procesul divin al creației?

Omul nu se indentifică doar cu organismul fizic, ci reprezintă o structură componentă a fizicului, psihicului, spiritului și a destinului.

Scopul programului aplicat în Centrul „DAO” este de a lărgi orizonturile cognitive asupra lumii înconjurătoare, autoperfecționarea omului și considerarea lui ca parte integrantă a structurii Universului. Metodele aplicate constituie cele ale medicinei holistice, precum bioenergia și sistemele de tratament Tibetane cât și tehnicile de perfecționare a conștiinței cunoscute și aplicate în mănăstirile vechi din Extremul Orient.

Omenirea se află în fața unei primejdii cu mult mai serioase decât cea nucleară. Este primejdia dezintegrării spirituale. Prin urmare, cu cât este mai deteriorat spiritul nostru astăzi, cu atât va fi mai deteriorată sănătatea - spirituală și fizică - a urmașilor noștri. Încet, dar neabătut începem să ne întoarcem către spirit, spiritualitate și cultură, integritate și armonie, căci acestea ne sînt singura noastră șansă de salvare.

Резюме. Познай и измени самого себя

Любой сравнительный анализ нынешнего состояния нравственности в себе, в семье, обществе и во всём мире, позволяет сделать однозначный вывод об усиливающихся тайнах её поведения, о разгуле зла и нечисти, им порождённой в обществе человеческом. Это негативные реалии нашего мира, которые мы допустили, творили и творим сами.

С глубокой древности Человек знал о существовании невидимого тонкоматериального мира, о многочисленных существах, населяющих горы, леса, реки, но недоступных непосредственному восприятию. Все народы мира говорят об Учителях Мудрости, Сынах Неба, приходящих на Землю из иных миров. Этим пронизаны все религии мира и практически все виды народного целительства.

Однако наша Европейская цивилизация в последние столетия предпочитала игнорировать этот тонкий план реальности. Это привело к накоплению мощного заряда негативной энергии, которая возвращается в образа агрессивности, депрессии, делая миллионы людей несчастными, ограниченными, больными телесно и духовно.

Такие новые науки как астрофизика, космология, астрономия и астрология призваны изучать наше Бытие - Космос и человека. Человек - это образ Мира, мы были созданы по тем же законам, что и Мир. Познавая себя, человек понимает и познаёт весь Мир. В то же время, изучая Мир и его Законы, мы узнаём законы, которые управляют нами.

В нашем Центре мы работаем с теми людьми, которые задают себе именно этот вопрос, кто готов и хочет изменить себя в лучшую сторону, кто желает воспитать себя как личность Гармоничную, включая тело физическое, ментальное, энергетическое и духовное. В нашей работе с сознанием мы применяем психо-физические техники саморазвития и самореализации древних монастырей Тибета, а также методы Холистического целительства.

Summary. Know and change thy Self

At this time of planetary crisis, when the forces of darkness and separateness seem to be making a renewed effort to divide and weaken humanity, there is no more powerful tool for contributing to human unity than mind and Soul awareness, because all the transformation begins with a change in consciousness.

If all who believe in human unity and who wish to help strengthen inclusiveness, tolerance and co-operation for the common good can mobilize their energies at this time, surely we can contribute as a group to the divine Plan now entering an extremely crucial phase in planetary history.

There is an occult law that all spiritual knowledge and development must be shared, meaning “that which is received vertically must be distributed horizontally”. “DAO” Center integrates thus a therapy centered on the problem and the person, on the body-mind - Soul of a person, responding to the human being as a whole, with the necessary rigour any integration requires.

The powerful spiritual energies directed into our world by the Spiritual Hierarchy at this time depend upon the cooperation of all men and women of goodwill, people of many different religious faiths, as well as those of no particular religious affiliation for it is a universal appeal for Light, Love and Power to work out in human co-operation with the divine Plan.

Accordingly, we train and sustain spiritually oriented people so that they can grow and in time, produce real and lasting changes in their consciousness. Unselfishness and clear sense of spiritual values and priorities are the determining factors of new oriented minds in terms of the One Humanity.

Любой сравнительный анализ нынешнего состояния нравственности в себе, в семье, обществе и во всём мире, позволяет сделать однозначный вывод об усиливающихся тайнах её поведения, о разгуле зла и нечисти, им порождённой в обществе человеческом. Это негативные реалии нашего мира, которые мы допустили, творили и творим сами.

Бытовавший формальный интерес к Великому Таинству жизни, её смыслу - Высшему Бытию - превращается в сущностный, и уже не для отдельных, посвятивших себя этому людей, а для многих, и непосредственно для самой их жизни. Истинные знания о сути человеческой, о Мироздании, его Бытии всё больше овладевают сознанием людей - растёт Духовность общества, той его части, которая не приемлет нечистое, несветлое, небожественное.

Эпохальность нашего времени значительно шире. Великая и грандиозная поляризация сил Добра и Зла, усиление великого Противостояния противоборствующих сил на Планете прямо затрагивает всех людей Земли, и проявляется в них ощущение положения нестабильности, душевной мятежности, неуспокоенности, неуверенности... Эта борьба должна определить место каждого человека Земли. Она должна определить всех людей, по их окончательному выбору и по суду своей Совести, Сердца и Души. И это определение происходит в нашей жизни здесь и сейчас, каждый миг, и каждый час нашей реакцией: мыслью, словом и делом.

С глубокой древности Человек знал о существовании невидимого тонкоматериального мира, о многочисленных существах, населяющих горы, леса, реки, но недоступных непосредственному восприятию. Все народы мира говорят об Учителях Мудрости, Сынах Неба, приходящих на Землю из иных миров. Этим пронизаны все религии мира и практически все виды народного целительства.

Однако наша Европейская цивилизация в последние столетия предпочитала игнорировать этот тонкий план реальности. Это привело к накоплению мощного заряда негативной энергии, которая возвращается в образа агрессивности, депрессии, делая миллионы людей несчастными, ограниченными, больными телесно и духовно.

Отсюда всё больший интерес современного общества к внутреннему, психическому миру человека. Становится ясно, что этот мир столь же сложен, как и внешняя физическая реальность и именно в нём спрятаны ключи к таким вечным ценностям как Счастье и Гармония, Любовь и Творчество, Религия и Бог.

Сегодня мы начинаем понимать, что сказка, легенда, миф являются переосмыслением опыта общения человека с тонкими планами реальности. Эти планы не видны физическим глазом, но так же мы не видим и не слышим радиоволны, буквально

пронизывающие всё окружающее нас пространство. Мы не ощущаем радиации, но это не делает её менее реальной, менее опасной для нас.

К сожалению, обсуждение всего, что связано с биоэнергией, экстрасенсами, йогой, медитацией, НЛЮ, восточными боевыми искусствами стало своего рода модным занятием. Чуть ли не каждый второй человек сейчас пытается читать чужие мысли, воздействовать биополем. Понятно, что игры в экстрасенсористику людей, знающих о ней лишь понаслышке и имеющие в области метафизики весьма смутное представление, - могут привести некоторых людей к нервно-психическим расстройствам. Другие же вообще разочаруются в возможностях расширить свои способности и познания, объявляя сферу биоэнергии ненаучным или просто шарлатанством.

Другая нежелательная крайность - запретить психо-духовные системы самореализации человека. Однако прогресс и Духовную эволюцию человечества не удалось еще никому остановить. Кроме того, изменения в биосфере и ноосфере Земли делают сейчас просто необходимыми процессы самосовершенствования - физического, нравственного, духовного и энергетического.

В последние годы на книжных прилавках появилось много литературы, запрещенной ранее, в эпоху господства „единой идеологии”, а теперь находящих повышенный спрос. Изголодавшийся по „тайному и необычному” читатель охотно покупает всё подряд. Не сведущего читателя может поразить список из многих новых терминов и Духовных Законов. Но еще более шокирует тот факт, что обыватель читает на заборах объявления, в которых ему предлагают за 2 месяца пройти ускоренный курс по обучению секретам влияния на другого человека. Непозволительно, когда человека пытаются уверить, что между древними духовными техниками самосовершенствования и самопознания и низкими методами манипулирования психикой человека стоит знак равенства.

Пришло время приоткрыть завесу над удивительным Миром, в котором мы живём, и над многомерной реальностью, которые непосредственно влияют на наши личные судьбы и ход человеческой истории.

В жизни каждого из нас приходит момент, когда мы спрашиваем себя: В чём смысл моего существования? Откуда я пришёл? Что такое Душа? Бог, какой он? Всю жизнь люди чего-то ищут. Но лишь немногие из них обретают спокойствие и уверенность, немногие понимают, зачем и во имя чего они живут.

У человечества есть моральный и духовный идеал, но отсутствует метод его правильного восприятия. Это относится в основном к Западной части света. На Востоке же, к счастью, чувства людей были всегда обращены к Богу и Иерархии Божеств Природы, к духовности жизни и души. Что же такое Духовность?

Великий индийский философ Шри Ауробиндо Гнош писал: „Духовность не есть интеллектуальность, не идеализм, не поворот ума к этике, к чистой морали или аскетизму; это не есть религиозность или страстный эмоциональный подъем духа, - даже не смесь всех этих превосходных вещей. Умственная вера, дисциплина и прилежное поведение соответственно религиозной формуле - не являются духовными достижениями. Духовность в своей сущности есть пробуждение внутренней действительности нашего существа, нашей Души - внутреннее устремление познать, почувствовать и отождествить себя с ней, выйти в контакт с Высшей действительностью, имманентной в Космосе и вне Космоса, а также в нашем существе, соединиться с ней и как следствие этого соединения - преобразить всё наше существо, превращая его в новое существо, в новую личность, новую природу. Это есть Путь (DAO), и хотя, следуя по нему человек сталкивается с терниями и неудачами, жизнь его становится более яркой и богатой, чем у тех, кто просто плывёт по течению жизни. Одним из краеугольных камней духовного совершенствования является идея Бога. В настоящее время идея Бога (и невидимых сил) выходит за пределы чисто

теологических (церковных) рассуждений и всё чаще становится объектом научно-философского анализа. Этот Путь, реализующий в жизни человека высшие идеалы и устремления, искали и утверждали Лев Толстой и Герман Гессе, Ибн Сина и Эррозм Роттердамский, Эйнштейн и Владимир Соловьёв, Робиндранат Тагор и Стефан Цвейг - и другие гуманисты всех времён и наций. Восток и Запад объединяются в поисках высшего человеческого Бытия, в решении Общемировых проблем духовной эволюции человечества. Помимо науки, объединяющей в себе конкретные знания людей о свойствах природы, во все времена и у всех народов существовало „тайное знание”, которое избрала себе путь погружения внутрь человеческого Духа и в глубинах человеческого „я”, открыла иную, трансцендентную сторону законов Вселенной. Эти знания всегда оставались эзотерическими, передавались устно от Учителя к Ученику. В этом есть свои причины — одно из них неготовность к тому людей прошлого.

Такие новые науки как астрофизика, космология, астрономия и астрология призваны изучать наше Бытие - Космос и человека. Человек - это образ Мира, мы были созданы по тем же законам, что и Мир. Познавая себя, человек понимает и познаёт весь Мир. В то же время, изучая Мир и его Законы, мы узнаём законы, которые управляют нами.

Сейчас очень многие говорят и пишут о Духовности. Но поучать, с важным видом рассуждая о том, что человек - это звучит гордой гораздо легче, чем указать конкретные и правильные пути духовного роста. Выход есть, и этот Путь может быть только один - преобразование нашего сознания, перестройка мирозерцания, которые позволяют совместить высочайшие истины, настоящие духовные ценности с обычными рабочими буднями, конкретной жизнью Яколыпинства людей. Лев Н. Толстой писал: “Что делать?... всегда вопрос о том, что делать с другими, но никто не спрашивает, что мне делать с самим собой?”.

В нашем Центре мы работаем с теми людьми, которые задают себе именно этот вопрос, кто готов и хочет изменить себя в лучшую сторону, кто желает воспитать себя как личность Гармоничную, включая тело физическое, ментальное, энергетическое и духовное. В нашей работе с сознанием мы применяем психо-физические техники саморазвития и самореализации древних монастырей Тибета, а также методы Холистического целительства.

Необходимость работать над собой понимает каждый человек, кто не равнодушен к тому что происходит в мире, кто жаждет целостности и видит свою личную сопричастность к построению лучшей жизни основанной на Гармонии и Любви. Это понимают в особенности люди с развитым интеллектом, обладающие высокими моральными ценностями, стоящие во главе больших и малых организаций, фирм и компаний.

Тот, кто сегодня как руководитель, хочет устоять в жесткой конкуренции, оказывается, стоит перед лицом почти сверхчеловеческих требований: он должен -

- ☞ всегда быть полон энергии и хладнокровия;
- ☞ иметь ясную голову;
- ☞ обладать творческой жилкой, интуицией;
- ☞ уметь усваивать огромное количество информации.

Ему, руководителю, нельзя терять самообладание, он обязан проявлять любезность, понимание и заботу в обращении с другими, в руководстве подчинёнными быть чутким и предусмотрительным. Удачливый менеджер отличается не только профессиональной компетентностью, но в значительно большей мере личными качествами, силой ума и цельностью характера.

В большом бизнесе ширится признание того, что развитие личности, по меньшей мере, столь же важно, как знания и профессиональная компетентность: лишь тот, кто честен с самим собой и знает собственные сильные и слабые стороны, может, например, быть убедительным в своих доводах, найти верный

тон в обращении со своими сотрудниками, проявить творческий подход и справиться с заданной работой.

Поэтому дальновидные менеджеры и ищут у консультантов-психологов помощи в проведении сугубо индивидуального собеседования, так называемого coaching (тренировка). Этот относительно новый инструмент всё больше используется в развитых странах для личностного развития руководителя предприятия.

Задачи такого рода обучения носят многофункциональный характер: анализ карьеры и выработка позиции, самоанализ, управление стрессом, снятие преград, снижающих производительность и мотивацию, психологическая подготовка к трудным задачам, анализ стиля общения и руководства, разрешение личных проблем и внутренних кризисов и т.д.

Контур „менеджера будущего” становятся всё более отчетливыми. И разворачивание потенциала сознания оказывается здесь поворотным моментом. Очевидно, что наиболее компетентные менеджеры в состоянии управлять своей умственно-психической деятельностью. Не методы планирования и практические подходы в решении задач должны оптимизироваться в первую очередь, а именно личность как целое. До тех пор пока мы будем верить, что наши финансовые проблемы в корне не имеют ничего общего с развитием нашей личности, наши многочисленные возможности для роста останутся неиспользованными.

Новые технологии самореализации и целительства, как: Feng Shui, Космоэнергетика, Тайцицюань, Йога и медитация и др. с большим успехом применяются сегодня и у нас. Они конструктивно помогают нам преодолеть собственные недостатки и развивают наши положительные качества способности. Развёртывание потенциала сознания - это ключ, что позволит привести в равновесие физическую и умственно-психическую сферы человека. В этом и состоит Стратегия Успеха, которую применяли и применяют такие успешные личности как Дейл Карнеги, Наполеон Хилл, Марк Аллен, Вальтер Любек, Шаки Гавэйн, ДюпакЧопра....

Elvira Pantea, economist, președintele organizației de femei a APDUM, PUM

FEMEIA ȘI UMANISMUL

Rezumat. Femeia și Umanismul

Autorul evidențiază locul și rolul femeiei în societate și în procesul de umanizare a ei. Un rol deosebit se atribuie mișcării feministe atât sub aspect a societății civile cât și a aspectului de partid.

Резюме. Женщина и Гуманизм

В статье автор показывает место и роль женщины в обществе и в процессе становление гуманистических отношениях. Этот процесс раскрывается как с точки зрения гражданского общества так и политических партий.

Summary. Women and Humanism

In this article author shows the role of women in the society and in the process of her humanization.

În prezent, femeile joacă un rol foarte important în toate domeniile vieții sociale, politice, economice și culturale. Numeroase premii Nobel câștigate de femei constituie dovada de necontestat a contribuției lor la progresul social.

Femeia ocupă posturi importante, într-un număr din ce în ce mai mare, în întreprinderi, universități sau instituții de cercetare, în mass media și în alte domenii, care în trecut erau bastioane de necucerit ale bărbaților.

În prezent, femeile au drept de vot în majoritatea țărilor din lume. Ele au demonstrat nu doar că sunt niște alegători responsabili, dar și niște lideri talentați și de încredere. Multe femei au ajuns președinți de stat sau prim-miniștri, demonstrând că politica la cel mai înalt nivel nu mai este privilegiul exclusiv al bărbaților.

Femeile ocupă poziții înalte și în organizațiile internaționale. De fapt, astăzi nu există aproape nici o profesie sau domeniu care să fie exclusiv pentru bărbați sau femei.

O veche povestioară irlandeză spune că Dumnezeu a creat femeia cu umerii destul de puternici pentru a purta greutatea acestei lumi.

I-a dat harul de a da viață și acela de a accepta respingerea cu care o tratează adesea cei apropiați.

I-a dat forța de a avea grijă de familie, în pofida bolilor și oboselii.

Sensibilitatea de a-și iubi copiii cu o dragoste necondiționată, chiar și atunci când aceștia o rănesc cu inocență.

I-a dat lacrimi, atunci când sufletu-i plânge ...

Frumusețea unei femei nu stă în hainele pe care le poartă sau în chipul ei. Frumusețea o găsești în ochii ei - poarta către inimă, locul unde se adăpostește dragostea.

Cel care nu respectă femeia, nu respectă viața. Iar cine nesocotește viața, nu are nimic sfânt.

Numai cu astfel de gânduri vom reuși să clădim o societate mai demnă, mai prosperă.

Istoria reprezintă numeroase mărturii despre modul diferit în care pot fi percepute și înțelese sexele și raporturile dintre ele. Sorgintea conflictului dintre femei și bărbați este vizibilă încă din Evul Mediu și a luat amploare odata cu influența Umanismului și reformei religioase. A continuat în Renaștere și a durat până în epoca Iluminismului. Părinții Bisericii o acuzaseră pe Eva de vina pacatului originar și identificaseră femeile cu sexualitatea și păcatul. Pentru Tertulian, ele au reprezentat “capcana diavolului”, iar Sf. Augustin consideră sexualitatea conjugală, dar și extraconjugală un păcat de care se putea scăpa doar printr-o existență neprihănită, deoarece iubirea bărbatului pentru femeie (întruparea răului și ispitei) nu era compatibilă cu iubirea pentru Dumnezeu și îi primejduia mântuirea. Așadar, bărbații dornici de izbăvire trebuiau să se apere de femei, iar femeile, de ele însele.

La întrebarea “Ce este femeia?” se răspundea printr-o lungă înșiruire de vicii: vrăjmașa prieteniei, răul necesar, ispita elementară, primejduirea căminului, nenorocire seducătoare, esența răului. Pentru Toma d’ Aquino, femeia a rămas “un bărbat neizbutit”. Cu toate acestea, au existat predici în care femeile nu erau considerate “capcane ale diavolului” ci “mirese ale lui Iisus”. Așadar, femeia era percepută extrem: fie înger, fie demon. Aceste

reprezentări utopice și paradoxale, trebuiau îndepărtate, dar istoria mentalităților, avea să consemneze schimbarea abia în secolul 19 odată cu apariția “feminismului”.

Și astăzi femeile se află într-o competiție directă cu bărbații. Caracteristica esențială a relațiilor femeii-bărbați în secolul XXI nu mai sunt afectele, emoțiile, empatia ori armonia de cuplu, ci sferile de putere și cine anume le deține într-o relație. De la formații pop la oficialități feminine, deviza cea mai des auzită este sloganul englezesc împărtășit până și de femeile din India: “Girl Power”. În prezent transformările sociale și modificările în plan cultural au acționat profund asupra feminității și, respectiv, asupra schimbării rolului femeii în societate, precum și a raporturilor dintre feminitate și masculinitate. Modelul modern, acceptat în prezent în societate, presupune o tendință generală către apropierea și ștergerea diferențelor comportamentale dintre bărbați și femei ceea ce creează, în consecință, o stare de ambiguitate și discomfort în asumarea rolurilor de gen dezirabile social. Stereotipurile negative sociale, cum ar fi persistența mentalității privind inferioritatea genului feminin celui masculin, sunt însă încă prezente în comportamentul bărbaților și femeilor.

Revenind la ceea ce spuneam mai devreme, femeia este celălalt față de bărbat și invers. De-a lungul istoriei ea a fost văzută și tratată precum o ființă marginală.

Imaginea femeii era una descompusă, ea putând simboliza: puritatea, păcatul, atracția, teama, perversiunea, vrăjitoria etc. Cu siguranță se adeverește faptul că, „într-o societate dominată de bărbați, femeia rămâne o marginală, a cărei imagine oscila la bunul plac al fantasmelor și proiectelor masculine”. Însă, fără îndoială, vom avea de-a face în continuare cu imaginea femeii-obiect chiar dacă secolul XX propune o egalitate între cele două sexe. Pe de altă parte, nu trebuie neglijat faptul că, mai nou, și imaginea bărbatului viril și puternic este din ce în ce mai exploatată în media. Imaginea femeii pe care publicitatea și mass-media în general o promovează este incontestabil una diferită de cea din trecut. Însă matrița este în continuare cea a unei „personalități contrastante”. Baudrillard susține că ceea ce a produs schimbarea de imagine a femeii în secolul XIX, este intrarea în joc a „isteriei masculine” ce a adus o schimbare de paradigmă

sexuală, al schimbării de paradigmă a alterității. Așadar, „nu mai este vorba, în iubirea romantică, de a cuceri femeia, de a o seduce, ci de a crea din interior, de a o inventa, când ca utopie realizată, ca femeie idealizată, când ca femeie fatală, ca star”. Cu siguranță ne întrebăm cine este „femeia imaginară”? La un moment dat, Lucian Boia spunea că “destinul se manifestă prin aleșii săi”. Nimic mai adevărat, căci avem de-a face cu personaje excepționale, eroi, adică așa-numiții “intermediari între comunitatea oamenilor și lumea “superioară”. Așadar, acești aleși însemnau modele pentru ceilalți oameni, modele ce încarnau binele sau răul. Și atunci, revenind la întrebarea noastră, “femeia imaginară” a zilelor noastre, nu este altceva decât un model.

Discriminarea femeilor persistă în multe societăți contemporane, inclusiv și în Republica Moldova, unde acest fenomen preia diferite forme. Totuși trebuie de ținut minte că procesul de democratizare a oricărei societăți poate să se desfășoare cu succes doar în cazul, în care se implică întreaga societate, când participă în egală măsură și femeile, și bărbații. Statutul femeii și rolul pe care îl ocupă ea în viața comunității reprezintă așadar unul din indicii cei mai importanți ai nivelului de dezvoltare al societății contemporane.

În Republica Moldova femeile constituie 53% din populație, totuși condiția femeii în societatea noastră este încă destul de dificilă, fiind afectată de consecințele crizei economice, cât și de statutul ei de mamă și soție pe care deseori trebuie să îl combine și cu statutul său de întreținătorul familiei. Chiar dacă în ultimii ani s-au întreprins diverse activități în scopul instituirii egalității gender, un șir de situații (cum sunt necesitatea de a face față schimbărilor rapide care intervin în situația socio-economică, tendința de a avea mai puțini copii, precum și îmbătrânirea populației) fac tot mai simțită necesitatea unor noi abordări pluri-dimensionale din perspectiva gender în care atât femeile, cât și bărbații să aibă șanse egale de a participa la toate tipurile de activități sociale, să beneficieze în egală măsură de privilegiile economice, politice și culturale și să divizeze în mod echitabil responsabilitățile și obligațiunile.

Deși Constituția Republicii Moldova în articolul 16 prevede egalitatea tuturor cetățenilor fără deosebire de sex și legislația, în general, asigură

egalitatea între bărbați și femei, studiul sociologic “Egalitatea Genurilor în Republica Moldova”, implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în 2002, arată că 41.7% dintre respondenți consideră că în țara noastră nu există egalitatea genurilor. Și într-adevăr, deși legislația națională nu conține dispoziții evident discriminatorii față de femei sau unele prescripții exprese ce ar împiedica-o să se realizeze, în realitate, însă, se resimte lipsa unui sistem de activități bine determinat în vederea instaurării *de facto* a egalității gender. Tranziția spre economia de piață a dus la implicarea limitată a femeilor în procesul de luare a deciziilor la toate nivelele, intensificarea discriminării femeilor în sferile sociale și de angajare în câmpul muncii.

Asigurarea protecției drepturilor femeilor în Republica Moldova s-a început odată cu ratificarea de către țara noastră în 1994 a Convenției cu privire la Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare față de Femei (CEDAW). Conform acestui document, lichidarea discriminării față de femei și promovarea egalității genurilor sunt principii de bază ale Națiunilor Unite și constituie obiectul responsabilităților pentru statele membre. Ca urmare a ratificării Convenției, Guvernul Moldovei cât și reprezentanții societății civile prezintă Comitetului privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare față de Femei rapoarte periodice, în care se evaluează implementarea CEDAW. În perioada 7-25 august 2006, Comitetul s-a întrunit pentru cea de-a 36-a sesiune. Raportul alternativ prezentat de către societatea civilă din Moldova descrie principalele realizări ale guvernului, cât și principalele obstacole care mai persistă în asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.

Mișcarea feminină în ce privește promovarea umanismului în Moldova are tradiții destul de vechi, ce-și au originea în secolul trecut. Femeile manifestau și atunci interes față de diferite probleme ale timpului și se uneau în jurul unor activități benevole spre binele comunității. Și dacă inițial activitatea femeilor se limita doar la acțiuni culturale și de caritate, apoi, la începutul sec. XX, ele au început să abordeze problema egalității în drepturi. Însă procesul de schimbare a accentului de pe rolul femeii ca soție, gospodină, casnică, păstrătoare de tradiții, cu un cerc limitat de interese pe cel al femeii cu un larg spectru de preocupări, în primul rând,

sociale, decurge încet și anevoios, transformându-se într-un proces de lungă durată. Astfel, problemele emancipării femeii, investirii acesteia cu putere, creării unor condiții egale pentru ca ea să se poată afirma în măsura capacităților și talentului său rămân a fi încă foarte actuale. Spre regret, și în pragul unui nou mileniu obstacolele pe care trebuie să le depășească femeia pentru a-și ocupa locul cuvenit în viața socială, politică și economică rămân a fi numeroase, devenind în unele cazuri chiar mai dificile, toate inegalitățile sociale fiind marcate de aspectul gender.

ONG-urile cu preocupări în problemele femeilor, tot mai activ și mai îndrăzneț se încadrează în activități social-utile, cu scopul de a redresa statutul femeii, de a sensibiliza opinia publică asupra problemelor cu care aceasta se confruntă. Astăzi, putem deja vorbi despre o comunitate de ONG-uri, capabile să-și asume anumite responsabilități, să contribuie la implementarea conceptului șanselor egale pentru bărbați și femei în societate, la dezvoltarea democrației, la promovarea femeii.

Dacă la începutul anului 1995, în Moldova, erau 10 organizații de femei, dintre care 3 aveau statut de organizații social-politice, iar 4 întruneau femei conform originii etnice, astăzi avem peste 40 de ONG-uri active pe problemele femeii la nivel național, un număr considerabil de organizații și grupuri de femei în diferite localități.

Asupra tendinței femeilor de a se organiza în asociații, societăți, cluburi a influențat benefic pregătirea și desfășurarea Conferinței a IV-a Mondiale pentru Problemele Femeilor de la Beijing (4–5 septembrie, 1995).

Conferința regională a femeilor din țările Europei de Est, C.S.I. și Țările Baltice, care a avut loc la Chișinău în mai 1995, participarea reprezentatelor ONG-urilor de femei din Moldova la Forurile ONG-urilor de la Viena (1994) și Huairou (1995), la activitățile care s-au desfășurat în Moldova după Conferința de la Beijing, crearea și activitatea grupului Beijing în cadrul Programului Genurile în Dezvoltare (P.N.U.D.) – au contribuit la dezvoltarea și consolidarea spiritului de activism al femeilor. Astfel, în cadrul sectorului trei a apărut o forță reală care își afirmă deschis și clar aspirațiile și necesitățile.

Activitatea ONG-urilor de femei, este concentrată preponderent în capitală. Dar în ultimul timp, au început să apară organizații ale femeilor în

diferite localități – or. Rezina, Hîncești, Cantemir, Ungheni, Lozova, Strășeni. Multe organizații naționale de femei (“Femeia întru salvarea copilului”, Asociația Femeilor, “Femeia în economie și finanțe”, “Inițiativa civică”, Centrul de protecție socială a familiei și copilului, Consiliul Național al femeilor, “Atena”) ș.a. își crează filiale în teritoriu, antrenând astfel în viața asociativă un număr tot mai mare de femei.

O altă tendință pozitivă în mișcarea feminină o constituie crearea de organizații care au un anumit grup țintă – Asociația femeilor profesioniste, Clubul femeilor de afaceri, Asociația femeilor “Milena SM” – cercul de preocupări al căreia îl constituie familiile monoparentale, Asociația de protecție socială a femeilor în etate “Eterna”, Asociația femeilor de carieră juridică ș.a.

Majoritatea ONG-urilor sunt preocupate de promovarea și respectarea drepturilor omului aplicabile femeilor, eliminarea violenței împotriva femeilor, instruirea profesională, investirea cu putere a femeilor etc. În ultimul timp tot mai frecvent sunt „atacate” astfel de domenii majore cum ar fi femeia și sărăcia, sănătatea femeii, femeia și mass-media, femeile și mediul ambiant, copilul-fată.

Starea precară în care se află majoritatea populației din republică impune ONG-urile de femei să desfășoare activități de binefacere, care necesită abilități deosebite, mult timp și eforturi considerabile.

Morbul violenței împotriva femeilor în societatea noastră a luat proporții îngrijorătoare. Ele sunt supuse diverselor forme de violență în familie, în societate, la serviciu. Două organizații - “Femeia azi” (Chișinău) și Asociația Națională a Femeilor cu Diplomă Universitară (Bălți) au creat centre de asistență și protecție a femeilor-victime ale violenței.

Un șir de ONG-uri – Consiliul Național al Femeilor, Asociația de protecție socială a femeilor, Asociația Inițiativa civică și altele tot mai activ se încadrează în combaterea traficului de femei, ajutorarea victimelor celei mai inumane forme de violență. Tot mai multe organizații se includ în instruirea economică a femeilor, reprofilarea lor. Sunt organizate seminare în domeniul managementului, micului business etc.

Conștientizând necesitatea sporirii eficienței activității, ONG - urile de femei tind să coopereze în rezolvarea multor probleme. Astfel, în octombrie 1998, a fost constituită prima organizație pe principiul de “umbrelă” –

Forul organizațiilor de femei din Republica Moldova, care întrunește 19 ONG-uri naționale de femei și are drept scop îmbunătățirea statutului social al femeii în Republica Moldova. Unul din obiectivele de bază ale Forului – concentrarea forțelor umane – intelectuale, profesionale, morale – în vederea elaborării și realizării programelor concrete de activitate în diverse sfere ale vieții.

Principiul de cooperare și susținere reciprocă se manifestă nu numai între organizații similare, dar și în conlucrarea cu ONG-uri din alte domenii. Organizațiile de femei cooperează cu asociații din domeniul ecologiei, culturii, sănătății, tineretului ș.a.

ONG-urile de femei au început să inițieze unele proiecte comune, a sporit gradul de transparență în activitatea lor, se întrunesc în ședințe de comunicare și informare, încearcă să stabilească relații bine definite, ce ar avea o anumită continuitate, în perspectivă.

„Ce vrea femeia, vrea și Dumnezeu!” Acest vechi proverb francez, expresie a înțelepciunii populare, își regăsește întreaga sa valoare în lumina revelațiilor date de Abd-ru-shin.

Facultățile eminente ce se află în delicatețea intuiției feminine și lucrează prin ea, exercită o influență înnobilitoare atâta timp cât femeia rămâne în armonie cu ordinea cosmică. O situație privilegiată îi revine femeii prin însăși alegerea sa inițială: aceea de a voi să acționeze în curentul „pasiv” sau „negativ”. Femeia nu trebuie deci să revendice această situație și nu este nici rolul bărbatului să i-o atribuie.

„Maternitatea nu este oare principala misiune a femeii?” ar spune unii. „Nu”, spune Abd-ru-shin și explică: «Femeia se situează spiritual pe cel mai înalt loc, numai dacă ea a devenit cu adevărat conștientă de feminitatea ei! Și menirea ei nu este aceea de a deveni mamă! Așa cum am spus deja, maternitatea există numai pentru corpul vostru pământesc și atât! Totuși, feminitatea este prezentă în toate planurile, chiar și în Spiritualul Primordial, printre Ființele Primordiale, pe treapta cea mai înaltă! Dar este feminitatea adevărată, în suprema și inaccesibila ei demnitate!

Aparent, vă privesc de multe lucruri, dacă vă spun că maternitatea ține numai de domeniul Animisticului! Este ca o tăietură adâncă, pe care sunt nevoit să o fac, dacă vreau să vă ajut! Maternitatea rămâne în domeniul

animisticului și se desfășoară în acesta. Dacă ar fi cel mai înalt țel al femeii, ar fi foarte rău pentru ea!»

«Cea mai înaltă menire din viața femeii pe pământ este aceeași cu menirea pe care o are dintotdeauna în regiunile mai înalte: înnobilarea mediului ei și menținerea unui flux continuu de radiații din Lumină pe care numai femeia, prin finețea intuiției ei, o poate mijloci! Înobilarea aduce însă înălțarea spre Sferele Luminoase! Aceasta este legea a spiritului! De aceea, însăși existența femeii autentice este suficientă pentru a asigura înălțarea, înobilarea și continua puritate a întregii Creații.»

«Înobilarea a tot ce se află în jurul ei este deci menirea principală a unei femei, chiar și aici pe pământ, în Lumea Materială! Venind de sus, menținându-se sus prin sensibilitatea intuiției ei și conducând astfel totul spre Înalt, femeia formează ancorarea bărbatului cu Lumina, sprijinul de care acesta are nevoie pentru activitatea sa în Creație. Pentru aceasta nu este nevoie de căsătorie și nici măcar de cunoștință sau de vreo întâlnire personală! Simpla existență a femeii pe pământ aduce împlinirea!

Bărbatul stă în Creație orientat spre exterior, gata de luptă, în timp ce femeia, acoperindu-i spatele, menține legătura cu Lumina și formează astfel nucleul, izvorul de forță și tărie. Însă acolo unde decăderea se poate strecura în nucleu, acolo și « partea din față » este pierdută! Să nu pierdeți nicicând din vedere acest fapt! Căci nu mai folosește la nimic dacă femeia caută să se alăture bărbatului, acolo unde nu-i este locul. Intuiția ei fină se înăsprește într-o asemenea luptă și astfel izvorul de forță și puritate, care i-a fost dăruit cândva, seacă și totul trebuie să se ducă de râpă!

Fiecăruia îi este cunoscut faptul că bărbații, chiar și în cele mai îndepărtate ținuturi ale acestui pământ, se controlează și caută să fie chiar mai cuviincioși, de îndată ce se apropie de ei o femeie cu care nu trebuie neapărat să schimbe o vorbă!

Simpla prezență și apariție a unei femei produce efectul! Chiar dacă vag, aceasta arată clar misterul femeii, puterea și sprijinul care emană din ea conform Legilor din Creație, lucru care nu are nimic de a face cu procrearea pe pământ. Procrearea este în mare parte de natură animistică!

Fete și femei, mai întâi voi dați-vă seama că în Creație sunteți purtătoarele celor mai înalte meniri cu care Dumnezeu v-a înzestrat pe

voi! Nu căsătoria și nu maternitatea este țelul vostru cel mai înalt, oricât de sfânt ar fi el! Voi vă aflați numai pentru voi înșivă de îndată ce stați corect în Creație!».

Femeia deține astfel o putere la care bărbatul nu are acces, dar de care depinde. În confuzia produsă de revendicările și contestările actuale, și în fața grelelor scadențe și amenințări care ne apasă, este mai urgent decât oricând, este chiar vital să cunoaștem capacitățile celor doi parteneri și locul lor respectiv în creație.

Astfel, nu este de ajuns ca femeia să aibă pe plan material – deci juridic, social și economic – aceleași drepturi cu ale bărbatului pentru ca totul să reentre în normal. De altfel, multe femei care au reușit să se afirme și să urce treptele succesului material au avut experiența decepționantă a unui mare gol interior. De fapt, locul femeii nu este lângă bărbat. Vocația naturală a femeii, rezultând din opțiunea și din echiparea sa, o plasează în realitate deasupra bărbatului – cu condiția, bineînțeles, ca ea să fie mediatoarea privilegiată cu înălțimile luminoase și ca ea să joace rolul promotor ce-i revine, antrenând cu ea bărbatul spre înălțimi, într-un avânt eliberator.

Numai atunci se va putea instaura domnia atât de mult dorită a dreptății și a fraternității, domnie pe care Abd-ru-shin ne-o descrie în acești termeni: «Fericirea, pacea și bucuria vor acoperi acest pământ, strălucind așa cum nu s-a mai întâmplat niciodată până acum, atunci când feminitatea va constitui puntea spre planurile mai luminoase, așa cum este prevăzut în Creație și când, prin comportamentul ei exemplar, va menține aprinsă în toate spiritele aspirația arzătoare spre Lumină, devenind Păzitoarea Flăcării Sfinte!»

Bibliografie:

1. Brădeanu A., *Femei, cuvinte și imagini. Perspective feministe*, Iași, 2002
2. Constantin Corina, Grigorovici Marius, *Imaginea femeii*, în *AnAlize*, nr. 7, 2000
3. Cornea Nelly, *Femeia și civilizația*, “Dochia”, anul II, nr.10, februarie 1998.

4. Emilian Cornelia, *Femeia în trecut și femeia în prezent*, în “Rândunica”, an I, nr. 2, februarie 1993
5. Gatens Moira, *Feminism și filosofie*, Iași, 2004
6. Mihăilescu Ștefania, *Emanciparea femeii române. Culegere de texte*, București, Editura Ecumenică, 2001
7. Popescu Liliana, *Politica sexelor*, București, 2004
8. Rovența-Frumusachi Daniela, *Feminismul în presa scrisă. Mituri și realități*, în AnAlize – Revista de studii feministe, nr. 7, 2000

Eugenia Ursu – Secretar General al Federației din Moldova a Asociațiilor, Centrelor și Cluburilor UNESCO, Președinte al Centrului ONG-lor „Armonie”

PRIN CREDINȚĂ SPRE UMANISM ȘI PACE

Rezumat. Prin credință spre umanism și pace

Articolul argumentează valorile general-umane și morale în formarea omului nou și a societății umaniste. Se subliniază rolul important în procesul umanizării a intelectualității și a mamei.

Резюме. Через веру к гуманизму и миру

Нравственные ценности, связаны со здоровьем и гуманизмом, помогают человеку преобразиться.

Мы должны сохранить в нашей сложной жизни духовность и содействовать тому чтобы в мире утвердился новый нравственный порядок. Наши дети должны быть уверены, что их мамы сделают все, для того чтобы их детство, их будущее были обеспечены миром, нравственностью и духовностью.

Сколько материнской заботы, любви и мудрости должны проявить наши матери, учителя, окружающие нас люди, чтобы мир стал по-настоящему счастливым?

Люди забыли что такое гуманность, что такое добро. Это добро не используется в практической жизни. Люди не чувствуют что это за добро которое может принести счастье мне и другим. Мы живем в мире конкуренции, коррупции и соперничества. Люди постоянно критикуют друг друга, беспокоятся, что ждет их в будущем. Мы не меняемся и не пытаемся реально изменить мир к лучшему. Нам надо действовать. Давайте невозможное сделаем возможным.

Каждый из нас должен понять: меняться нужно мне. То, что я думаю, говорю и делаю должно быть правильным. Все права я получу на основе честности и чистоты. Честность и ненасилие сделайте своими спутниками. Это тот образ жизни, который будет вдохновлять других.

Мы должны обрести еще так много. Приблизить к себе веру, что есть механизм для перемен к лучшему, и через которую придем к гуманизму и миру. И каждый из нас должен почувствовать сердцем: «Жизнь может измениться, и именно я способен ее изменить. Мир станет светлым и прекрасным. Но все начинается с наведения порядка в собственной душе». Вот это новая миссия, истинных социальных работников – желанием изменить что-то в себе, в своей семье и в обществе – является одной из самых сокровенных и почтенных. Это миссия должна стать реальным шагом на пути укрепления института семьи ,поддержки материнства, воспитания подрастающего поколения на основе развития принципов, нравственности, гуманизма, сохранения национальных традиций и духовных ценностей.

В 2005 году, будучи Делегатом II Международного Конгресса женщин-матерей в Индии, проведенный на базе Всемирного Духовного Университета «Брахма Кумарис», наряду с делегатами других государств (социологи, экономисты, политики и др.) отметили важность Конгресса, поскольку были поставлены и обсуждены весьма важные и фундаментальные проблемы:

- 1)Соотношение, баланс или гармония материального и духовного,
- 2)Основные измерения человеческой личности и ее соотношение

с мировой душой, 3) Роль матери в развитии духовного уровня , сохранения и воплощения семейных и высших человеческих ценностей, 4) Пути объединения всего человечества на основе духовного развития и совершенствования.

Наша делегация встретила с президентом страны, господином Абдулом Каламом. На вопрос представителя делегации: «Какой Вы видите роль женщины в установлении мира в мире?» Абдул Калам ответил: «Если все матери мира объединятся в своих усилиях, они действительно смогут изменить мир. Мы обязаны сделать все для сохранения жизни и мира на Земле. И если Праведность будет с нами, мы победим. Где Праведность, там красота характера, там гармония в семье, где гармония в семье – там порядок в стране, а где порядок в стране, там мир в мире». С глубоким удовлетворением Президент Индии выслушал Обращение участников II Международного Конгресса матерей ко всем народам и матерям мира, Генеральной Ассамблее ООН, главам, парламентам и правительствам государств, партиям и движениям, международным общественным организациям и средствам массовой информации с призывом создания Всемирного движения «Мать Земля» во имя сохранения жизни на Земле и возрождения общества, основанного на нравственных ценностях. Чистота, Покой, Любовь, Справедливость и Радость – Ваши бесценные сокровища. Пользуйтесь ими, щедро дарите их – и их станет еще больше. Вдохновляйте других на хорошие поступки.

Summary. Throw to humanity and peace

In this article author shows us the all the general – human. The author mentions the most important process of humanization , of mother and intellectuality.

Valorile morale, legate de sănătate și umanism ajută omul să se schimbe. Noi trebuie să păstrăm în viața noastră, destul de complicată, spiritualitatea și să contribuim la crearea unei noi modalități de moralitate.

Copiii noștri trebuie să fie siguri, că mamele vor face totul, ca să li se asigure pacea, moralitatea și spiritualitatea. Câtă grijă, dragoste și înțelepciune trebuie să manifeste mamele, învățătorii, cei ce ne înconjoară ca lumea să devină cu adevărat fericită? Oamenii au uitat ce înseamnă „umanism”, ce înseamnă „bunătate”. Această „bunătate” nu se utilizează în viața practică, cotidiană. Oamenii nu întotdeauna sensibilizează cum „bunătatea”, te poate ferici pe tine și pe altul. Noi trăim într-o lume de concurență, întrecere și corupție. Oamenii permanent se critică unii pe alții, se îngrijorează pentru ziua de mâine. Dar totodată nu ne schimbăm și nu încercăm să modelăm lumea spre fericire. Haideți să acționăm. Haideți să transformăm imposibilul în posibil. Fiecare dintre noi trebuie să realizeze: schimbarea începe de la sine. Ceea ce gândesc, spun și fac trebuie să fie corect. Toate drepturile le voi căpăta în baza onestității și curățeniei sufletești. Onestitatea și nonviolența ar trebui luate drept călăuze. Acesta va fi modul de viață care îi va înaripa și pe alții. La acest capitol mai avem încă mult de realizat. Noi trebuie să ne apropiem de credința, care constituie mecanismul schimbării spre bine și prin care vom ajunge către umanism și pace. Și fiecare dintre noi trebuie să simtă cu sufletul: „Viața poate să se schimbe, și anume eu o pot face. Lumea va deveni clară și minunată, dar totul începe cu ordinea în propriul suflet. Iată noua misiune a veritabililor activiști sociali – dorința de a schimba ceva în sine, în familie și în societate este una din cele mai sacre și de onoare. Această misie trebuie să fie un pas real în consolidarea instituului familiei, susținerea maternității, educația generației în creștere, în baza dezvoltării principiilor morale, a umanismului, tradițiilor naționale și valorilor spirituale.

În 2005, fiind delegată la al II Congres Internațional al femeilor-mame, ce a avut loc în baza Universității Mondiale Spirituale „Brahma Kumaris” de rînd cu delegații din alte state (sociologi, economiști, politicieni) am remarcat însemnătatea Congresului, întrucît s-a accentuat și s-au discutat probleme destul de importante și fundamentale: 1) Corelația și armonia între material și spiritual, 2) Raporturile de bază a personalității umane și corelația cu sufletul lumesc. 3) Rolul femeii-mame în dezvoltarea nivelului spiritual, păstrarea și implimentarea valorilor umane și ale familiei, 4) Căile de unire a întregii omeniri în baza dezvoltării spirituale și a perfecțiunii.

Delegația noastră s-a întâlnit cu președintele Indiei Abdul Calam. La întrebarea delegației noastre; „Care, după părerea Dmvoastră, este rolul femeii în stabilirea păcii în lume?”, Abdul Calam a răspuns: „Dacă toate mamele din lume si-ar uni eforturile sale, ele într-adevăr ar putea schimba lumea. Suntem datori să facem totul pentru păstrarea păcii în lume și pe pământ. Și dacă dreptatea va domina, atunci vom reuși. Unde e dreptate e și frumusețea caracterului, armonie în familie, unde e armonie în familie, e și ordine în țară, dar unde e ordine în țară, e și pace în lume”.

Cu o adâncă satisfacție Președintele țării a ascultat Adresarea Delegațiilor Congresului II Internațional al femeilor-mame către toate popoarele și mamele din întreaga lume, către Adunarea Generală a ONU, către Conducerea Statelor, partide, Mișcări, ONG-uri, Mijloace de Informare în masă despre crearea Mișcării Mondiale „Mama-pământul”, în numele păstrării vieții pe Pământ și renașterii societății, bazate pe valori morale și spirituale.

Curățenia, Liniștea, Dragostea, Dreptatea și Bucuria – sunt averea fără de preț. Folosiți-vă de ele, darnic împărțiți-le și neapăat se vor înmulți. Înaripați și pe alții la fapte mărețe.

**Doriți să aderați
la Partidul Umanist din Moldova?
Scrieți-ne la următoarea adresă:**

partidul_umanist@mail.md

Contact:

Tel/fax: 73-33-27; 28-79-41;

GSM: 069171742

pagina web: www.pum.md

e-mail: partidul_umanist@mail.md

Anexă

Conferința Internațională „Prin religie și știință spre pace și umanism”
25-28 octombrie 2006, Republica Moldova, mun. Chișinău

Proiect

Declarație
Cu privire la constituirea
„Parteneriatului European Pentru Umanism și Pace”

Procesele social-politice, culturale și economice pe pământ, iau o amploare tot mai ambiguă. Criza globală a civilizației contemporane, conștiința umană mercantilă, degradarea culturilor naționale, a luptei dintre culturi și religii, agitația denigratoare, denaturează omul și personalitatea, nu creează condiții de dezvoltare civilizată a omului și omenirii. Să ne opunem acestui proces de deumanizare putem numai prin unificarea umaniștilor și a credinței, pentru armonizarea societății și idealurilor umane, a virtuților divine pentru a forma o societate civilizată umană. Aceasta o putem face numai prin credință, prin educație, prin cultură, prin moralitate, prin responsabilitate.

Noi, reprezentanții TECE, propunem la Conferința Internațională „Prin religie și știință spre pace și umanism”, fiind îngrijorați de criza globală, care este apreciată de criza sistemică a civilizației contemporane, bazate pe principiile îmbogățirii și goanei după câștig și excluderea principiilor general umane și a credinței, Declarăm crearea „Parteneriatului European Pentru Umanism și Pace” și chemăm toți cetățenii RM, a țărilor Europene și Mondiale, să se alăture pentru salvarea civilizației.

Bazându-ne pe parteneriat, norme de drept, prin metode diplomatice, culturale religioase dorim să obținem în plan european, mondial și regional:

Combaterea crizei globale și a componentelor ei;

Respectarea drepturilor omului, principiilor de egalitate rasială și etnică în conformitate cu Declarația universală a drepturilor omului a ONU;

Garanții constituționale, care să asigure pentru om un mediu înconjurător sănătos, acces la asistență medicală și la învățământ mediu;

Constituirea drepturilor popoarelor la protecția și realizarea intereselor moral-spirituale și național-culturale;

Crearea și finanțarea de către stat a instituțiilor naționale culturale, de instruire, educaționale și a mijloacelor de informare în masă, cu un acces social mai larg;

Elaborarea legilor, care ar apăra culturile naționale de expansiunea culturilor din exterior;

Combaterea expansionismului și a prozelitismului religios;

Asigurarea drepturilor copilului la o dezvoltare fizică și moral-spirituală adecvată;

Susținerea și stimularea umanizării progresului tehnico-științific, a priorității omului și valorilor umane;

Interzicerea reclamei ce promovează dezmățul, desfrâul și intoleranța;

Interzicerea reclamării băuturilor spirtoase, produselor de tutun, narcotice și a altor preparate cu influență toxică și de halucinații; armamentului; constrângerilor și a altor forme de comportament criminal;

Crearea unor regimuri economice și juridice care ar facilita antreprenoriatul, ar stimula organizațiile, colectivele și interprinderile.

Scopul strategic al Parteneriatului reprezintă transformarea umană a civilizațiilor, de asemenea o așa repartizare a sferelor vieții, când fiecare individualitate umană va fi o reală personalitate în societate, asigurarea ei cu condiții normale.

Ion Mereuță, redactor responsabil

PRIN RELIGIE ȘI ȘTIINȚĂ SPRE PACE ȘI UMANISM

*Materialele
Conferinței științifico-practice internaționale*

Redactor:

Procesare computerizată:
Leo Axinte,
Roman Mereuță

Editor: Asociația “Pentru Demnitatea Umană”

2006